

Adversus Eunomium

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΟΣ ΤΟΥ ΑΠΟΛΟΓΗΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΔΥΣΣΕΒΟΥΣ ΕΥΝΟΜΙΟΥ. ΛΟΓΟΣ Α΄.

Εἰ μὲν ἐβούλοντο πάντες, ἐφ' οὓς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικέκληται, μηδὲν τῆ ἀληθείᾳ τοῦ Εὐαγγελίου παρεγχειρεῖν, 29.500 τῆ δὲ παραδόσει τῶν ἀποστόλων καὶ τῆ ἀπλότητι τῆς πίστεως ἐξαρκεῖσθαι, οὐδὲν ἂν ἡμῖν ἔδει λόγων ἐν τῷ παρόντι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἂν πάντως ἦν ἐξ ἀρχῆς ἐτι μήσαμεν σιωπὴν ἠσπασάμεθα· ἐπειδὴ δὲ ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας προσθήκαις ἀεὶ τὸ κακὸν πλεονάζων, πρὸς οἷς ἐξ ἀρχῆς ἐπέσπειρε ζιζανίοις τῆ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ, καὶ νῦν εὐρῶν ὄργανα πᾶσαν ἀθρώως αὐτοῦ τὴν τέχνην ὑποδεχόμενα, ἐν προσχήματι Χριστιανισμοῦ τὴν ἄρνησιν τῆς θεότητος τοῦ Μονογενοῦς παρεισάγει, τῆ ἕξωθεν ταύτη καὶ ματαίᾳ σοφίᾳ τὸ καθαρὸν καὶ ἀπλοῦν τῆς διδασκαλίας τοῦ θείου Πνεύματος συνταράσσων, καὶ ἐν πιθανολογίᾳ τοὺς ἀκεραιότερους παρακρουόμενος· ἀναγκαιῶς καὶ ἡμεῖς, διὰ τε τὴν ὑμετέραν τῶν ἐπιταξάντων ἀγάπην καὶ διὰ τὸ ἡμῶν αὐτῶν ἀσφαλές, ἐν τούτῳ τῆς ἀσθε νείας ὑπεριδόντες, καίτοι παντελῶς ἀγύμναστοι τοῦ τοιοῦτου εἵδους τῶν λόγων ὄντες, κατὰ τὸ ἐπιχορηγηθὲν ἡμῖν παρὰ τοῦ Κυρίου τῆς γνώσεως μέτρον, τῆ τε ἀληθείᾳ συνίστασθαι, καὶ ἀπελέγχειν τὸ ψεῦδος ὑπεδεξάμεθα· ἠγούμενοι τριῶν ἀγαθῶν ἑνὸς γε πάντως μὴ ἀμαρτήσεσθαι· ἢ γὰρ τοῖς ἤδη προειλημμένοις ἀλεξητήριον τοῦ κακοῦ τὸν ἔλεγχον δῶ σειν· ἢ φυλακὴν μετρίαν παρέξειν τοῖς ὑγιαίνουσιν· ἢ πάντως γε αὐτοὶ τῶν ἐπὶ τῷ προελέσθαι τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν τὰ βέλτιστα μισθῶν ἐπιτεύξεσθαι. Ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος εἰπεῖν φανερώς καὶ διδάξαι τολμήσας ἀνόμοιον εἶναι κατὰ τὴν οὐσίαν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὅσα γε ἡμεῖς ἴσμεν, Ἀέτιος ὁ Σύρος, ὃν οὐκ ἐρῶ, ποδαποῖς τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐντετραμμένος ἐπιτηδεύμασι, ταῖς Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ προῖων εἰσεφθάρη, ἵνα μὴ δόξωλοι δορεῖν, τῶν ἐλέγχων ἀφέμενος· ὁ δὲ ἐκδεξάμενος τὴν ἀσέβειαν καὶ τελειώσας αὐτὴν Εὐνόμιος οὗτος ὁ Γαλάτης, ὃς, ἐκ τῶν αἰσχίστων ἑαυτῷ τὴν περιφάνειαν κτῶμενος (Ἡ γὰρ δόξα, φησὶν, ἐν τῇ αἰσχύνῃ αὐτῶν), τὴν ἐκ τοῦ γράψαι ἃ μηδεὶς ἄλλ' 29.501 λος τετόλμηκε πώποτε φιλοτιμίαν τῶν ἀποκειμένων τοῖς εὐσεβέσιν ἀγαθῶν προτιμήσας, ὑπ' ὀδόντα τέως λαλουμένην τὴν βλασφημίαν ἐπήρθη δημοσιεῦσαι τῷ λαμπρῷ τούτῳ συντάγματι, ἀρχηγὸς καὶ πρῶτος αἰρέσεως ἀναρρήθηται φιλοτιμούμενος. Ὅνπερ οὖν καὶ εὐθύνειν πρόκειται ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι. Ἐνὸς δὲ κακοῦ ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρχοντος, δηλον, ὡς ἐν τῷ μαθητῇ τῷ κατηρτισμένῳ καὶ ὁ διδάσκαλος συναπελεγθήσεται, ὁ τὰ σπέρματα τῆς ἀσεβείας καταβαλόμενος· εἴπερ δὴ ὑπάρξειεν ἡμῖν διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν τοσαύτην λαβεῖν τοῦ λόγου δύναμιν, ὥστε κατὰ τὸν ζηλωτὴν Φινεὲς τῆ μιᾷ πληγῇ τοῦ ἐλέγχου ἀμφοτέρων ὁμοῦ καθικέσθαι τῶν κατὰ τὴν εὐσέβειαν συμπεπλεγμένων ἀλλήλοις. Πολλὰ τοίνυν ἔχων αὐτὸν ἐν τούτῳ δεικνύει τῷ λόγῳ ψεύστην, ἀμαθῆ, ὑβριστὴν, εἴρωνα, βλάσφημον, τῶν μὲν ἄλλων τὴν μνήμην ἐν παρέργῳ θήσομαι, τὴν δὲ βλασφημίαν, ἣν εἰς τὸ ὕψος τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἐλάλησε, τῶν ἐκ τῆς τέχνης προκαλυμάτων ἀπογυμνώσας, ἐμφανῆ πᾶσι καταστήσει πειράσομαι. Ἦδη δὲ βαδιοῦμαι πρὸς τοὺς ἐλέγχους, ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀρχὴν ποιησάμενος. Πρῶτον μὲν γὰρ αὐτῷ πάντων κακούργημα τὸ σχῆμα τοῦτο τῶν λόγων ἐπινενόηται, ἐν ἀπολογίᾳ εἶδει τὴν διδασκαλίαν συνθέντι, ἵνα μὴ δόξη προηγουμένως ποιεῖσθαι τῶν δογμάτων τῆς

ἀσεβείας τὴν ἔκθεσιν, ἀλλ' ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ τοὺς λόγους τούτους ἐληλυθέναι. Ἐβούλετο μὲν γὰρ ἐκ παντὸς τρόπου τὸ πονηρὸν τοῦτο καὶ ἄθεον περιαγγεῖλαι κήρυγμα, καὶ εἰς μέσον ἐνεγκεῖν ἦν πάλαι συνέλαβε καὶ ὤδινε βλασφημίαν· ἑώρα δὲ, ὅτι τὸ μὲν ἐκ τοῦ προφανοῦς ἐν διδασκάλου τάξει προκαθεσθῆναι, πρὸς τῷ λίαν φορτικῷ καὶ προσάντει τοῖς ἀκούουσιν, ἔτι καὶ ἀπὶ θανόντων ἑαυτὸν καὶ ὑποπτον τοῖς πολλοῖς καταστήσει, ὡς δόξης ἐπιθυμία ἐπὶ τὸ νεωτερίζειν ἐληλυθότα· εἰ δὲ ἐν ἀπολογίας πλάσματι τοὺς λόγους ποιοῖτο, τῆς τε καινοτομίας τὸ ὑποπτον διαφεύξεσθαι, καὶ μᾶλλον τι τούτῳ προσάξεσθαι τοὺς ἀκούοντας, φύσει πάντων ἀνθρώπων ταῖς εὐνοίαις εἰωθότων τοῖς ἐλαττωμένοις προστίθεσθαι. Διὰ τοῦτο κατηγοροὺς αἰτιᾶται καὶ συκοφάντας, κάκεινοις τοῦ λόγου τὴν αἰτίαν προσάπτει. Ὡστε δὲ πᾶσιν αὐτοῦ γενέσθαι τὴν τέχνην καταφανῆ, οὐδὲν χεῖρον αὐτῆς ἀκοῦσαι τοῦ προοιμίου τῆς λέξεως. Ἔχει δὲ οὕτως. 29.504 {ΕΥΝΟΜΙΟΣ.} Τὸ μὲν οὖν συκοφαντεῖν καὶ διαβάλλειν τινὰς ἐξ ἀκολάστου γλώττης καὶ γνώμης ἀγνώμονος, μοχθηρῶν καὶ φιλαπεχθημόνων ἔργον εἰ δότες· τὸ δὲ τοὺς ἐκ διαβολῆς εἶναι δόξαντας πονηροὺς πάση προθυμίᾳ πειρᾶσθαι τὸ ψεῦδος τοῖς ἐλέγχοις ἀποτρέπειν ἀνδρῶν σωφρόνων καὶ μετὰ τῆς ἰδίας εὐβουλίας τὴν τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν περὶ πολλοῦ ποιουμένων. {ΒΑΣΙΛΙΟΣ.} Τὸ μὲν οὖν σχῆμα τοῦ λόγου τοιοῦτον, οἷον ἂν γένοιτο τοῦ μηδὲν ἀπλῶς μηδὲ ἀδόλως ποιοῦντος. Τό τε γὰρ περὶ τὴν καινοτομίαν ὑποπτον τῷ τῆς ἀπολογίας προκαλύμματι συσκιάζει, καὶ εὐνοίαν θηρᾶται παρὰ τῶν ἀκούοντων, ὡς τῇ ἀνάγκῃ τῆς διαβολῆς ἐπὶ τοὺς λόγους τούτους ἐλθόν. Ἐλέγχεται δὲ αὐτοῦ ἢ περὶ τὴν ἀπολογίαν σκηνῆ, ὅτι τοῦ ἐγ κλήματος, ἐφ' ᾧ διαγωνίζεσθαι προσποιεῖται, κατ' ἡγορον εἰπεῖν οὐκ ἔχων, ἀπρόσωπον τὸ τῆς ἀπολογίας ὑπεισέρχεται δρᾶμα· οὐ διὰ μακροθυμίαν ὀνομαστὶ μνησθῆναι τῶν λελυπηκότων ἀπεχόμενος (πῶς γὰρ, ὅς γε τοσαύταις λοιδορίαις πλύνει τοὺς ἀντιλέγοντας), ἀλλὰ τοῦ ψεύδους τὸ περιφανὲς ὑφ' ὀρώμενος, ἐπιφημίζειν ἑαυτῷ ὠρισμένα πρόσωπα κατηγορῶν αἰσχύνεται. Εἰ γὰρ εἶχεν ὀνομάσαι τι νᾶς, εἶπεν ἂν πάντως καὶ διεβόησεν· εἰ καὶ μὴ τὴν ἑαυτοῦ ὀργὴν ἐκπληρῶν, ἀλλὰ τὴν γε τῶν πολλῶν ἀσφάλειαν διοικούμενος ὧν δὴ καὶ μάλιστα προνοεῖν ἐπαγγέλλεται. Λανθάνουσα γὰρ πονηρία τῆς προκεκηρυγμένης βλαβερωτέρα. Ὡστε, εἴπερ ἔγνω μὲν τοὺς συκοφάντας, ῥᾶον ἂν διεφύγομεν τὰς ἀκολάστους γλώσσας αὐτῶν καὶ τὰς ἀγνώμονας γνώμας· αὐτοῖς γὰρ χρήσομαι τοῦ σοφωτάτου τοῖς ῥήμασιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τότε, δι' ἣν δήποτε αἰτίαν, ἀπεσιώπησε, νῦν ἐρωτάσθω, νῦν ἀποκρινέσθω· τίνας οἱ κατήγοροι οἱ, τῷ προλαβεῖν ταῖς διαβολαῖς, ἀναγκαίαν αὐτῷ τὴν ἀπολογίαν κατασκευάζοντες; ἐκ ποίας οἰκουμένης ἐλθόντες; τίνας οἱ δικασταί, ἐφ' ὧν διατίθεται τὸν ἀγῶνα; ἐν ποίῳ δικαστηρίῳ τὴν γραφὴν ταύτην ὑπεισήληθε; ποῦ γῆς ἢ θαλάττης συγκροτηθέντι; τί γὰρ ἂν καὶ εἴποιεν; Ἐν Σελευκείᾳ; Ἀλλὰ σιωπήσαντες ἐάλωσαν, οἱ γε, προκαλουμένων πολλάκις τῶν συνελθόντων εἰς τὰς ὑπὲρ τῶν ἐπιφερομένων εὐθύνας, οὐκ ἀπήντησαν· ἐφ' οἷς δὴ καὶ κατεκρίθησαν τῆνικαῦτα. Κοινὸς γὰρ μοι ὁ λόγος πρὸς ἅπαν ὁμοῦ τὸ σύνταγμα, τὸ διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς ἀσεβείας, ὡσπερ τι μέλος νεο 29.505 σηκὸς τοῦ ὑγιαίνοντος σώματος τῆς Ἐκκλησίας ἀπορράγεν. Ἀλλ' ἐν Κωνσταντινουπόλει; Ἀλλ' οὐδὲν ἐκεῖ ἀπολογίας ἔδει καὶ λόγων. Τοὺς γὰρ ἐκ τῆς βασιλικῆς αὐλῆς, καὶ τῶν λοιπῶν τοὺς τὰ μέγιστα δυναμένους ἑαυτῶν ποιησάμενοι, ἐκ πολλοῦ τοῦ περιόντος τοῖς πράγμασι προσεφέροντο· αὐτοὶ καὶ κατήγοροι, καὶ δικασταί, καὶ δήμιοι, καὶ πάντα ὄντες ὅσα ἐβούλοντο, ὅτε, τῶν ἐπισκόπων τοὺς μὲν ἐκβάλλοντες, τοὺς δὲ ἐγκαθιστώντες, τοῖς δὲ τὸν περὶ τοῦ ζῆν ἐπικρεμῶντες κίνδυνον, αὐτοὶ τὰς πόλεις ἐν ἀλλήλοις κατ' ἐξουσίαν πολλὴν διελάγχανον· καὶ ὁ μὲν τις τῶν ἐν Συρίᾳ πόλεων ἐκπεσῶν, τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἐπὶ τυραννίδα, κατ' ἐλάβεν· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ ἄμαχος καὶ

δεινὸς λογογράφος ἄθλον τῆς ἀσεβείας τὴν Κύζικον ἀπηνέγκατο· Θεοσεβίῳ δὲ μετὰ τοὺς ἐπὶ ταῖς ἀρρήτοις βλασφημίαις ἐλέγχους ἡ Ἐκκλησία Σάρδεων προεπόθη. Καὶ σιωπῶ Βιθυνοὺς, καὶ Παφλαγόνας, καὶ Κίλικας, καὶ πάντας ὅσους ἐν κύκλῳ φερόμενον τὸ κακὸν ἐπενείματο. Ποίας οὖν ἀπολογίας ἔτι καιρὸς ἦν τότε; Ἄλλ', οἶμαι, οὐδὲ βουλομένῳ δυνατὸν ψεύσασθαι. Ὡστε παντὸς ἀληθέστερον, ὅτι τὸ σχῆμα τοῦ λόγου μηχανήμα αὐτῷ πρὸς τὴν ἀπάτην ἐστίν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ὁ δὲ, μικρὸν προελθὼν, σκέψασθε οἷα γράφει. Οὐδὲ γὰρ ἄχρηστον ἴσως πρὸ τῶν ἐλέγχων τῆς ἀσεβείας ὀλίγα τοῦ περὶ αὐτὸν τύφου παραδηλῶσαι. {ΕΥΝ.} Αἰτοῦμαι δὲ πρὸ πάντων ὑμᾶς, τοὺς τε νῦν ἀκουσομένους καὶ τοὺς εἰς ὕστερον ἐντευξομένους, μὴ τῷ πλήθει διακρίνειν ἐθέλειν τῆς ἀληθείας τὸ ψεῦδος, τῇ πλείονι μοίρᾳ τὸ κρεῖττον συνάπτον 29.508 τας· μήτε μὴν ἀξιώμασι προσέχοντας ἀμαυροῦσθαι τὴν διάνοιαν, ἢ τῇ τάξει τῶν προλαβόντων τὸ πλέον νέμοντας, ἀποφράττειν τὰς ἀκοὰς τοῖς ὑστέροις. {ΒΑΣ.} Τί λέγεις; Μὴ νεύωμεν τὸ πλέον τοῖς προλαβούσι; μὴ αἰδεσθῶμεν τὸν πλῆθος τῶν τε νῦν ὄντων Χριστιανῶν, καὶ τῶν ὅσοι γεγονόσιν ἀφ' οὗ κατηγγέλη τὸ Εὐαγγέλιον; μὴ λογιώμεθα τὸ ἀξίωμα τῶν ἐν παντοίοις χαρίσμασι διαφανέντων πνευματικοῖς, οἷς ἅπασιν ἐχθρὰν καὶ πολεμίαν τὴν πονηρὰν ὁδὸν ταύτην τῆς ἀσεβείας ἐκαινοτόμησας; ἀλλὰ μύσαντες ἀπαξιαπλῶς τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς, καὶ παντὸς ἀγίου μνήμην τῆς διανοίας ὑπερὸς ὀρίσαντες, σχολάζουσαν καὶ σεσαρωμένην τὴν ἑαυτοῦ καρδίαν ἕκαστος ταῖς παραγωγαῖς σου καὶ τοῖς σοφίσμασι φέροντες ὑποθῶμεν; Μεγάλῃ μὲντ' ἂν εἴης τῆς δυναστείας ἐπειλημμένος, εἴπερ ὧν ταῖς ποικίλαις ἑαυτοῦ μεθοδείαις ὁ διάβολος οὐκ ἐπιέτυχε, τούτων σοι τυχεῖν ἐξ ἐπιτάγματος περιέσται· ἐάν περ, πεισθέντες σοι, τὴν ἐν παντὶ τῷ παρελθόντι χρόνῳ ὑπὸ τοσοῦτων ἀγίων κεκρατηκυῖαν παράδοσιν ἀτιμοτέραν κρίνωμεν τῆς δυσσεβοῦς ὑμῶν ἐπινοίας. Τῷ δὲ οὐκ ἐξαρκεῖ μόνον τῶν νῦν ἀκούοντων τοὺς λογισμοὺς ὑφελέσθαι, ἀλλ' ἀξιοῖ καὶ τοὺς ὕστερον ποτε συνεσομένους τῷ λόγῳ τὴν αὐτὴν ἔχειν γνώμην. Ὡ τῆς ἀλαζονείας! τὸ καὶ εἰς ὕστερον οἶεσθαι αὐτῷ διαρκέσειν τὸν λόγον, καὶ ἀθάνατον εἰς τὸν ἐπιόντα χρόνον τὴν μνήμην αὐτοῦ φυλαχθῆσεσθαι. Καὶ ταῦτα νῦν ἀπαυθαδιάζεται ὁ μετ' ὀλίγα πρὸς τοὺς ἀκροωμένους διαθρυπτόμενος ὡς τύφου παντὸς ἀμελῶν, οὕτωςι λέγων τοῖς ἐν τῷ δρᾶματι δικασταῖς. {ΕΥΝ.} Πρὸς δὲ τούτοις μηδὲ ἡμῖν χαλεπαίνειν, εἰ, τύφου μὲν ἀμελήσαντες καὶ φόβου, τῆς δὲ παραυτίκα χάριτος καὶ ἀσφαλείας τὴν ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἄδειαν προτιμήσαντες, καὶ πάσης ἐπιγείου κακοπαθείας θανάτου τε προσκαίρου φοβρωτέραν τὴν κατὰ τῶν ἀσεβῶν ὀρισμένην ἀπειλὴν εἶναι κρίναντες, παντὸς ἐπικαλύμματος γυμνὴν ἐκτιθέμεθα τὴν ἀλήθειαν. {ΒΑΣ.} Ποίας ἀλαζονείας ὑπερβολὴν ὁ κόμπος οὗτος τῶν λόγων οὐχ ὑπεραίρει; Καὶ πρόσεστι τῇ εἰρωνείᾳ καὶ ὕβρις κατὰ τῶν δικαζόντων· εἴπερ τῷ πρὸς τὰ κατὰ δυσχερῶς ἔχειν μόλις κατέχονται χαλεπαίνοντες ἀμελοῦντι μὲν ἀυθαδείας καὶ τύφου, τῆς δὲ ἐν τῷ παρόντι ἀσφαλείας τὴν ὑπὲρ τῶν μελλόντων ἄδειαν προτιμῶντι, καὶ τοῦ προσκαίρου θανάτου φοβρωτέραν κρίνουντι τὴν εἰς ὕστερον κόλασιν. Τοῦτο δὲ ἐστὶ τί; Μὴ χαλεπαίνετέ μοι, ὡς 29.509 ἄνδρες, πρὸς αὐτὸ τὸ ἀκρότατον τῆς ἀρετῆς ἀνελεθόντι, καὶ υπερβάντι μὲν τὰ γήϊνα, πᾶσαν δὲ τὴν πολιτείαν εἰς οὐρανὸν μεταθέντι. Καινὸς οὗτος ἀλαζονείας τρόπος. Δι' ὧν γὰρ ἀμελεῖν προσποιεῖται τοῦ τύφου, πρὸς τὴν ἐσχάτην φυσίωσιν ἑαυτὸν ὑπεραίρει. Εἰ γὰρ ἐφ' οἷς ἐνδείκνυται συγγνώμης ἀξίως πράσσειν, τῆς εὐαγγελικῆς πολιτείας ἐστὶ τὰ κεφάλαια, εἰκάζειν ἀφίησιν ὁποῖόν τινα αὐτὸν ἐν τοῖς κατωρθωμένοις ἠγεῖσθαι προσῆκε. Ταῦτα μὲν οὖν ὡσανεὶ χαρακτῆρα τῆς ὅλης αὐτῆς προαιρέσεως ἔχοντα, πολλῶν ἀποσιωπηθέντων, ἱκανῶς εἴρηται, ἵνα δι' ὧν μὲν ἐψεύσατο, τὸν πατέρα τοῦ ψεύδους ἐν αὐτῷ λαλοῦντα γνωρίσωμεν· ἐκ δὲ τῶν ἀλαζονευμάτων τίνι συγκατακέκριται διδασθῶμεν, σαφῶς τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος τὸν τυφωθέντα εἰς

κρῖμα ἐμπίπτειν τοῦ διαβόλου· ἐπ' αὐτοὺς δὲ λοιπὸν τοὺς ἐλέγχους τῆς ἀσεβείας ἔλθωμεν. Πίστιν ἐκτίθεται πρῶτον ἐξ ἀπλῶν καὶ ἀδι ορίστων λέξεων συγκειμένην, ἣ ἐχρήσαντο καὶ τι νες τῶν Πατέρων, οὐχὶ πρὸς ζητήσεις ὑποκει μένας ἀποτεινόμενοι, ἀλλ' ἀπλῶς οὕτως ἐφ' ἑαυ τῶν ἐν ἀπλότητι καρδίας διαλεγόμενοι. Εἴ τε καὶ Ἄρειος, ὡς φασι, σοφιζόμενος τὸν Ἀλέξανδρον, ταύτην αὐτῷ προτείνετο (καὶ γὰρ τοῦτο λέγουσιν), ἀλλ' ὁμοῦ μὲν ταύτην ὡς ὁμολογοῦσαν τῇ ἑαυτοῦ γνώμῃ προῖσχεται διὰ δύο προφάσεις· μίαν μὲν, ὥστε τὴν τῆς καινοτομίας ὑπόνοιαν ἐκφυγεῖν, ἐν τῷ τῶν Πατέρων πίστιν ὡς ὀρθῶς ἔχουσιν ἀποδέχασθαι· ἑτέραν δὲ, τοῦ πάντας ἀπροοράτως ταῖς πάγαις αὐτοῦ τῶν σοφισμάτων περιπεσεῖν τῇ ἀπλότητι τῶν ῥημάτων τούτων καταπιστεύσαντας. Ὅμοῦ δὲ κάκεινο συνείδεν, ὅτι καὶ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην εὐπροσώπως αὐτῷ παρεισαγαγεῖν ὑπάρξει, ἐξηγουμένῳ δὴθεν τὰ τῶν Πατέρων, καὶ μάλιστα μὲν λήσασθαι ἀσεβῶν· εἰ δ' ἄρα καὶ φωραθειῇ, ἀναίτιος εἶναι δόξειν, ὡς οὐδὲν οἴκοθεν οὐδὲ παρ' ἑαυτοῦ τι λέγων, ἀλλ' ἄλλοτρίως γενόμενος διανοίας ἐξηγητής. Ἐν ᾧ δὴ καὶ γελοιότατόν τι παθῶν οὐκ ἐπήσθετο. Ἐπαινέσας γὰρ αὐτὴν πολλὰ καὶ μεγάλα, μικρὸν ὑποβὰς, τοῖς αἰσχίστοις πάλιν ὄνει δεσι περιβάλλει. Ἄλλ' ἵνα σαφέστερον ὃ λέγω γένηται, κατὰ μέρη τὸν λόγον διελόμενος ἐξετάσω. Καὶ πρῶτόν γε τὴν πίστιν ἣν προτείνεται καταμάθωμεν, αὐτὰς τὰς ἐκείνου φωνὰς παραθέμενοι. {ΕΥΝ.} Τὴν δὲ κρατοῦσαν, φησὶν, ἄνωθεν παρὰ τῶν Πατέρων εὐσεβῆ παράδοσιν, ὡσπερ τινὰ γνώμονα καὶ κανόνα προεκθέμενοι, ἀκριβεῖ τούτῳ χρησώμεθα κριτηρίῳ πρὸς τὴν τῶν λεγομένων ἐπίκρισιν. 29.512 {ΒΑΣ.} Τούτοις ἐπάγει τὴν πίστιν ἔχουσιν οὕτως. {ΕΥΝ.} Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς ἕνα μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Θεὸν Λόγον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, δι' οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς ἕνα Πνεῦμα ἅγιον, τὸ παράκλητον. {ΒΑΣ.} Εἶτα εὐθὺς ἐπισυνάπτει. {ΕΥΝ.} Ἡ μὲν οὖν ἀπλουστερα πίστις καὶ κοινὴ πάντων, ὅσοις τὸ δοκεῖν ἢ τὸ εἶναι Χριστιανοῖς ἐπιμελές, ὡς ἐν ἐπιδρομῇ κεφαλαιωδέστερον εἰπεῖν, αὕτη. {ΒΑΣ.} Περὶ μὲν οὖν τῆς ἐν οἷς εἶπεν ἐναντιότητος καὶ τῆς ἀναισχύντου μάχης τῶν εἰρημένων πρὸς ἄλληλα μικρὸν ὕστερον ἐροῦμεν. Ἐκεῖνο δὲ πρότερον ἑαυτοὺς ὑπομνήσωμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τοῖς ἄνω λόγοις πάνυ σοβαρῶς ἡμῖν ἐπαγγελλόμενος γυνήν παντὸς προκαλύμματος ἐκθήσεσθαι τὴν ἀλήθειαν. Ἐνταῦθα τοίνυν πού γεγραπται· Πιστεύομεν τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ἣ, πιστεύομεν ἀνόμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῷ Πατρί. Ταῦτα γὰρ ἔγραψεν ἂν, εἴπερ, ὡς ὑπέσχετο, μηδενὶ παραπετάσματι δολερῶ τὸ ἑαυτοῦ φρόνημα συνεσκίαζεν. Ἄλλ', οἶμαι, πᾶσιν ἐπιβούλως τοῖς λόγοις χρώμενος, τὰ μὲν παρ' ἑαυτοῦ σιωπᾶ, ἵνα μὴ ἀγυμνάστοις ταῖς ἀκοαῖς προσβάλλων ἀπίθανον ἑαυτὸν καὶ δυσπαραδέκτον καταστήσῃ· τὴν δὲ τῶν Πατέρων πίστιν προβάλλεται, ἣ διὰ τὴν μεσότητα τῶν ἐν αὐτῇ ῥημάτων οὔτε τι ἐναντίωμάς πρὸς τὴν ὅλην τοῦ λόγου αὐτῷ κατασκευὴν παρέξειν ἔμελλε, καὶ ἀκολουθήσειν ῥαδίως ἐν ἐξηγήσεως εἶδει μεταγόντι τὸν λόγον ἐφ' ᾧ προήρηται. Ὡς δὲ ἀληθῆ ταῦτα, δῆλον αὐτόθεν. Ἐκθέμενος γὰρ αὐτὴν, εὐθὺς ἐπιπηδᾷ τῇ ἐξηγήσει, προφάσει χρώμενος ἄλλῃ τέτινι, καὶ ὅτι οὐκ ἐξαρκεῖ πρὸς τὴν διάλυσιν τοῦ ἐγκλήματος. Τίνος οὖν ἕνεκεν αὐτὴν προεβάλλου, ἀλλ' οὐκ εὐθὺς ἐπ' ἐκείνους ἦλθες τοὺς λόγους, οἳ καὶ τὸ ἀκριβὲς εἶχον, καὶ ἐξαιρεῖσθαί σε τῶν ἐγκλημάτων ἔμελλον; Νῦν δὲ προτείνεται μὲν ὡς ἀσφαλὲς κριτήριον, διορθοῦται δὲ πάλιν, ὡς οὐδὲν ὑγιὲς ἔχουσιν. Τοῦτο δὲ παντὶ γνώριμον, ὅτι, ὡσπερ ἀγκίστρω πρὸς θάνατον ἔλκοντι, τῷ ἑαυτοῦ φρονή 29.513 ματι τὸ ἀπλοῦν τῆς πίστεως, οἷόν τι δέλεαρ, περιβάλλει, ἵνα τῷ φαινομένῳ ἐπιδραμόντες οἱ ἀπειροτεροί, ἀφυλάκτως τῷ κακῷ τῆς ἀσεβείας περιπαρῶσιν. Ὡς ἂν δὲ μὴ δόξειεν ἄνευ ἀνάγκης τῇ ἐπιδιορθώσει τῆς πίστεως ἐγχειρεῖν, ἦν αὐτὸς ἀπεσέμνυνε ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν ἐπαίνων, ταύτην, ὡσπερ ἐπιλαθόμενος τῶν ἑαυτοῦ λόγων,

σκέψασθε πῶς δια σύρει. {EYN.} Ἡ μὲν οὖν ἀπλουστέρα καὶ κοινὴ πάντων πίστις ὅσοις τὸ δοκεῖν ἢ τὸ εἶναι Χριστιανοῖς ἐπιμε λές, ὡς ἐν ἐπιδρομῇ κεφαλαιωδέστερον εἶπεῖν, αὕτη. {ΒΑΣ.} Εἶπέ μοι, ἡ εὐσεβῆς τῶν Πατέρων παράδοσις, καὶ ὁ κανὼν, ὡς αὐτὸς ὠνόμασας, καὶ ὁ γνώμων, καὶ τὸ ἀσφαλές κριτήριον, νῦν ὄργανον ἀπάτης, καὶ τέχνη σχηματισμοῦ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάλιν προσάγο ρεύεται; Εἰ γὰρ οὐχὶ τοῖς ὄντως οὕσι Χριστιανοῖς ἐφαρμόζει, ἀλλὰ τοῖς τὸ δοκεῖν πρὸ τοῦ εἶναι τετιμη κόσι, τί ἄλλο περὶ αὐτῆς ὑπολαμβάνειν ἢ ταῦτα προσ ἦκε; Τίς ἂν οὖν, μὴ παντελῶς παραπαίων, τὸν κα νόνα τοῦ εὐθέως τοῖς τὴν ψυχὴν ἐνδιαστροφίαις ἀρμό ζειν εἴποι, καὶ τὸν γνώμονα τῆς ἀληθείας τοῖς ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας; Οἱ γὰρ τὸ ὀνομάζεσθαι Χριστιανοὶ πρὸ τοῦ ἀληθῶς εἶναι τετιμηκότες, ἐπὶ τῇ τῶν πολ λῶν ἀπάτη τὸν σχηματισμὸν τοῦτον ὑποδύομενοι, πόρρω πάσης εὐθύτητος καὶ ἀληθείας εἰσίν. Οὔτε οὖν διεστραμμένον κατευθυνθήσεται, ὡς τοῦ Ἐκκλη σιαστικοῦ λόγος, οὔτε τὰ τῆς ἀληθείας κριτήρια τοῖς τὸ ψεῦδος κατὰ τὸν βίον ἡρημένοις ἀρμόσει, ὅπερ τούτῳ δοκεῖ. Ἀλλὰ δι' ἅς εἶπον αἰτίας εἰς οὕτω προδήλους ἐναντιότητος ὑπενέχθη, ἵνα οἷς μὲν ἐπαινεῖ τὴν πί στιν κοινωνεῖν τοῖς Πατράσι τῆς εὐσεβείας δόξη, οἷς δὲ λαμβάνεται πάλιν αὐτῆς, τὴν ὁδὸν ἑαυτῷ πρὸς τὴν ἐξήγησιν ὑπανοίξη. Διὰ τοῦτο τὴν αὐτὴν καὶ κανόνα λέγει, καὶ προσθήκης φησὶν ἀκριβεστέρας δεῖσθαι. Τοῦτο δὲ αὐτὸ καὶ τῆς ἐσχάτης ἀμαθείας σημεῖον ἔστω, εἴ τῳ καὶ τοῦτο φίλον παρεξετάζειν. Ὁ γὰρ τοι κανὼν, ὧ σοφώτατε, καὶ ὁ γνώμων, ἕως ἂν μηδὲν ἐνδέη τοῦ κανὼν εἶναι καὶ γνώμων, οὐδεμίαν προσ θήκην εἰς ἀκρίβειαν ἐπιδέχεται. Κατὰ γὰρ τὸ ἔλλει πον ἢ πρόσθεσις. Ἀτελεῖς δὲ ὑπάρχοντες, οὐδὲ τῶν προσηγοριῶν τούτων ὑγιῶς ἂν ἔτι τυγχάνοιεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἦδη δὲ καὶ οὐς ἐκτίθεται περὶ Θεοῦ λόγους ἐπισκεψώμεθα. {EYN.} Εἷς τοίνυν, φησὶ, κατὰ τε φυσικὴν ἔννοιαν καὶ κατὰ τὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν ἡμῖν ὠμολό γηται Θεὸς, μήτε παρ' ἑαυτοῦ μήτε παρ' ἑτέρου γε νόμενος. Ἐκάτερον γὰρ αὐτῶν ἐπίσης ἀδύνατον, 29.516 ἐπειδὴ γε δεῖ κατὰ ἀλήθειαν τὸ ποιοῦν τοῦ γινομένου προϋπάρχειν, καὶ τὸ ποιούμενον τοῦ ποιοῦντος εἶναι δεύτερον. Μήτε δὲ αὐτὸ ἑαυτοῦ πρότερον ἢ ὕστερον εἶναι δύνασθαι, μήτε ἕτερόν τι πρὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ γὰρ ἂν ἐκεῖνο πρὸ τοῦ δευτέρου τὸ τῆς θεότητος ἔσχεν ἀξίωμα. {ΒΑΣ.} Τίνος οὖν ἔνεκεν πᾶσαν αὐτοῦ ταύτην παρεθέμην τὴν λέξιν; Ἴνα καταφανῆς ἢ ἀδολεσχία τοῦ ἀνδρὸς, ἢ χρῆται παρὰ πάντα τὸν λόγον, γένηται. Εἰπὼν γὰρ αὐτὸς ἐναργῆς ὑπάρχειν ταῖς κοιναῖς πάντων ἐννοίαις τὸ εἶναι τὸν Θεὸν ἀγέννητον, ἀπο δεῖξεις τούτου κομίζειν ἡμῖν ἐπιχειρεῖ, παραπλήσιον ποιῶν, ὡπερ ἂν εἴ τις ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ τοὺς ἐρῶμένους τὰς ὄψεις λόγω διδάσκειν βούλοιο φανό τατον εἶναι τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων τὸν ἥλιον. Εἰ δὲ ὁ τὰ τῇ αἰσθήσει γνώριμα λόγω δεικνὺς καταγέλα στος, ὁ τὰ ταῖς κοιναῖς προλήψεσιν ὠμολογημένα δι δάσκων πῶς οὐχὶ τῆς ἴσης παρανοίας ὑπεύθυνος; Πολλῶ γὰρ δήπου ταῦτα τῶν διὰ τῆς ὄψεως φαινομέ νων τοῖς σωφρονοῦσι πιστότερα. Εἰ μὲν οὖν ἦν τις ὁ κατὰ τῆς ἀληθείας ταύτης ἀναισχυντῶν, καὶ τὸν ἀγέν νητον ἢ παρ' ἑαυτοῦ ἢ παρ' ἑτέρου γεγεννησθαι διατεινόμενος, εἶχεν ἂν τινα τυχὸν συγγνώμην ἢ μα ταιότης τῶν λεγομένων· εἰ δὲ οὐδεὶς μέχρι σήμερον οὔτε τῶν ἔξω τοῦ λόγου τοῦ καθ' ἡμᾶς, οὔτε τῶν ἐξ αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας ἐπαναστάντων τῇ ἀληθείᾳ, εἰς τοσοῦτον ἦλθεν ἀποπληξίας, ὥστε διαμφισβητεῖν περὶ τῆς ἀγεννησίας τοῦ ἀγεννήτου· τί κέρδος ἐκ τῶν λόγων τούτων, οὐ συνορῶ. Ἡ τῶν Ἀριστοτέλους ὄντως ἡμῖν καὶ Χρυσίππου συλλογισμῶν ἔδει πρὸς τὸ μαθεῖν, ὅτι ὁ ἀγέννητος οὐ γεγέννηται, οὔτε αὐτὸς ὑφ' ἑαυτοῦ, οὔτε ὑφ' ἑτέρου; καὶ οὔτε πρεσβύ τερος, οὔτε νεώτερος αὐτὸς ἐστὶν ἑαυτοῦ; Τί οὖν αὐτῷ ταῦτα βούλεται; Δοκεῖ μοι ὁμοῦ μὲν τοῖς ἀκολούθοις ἐγκαλλωπίζεσθαι, ὡς δὴ πυκνὸς τις καὶ περιττὸς τὴν διάνοιαν, καὶ ὀξὺς μὲν ὑπιδέσθαι τὸ ἄτοπον, ὀξύτερος δὲ διαλυῖσαι τὸ φωραθὲν, καὶ διὰ τοῦτο ἐναβρύνεσθαι τῇ τῶν λόγων

στροφῆ, καὶ περὶ τὴν ἀπόδειξιν λε πουργεῖν τοῦ μήτε ὑφ' ἑαυτοῦ μήτε ὑφ' ἑτέρου τὸν ἀγέννητον γεγενῆσθαι. Ἐπειτα μέντοι οὐδὲ ἔνταῦθα τῆς ἑαυτοῦ τέχνης ἐπιλανθάνεται· ἀλλ' ἐν τῇ τῶν ὁμολογουμένων διατριβῇ, ὡσπερ στοιχεῖά τινα πρὸς τοὺς ἐξῆς λόγους ἑαυτῷ παρεμβάλλει. Οὐ γὰρ ἀργῶς αὐτῷ ἐκεῖνο ἔχει, ὅτι δεῖ, κατὰ ἀλήθειαν, τὸ ποιοῦν τοῦ γινομένου προϋπάρχειν. Ἄλλ' ἵνα ἐν τοῖς περὶ Υἱοῦ λόγοις προδιωμολογημένον ἔχη, τὸ ὕστερον προσγεγενῆσθαι τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν, εἴπερ τὸ ποιοῦν ἐστὶ τοῦ γινομένου πρεσβύτερον· τούτῳ δὲ ὡς ἐπὶ μενον λάβη, τὸ ἐκ μὴ ὄντων τὸν Υἱὸν γεγενῆσθαι. Ἄλλ' ὁ μὲν τῆς εἰς τὸν Υἱὸν ἀσεβείας ἔλεγχος ἐν τοῖς οἰκείοις τόποις ἀναμεινάτω. Ἐγὼ δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀγεννήτου προσηγορίαν, κἂν τὰ μάλιστα 29.517 δοκῇ ταῖς ἐννοίαις ἡμῶν συμβαίνειν, ἀλλ' οὖν ὡς οὐ δαμοῦ τῆς Γραφῆς κειμένην, καὶ πρῶτον στοιχεῖον οὖσαν τῆς βλασφημίας αὐτῶν, σιωπᾶσθαι ἂν δικαίως ἀξίαν εἶναι φήσαιμι, τῆς Πατρὸς φωνῆς ἴσον δυναμένης τῷ ἀγεννήτῳ, πρὸς τῷ καὶ τὴν περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐννοίαν συνημμένως ἑαυτῇ διὰ τῆς σχέσεως συνεισάγειν. Ὁ γὰρ ὄντως Πατὴρ καὶ μόνος ἐξ οὐδενός ἐστιν ἑτέρου· τὸ δὲ, ἐξ οὐδενός, ταυτόν ἐστι τῷ, ἀγέννητος. Οὐ τοίνυν ἀγέννητον προσαγορευτέον μᾶλλον ἡμῖν ἢ Πατέρα, εἴ γε μὴ μέλλοιμεν εἶναι σοφώτεροι τῶν δι δαγμάτων τοῦ Σωτῆρος, εἰπόντος· Πορευθέντες, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ ἀγεννήτου. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἡμεῖς δὲ τὰ συνεχῆ τοῦ λόγου διασκεψώμεθα. Ὀλίγον γὰρ προελθὼν, καὶ οἷον συγκεφαλαιούμενος αὐτὸς ἑαυτῷ τὰ εἰρημένα, οὕτω γράφει. {ΕΥΝ.} Ἄρ' οὖν, εἰ μήτε αὐτὸς ἑαυτοῦ, μήτε ἔτε ρόν τι αὐτοῦ προϋπάρχειν δέδεικται, πρὸ δὲ πάντων αὐτὸς, ἀκολουθεῖ τούτῳ τὸ ἀγέννητον· μᾶλλον δὲ αὐτὸ ἐστὶν οὐσία ἀγέννητος. {ΒΑΣ.} Ἦν τοίνυν ἐν τούτοις ἐφωράσαμεν κακουρ γίαν συνιδεῖν μὲν, οἶμαι, καὶ πάνυ ῥάδιον τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι, ἐμφανῆ δὲ ποιῆσαι τοῖς πολλοῖς οὐκ εὐμαρές. Πλὴν ἀλλὰ πειρατέον, τὴν ἐλπίδα θεμέλους ἐπὶ τὸν διδόντα ῥῆμα τοῖς εὐαγγελιζόμενοις, δυναμίει πολλῇ. Εἰπὼν, ὅτι, εἰ μήτε αὐτὸς ἑαυτοῦ, μήτε ἕτερόν τι αὐτοῦ προϋπάρχει, ἀκολουθεῖ αὐτῷ τὸ ἀγέννητον· εἶτα συνιδὼν, ὅτι ἐκ τῆς τῶν τεθέντων ἀκολουθίας πρὸς τὸ ἐναντίον αὐτῷ περιήλθεν ὁ λόγος (εἰ γὰρ ἀκολουθεῖ τῷ Θεῷ τὸ ἀγέννητον, ἔξωθεν αὐτῷ παρέπεται δηλονότι. Τὸ δὲ ἔξωθεν τοῦ Θεοῦ οὐκ οὐσία αὐτοῦ ἐστίν. Ἐκ δὲ τούτων οἰχίσηται διαῤῥυέν αὐτῷ τὸ σκαιώρημα), ἵνα δὲ μὴ τοῦτο πάθῃ, τί ποιεῖ; Βραχὺ φροντίσας τοῦ γέλωτος, ὃν ἐπὶ τῷ τὰ ἀνακόλουθα λέγειν ὑπέχειν ἔμελλε, τῇ ἐπιδιορθῶσει ἀπήγαγε τὸν λόγον πρὸς ἃ ἐβούλετο, εἰπὼν· Μᾶλλον δὲ αὐτὸ ἐστὶν οὐσία ἀγέννητος. Τοῦτο δὲ οὐδεμίαν μὲν ἔχει ὁμολογίαν πρὸς τὰ προάγοντα· πῶς γὰρ καὶ ἐπόμενον αὐτῷ τὸ ἀγέννητον ὁ Θεὸς 29.520 ἔχει; καὶ πάλιν οὐχ ἐπόμενον, ἀλλ' ἐν τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ περιεχόμενον; ὅμως γε μὴν οὐκ ἔῃ παντελῶς αὐτῷ διαφθαρῆναι τὸ σόφισμα. Εἰ γὰρ, εἰπὼν, ὅτι ἀκολουθεῖ αὐτῷ τὸ ἀγέννητον, ἔνταῦθα τὸν λόγον ἔστησεν, οὐκ ἂν εἶχεν ὅπως ἢ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν λέγειν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ἢ ἀλλοτρίως ἔχοντα κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τὸν μονογενῆ Υἱὸν ἐπιδείξῃ, οὐδενὸς δυναμένου τῶν ἔξωθεν ἐπομένων, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὴν κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν οἰκειότητα διιστᾶν. Νῦν δὲ τῷ ἐπαγαγεῖν, Μᾶλλον δὲ αὐτὸ ἐστὶν οὐσία ἀγέννητος, ἐνεδείξατο, ὅτι αὐτὸ, ὅπερ ἐστὶν ὁ Θεὸς ἀγεννησία ἐστὶ· τοῦτο δὲ ὅσον αὐτῷ δρόμον ἀεὶ πρὸς τὴν ἐγχείρησιν τῆς ἀσεβείας προευτρεπίζει, μικρὸν τῷ λόγῳ προελθὼν ἐπιδείξω. Ἔστι δ' ἄρα, ὃ μὲν ἐξ ἀρχῆς εἶπεν, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας κατὰ τὸ ἀκόλουθον τῶν δεδομένων ἀναφανέν· ὃ δὲ τελευταῖον ἐπέθηκεν, ἐκ τοῦ φρονήματος τοῦ αἰρετικοῦ προσεῤῥίφη, ἀναισχυντότατα πάντων τοῦ λογογράφου πρὸς τὴν ἐπιδιόρθωσιν τοῦ λόγου μεταπηδήσαντος. Πῶς γὰρ τὸ αὐτὸ καὶ ἀκολουθεῖ τῷ Θεῷ, καὶ ταυτόν ἐστὶν αὐτῷ, πᾶσιν ὄντος προδήλου, ὅτι τὸ ἀκολουθοῦν ἕτερόν ἐστι παρὰ τὸν οὗ ἐστὶν ἐπακολούθημα; Ὁ δὲ, ὡσπερ ὁδοῦ τινος λαβόμενος, ἐκ τοῦ καθ' ὑφαρπαγὴν αὐτῷ προληφθέντος λόγου, πρὸς τὴν

κατασκευὴν ἐντεῦθεν χωρεῖ τοῦ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ἵνα, τούτου δειχθέντος, ὁμολογούμενον ἔχη τὸ ἀνόμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι τὸν Μονογενῆ τῷ Πατρί. Σκοπεῖτε δὲ ἅ φησιν. {ΕΥΝ.} Ἀγέννητον δὲ λέγοντες, οὐκ ὀνόματι μόνον, κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην, σεμνύνειν οἴομεθα δεῖν, ἐκτινύειν δὲ αὐτῷ τὸ πάντων ἀναγκαιότατον ὄφλημα τῷ Θεῷ τὴν τοῦ εἶναι ὅ ἐστιν ὁμολογίαν. Τὰ γάρ τοι κατ' ἐπίνοιαν λεγόμενα, ἐν ὀνόμασι μόνον καὶ προφορᾷ τὸ εἶναι ἔχοντα, ταῖς φωναῖς συνδιαλύεσθαι πέφυκεν. {ΒΑΣ.} Ἀναιρεῖ τὸ κατ' ἐπίνοιαν θεωρεῖσθαι 29.521 ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, ἡγούμενος ἐντεῦθεν ῥα δῖαν αὐτῷ τὴν ἐπιχείρησιν ἔσεσθαι τοῦ τὴν ἀγεννησίαν οὐσίαν εἶναι τοῦ Θεοῦ· ἐκ τούτου δὲ ἀναντιρρήτως δείξειν, ἀνόμοιον εἶναι κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τὸν μονογενῆ Υἱὸν τῷ Πατρί. Διὰ τοῦτο προσπλέκεται τῷ ῥήματι τῆς ἐπινοίας, ὡς οὐδὲν σημαίνοντι τὸ παράπαν, ἀλλ' ἐν μόνῃ τῇ προφορᾷ τὴν ὑπόστασιν κεκτημένων· καὶ ἀνάξιον εἶναι Θεοῦ προσποιεῖται ταῖς ἐπινοίαις αὐτὸν ἀποσεμνύνειν. Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν ἐπινοία θεωρητὸν ἢ μὴ τὸ ἀγέννητον, οὕτω δισχυρίζομαι πρὶν ἂν ὑπ' αὐτῆς τοῦ λόγου τῆς ἐξετάσεως διδαχθῶμεν. Αὐτὸ δὲ τοῦτο, τί ποτέ ἐστιν ἡ ἐπίνοια, ἡδέως ἂν αὐτὸν ἐρωτήσαιμι· ἄρ' οὐδὲν παντάπασι σημαίνει τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ψόφος ἄλλως ἐστὶ διὰ τῆς γλώττης ἐκπίπτων; Ἀλλὰ τὸ τοιοῦτον οὐχὶ ἐπίνοια, παρὰ ῥανοία δ' ἂν μᾶλλον καὶ φλυαρία προσαγορεύοιτο. Εἰ δὲ συγχωροῖ σημαίνει μὲν τὴν ἐπίνοιαν, ψευδὲς δὲ τοῦτο παντελῶς καὶ ἀνυπαρκτον, ὡς ἐν ταῖς μυθοποιαῖς κενταύρων δὴ τινῶν ἀναπλασμοὺς καὶ χιμαίρας, πῶς τὸ σημαίνοντα ψεῦδος τῷ ψόφῳ τῆς γλώττης συναφανίζεται, τῆς μὲν φωνῆς πάντως εἰς ἀέρα προχεομένης, τῶν δὲ ψευδῶν νοημάτων ἐναπομενόντων τῇ διανοίᾳ; Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴν ποτε ψευδῶν παντελῶς καὶ διακένων ἀναπλασμῶν, ἢ ἐν ταῖς καθ' ἕνα φαντασίαις, ἢ ἄλλως ἐν τοῖς ματαίαις τοῦ νοῦ κινήμασιν ἢ ψυχῇ πληρωθεῖσα, παρακατάσχη τῇ μνήμῃ, εἶτα διὰ τῆς φωνῆς ἐξαγγεῖλαι προέλθῃται, ὁμοῦ τῷ προενεχθέντι λόγῳ συναφανίσθη καὶ τὰ φαντάσματα. Πολλοῦ γὰρ ἂν ἄξιον ἦν τὰ ψευδῆ λέγειν, εἴπερ ἡ φύσις τοῦ ψεύδους τοῖς λαλουμένοις συνδιεφθείρετο· ἀλλ' οὐκ ἔχον ἐστὶ φύσιν τοῦτό γε. Ὑπόλοιπον δ' ἂν εἴη δεικνύειν, πῶς μὲν ἡ συνήθεια, καὶ ἐπὶ ποίων πραγμάτων τῇ ἐπινοίᾳ χρῆται· πῶς δὲ τὰ θεῖα λόγια τὴν χρῆσιν αὐτῆς παρεδέξατο. Ὅρωμεν τοίνυν, ὅτι ἐν μὲν τῇ κοινῇ χρῆσει τὰ ταῖς ἀθροαῖς ἐπιβολαῖς τοῦ νοῦ ἀπλᾶ δοκούντα εἶναι καὶ μοναχὰ, ταῖς δὲ κατὰ λεπτόν ἐξετάσει ποικίλα φαινόμενα, καὶ πολλὰ ταῦτα τῷ νῷ διαιρούμενα, ἐπινοία μόνῃ διαιρετὰ λέγεται. 29.524 Οἶον, τὸ σῶμα ἀπλοῦν μὲν εἶναί φησιν ἢ πρώτη ἔντευξις, ποικίλον δὲ ὁ λόγος ἐπιὼν δείκνυσι, τῇ ἐπινοίᾳ αὐτὸ εἰς τὰ ἐξ ὧν σύγκειται διαλύων, καὶ χρῶμα, καὶ σχῆμα, καὶ ἀντιτυπίαν, καὶ μέγεθος, καὶ τὰ λοιπά. Πάλιν τὰ ἀνυπόστατα μὲν παντελῶς, κατὰ δὲ ἀναζωγράφησιν τινὰ τῆς ἐπινοίας καὶ φαντασίαν μόνῃ ἀνατυπούμενα, ὡς ὅσα οἱ μυθοποιοὶ καὶ ζωγράφοι πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ἔκπληξιν τερατεύονται κατ' ἐπίνοιαν καὶ ταῦτα θεωρητὰ ὑπὸ τῆς συναφθείρας λέγεται. Ὡν οὐδενὸς ἐπιμνησθεὶς οὗτος, ἢ ἄμα θῶς ἢ κακούργως, περὶ τῆς τῶν ἀνυπαρκτῶν ἐπινοίας μόνῃς ἡμῖν ἐφιλοσόφησε· καὶ οὐδὲ ταύτην ὡς ἔχει φύσεως ἐξηγούμενος. Οὐ γὰρ σημαίνει μὲν τὴν ἐπίνοιαν, ψευδὲς δὲ τοῦτο, φησὶν· ἀλλὰ παντελῶς ἄσημον εἶναι τὸ ὄνομα, καὶ ἐν μόνῃ τῇ ἐκφωνήσει τὴν ὑπόστασιν ἔχειν. Καίτοι τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ κατὰ τῶν ματαίων μόνων καὶ ἀνυποστάτων φαντασιῶν τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς ἐπινοίας κείσθαι, ὥστε μετὰ τὸ πρῶτον ἡμῖν ἀπὸ τῆς αἰσθήσεως ἐγγινόμενον νόημα τὴν λεπτοτέραν καὶ ἀκριβεστέραν τοῦ νοηθέντος ἐπὶ θυμῶν ἐπινοίαν ὀνομάζεσθαι· ὅθεν ἡ συνήθεια καλεῖ ἐπιλογισμὸν, εἰ καὶ μὴ οἰκείως. Οἶον τοῦ σίτου νόημα μὲν ἀπλοῦν ἐνυπάρχει πᾶσι, καθὸ φανερά γνωρίζομεν· ἐν δὲ τῇ ἀκριβεῖ περὶ αὐτοῦ ἐξετάσει, θεωρία τε πλειόνων προσέρχεται, καὶ προσηγορίαι διάφοροι τῶν νοηθέντων σημαντικά. Τὸν

γὰρ αὐτὸν σῖτον νῦν μὲν καρπὸν λέγομεν, νῦν δὲ σπέρμα, καὶ πάλιν τροφήν· καρπὸν μὲν, ὡς τέλος τῆς παρελθούσης γεωργίας· σπέρμα δὲ, ὡς ἀρχὴν τῆς μελλούσης· τροφήν δὲ, ὡς κατάλληλον εἰς προσθήκην τῷ τοῦ προσφερομένου σώματι. Τούτων ἕν ἕκαστον τῶν λεγομένων καὶ κατ' ἐπίνοιαν θεωρεῖται, καὶ τῷ ψόφῳ τῆς γλώσσης οὐ συναπέρχεται· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τοῦ νενοηκότος ἐνίδρυται τὰ νοήματα. Καὶ ἀπαξ ἀπλῶς, πάντα τὰ τῇ αἰσθήσει γνώριμα, καὶ ἀπλᾶ μὲν εἶναι τῷ ὑποκειμένῳ δοκοῦντα, ποικίλον δὲ λόγον κατὰ τὴν θεωρίαν ἐπιδεχόμενα, ἐπινοία θεωρητὰ λέγεται. Ἐγγὺς δὲ τοῦ τοιοῦτου τρόπου τῆς ἐπινοίας τὴν χρῆσιν καὶ παρὰ τοῦ θεοῦ δεδιδάγμεθα λόγου. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα παρήσω, πολλὰ ἔχων εἰπεῖν, ἐνὸς δὲ μόνου τοῦ καιριωτάτου μνησθήσομαι. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τοῖς περὶ ἑαυτοῦ λόγοις, τὴν φιλανθρωπίαν τῆς θεότητος καὶ τὴν ἐξ οἰκονομίας χάριν τοῖς ἀνθρώποις παραδηλῶν, ἰδιῶ μασί τισι τοῖς περὶ αὐτὸν θεωρουμένοις ἀπεσήμεινε ταύτην, θύραν ἑαυτὸν λέγων, καὶ ὄδον, καὶ ἄρτον, καὶ ἄμπελον, καὶ ποιμένα, καὶ φῶς, οὐ πο 29.525 λυώνυμος τις ὢν· οὐ γὰρ πάντα τὰ ὀνόματα εἰς ταυ τὸν ἀλλήλοισ φέρει. Ἄλλο γὰρ τὸ σημαίνον φῶς τὸς, καὶ ἄλλο ἀμπέλου, καὶ ἄλλο ὁδοῦ, καὶ ἄλλο ποι μένος. Ἄλλ' ἔν ὧν κατὰ τὸ ὑποκείμενον, καὶ μία οὐσία καὶ ἀπλῆ καὶ ἀσύνθετος, ἄλλοτε ἄλλως ἑαυτὸν ὄνο μάζει, ταῖς ἐπινοίαις διαφερούσας ἀλλήλων τὰς προσ ηγορίας μεθαρμολόμενος. Κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰν, καὶ τὴν πρὸς τὰ εὐεργετούμενα σχέσιν, διάφορα ἑαυτῷ καὶ τὰ ὀνόματα τίθεται. Φῶς μὲν γὰρ ἑαυτὸν τοῦ κόσμου λέγει, τό τε ἀπρόσιτον τῆς ἐν τῇ θεότητι δόξης τῷ ὀνόματι τούτῳ διασημαίνων, καὶ ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως τοὺς κεκαθαρμένους τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς καταυγάζων· ἄμπελον δὲ, ὡς τοὺς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν πίστιν ἐρριζωμένους ἐπ' ἔργων ἀγαθῶν καρποφορίας ἐκτρέφων· ἄρτον δὲ, ὡς οἰκειο τάτη τροφή λογικῶν τυγχάνων, τῷ διακρατεῖν τὴν σύστασιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτῆς διασώζειν, ἀναπληρῶν αἰεὶ παρ' ἑαυτοῦ τὸ ἐνδέον, καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀλογίας ἐγγινομένην ἀρρώστειαν οὐκ ἐὼν ὑποφέρεσθαι. Καὶ οὕτως ἂν τις τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἐφοδεύων ποικίλας εὔροι τὰς ἐπινοίας ἐνὸς ἐκάστου τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῖς πᾶσιν ὑποκειμένου. Τίς οὖν οὕτω τὴν γλῶσσαν πρὸς βλασφημίαν ἠκόνηται, ὥστε τολμῆσαι εἰπεῖν ταῖς φωναῖς τὰς ἐπινοίας ταύτας συνδιαλύεσθαι; Τί οὖν ἄτοπον οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων λαμβάνεσθαι τινα κατ' ἐπίνοιαν, καὶ αὐτὸ τοῦτο πρῶτον, περὶ οὗ ὁ σύμπαξ ἡμῖν κενύεται λόγος; Εὐρήσομεν γὰρ οὐδα μῶς ἑτέρως λεγόμενον τὸ ἀγέννητον. Ἄφθαρτον γὰρ καὶ ἀγέννητον εἶναι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων λέγομεν, κατὰ διαφόρους ἐπιβολὰς τοῖς ὀνόμασι τούτοις προσ αγορεύοντες. Ὅταν μὲν γὰρ εἰς τοὺς κατόπιν αἰῶνας ἀποβλέψωμεν, ὑπερεκπίπτουσιν πάσης ἀρχῆς εὐρίσκοντες τὴν ζωὴν τοῦ Θεοῦ, ἀγέννητον αὐτὸν λέγομεν· ὅταν δὲ τοῖς ἐπερχομένοις αἰῶσι τὸν νοῦν ἐπεκτείνωμεν, τὸν ἀόριστον καὶ ἄπειρον, καὶ οὐδενὶ τέλει καταληπτὸν προσαγορεύομεν ἄφθαρτον. Ὡς οὖν τὸ ἀτελεύτητον τῆς ζωῆς ἄφθαρτον, οὕτω τὸ ἀναρχον αὐτῆς ἀγέννητον ὀνομάσθη, τῇ ἐπινοίᾳ θεωρούντων ἡμῶν ἐκάτερα. Τίς οὖν ἀντερεῖ λόγος καὶ ἐπινοεῖσθαι τῶν ὀνομάτων τούτων ἐκάτερον, καὶ ὁμολογίαν εἶναι τοῦ κατ' ἀλήθειαν τῷ Θεῷ προσόντος; Ὁ δὲ ὡς μαχόμενα ταῦτα καὶ ἀσύμβατα παντελῶς ἀπ' ἀλλήλων διίστησι· τὸ, τί κατ' ἐπίνοιαν τί λέγεσθαι, καὶ τὸ ἀποπληροῦν τῷ Θεῷ τὴν τοῦ εἶναι ὅ ἐστιν ὁμολογίαν. 29.528 Καὶ γὰρ αὐτὸ μηδὲ τοῦτο παρέλθωμεν, οἷον αὐτῷ τῆς εὐλαβείας τὸ σχῆμα ἐπὶ καταστροφῇ τῶν ἀκούοντων ἐπινενοῖται ἐν τῷ λέγειν, {ΕΥΝ.} Μὴ κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην σεμνύνειν τὸν Θεὸν τῇ τοῦ ἀγεννήτου προσηγορίᾳ, ἐκτινύνει δὲ αὐτῷ τὸ πάντων ἀναγκαιότατον ὄφλημα, ἐν τῇ τοῦ εἶναι ὅ ἐστιν ὁμολογία. {ΒΑΣ.} Τίς ἂν λόγος ἀξίως τῆς σκολιότητος ταύτης τῶν τεχνασμάτων ἐφίκοιτο; Ἐκφοβεῖν τοὺς ἀπλου στέρους ἐπιχειρεῖ, ὡς μὴ ἀποδιδόντας τὰ ὀφειλόμενα τῷ Θεῷ, εἰ μὴ οὐσίαν εἶναι

ὁμολογήσειαν τὸ ἀγέννητον, καὶ ὀφλήματος ἔκτισιν τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν ὄνο μάζει, ἵνα μὴ δόξη παρ' ἑαυτοῦ τι λέγειν, ἀλλὰ τὸ ἀναγκαίως τῷ Θεῷ ὀφειλόμενον ἐκπληροῦν, Καὶ τοῖς λοιποῖς ἐνδείκνυται, ὅτι ἐν μὲν τῇ οὐσίᾳ τιθέμενοι τὸ ἀγέννητον, ἀνεύθυνοι ἀφεθήσονται· εἰ δὲ ἐτέρως κατὰ τὸν εὐσεβῆ τρόπον ὑπολαμβάνοιεν, ὡς ἔλλε λοιπότες τὸ πάντων χρεῶν πρεσβύτατον καὶ ἀναγκαῖοτατον ἔκτισμα, ἀπαραίτητον τὴν ὀργὴν ἐκδέξονται, Ἡδέως οὖν ἂν αὐτὸν ἐξετάσαιμι, τὴν εὐγνωμοσύνην ταύτην ὁμοίως ἐπὶ πάντων τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων φυλάσσει, ἢ κατὰ τοῦτο μόνον τὸ ῥῆμα; Εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ὅλως κατ' ἐπίνοιαν θεωρεῖ, ἵνα μὴ δόξη ἀνθρωπίναις τὸν Θεὸν σεμνύνειν προσηγορίαις, πάντα ὁμοίως οὐσίαν ὁμολογήσει τὰ ἐπιλεγόμενα τῷ Θεῷ. Πῶς οὖν οὐ καταγέλαστον, τὸ δημιουργικὸν οὐσίαν εἶναι λέγειν; ἢ τὸ προνοητικὸν πάλιν οὐσίαν; ἢ τὸ προγνωστικὸν πάλιν ὡσαύτως; καὶ ἀπαξ ἀπλῶς, πᾶσαν ἐνέργειαν, οὐσίαν τίθεσθαι; Καὶ εἰ πάντα ταῦτα πρὸς ἓν σημαίνοντα τείνει, ἀνάγκη πᾶσα ταυτὸν ἀλλήλοις δύνασθαι τὰ ὀνόματα· ὡς ἐπὶ τῶν πολυωνύμων· ὅταν Σίμωνα καὶ Πέτρον καὶ Κηφᾶν τὸν αὐτὸν λέγωμεν. Οὐκοῦν ὁ ἀκούσας τὸ ἀναλλοίωτον τοῦ Θεοῦ, πρὸς τὸ ἀγέννητον ὑπαχθήσεται· καὶ ὁ ἀκούσας τὸ ἀμερές, πρὸς τὸ δημιουργικὸν ἀποφέρεται. Καὶ ταύτης τί ἂν γένοιτο τῆς συγχύσεως ἀτοπώτερον, ἀφελόμενον τὴν ἰδίαν σημασίαν ἐκάστου τῶν ὀνομάτων, ἀντινομοθετεῖν τῇ τε κοινῇ χρήσει καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Πνεύματος; Καίτοι ὅταν μὲν ἀκούσωμεν περὶ τοῦ Θεοῦ, ὅτι πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησε, τὴν δημιουργικὴν τέχνην αὐτοῦ διδασκόμεθα· ὅταν δὲ, ὅτι ἀνοίγει τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ἐμπιπλᾷ πᾶν ζῶον εὐδοκίας, τὴν διὰ πάντων κεχωρηκυῖαν πρόνοιαν· ὅταν δὲ, ὅτι ἔθετο σκότος ἀποκρυφῆν αὐτοῦ, τὸ ἀόρατον τῆς αὐτοῦ φύσεως παιδεύομεθα. Πάλιν δὲ τὸ ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ λεγόμενον, 29.529 Ἐγὼ εἰμι, καὶ οὐκ ἠλλοίωμαι, τὸ αἰεὶ ταυτὸν καὶ ἄτρεπτον τῆς θείας οὐσίας μανθάνομεν. Πῶς οὖν οὐχὶ μανία σαφῆς, μὴ ἴδιον σημαίνοντα ἐκάστῳ τῶν ὀνομάτων ὑποβεβλήσθαι λέγειν, ἀλλὰ, παρὰ τὴν ἐνέργειαν, πάντα ταυτὸν δύνασθαι ἀλλήλοις δι' ὀρίζεσθαι τὰ ὀνόματα; Ἐπειτα ἂν καὶ δῶμεν τοῦτο, οὐδ' οὕτω πλέον αὐτοῖς οὐδὲ εἰς τὸν σκοπὸν περιέσται. Εἰ γὰρ πάντα ταῦτα, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς λαμβανόμενα, τὴν οὐσίαν αὐτοῦ σημαίνει, τὸ ἀναλλοίωτον λέγω, καὶ τὸ ἀόρατον, καὶ τὸ ἄφθαρτον, παραπλησίως δηλονότι καὶ ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, οὐσίας ἔσται δηλωτικά. Ἀόρατον γὰρ, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ἄφθαρτον, καὶ ἀμερῆ, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα, καὶ τὸν μονογενῆ Υἱὸν ὀνομάζομεν. Καὶ οὕτω τὸ σοφὸν αὐτοῖς εἰς τὸ ἐναντίον περιελεύσεται. Οὐ γὰρ μᾶλλον διὰ τὸ ἐν μιᾷ προσηγορίᾳ διάφορον ἀνόμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν ἀποδεικνύειν ἔξουσιν, ἢ διὰ τὴν ἐν τοῖς πλείοσι κοινωνίαν ὅμοιον ὁμολογεῖν ὑπ' αὐτῆς τῆς ἀνάγκης τῶν δεδομένων ἐκβιασθήσονται. Εἰ δὲ λέγοι ἐπὶ μόνῃς τῆς τοῦ ἀγεννήτου φωνῆς τῇ εὐλαβείᾳ ταύτῃ κεχρησθαι, ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἀφυλάκτως ἔχειν· πάλιν αὐτὸν ἐρωτῆσωμεν, τίς ἢ ἀποκλήρωσις, τοσοῦτων ὄντων τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων, ἐν ἐνὶ τούτῳ μόνῳ τὴν ἀκρίβειαν ἐπιδείκνυσθαι, καὶ ἐν ἐνὶ τούτῳ ἀποπληροῦν τὰ αὐτῷ τὴν τοῦ εἶναι ὅ ἐστιν ὁμολογίαν, ἐν ἐτέροις παμπληθέσιν ἀνθρωπίναις ἐπινοίαις σεμνύειν μὴ παραιτεῖσθαι; Ὁ γὰρ πλειόνων ὀφειλέτης οὐ μᾶλλον εὐγνώμων ἐν τῇ τοῦ ἐνὸς ἀποδόσει ἢ ὑπερβάλλων ἀγνωμοσύνη ἐν τῇ τῶν πλειόνων ἀποστερήσει. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς τὰ πανοῦργα τῶν θηρίων, ταῖς ἑαυτοῦ τέχναις ἀλίσκεται, οἷς λανθάνειν ἐπιχειρεῖ, τούτοις πλέον διελεγχόμενος. 29.532 Τίνα δὲ ἐστὶ τὰ ἐξῆς τοῦ λόγου σκοπεῖτε. Δείξας, ὡς οἴεται, ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἐπινοῖα λαβεῖν τὸ ἀγέννητον, ἐπάγει· {ΕΥΝ.} Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατὰ στέρησιν· εἴ γε τῶν κατὰ φύσιν αἰσθησῆσαι εἰσὶ στερήσεις, καὶ τῶν ἔξωθεν δεύτεραι. {ΒΑΣ.} Ταῦτα δὲ, ὅτι ἐκ τῆς τοῦ κόσμου σοφίας περιλαλεῖ, ὑπ' ἧς ἐκτραχηλισθεῖς, ταῖς τοιαύταις τῶν λόγων ἐπέθετο καινοτομίαις, οὐ χαλεπὸν ἐπιδείξει. Ἀριστοτέλους γὰρ εἰσιν, ὡς

οί ανεγνωκότες εἴ ποιεν ἄν, ἐν ταῖς ἐπιγραφομέναις αὐτοῦ Κατηγορίαις, οἱ περὶ ἕξως καὶ στερήσεως λόγοι, δευτέρας εἶναι λέγοντος τῶν ἕξων τὰς στερήσεις. Ἡμῖν δὲ ἐξήκει δεῖξασιν αὐτὸν οὐκ ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ἐκ τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου λαλοῦντα, τὸ τοῦ ψαλμοῦ πρὸς αὐτὸν ἐπιφθέγγασθαι, ὅτι Διηγῆσαντό μοι παράνομοι ἄδολεσχίας, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ νόμος σου, Κύριε· καὶ μαθόντας, ὅτι οὐκ ἐκ τῶν διδασμάτων τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐστὶ τὰ λεγόμενα, τῆς αὐτοῦ φωνῆς ὑπομνησθῆναι, ὅτι Ὅταν λαλῆ τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ τοὺς πολλοὺς τῶν λόγων ἑαυτοῖς συντεμεῖν, ἐντεῦθεν πᾶσι καταφανὲς ποιήσαντας, ὅτι οὐδεμία ἡμῖν πρὸς αὐτοὺς κοινωνία. Τίς γὰρ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίας; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; Ἴνα δὲ μὴ δόξωμεν δι' ἀπορίαν ἐλέγχων εἰς τὴν σιωπὴν καταφεύγειν, φέρε, καὶ περὶ τούτων βραχέα διαλεχθῶμεν. Πολλὰ, ὡς εὐνόμει, τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων κατὰ τὸν ὅμοιον ὀρώμεν ἐκφερόμενα τύπον, οἷον ὁ ἄφθαρτος, ὁ ἀθάνατος, ὁ ἀόρατος. Τοῦ δὲ αὐτοῦ τύπου τι θέμεθα εἶναι καὶ τὸ, ἀγέννητος. Εἰ μὲν οὖν στερητικὰ τινες ὀνομάζουσι τὰ τοιαῦτα, οὐ πρὸς ἡμᾶς ὁ λόγος. Οὔτε γὰρ ἴσμεν τεχνολογίας λέξεων, οὔτε τοὺς εἰδόμενους ζηλοῦμεν. Πλήν γε δὴ ὅτι οὐπὲρ ἄν τεθῶσιν αἱ λοιπαὶ φωναὶ ἄς ἀπηριθμησάμεθα, τοῦ αὐτοῦ εἶναι φήσομεν καὶ τὴν τοῦ, ἀγεννήτου, προσηγορίαν. Ὡς τοίνυν τὸ ἄφθαρτον τὸ μὴ προσεῖναι τῷ Θεῷ φθορὰν σημαίνει· καὶ τὸ ἀόρατον τὸ ὑπερβαίνειν αὐτὸν 29.533 πᾶσαν τὴν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν κατάληψιν· καὶ τὸ ἀσώματον τὸ μὴ ὑπάρχειν αὐτοῦ τριχῆ διαστατὴν τὴν οὐσίαν· καὶ τὸ ἀθάνατον τὸ μηδέποτε διάλυσιν αὐτῷ προσγενήσεσθαι· οὕτω φαμέν καὶ τὸ, ἀγέννητον, δηλοῦν τὸ γέννησιν αὐτῷ μὴ προσεῖναι. Εἰ μὲν οὖν μηδὲν τούτων στερητικὸν τῶν ὀνομάτων, οὐδὲ ἐκεῖνο. Εἰ δὲ ἐπ' ἐκείνων δίδως τὸ κατὰ στέρησιν λέγεσθαι, ἐπὶ τῆς τοῦ ἀγεννήτου προσηγορίας οὐ συγχωρεῖς, εἰπέ, τίνος μὲν ἕξως προλαβούσης στέρησιν ἐμφαίνει τὸ ἄφθαρτον; πῶς δὲ οὐχὶ τὸ ἴσον αὐτῷ δύναται τὸ ἀγέννητον; Ἀλλὰ περὶ μόνην ταύτην τὴν λέξιν κακοτεχνεῖ, διότι ἐντεῦθεν αὐτῷ αἱ ἀφορμαὶ τῆς ἀσεβείας ἤρτηνται. Ἴνα δὲ σαφὲς αὐτοῦ τὸ τέχνασμα γένηται, οὕτω ποιήσατε· οὐς ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου γυμνάσει λόγους, ὅτι οὔτε κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην, οὔτε κατὰ στέρησιν εὐλογόν ἐστι περὶ Θεοῦ λέγεσθαι, τούτους μετενεγκόντες ἐπ' ἄλλου τινὸς τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων, σκοπεῖτε. Εὐρήσετε γὰρ ἐκάστῳ ἀκριβῶς ἐφαρμύζοντας. Καὶ, εἰ βούλεσθε, ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου ταῦτα λέγωμεν, αὐτὴν αὐτοῦ τὴν λέξιν μετακομίσαντες. Ἄφθαρτον δὲ λέγοντες, οὐ κατ' ἐπίνοιαν ἀνθρωπίνην σεμνύνειν οἴομεθα δεῖν· ἀποτινύναι δὲ αὐτῷ τὸ πάντων ἀναγκαιότατον ὄφλημα, τὴν τοῦ εἶναι ὅ ἐστιν ὁμολογίαν· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατὰ στέρησιν· εἴ γε τῶν κατὰ φύσιν αἱ στερήσεις εἰσὶ στερήσεις, καὶ τῶν ἕξων δευτέραι. Τί μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ἀγεννήτου πρέπει ταῦτα φιλοσοφεῖν ἢ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀφθάρτου, καὶ ὅπως ἐφ' ἐκάστης φωνῆς τῆς κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον ἐκφερομένης; Ἀλλ' οὐδὲν τῶν ἄλλων αὐτῷ πρὸς τὴν ἀσέβειαν συνεργεῖ. Διὸ τῶν λοιπῶν οὐδὲ μέμνηται, καὶ τοιμυρίων ὄντων τῶν περὶ Θεοῦ λεγομένων. Ἐχει δὲ οὕτως. Ἐν μὲν οὐδὲν ἐστὶν ὄνομα ὃ πᾶσαν ἐξαρκεῖ τὴν τοῦ Θεοῦ φύσιν περιλαβόν, ἴκα νῶς ἐξαγγεῖλαι· πλείω δὲ καὶ ποικίλα κατ' ἰδίαν ἕκαστον σημασίαν, ἀμυδρὰν μὲν παντελῶς καὶ μικροτάτην, ὡς πρὸς τὸ ὅλον, ἡμῖν γε μὴ ἐξαρκοῦσαν τὴν ἔννοιαν συναθροίζει. Ἐν τοίνυν τοῖς περὶ Θεοῦ λεγομένοις ὀνόμασι, τὰ μὲν τῶν προσόντων τῷ Θεῷ δηλωτικά ἐστὶ, τὰ δὲ τὸ ἐναντίον, τῶν μὴ προσόντων. Ἐκ δύο γὰρ τούτων οἶονεὶ χαρακτηρὶς τις ἡμῖν ἐγγίνεται τοῦ Θεοῦ, ἕκ τε τῆς τῶν ἀπεμφαινόντων ἀρνήσεως καὶ ἐκ τῆς τῶν ὑπαρχόντων ὁμολογίας. Οἷον, ὅταν ἄφθαρτον ὀνομάζωμεν, δυνάμει λέγομεν ἑαυτοῖς ἢ τοῖς ἀκούουσιν, ὅτι Μὴ οἶου φθορᾶ τὸν Θεὸν ὑποκεισθαι· καὶ ὅταν ἀόρατον, ὅτι Μὴ ὑπολάβῃς αὐτὸν τῇ διὰ τῶν ὀψεων αἰσθήσει καταλαμβά 29.536 νεσθαι· καὶ ὅταν ἀθάνατον, ὅτι Μήποτε

οιηθῆς θάνα τον προσγίνεσθαι τῷ Θεῷ. Οὕτω δὴ καὶ ὅταν ἀγέννη τον, ὅτι Μηδεμιᾶς αἰτίας μήτε ἀρχῆς ἐξῆφθαι τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ νομίσης. Καὶ ὅλως, ἐξ ἐκάστου τούτων διδασκόμεθα μὴ εἰς ἀπρεπεῖς ἐννοίας ἐν ταῖς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεσι καταπίπτειν. Οὐκοῦν ἵνα τὸ ἐξαίρε τον ἰδίωμα τοῦ Θεοῦ ἐπιγνώμεν, ἀπαγορεύομεν ἄλ λήλοις ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λόγοις, μὴ καταφέρειν τὰς διανοίας εἰς ἃ μὴ δεῖ, ἵνα μήποτε οἰηθῶσιν ἐν τῶν φθαρτῶν, ἢ ἐν τῶν ὄρατῶν, ἢ ἐν τῶν γεννητῶν τὸν Θεὸν ὑπάρχειν οἱ ἄνθρωποι. Ὡστε διὰ τούτων γε ἀπάντων τῶν ἀπηγορευμένων ὀνομάτων, οἶονεὶ ἀπάρνησίς τις ἐστὶ τοῦ ἀλλοτρίου, διαρθρου μένης ἡμῶν τῆς διανοίας, καὶ τὰς περὶ τῶν μὴ προσόντων αὐτῷ ὑπολήψεις ἀποτιθεμένης. Πάλιν, ἀγαθὸν λέγομεν τὸν Θεὸν, καὶ δίκαιον, καὶ δημιουργ γόν, καὶ κριτὴν, καὶ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα. Ὡς οὖν ἐπ' ἐκείνων ἀθέτησιν τινα καὶ ἀπαγόρευσιν τῶν ἄλ λοτρίων τοῦ Θεοῦ ἐσήμαινον αἰ φωναί, οὕτως ἐν ταῦθα θέσιν καὶ ὑπαρξιν τῶν οἰκείων τῷ Θεῷ καὶ πρεπόντως περὶ αὐτὸν θεωρουμένων ἀποσημαίνουσιν. Ἐκ τοίνυν ἐκατέρου τοῦ εἴδους τῶν προσηγοριῶν διδασκόμεθα, ἢ περὶ τῶν προσόντων, ὅτι πρόσεστιν, ἢ περὶ τῶν μὴ προσόντων, ὅτι μὴ πρόσεστι. Τὸ γε μὴν ἀγέννητον τῶν μὴ προσόντων ἐστὶ σημαντικόν· δηλοῖ γὰρ τὸ μὴ προσεῖναι γέννησιν τῷ Θεῷ. Τοῦτο δὲ εἴτε ἀφαιρετικόν, εἴτε ἀπαγορευτικόν ἢ ἀρνητικόν τι τοιοῦτον βούλοιτό τις προσαγορεύειν, οὐ διοισό μεθα. Ὅτι δὲ οὐ τῶν ὑπαρχόντων τῷ Θεῷ σημαντι κόν ἐστὶ τὸ ἀγέννητον, ἀρκούντως οἶμαι δηλοῦσθαι τοῖς εἰρημένους. Ἡ δὲ οὐσία οὐχ ἐν τι τῶν μὴ προσ ὄντων ἐστὶν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ, ὅπερ ἐν τοῖς μὴ οὔσι καταριθμεῖν παρανοίας ἐστὶ τῆς ἀνω τάτω. Εἰ γὰρ ἡ οὐσία ἐν τοῖς μὴ οὔσι, σχολῆ γε ἂν ἄλλο τι τῶν λεγομένων εἴη. Δέδεικται δὲ ἄρα τὸ ἀγέννητον τοῖς μὴ προσοῦσι συντεταγμένον· ὥστε ψευδῆς ὁ τιθέμενος τῆς οὐσίας αὐτῆς εἶναι τὴν φωνὴν ταύτην δηλωτικὴν. Ὁ δὲ, ὡς ἐπ' ἀτόπῳ τῷ κατὰ στέρησιν τι λέ γεσθαι περὶ Θεοῦ δυσχεραίνων, ἐπὶ τὸ εὐσεβέστε ρον δῆθεν καταφεύγει, τὸ εἰς αὐτὴν τὴν οὐσίαν 29.537 τίθεσθαι τὸ ἀγέννητον, καὶ συνάγων ἐαυτῷ τὸν λόγον πρὸς τὸ κεφάλαιον, οὕτω γράφει· {ΕΥΝ.} Οὐκοῦν, εἰ μήτε κατ' ἐπίνοιαν, μήτε κατὰ στέρησιν, μήτε ἐν μέρει (ἀμερῆς γὰρ), μήτε ἐν αὐ τῷ ὡς ἕτερον (ἀπλοῦς γὰρ), μήτε παρ' αὐτὸν ἕτερον (εἷς γὰρ καὶ μόνος ἀγέννητος), αὐτὸ ἂν εἴη οὐσία ἀγέννητος. {ΒΑΣ.} Ἦγαγε τὸν λόγον ἐφ' ἃ ἐβούλετο, καὶ παν ταχόθεν τὸ ἀγέννητον ἀποσπάσας, εἰς αὐτὴν συνήλασεν, ὡς ὤετο, τὴν οὐσίαν· εἰπὼν περὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων, ὅτι αὐτὸ ἂν εἴη οὐσία ἀγέννητος. Ἐγὼ δὲ τὴν μὲν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ ἀγέννητον εἶναι καὶ αὐτὸς ἂν φαίην, οὐ μὴν τὸ ἀγέννητον τὴν οὐσίαν. Ἐπειτα μέντοι κάκεινῳ προσέχειν ἄξιον, ὅτι τὸ ἀμε ρές καὶ τὸ ἀπλοῦν, ταυτὸν ὑπάρχον κατὰ τὴν ἐννοιαν (ἀμερές τε γὰρ ἐστὶ τὸ μὴ ἐκ μερῶν συγκείμε νον, καὶ ἀπλοῦν ὡσαύτως τὸ μὴ ἐκ πλειόνων τὴν σύ στασιν ἔχον), οὗτος ὡς διαφέροντα τῷ ὑποκειμένῳ δίστησιν ἀπ' ἀλλήλων. Εἶτα ἀπαγορεύει μὴ δεῖν κα ταμερίζειν τὸν Θεὸν, μηδὲ τὸ μὲν τι αὐτοῦ ἀγέννη τον, τὸ δὲ γεννητὸν ὑποπτέυειν· μηδ' αὐ ἔγκεισθαι ὡς ἕτερον ἐν ἐτέρῳ νομίζειν αὐτῷ τὸ ἀγέννητον. Τού των δὲ τὸ μάταιον ἀποκνῶ διελέγχειν. Ἔοικε γὰρ πως συνεξομοιοῦσθαι τῷ ματαιολογοῦντι ὁ ἀντιλέγων. Διόπερ, οἶμαι, ὁ σοφὸς παρεγγυᾷ Σολομῶν μὴ ἀπο κρίνασθαι τῷ ἄφρονι κατὰ τὴν ἐκείνου ἀφροσύ νην. Τοὺς γὰρ μήτε εἰρημένους μήτε λεχθέντας ποτὲ λόγους ὑπὸ διαίρεσιν ἤγαγεν, ἵνα δόξη ἐν πολ λοῖς τοῖς ἀπηριθμημένοις, καθ' ἓνα μόνον τρόπον, οἰκείως ἐξευρίσκειν λεγόμενον τὸ ἀγέννητον. Ἡμῖν δὲ ἴσως πλείονος ἔδει λόγου πρὸς τὴν τοῦ ψεύδους παράστασιν, καὶ πρὸς τὸ δεῖξαι, ὅτι περ οὐκ οὐσία Θεοῦ τὸ ἀγέννητον, εἶπερ τὰ ἐν τῇ διαίρεσει παρ' αὐ τοῦ ἀπηριθμημένα μὴ σαφῶς ἐξελέληγκτο. Εἰ γὰρ ἰσχυρῶς εἶχεν ὁ λόγος αὐτῷ, ὅτι οὔτε κατ' ἐπίνοιαν οὔτε κατὰ στέρησιν λαμβάνεται τὸ ἀγέννητον, οὐδ' οὔτω μὲν ἂν πάντως ἀκολουθίαν εἶχε τὸ συναγόμενον. Τίς γὰρ ἡ ἀνάγκη, ὑπὸ ἐν

τῶν ἀπρηριθμημένων τὴν ἀγεννησίαν πεσεῖν; Οὐ μὴν ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτὸς ὡς ἀναγκαίως συνημμένον τοῖς προάγουσιν ἐπιφέρει τὸ, Οὐκοῦν εἰ μήτε κατ' ἐπίνοιαν, μήτε κατὰ στέρησιν, μήτε κατὰ ἄλλον τινὰ τῶν ἀπρηριθμημένων τρόπον, αὐτὸ ἂν εἴη οὐσία ἀγέννητος· οὕτως ἡμεῖς ἀντιστρέψαντες εἴπωμεν, ὅτι Οὐκοῦν ἐπειδὴ κατ' ἐπίνοιαν θεωρεῖται, καὶ στερητικόν ἐστὶ τὸ ὄνομα, οὐχὶ οὐσία τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγέννητον. Ἔως γὰρ οὐκ 29.540 ἐλέγχει τὰ εἰρημένα, οὐδὲ ταῖς προτάσεσιν ἑαυτοῦ τὴν ἰσχὺν ἀποδίδωσιν, οὐδεμίαν αὐτῷ χώραν ἔξει τὸ συναγόμενον. Ὅλως δὲ, τὸ οἶεσθαι τοῦ ἐπὶ πάντων Θεοῦ αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἐξευρηκέσαι, πόσης ὑπερηφανίας ἐστὶ καὶ φυσιώσεως! Σχεδὸν γὰρ καὶ αὐτὸν ἀποκρύπτουσι τῇ μεγαληγορίᾳ τὸν εἰπόντα· Ἐπάνω τῶν ἄστρον θήσομαι τὸν θρόνον μου· οἷ γε οὐχὶ ἀστέρων, ἢ οὐρανοῦ κατατολμῶσιν, ἀλλ' αὐτὴν ἐμβα τεύειν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τὴν οὐσίαν ἀλαζονεύονται. Ἐξετάσωμεν γὰρ αὐτὸν, πόθεν αὐτῆς φησὶν ἐν περινοίᾳ γεγενῆσθαι. Ἄρ' ἐκ τῆς κοινῆς ἐννοίας; Ἄλλ' αὕτη τὸ εἶναι τὸν Θεὸν, οὐ τὸ τί εἶναι ἡμῖν ὑποβάλλει. Ἄλλ' ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ Πνεύματος; Ποίας; ἢ τῆς ποῦ κειμένης; Οὐχὶ ὁ μὲν μέγας Δαβὶδ, ὃ τὰ ἄδηλα καὶ τὰ κρύφια τῆς ἑαυτοῦ σοφίας ἐδήλωσεν ὁ Θεός, φανερώς ὁμολογεῖ τῆς γνώσεως τὸ ἀπρόσιτον, λέγων· Ἐθαυμαστώθη ἡ γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ, ἐκραταιώθη· οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν; Ἡσαΐας δὲ, ὁ ἐν θεωρίᾳ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ γενόμενος, τί περὶ τῆς θείας οὐσίας ἐδήλωσεν ἡμῖν; ὅς γε ἐν τῇ περὶ Χριστοῦ προφητείᾳ διαμαρτύρεται λέγων· Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται; Τί δὲ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς Παῦλος, ὁ λαλοῦντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὸν Χριστὸν, ὁ ἔως τρίτου ἀρπαγεῖς οὐρανοῦ, ὁ τὰ ἄρρητα ἀκούσας ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, τίνα ἡμῖν περὶ οὐσίας Θεοῦ διδασκαλίαν ἀφήκεν; ὅς γε ὅτε εἰς τοὺς μερικοὺς τῆς οἰκονομίας διέκυψε λόγους, οἷον ἰλιγγιάσας πρὸς τὸ τῆς θεωρίας ἀδιεξόδευτον, ἐκεῖ νῆν ἐξεβόησε τὴν φωνήν· Ὡ βᾶθος πλοῦτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ· ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα αὐτοῦ, καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ! Εἰ δὲ ταῦτα τοῖς εἰς τὸ τῆς Παύλου γνώσεως μέτρον ἐφθακόσιν ἀνέφικτα, πόσος ὁ τυφὸς τῶν ἐπαγγελλομένων εἰδέναί τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν; Οὐς ἡδέως ἂν ἐρωτήσασιν περὶ τῆς γῆς ἐφ' ἧς ἐστᾶσι, καὶ ἀφ' ἧς γεγόνασι, τί ποτε λέγουσι; τίνα αὐτῆς τὴν οὐσίαν ἀπαγγέλλουσιν ἡμῖν; ἵνα, ἐὰν ἄρα περὶ τῶν χαμαὶ καὶ ὑπὸ τοῖς ποσὶ κειμένων ἀναντιρρήτως ἡμῖν διαλεχθῶσι, τότε αὐτοῖς καὶ περὶ τῶν ἐπέκεινα πάσης ἐννοίας διατεινομένοις πιστεύσωμεν. Τίς οὖν τῆς γῆς ἢ οὐσίας; ποῖος τρόπος τῆς καταλήψεως; Ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν, πότερον λόγος ἐφίκετο ταύτης, ἢ αἶσθησις; καὶ εἰ μὲν τὴν αἴσθησιν φήσουσι, ποία τῶν αἰσθήσεών ἐστὶ καταληπτὴ; Ὅρασει; Ἄλλὰ χρωμάτων ἐστὶν ἀντιληπτικὴ αὕτη. Ἄλλ' ἀφῆ; Καὶ αὕτη σκληρότητος καὶ ἀπαλότητος, καὶ θερμοῦ καὶ ψυχροῦ, καὶ τῶν τοιούτων ἐστὶ διακριτικὴ, ὧν οὐδὲν ἂν τις οὐσίαν εἴποι, μὴ εἰς ἔσχατον παρανοίας ὑπενεχθεῖς. Περὶ γεύσεως δὲ καὶ ὀσφρήσεως τί χρὴ καὶ 29.541 λέγειν; ὧν ἢ μὲν χυμῶν, ἢ δὲ ἕτερα τῶν ἀτμῶν τὴν ἀντίληψιν ἔχει. Ἀκοῆ δὲ ψόφων ἐστὶ καὶ φωνῶν αἰσθητικὴ, τῶν οὐδεμίαν ἐχόντων πρὸς τὴν γῆν οἰκειότητα. Λεῖπεται οὖν τῷ λόγῳ φάσκειν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν αὐτῆς εὑρηκέσαι. Ποίῳ τούτῳ; ποῦ τῆς Γραφῆς κειμένῳ; ὑπὸ τίνος τῶν ἁγίων παραδοθέντι; Ὁ μὲν γε περὶ τῆς κτίσεως ἡμῖν διαλεχθεῖς, τοσοῦτον ἡμᾶς ἐδίδαξεν, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· ἢ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος καὶ ἀκατασκεύαστος· ἐξαρκεῖν ἠγούμενος τὸν ποιῆσαντα αὐτὴν καὶ διακοσμήσαντα διαγγεῖλαι· τίς δὲ ἢ οὐσία ταύτης περιεργάζεσθαι, ὡς μάταιον καὶ ἀνωφελὲς τοῖς ἀκούουσι παρητήσατο. Εἰ τοίνυν μήτε τῇ ἐκ τῆς αἰσθήσεως μαρτυρία, μήτε τῇ ἐκ τοῦ λόγου διδασκαλία, ἢ γνώσις αὐτῆς βεβαιούται, πόθεν ἔτι φήσουσι τὴν κατάληψιν αὐτῆς ἐσχηκέσαι; Τὸ μὲν γὰρ ὅσον αὐτῆς αἰσθητὸν, ἢ χρωμᾶ ἐστὶν, ἢ ὄγκος, ἢ βάρος, ἢ κουφότης, ἢ πυκνότης, ἢ χαννότης, ἢ ἀντιτυπία, ἢ ἀπαλότης, ἢ ψυχρότης, ἢ

θερμότης, ἢ αἰ κατὰ τοὺς χυμοὺς ποιότητες, ἢ αἰ κατὰ σχῆμα δια φοραί· ὧν οὐδὲν ἂν οὐσίαν εἴποιεν οὗτοι, οὐδὲ εἰ πάντα ραδίως λέγοιεν. Λόγω δὲ πάλιν οὐδενὶ γέ γονε θεωρητῆ τῶν σοφῶν καὶ μακαρίων ἀνδρῶν· ποῖος οὖν ἔτι τρόπος τῆς γνώσεως ὑπολείπεται; Ἀποκρινάσθωσαν ἡμῖν οἱ περιφρονοῦντες μὲν πάντα τὰ ἐν ποσὶ, διαβαίνοντες δὲ τὸν οὐρανὸν, καὶ πάσας τὰς ὑπερκοσμίους δυνάμεις, αὐτῇ δὲ τῇ πρώτη οὐσίᾳ διὰ τοῦ νοῦ συναπτόμενοι. Ἄλλ' ἔοικεν ὁ τυφὸς πάντων εἶναι τῶν ἐν ἀνθρώποις παθῶν χαλεπώτα τον, καὶ ὄντως τῷ τοῦ διαβόλου κρίματι περιβάλλειν, οἷς ἂν προσγένηται. Ὅθεν καὶ οὗτοι οὐδὲ τῆς γῆς, ἦν καταπατοῦσι, τὴν φύσιν, ἣτις ἐστίν, ἐπιστάμενοι, αὐτὴν ἐμβατεύειν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ἀλαζονεύονται. Καὶ τοῖς μὲν ἀγίοις αὐτοῦ ὁ Θεὸς, τῷ Ἀβραάμ καὶ τῷ Ἰσαάκ καὶ τῷ Ἰακώβ, ὧν, διὰ τὸ εἰς πᾶσαν ἀρετὴν τελεῖν, καὶ τὸ Θεὸς ὀνομάζεσθαι, ὡς τι ἐξάριετον καὶ πρέπον τῇ ἑαυτοῦ μεγαλειότητι, προετίμησε, λέγων ἑαυτὸν Θεὸν Ἀβραάμ, καὶ Θεὸν Ἰσαάκ, καὶ Θεὸν Ἰακώβ· Τοῦτογάρ μου ἐστὶν ὄνομα αἰώνιον, φησὶ, καὶ μνημόσυνον γενεῶν γενεαῖς. Τούτοις τοίνυν οὐδὲ τὸ ὄνομα ἑαυτοῦ ἐδήλωσεν ὁ Θεός, ἥπου γε τὴν οὐσίαν ἣτις ἐστὶν ἀπεκάλυψεν. Ἐγὼ γάρ, φησὶ, Κύριος· καὶ ὥφθην πρὸς Ἀβραάμ, καὶ Ἰσαάκ, καὶ Ἰακώβ, Θεὸς ὧν αὐτῶν· καὶ τὸ ὄνομά μου οὐκ ἐδήλωσα αὐτοῖς· ὡς μείζον δηλονότι ἢ ὥστε ἂν θρωπίνη ἀκοῆ χωρηθῆναι. Εὐνομίῳ δὲ, ὡς ἔοι 29.544 κεν, οὐ τὸ ὄνομα μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν ὁ Θεὸς ἐνεφάνισε· καὶ τὸ τοσοῦτον ἀπόρρητον, ὃ μηδενὶ τῶν ἀγίων ἐφανερῶθη, αὐτὸς ἐν βίβλοις γράφων δημοσιεύει καὶ ἐκλαλεῖ πᾶσιν ἀνθρώποις ἀπερισκέπτως. Καὶ τὰ μὲν ἐπαγγελίας ἀπο κείμενα ἡμῖν ὑπὲρ πᾶσαν γνῶσιν ἐστὶν ἀνθρωπίνην, καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει πάντα νοῦν· αὐτὴν δὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ οὐ καταδέχεται ὑπὲρ πάντα νοῦν καὶ ὑπὲρ πᾶσαν γνῶσιν ἀνθρώπων εἶναι. Οἶμαι δὲ οὐκ ἀνθρώπους μόνον, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν λογικὴν φύσιν ὑπερβαίνειν αὐτῆς τὴν κατάληψιν. Λογικὴν δὲ νῦν τὴν ἐν τῇ κτίσει λέγω. Υἱὸν γὰρ μόνον γνωστὸς ὁ Πατὴρ, καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι· ὅτι Οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός· καὶ, τὸ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βᾶθη τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς γὰρ οἶδε, φησὶ, τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Τί οὖν ἐξάριετον τῇ γνώσει τοῦ Μονογενοῦς ἢ τοῦ ἀγίου Πνεύματος καταλείψουσιν, εἴπερ αὐτοὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἔχουσι τὴν κατάληψιν; Οὐ γὰρ δὴ, τῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἀγαθότητος, καὶ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τῷ Μονογενεῖ τὴν θεωρίαν προσνεῖ μαντες, σύμμετρον ἑαυτοῖς θήσονται τῆς οὐσίας τὴν κατανόησιν. Πᾶν γάρ που τὸ ἐναντίον, εἰκὸς αὐτὴν μὲν τὴν οὐσίαν ἀπερίοπτον εἶναι παντὶ, πλην εἰ τῷ Μονογενεῖ καὶ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι· ἐκ δὲ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ ἀναγομένους ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν ποιημάτων τὸν ποιητὴν ἐννοοῦντας, τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ καὶ τῆς σοφίας λαμβάνειν τὴν σύνεσιν. Τοῦτο γάρ ἐστὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ, ὃ πᾶσιν ἀνθρώποις ὁ Θεὸς ἐφανέρωσεν. Ἐπεὶ γε ὅσα παρὰ τοῖς θεολόγοις περὶ οὐσίας Θεοῦ ἀναγεγράφθαι δοκεῖ τροπολογίαις τισὶν ἢ καὶ ἀλληγορίαις, πρὸς ἐτέρας ἐν νοίας οἱ λόγοι φέρουσιν. Ὡστε εἴ τις ἀβασανίστως κατὰ τὴν πρόχειρον ἐκδοχὴν ψιλῶ παρίστασθαι φιλονεικοῖ τῷ γράμματι, πρὸς Ἰουδαϊκοὺς καὶ γραῶν δεικ μύθους ἐκτραπεῖς, πτωχὸς παντελῶς τῶν ἀξίων περὶ Θεοῦ νοημάτων καταγερᾶσει. Πρὸς γὰρ τῷ ὑλίκῃν τινα ἐννοεῖν τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τοῦτο τοῖς ἀθέοις τῶν Ἑλλήνων συμφέρεσθαι, ἔτι καὶ ποιητικὴν καὶ σύνθετον ὑπολήψεται ταύτην. Ἠλέκτρινον μὲν τὸ ἀπὸ ὀσφύος ἕως ἄνω τὸν Θεὸν εἶναι τοῦ προφήτου διηγουμένου, ἐκ πυρὸς δὲ συμβεβλησθαι τὰ κάτω· ὃ δὲ μὴ πρὸς ὑψηλοτέρας ἐννοίας ἀναβαίνων διὰ τοῦ γράμματος, ἀλλ' αὐτοῦ που ταῖς σωματικαῖς ἐγκαταμένων ὑπογραφαῖς, καὶ τοιαύτην τοῦ 29.545 Θεοῦ τὴν οὐσίαν παρὰ τοῦ Ἰεζεκιὴλ διδαχθεὶς, πάλιν πῦρ εἶναι τὸν Θεὸν παρὰ τοῦ Μωσέως ἀκούσεται, καὶ παρὰ τοῦ σοφοῦ Δανιὴλ

πρὸς ἄλλας ὑπολήψεις ἀπενεχθήσεται· καὶ οὕτως οὐ ψευδεῖς μόνον, ἀλλὰ καὶ μαχομένας ἀλλήλαις ἐκ τῶν Γραμμάτων εὐρεθῆ σεται τὰς φαντασίας ἀναλεγόμενος. Ἀφεμένοις οὖν τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν πολυπραγμοσύνης ὡς ἀνεφ ἴκτου, τῇ ἀπλή παραινέσει τοῦ Ἀποστόλου πειστέον, λέγοντος· Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ πρῶτον, ὅτι ἔστι Θεὸς, καὶ τοῖς ἐκζητοῦσιν αὐτὸν μισθαποδότης γίνεται. Οὐ γὰρ ἡ τοῦ τί ἐστὶν ἐξερεύνησις, ἀλλ' ἡ τοῦ ὅτι ἔστιν ὁμολογία τὴν σωτηρίαν ἡμῖν πα ρασκευάζει. Ἐπεὶ οὖν ἀπερινόητος ἀνθρώπου φύσει καὶ ἄρρητος παντελῶς ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ ἀποδέδεικται, λειπόμενόν ἐστι περὶ τῆς ἀγεννησίας αὐτῆς τί τέ ἐστι, καὶ πῶς ἐπιθεωρεῖται τῷ Θεῷ τῶν ὄλων διεξ ελθεῖν. Εὐρίσκομεν οὖν λογιζόμενοι, ὅτι οὐκ ἐν τῇ τοῦ τί ἐστὶν ἀνερευνήσει ἡ τοῦ ἀγεννήτου ἡμῖν ἐν νοια ὑποπίπτει, ἀλλὰ μᾶλλον, ἵνα βιασάμενος εἴ πω τὸν λόγον, ἐν τῇ τοῦ ὅπως ἐστίν. Ἐξετάζων γὰρ ἡμῶν ὁ νοῦς, εἰ ὁ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἑαυτοῦ τινα αἰτίαν ὑπερκειμένην ἔχει, εἶτα οὐ δυνάμενος ἐπινοεῖν οὐ δεμίαν, τὸ ἀναρχον αὐτοῦ τῆς ζωῆς ἀγέννητον προσ ηγόρευσε. Ὡς γὰρ ἐν τοῖς περὶ τῶν ἀνθρώπων λό γοις, ὅταν λέγωμεν ὅτι, Ὁ δεῖνα ἐκ τοῦδε γέγονεν, οὐ τὸ τί ἐστὶν ἐκάστου, ἀλλὰ τὸ ὅθεν γέγονε διηγούμεθα· οὕτω καὶ ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ ἡ ἀγέννητος φωνὴ οὐ τὸ τί, ἀλλὰ τὸ μηδαμόθεν αὐτοῦ σημαίνει. Οὕτω δ' ἂν σαφέστερον ὁ λέγω γένοιτο. Ὁ εὐαγγελιστὴς Λου κᾶς, τὴν κατὰ σάρκα γενεαλογίαν τοῦ Θεοῦ καὶ Σω τῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκτιθέμενος, καὶ ἀπὸ τῶν τελευταίων ἐπὶ τοὺς πρώτους ἀναποδίζων, ἦρ ξατο μὲν ἀπὸ τοῦ Ἰωσήφ· εἰπὼν δὲ τοῦτον μὲν τοῦ Ἥλει, τὸν δὲ τοῦ Ματθᾶν, καὶ οὕτω κατὰ ἀνάλυ σιν πρὸς τὸν Ἀδὰμ τὴν ἐξήγησιν ἐπανάγων, εἶτα ἐλθὼν ἐπὶ τοὺς ἄνω, καὶ εἰπὼν ὅτι ὁ Σῆθ ἐκ τοῦ Ἀδὰμ, ὁ δὲ Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐνταῦθα τῆς ἀναβάσεως ἔληξεν· οὐχὶ τὰς οὐσίας τῶν ἀπηρι θμημένων δηλῶν ἐν τῇ διηγῆσει τῆς ἐκάστου γενέ σεως, ἀλλὰ τὰς προσεχεῖς ἀρχὰς ἀφ' ἧς ἕκαστος γέ γονεν ἐκτιθέμενος. Ὡσπερ οὖν ἐκεῖνος εἶπεν, ὅτι ὁ 29.548 Ἀδὰμ ἐκ τοῦ Θεοῦ· οὕτως ἡμεῖς ἑαυτοὺς ἐρωτήσω μεν, ὁ δὲ Θεὸς ἐκ τίνος; Ἄρα οὐχὶ πρόχειρόν ἐστὶν ἐν τῇ ἐκάστῳ διανοίᾳ, ὅτι ἐξ οὐδενός; Τὸ δὲ ἐξ οὐδ ἐνός τὸ ἀναρχόν ἐστι δηλονότι· τὸ δὲ ἀναρχον τὸ ἀγέν νητον. Ὡς οὖν ἐπὶ ἀνθρώπων οὐκ ἦν οὐσία τὸ ἕκ τι νος, οὕτως οὐδὲ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων οὐσίαν ἐστὶν εἰ πειν τὸ ἀγέννητον· ὅπερ ἴσον ἐστὶ τῷ ἐξ οὐδ ἐνός. Ὁ δὲ τὸ ἀναρχον οὐσίαν εἶναι λέγων παραπλή σιον ποιεῖ, ὡσπερ ἂν εἴ τις, ἐρωτώμενος, τίς ἡ τοῦ Ἀδὰμ οὐσία, καὶ τίς ἡ φύσις αὐτῷ; ὁ δὲ ἀποκρί νοιτο, μὴ ἐκ συνδυασμοῦ ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς, ἀλλ' ἐκ τῆς θείας χειρὸς διαπλασθῆναι. Ἄλλ' οὐχὶ τὸν τρόπον τῆς ὑποστάσεως ἐπιζητῶ, φήσειεν ἂν τις, ἀλλ' αὐτὸ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ὑλικὸν ὑποκείμενον· ὁ πολλοῦ δέω μανθάνειν διὰ τῆς ἀποκρίσεως. Τοῦτο δὲ καὶ ἡμῖν συμβαίνει ἐκ τῆς τοῦ ἀγεννήτου φωνῆς τὸ ὅπως τοῦ Θεοῦ μᾶλλον ἢ αὐτὴν τὴν φύσιν διδασκομέ νοις. Ὅλως δὲ εἴ τις βούλοιο τὴν ἀλήθειαν τῶν παρ' ἡμῶν λεγομένων καταμαθεῖν, ἑαυτὸν ἀνερευ νάτω· ὅταν τι νοῆσαι τῶν περὶ Θεοῦ βουληθῆ, εἰ εἰς τὸ σημαίνόμενον τοῦ ἀγεννήτου χωρεῖ. Ἐγὼ μὲν γὰρ ὀρῶ, ὅτι, ὡσπερ τοῖς ἐπερχομένοις αἰῶσι τὴν διάνοιαν ἐπεκτείνοντες, ἀτελεύτητον λέγομεν τὸν οὐδ ἐνὶ πέρατι τὴν ζωὴν ὀρίζομενον· οὕτω καὶ εἰς τὸ ἄνω τῶν αἰώνων τοῖς λογισμοῖς ἀναβαίνοντες, καὶ οἶον εἶς τι πέλαγος ἀχανὲς ἐπὶ τὸ ἄπειρον τῆς τοῦ Θεοῦ ζωῆς διακύπτοντες, οὐδεμιᾶς ἀρχῆς ἀφ' ἧς γέγονε λαβέσθαι δυνάμενοι, ἀλλὰ τοῦ νοουμένου ἐξω τέραν ἀεὶ καὶ ὑπερεκπίπτουσαν τοῦ Θεοῦ τὴν ζωὴν ἐννοοῦντες, τοῦτο τὸ ἀναρχον τῆς ζωῆς ἀγέννητον προσειρήκαμεν. Αὕτη γὰρ τοῦ ἀγεννήτου ἡ ἔννοια, τὸ μὴ ἔχειν ἐτέρωθεν τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ περὶ μόνον τὸν Θεὸν τῶν ὄλων τὸ ἀγέννητον θεωρεῖται, κακουργότατα πάντων εἰς τὴν κατὰ τοῦ Μονογενοῦς ἥρπασεν αὐτὸ βλασφημίαν. Τί γάρ φησι προῖών; {ΕΥΝ.} Ἀγέννητος δὲ ὢν κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ἀπόδειξιν, οὐκ ἂν ποτε πρόσοιτο γέννησιν, ὥστε τῆς ἰδίας μεταδοῦναι τῷ γεννωμένῳ φύσεως, ἐκφύγοι τε ἂν πᾶσαν σύγκρισιν

καὶ κοινωνίαν τὴν πρὸς τὸ γεν νητόν. {ΒΑΣ.} Ὡς τῆς ἀναισχύντου καὶ πονηρᾶς βλασφημίας! Ὡς τοῦ κεκρυμμένου δόλου καὶ τῆς ποικίλης ῥαδιουργίας! ὡς ἀκριβῶς ἐξ αὐτῆς τοῦ διαβόλου τῆς μεθοδείας φθέγγεται! Ἀνόμοιον γὰρ βουλόμενος τῷ 29.549 Θεῷ καὶ Πατρὶ τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ Θεὸν ἐπιδείξει, τὸ μὲν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ὄνομα σιωπᾶ, ἀπλῶς δὲ περὶ ἀγεννήτου καὶ γεννητοῦ διαλέγεται· καὶ τὰ τῆς σωτηρίου πίστεως ὀνόματα κρύπτων, ψιλὰ πα ραδίδωσι τῆς βλασφημίας τὰ δόγματα· ἵνα, τῆς ἀσε βείας ἐν τοῖς πράγμασι γυμνωθείσης, εἶτα τῆς με ταβάσεως ἐπὶ τὰ πρόσωπα γενομένης, αὐτὸς μὲν μηδὲν δόξη δύσφημον εἰρηκέναι, τῇ δὲ τοῦ λόγου ἀκο λουθία κατεσκευασμένην ἔχη τὴν βλασφημίαν. Ἀγὲν νητος δὲ ὦν, φησὶν, ἐκφύγοι ἂν πᾶσαν σύγκρισιν καὶ κοινωνίαν τὴν πρὸς τὸ γεννητόν. Οὐκ εἶπεν, ὅτι Πα τὴρ καὶ Υἱός· ἀλλ', Ἀγέννητος καὶ γεννητός. Ἐν μὲν δὴ αὐτοῦ τοῦτο τοιοῦτον κακούργημα ἕτερον δὲ ποῖον, σκοπεῖτε. Ἀγέννητος δὲ ὦν, φησὶν, οὐκ ἂν ποτε πρόσοιτο γέννησιν· καὶ ἐπάγει, ὥστε τῆς ἰδίας μεταδοῦναι τῷ γεννωμένῳ φύσεως. Τὸ, οὐκ ἂν ποτε πρόσοιτο γέννησιν, δύο σημαίνει· ἓν μὲν, ὅτι τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ φύσει οὐκ ἐφαρμόζει γέννησις (ἀδύ νατον γὰρ ὑπὸ γέννησιν ἐλθεῖν τὴν ἀγέννητον φύ σιν)· ἕτερον δὲ, ὅτι γεννῆσαι οὐ καταδέχεται. Οὗτος μὲν οὖν κατὰ τὸ δεύτερον σημαίνόμενον ἐχρή σατο τῇ φωνῇ· συναρπάζει δὲ τοὺς πολλοὺς ἐκ τῆς προτέρας ἐννοίας. Ἐπεὶ ὅτι γε τοῦτό ἐστι τὸ κατα σκευαζόμενον, σαφῶς τὸ ἐπιφερόμενον δείκνυσιν. Εἰπὼν γὰρ ὅτι, Οὐκ ἂν ποτε πρόσοιτο γέννησιν, ἐπήγαγεν· ὥστε τῆς ἰδίας μεταδοῦναι τῷ γεννωμένῳ φύσεως. Τῇ γὰρ δευτέρᾳ ἐννοίᾳ τοῦτό ἐστιν ἀκόλουθον· ὅτι οὐ καταδέχεται γενέσθαι Πα τὴρ, ἵνα μὴ μεταδῶ τῆς ἰδίας φύσεως τῷ γεννω μένῳ. Τίς ἂν γένοιτο τῆς ἀσεβείας ταύτης χαλεπῶ τέρα; τίς ἐλάλησε τοσαύτην ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος ποτέ; Ἐγὼ μὲν γὰρ φοβοῦμαι, μὴ καὶ ἡμεῖς, ἐν τῷ τὰς ἀλλοτρίας ἀναλαμβάνειν βλασφημίας διὰ τοῦ στόματος, μολύνωμεν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν, καὶ τῆς κατακρίσεως αὐτοῖς κοινωνήσωμεν. Παραμυ θεῖται δέ με τὸ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις, ὅτι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὸν Κύριον βλασφημίαν ἔγγραφον τοῖς μετὰ ταῦτα παραδοῦναι οὐ παρητήσατο, ἐκείνων στηλιτεῦον εἰς ἅπαντα χρό νον τὴν βλασφημίαν, οὐχὶ τῇ ἀχράντῳ δόξῃ τοῦ Μο νογενοῦς προστριβόμενόν τινα βλασφημίαν. Εἰ τοίνυν οὐκ ἂν ποτε πρόσοιτο γέννησιν, ὥστε τῆς ἰδίας μεταδοῦναι τῷ γεννωμένῳ φύσεως, οὐκ ἔστι μὲν Πατὴρ ὁ Θεὸς, οὐκ ἔστι δέ· ἀλλ' ἄμεινον ἡμῖν 29.552 ἀφεῖναι ἀτελὲς τὸ βλάσφημον. Ὁ μὲν γὰρ οὐ προσ ἦκατο γέννησιν· ὁ δὲ οὐ μετέλαβε τῆς τοῦ γεννήσαντος φύσεως. Εἶτα ἐπαγωνίζεται αὐτὸς ἑαυτῷ και νὴν τῆς βλασφημίας τὴν παραμυθίαν ἐπινοῶν. οὐ τῷ εἰπεῖν τι μετανοίας ἐχόμενον, ἀλλὰ τοῖς δευτέροις φιλονεικῶν ἀποκρῦψαι τὰ φθάσαντα. Τί γὰρ ὑπέμεινε φθέγγασθαι; {ΕΥΝ.} Ἐκφύγοι τε ἂν πᾶσαν σύγκρισιν καὶ κοι νωνίαν τὴν πρὸς τὸ γεννητόν. {ΒΑΣ.} Εἰ δὲ μὴ σύγκρισίς ἐστι τῷ Υἱῷ πρὸς τὸν Πατέρα, μηδὲ κοινωνία πρὸς τὸν γεννήσαντα, ψευδεῖς μὲν οἱ ἀπόστολοι, ψευδῆ δὲ τὰ Εὐαγγέλια· αὐτὴ τε ἡ ἀλήθεια, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἄλλ' ἐγὼ μὲν πάλιν φρίσσω τὴν βλασφημίαν· παντὶ δὲ συνιδεῖν ῥάδιον. Εἰ γὰρ μηδεμίαν σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα, πῶς ἔλεγε τῷ Φιλίππῳ· Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἶμι, καὶ οὐχ ἐώρακάς με. Φίλιππε; καὶ, Ὁ θεωρῶν ἐμὲ θεωρεῖ τὸν πέμψαντά με; Τὸν γὰρ μήτε σύγκρισιν ἐπιδεχόμε νον, μήτε κοινωνίαν τινὰ πρὸς αὐτὸν κεκτημένον, πῶς ἂν ἔδειξεν ἐν ἑαυτῷ ὁ Υἱός; Οὐ γὰρ διὰ τοῦ ἀνομοίου καὶ ἀλλοτρίου καταληπτὸν ἐστι τὸ ἀγνοοῦ μενον· ἀλλὰ τῷ οἰκεῖῳ πέφυκε τὸ οἰκεῖον ἐπιγινώ σκεσθαι. Οὕτως ἐν μὲν τῷ ἀποσφραγίσματι ὁ τοῦ τυπώσαντος χαρακτήρ καθορᾶται· δι' εἰκόνας δὲ ἡ γνῶσις τοῦ ἀρχετύπου γίνεται, συγκρινόντων ἡμῶν δηλονότι τὴν ἐν ἑκατέρῳ ταυτότητα. Ὡστε διὰ μιᾶς ταύτης βλασφημίας πάσας ἀθε τεῖσθαι τὰς φωνὰς τὰς παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν τοῦ Μονογενοῦς δοξολογίαν παραδοθείσας τοῦ μὲν Εὐαγγελίου διδάσκοντος ὅτι, Τοῦτον

ὁ Πα τήρ ἐσφράγισεν ὁ Θεός· τοῦ δὲ Ἀποστόλου· Ὅς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἁοράτου. Εἰκὼν οὐκ ἄψυχος, οὐδὲ χειρόκμητος, οὐδὲ τέχνης ἔργον καὶ ἐπινοίας· ἀλλὰ εἰκὼν ζῶσα, μᾶλλον δὲ αὐτοοῦσα ζωὴ, οὐκ ἐν σχήματος ὁμοιότητι, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ τὸ ἀπαράλλακτον ἀεὶ διασώζουσα. Ἐγὼ γὰρ καὶ τὸ, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, ἴσον δύνασθαι τῷ, ἐν οὐσίᾳ Θεοῦ ὑπάρχειν, φημί. Ὡς γὰρ τὸ, μορφὴν ἀνειληφέναι δούλου, ἐν τῇ οὐσίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος τὸν Κύριον ἡμῶν γεγεννησθαι σημαίνει· οὕτω 29.553 δὲ καὶ τὸ, ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχειν, τῆς θείας οὐσίας παρίστησι πάντως τὴν ιδιότητα. Ὁ ἐωρακῶς ἐμὲ, φησὶν, ἐώρακε τὸν Πατέρα. Οὗτος δὲ ἄλλοτριῶν τοῦ Πατρὸς τὸν Μονογενῆ, καὶ παντελῶς ἀποσχίζων τῆς πρὸς αὐτὸν κοινωνίας, τὴν δι' αὐτοῦ γενομένην τῆς γνώσεως ἄνοδον, τὸ ὅσον ἐπ' αὐτῷ, διακόπτει. Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶν, ὁ Κύριός φησιν. Εὐνόμιος δὲ οὐδεμίαν λέγει κοινωνίαν εἶναι τῷ Πατρὶ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ. Καί, Ὡς περὶ ὁ Πα τήρ ζῶν ἔχει ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζῶν ἔχειν ἐν ἑαυτῷ. Τοῦτο παρ' αὐτοῦ δεδιδάγμεθα τοῦ Κυρίου· παρὰ δὲ Εὐνομίου τί; Μηδεμίαν εἶναι σύγκρισιν τῷ γεννηθέντι πρὸς τὸν γεννήσαντα. Καὶ ἀπαξιαπλῶς, διὰ μιᾶς ταύτης φωνῆς ἀναρρεῖ μὲν τὸν τῆς εἰκόνας λόγον, ἀθετεῖ δὲ τὸ ἀπαύγασμα εἶναι καὶ χαρακτηῖρα τῆς ὑποστάσεως. Οὔτε γὰρ εἰκόνα δυνατὸν τοῦ ἀσυγκρίτου νοεῖσθαι, οὔτε ἀπαύγασμα εἶναι τοῦ ἀκοινωνήτου κατὰ τὴν φύσιν. Τῷ δὲ αὐτῷ εἶδει πάλιν τοῦ τεχνάσματος ἐπιμένει, τῷ ἀγεννήτῳ λέγων μὴ εἶναι πρὸς τὸ γεννητὸν σύγκρισιν· οὐχὶ τῷ Πατρὶ πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ, ἵνα ἥνπερ ἂν ταῖς φωναῖς ταύταις ὑπάρχουσιν ἀντίθεσιν ἐπιδείξῃ, ταύτην ἐπ' αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ μετ' ἐνέγκῃ. Ὅπως δὲ μὴ, πάσαις αὐτοῦ κατακολουθοῦντες ταῖς βλασφημίαις, καὶ ἕκαστον εὐθύνειν τῶν εἰρημέων ἐπιχειροῦντες, εἰς πολὺ μῆκος τὸν λόγον ἐκτείνωμεν· ὅσα μὲν καὶ πρόχειρον ἔχει τὴν ἀσέβειαν, καὶ αὐτόθεν φανερά τοις ἐντυγχάνουσιν ἐστὶ, παρήσομεν· ἃ δὲ λόγου τινὸς πρὸς τὸν ἔλεγχον δεῖται, ταῦτα παραθησόμεθα. Ποικίλως γὰρ τὸ πρὸς τὸν Υἱὸν ἀκοινωνήτον τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας κατασκευάσας, καὶ πανταχόθεν, ὡς οἴεται, τὸ ἄτοπον ἐπιδείξας, ἐπάγει· {ΕΥΝ.} Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο ἂν εἴποιμεν, ὡς κοινὴ μὲν ἀμφοῖν ἡ οὐσία· τάξει δὲ καὶ τοῖς ἐκ χρόνου πρεσβείοις ὁ μὲν ἔστι πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος. Ἐπειδὴ γε δεῖ προσεῖναι ἐν τοῖς ὑπερέχουσι τὸ τῆς ὑπεροχῆς αἴτιον· οὐ συνέζευκται δὲ τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐ χρόνος, οὐ αἰὼν, οὐ τάξις. Ἡ τε γὰρ τάξις δευτέρα τοῦ τάττοντος· οὐδὲν δὲ τῶν τοῦ Θεοῦ ὑφ' ἑτέρου τέτακται. Ὁ τε χρόνος ἀστέρων ποιά τις ἐστὶ κίνησις· ἀστέρες δὲ οὐ τῆς ἀγεννήτου μόνον οὐσίας καὶ νοητῶν ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ τῶν πρῶτων σωμάτων γεγόνασιν ὕστεροι. Περὶ δὲ αἰώνων τί δεῖ καὶ λέγειν, τῆς Γραφῆς σαφῶς διαγορευούσης, πρὸ τῶν αἰώνων ὑπάρχειν τὸν Θεόν; 29.556 {ΒΑΣ.} Ὑποθέμενος ἑαυτῷ κατὰ τὸν λόγον ἄπερ ἐβούλετο, καὶ τὰ ἀκόλουθα λαβὼν ταῖς ὑποθέσεσιν, εἶτα εἰς ἀτόπους ἐννοίας ἑαυτὸν ἐξωθῶν, ἀναγκαίαν ἐντεῦθεν οἴεται τὴν παραδοχὴν τῶν ἰδίων δογμάτων ἐπιδεικνύειν. Φησὶ γὰρ ὅτι, Οὐκ ἂν τοῦτο εἴποιμεν, ὡς κοινὴ μὲν ἀμφοῖν ἡ οὐσία· τάξει δὲ καὶ τοῖς ἐκ χρόνου πρεσβείοις ὁ μὲν ἔστι πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος. Εἰ μὲν οὖν τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας οὕτω νοήσας εἶπεν, ὡς ἐξ ὕλης προὑπαρχούσης διανομὴν τινα καὶ καταδιαίρεσιν εἰς τὰ ἀπ' αὐτῆς νοεῖν, οὐτ' ἂν αὐτοὶ καταδεξαίμεθα τὴν διάνοιαν ταύτην· μὴ γένοιτο! καὶ τοὺς λέγοντας, εἴ τινες καὶ εἰσιν, οὐδὲν ἔλαττον ἀσεβεῖν τῶν τὸ ἀνόμοιον λεγόντων ἀποφαινομένων· εἰ δὲ οὕτω τις ἐκλαμβάνοι τὸ τῆς οὐσίας κοινόν, ὡς τὸν τοῦ εἶναι λόγον ἓνα καὶ τὸν αὐτὸν ἐπ' ἀμφοῖν θεωρεῖσθαι, ὥστε καὶ εἰ καθ' ὑπόθεσιν φῶς ὁ Πατήρ τῷ ὑποκειμένῳ νοεῖτο, φῶς καὶ τὴν τοῦ Μο νογενοῦς οὐσίαν ὁμολογεῖσθαι, καὶ ὄνπερ ἂν τις ἀποδῶ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς τὸν τοῦ εἶναι λόγον, τὸν αὐτὸν τοῦτον καὶ τῷ Υἱῷ ἐφαρμόζειν· εἰ οὕτω τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας λαμβάνοιτο, δεχόμεθα· καὶ ἡμέτερον εἶναι τὸ δόγμα φήσομεν. Κατὰ τοῦτο γὰρ καὶ θεότης μία·

δηλονότι κατὰ τὸν τῆς οὐσίας λόγον τῆς ἐνότητος νοουμένης, ὥστε ἀριθμῶ μὲν τὴν διαφορὰν ὑπάρχειν, καὶ ταῖς ἰδιότησι ταῖς χαρακτηριζούσαις ἑκάτερον· ἐν δὲ τῷ λόγῳ τῆς θεότητος τὴν ἐνότητα θεωρεῖσθαι. Διωρισμένου τοίνυν πῶς χρὴ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας ἐκδέχεσθαι, τὰ ἐφεξῆς ἐξετάσωμεν, τίνα συνάφειαν ἔχει πρὸς τὰ προάγοντα. Τάξει δὲ, φησὶ, καὶ τοῖς ἐκ χρόνου πρεσβείοις ὁ μὲν ἔστι πρῶτος, ὁ δὲ δεύτερος. Τίς ἢ ἀνάγκη ἐφ' ὧν ἡ οὐσία κοινή, τάξει τε ὑποβεβλήσθαι ταῦτα, καὶ χρόνου εἶναι δευτέρου; Οὐ γὰρ δυνατόν τῇ ἑαυτοῦ εἰκόνι ἀχρόνως ἀπαυγασθεῖσθαι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων μὴ ἐξ αἰδίου συνεῖναι, καὶ μὴ χρόνον μόνον, καὶ αἰώνων δὲ πάντων ἐπέκεινα τὴν συνάφειαν ἔχειν. Διὰ τοῦτο γὰρ ἀπαύγασμα εἴρηται, ἵνα τὸ συνημμένον νοήσωμεν, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως, ἵνα τὸ ὁμοούσιον ἐκμανθάνωμεν. Ἀλλὰ καὶ τάξις ἢ μὲν φυσικὴ τίς ἐστίν, ἢ δὲ κατ' ἐπιτήδευσιν. Φυσικὴ μὲν, ὡς ἡ τῶν κτι 29.557 σμάτων κατὰ τοὺς δημιουργικοὺς λόγους διαταχθεῖσα, καὶ ὡς ἡ τῶν ἀριθμητῶν θέσις, καὶ ὡς ἡ τῶν αἰτίων πρὸς τὰ αἰτιατὰ σχέσις, ἐκείνου προδιωμολογημένου τοῦ καὶ τῆς φύσεως αὐτῆς ποιητὴν εἶναι καὶ δημιουργὸν τὸν Θεόν· ἐπιτετηδευμένη δὲ καὶ τεχνικὴ, ὡς ἡ ἐν τοῖς κατασκευάσμασι, καὶ μαθήμασι, καὶ ἀξιώμασι, καὶ ἀριθμῶ, καὶ τοῖς τοιοῦτοις. Τούτων τοίνυν τὸ πρότερον ἀποκρυψάμενος οὗτος, τοῦ δευτέρου εἴδους τῆς τάξεως ἐπεμνήσθη, καὶ φησὶ, μὴ χρῆναι λέγειν ἐπὶ Θεοῦ τάξιν, ἐπεὶ ἢ τάξις δευτέρα ἐστὶ τοῦ τάττοντος. Ἐκεῖνο δὲ ἢ οὐ συνείδεν, ἢ ἐκὼν ἀπεκρύψατο, ὅτι ἔστι τι τάξεως εἶδος, οὐκ ἐκ τῆς παρ' ἡμῶν θέσεως συνιστάμενον, ἀλλ' αὐτῇ τῇ κατὰ φύσιν ἀκολουθίᾳ συμβαῖνον, ὡς τῷ πυρὶ πρὸς τὸ φῶς ἐστὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ. Ἐν τούτοις γὰρ πρότερον τὸ αἴτιον λέγομεν, δεύτερον δὲ τὸ ἐξ αὐτοῦ· οὐ διαστήματι χωρίζοντες ἀπ' ἀλλήλων ταῦτα, ἀλλὰ τῷ λογισμῷ τοῦ αἰτιατοῦ προεπινοοῦντες τὸ αἴτιον. Πῶς οὖν εὐλόγον ἀρνεῖσθαι τὴν τάξιν, ἐφ' ὧν ἐστὶ πρότερον καὶ δεύτερον, οὐ κατὰ τὴν ἡμετέραν θέσιν, ἀλλ' ἐκ τῆς κατὰ φύσιν αὐτοῖς ἐνυπαρχούσης ἀκολουθίας; Τίνος οὖν ἔνεκεν ἀθετεῖ τὴν τάξιν ἐπὶ Θεοῦ λαμβάνεσθαι; Ἠγεῖται, εἰ ἐπιδείξειε μηδαμῶς ἄλλως τὸ πρότερον ἐπὶ Θεοῦ νοεῖσθαι, λειπόμενον ἕξιν, κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τὴν ὑπεροχὴν ἐπιδείκνυσθαι. Ἡμεῖς δὲ, κατὰ μὲν τὴν τῶν αἰτίων πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν σχέσιν, προτετάχθαι τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα φαμέν· κατὰ δὲ τὴν τῆς φύσεως διαφορὰν, οὐκέτι, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ χρόνου ὑπεροχὴν· ἢ οὕτω γε καὶ αὐτὸ, τὸ Πατέρα εἶναι τὸν Θεόν, ἀθετήσομεν, τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν ἀλλοτριότητος τὴν φυσικὴν συνάφειαν ἀθετούσης. Ἐπεὶ μέντοι ἀφορίσασθαι ἡμῖν τοῦ χρόνου τὴν φύσιν ὁ σοφὸς τὰ πάντα προήχθη, καὶ ἐνταῦθα αὐτοῦ τὸ βέβαιον καὶ περιεσκεμμένον τῆς διανοίας ἴδωμεν. Χρόνον τοίνυν εἶναί φησιν ποιᾶν τινὰ κίνησιν ἀστέρων· ἡλίου δηλονότι καὶ σελήνης καὶ τῶν λοιπῶν, ὅσοις καθ' ἑαυτὰ κινεῖσθαι δύναμις ἐστὶ. Τὸ τοίνυν ἀπὸ γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς μέχρι τῆς 29.560 ποιήσεως τῶν ἀστέρων διάστημα τίποτε ἄρα εἶναι ὁ δεινὸς τὰ μετέωρα οὗτος ἀποφανεῖται; Σαφῶς γὰρ ὁ τὴν κοσμογονίαν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἀναγράφας τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ τοὺς μεγάλους φωστῆρας καὶ τοὺς λοιποὺς ἀστέρας γεγενῆσθαι φησὶ. Χρόνος οὖν οὐκ ἦν, ὡς ἔοικεν, ἐν ταῖς κατόπιν ἡμέραις· οὐ γὰρ ἐκινουῦντό πω οἱ ἀστέρες. Πῶς γὰρ, οἳ γε μὴδ' ἐγεγόνεισαν τὴν ἀρχήν· Καὶ πάλιν, ὅτε ἐπολέμει τοῖς Γαβαωνίταις ὁ τοῦ Ναυῆ Ἰησοῦς, ἐπειδὴ ἀκίνητος ὁ ἥλιος ἔμεινε τῷ προστάγματι πεδηθεὶς, καὶ ἡ σελήνη κατὰ χώραν εἰσθήκει, χρόνος οὐκ ἦν τῆνικαῦτα; Τί ἐκεῖνο οὖν τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας εἴπωμεν; τίνα προσηγορίαν ἐπινοήσεις; Εἰ γὰρ ἡ τοῦ χρόνου φύσις ἐπιλελοίπει, αἰὼν ἀντεισῆλθε δηλονότι. Αἰὼνα δὲ μικρὸν ἡμέρας μέρος προσαγορεύειν τίνα τῆς ἀνοίας ὑπερβολὴν ἀπολείπει; Ἀλλ' ἔοικεν ἐκ πολλῆς ἀγχινοίας ἡμέραν μὲν καὶ νύκτα ἐν τῇ ποιᾷ τῶν ἀστέρων κινήσει νομίζειν γίνεσθαι, ταῦτα δὲ εἶναι τοῦ χρόνου μέρη· ὅθεν τὸν χρόνον ποιᾶν τινὰ κίνησιν ἀστέρων ἀπεφήνατο, οὐδὲ αὐτὸ τοῦτο συνεῖς ὅτι λέγει.

Οὐ γὰρ ποιὰν, ἀλλ' εἴπερ ἄρα, ποσὴν, μᾶλλον ἢν εἰπεῖν οἰκειότερον. Ἀλλὰ τίς οὕτω παῖς παντελῶς τὴν διάνοιαν, ὥστε ἀγνοεῖν, ὅτι ἡμέραι μὲν, καὶ ὥραι, καὶ μῆνες, καὶ ἐνιαυτοὶ, μέτρα τοῦ χρόνου εἰσὶν, οὐχὶ μέρη; Χρόνος δέ ἐστι τὸ συμπαρεκτεινόμενον τῇ συστάσει τοῦ κόσμου διάστημα· ὧ πᾶσα παραμετρεῖται κίνησις, εἴτε ἀστέρων, εἴτε ζώων, εἴτε οὐτι νοσοῦν τῶν κινουμένων, καθὸ λέγομεν ταχύτερον ἢ βραδύτερον ἕτερον ἑτέρου· ταχύτερον μὲν τὸ ἐν ἐλάττονι χρόνῳ πλεῖον διάστημα μεταβαῖνον, βραδύτερον δὲ τὸ ἐλάττον ἐν πλείονι χρόνῳ κινούμενον. Ὁ δὲ, ἐπειδὴ ἐν χρόνῳ οἱ ἀστέρες κινούνται, χρόνου αὐτοὺς εἶναι δημιουργοὺς ἀποφαίνεται. Οὐκοῦν κατὰ τὸν τοῦ σοφωτάτου λόγον, ἐπειδὴ καὶ κἀνθάροι ἐν χρόνῳ κινούνται, ὀρισώμεθα τὸν χρόνον εἶναι ποιὰν τινα κἀνθάρων κίνησιν· οὐδὲν γὰρ τούτου τὸ παρ' αὐτοῦ λεχθέν διαφέρει, πλην τῆς σεμνότητος τῶν ὀνομάτων. Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα, σκέψασθε δὲ τὰ ἐφεξῆς. {ΕΥΝ.} Ἀλλὰ μὴν, φησὶν, οὐδὲ ἐνυπάρχειν 29.561 τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ δυνατὸν, οἷον εἶδος, ἢ ὄγκον, ἢ πηλικότητα, διὰ τὸ πάντῃ συνθήκης ἐλεύθερον εἶναι τὸν Θεόν. Εἰ δὲ τούτων καὶ τῶν τοιούτων τι μῆτε ἐστὶ μῆτε ποτὲ γένοιτ' ἂν εὐαγὲς ἐπινοῆσαι συμπεπλεγμένον τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ποῖος ἔτι συγχωρήσει λόγος πρὸς τὴν ἀγέννητον ὁμοιοῦν τὴν γεννητὴν; τῆς κατ' οὐσίαν ὁμοιότητος, ἢ συγκρίσεως, ἢ κοινωνίας, μηδεμίαν ὑπεροχὴν ἢ διαφορὰν καταλιπούσης, ἰσότητα δὲ σαφῶς ἐργαζομένης, μετὰ δὲ τῆς ἰσότητος ἀγέννητον ἀποφαινούσης τὸν ὁμοιοῦμενον, ἢ συγκρινόμενον. Οὐδεὶς δὲ οὕτως ἀνόητος καὶ πρὸς ἀσέβειαν τολμηρὸς, ὥστε ἴσον εἰπεῖν τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου διαρρήδην εἰπόντος· Ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με μείζων μου ἐστὶ· καὶ πάλιν μετ' ὀλίγα. Ἀλλ' ὅτι μὲν οἷς ὁ τῶν πάντων Θεὸς ἀγέννητος καὶ ἀσύγκριτος, πλείονων ὄντων τῶν παραλελειμμένων, ἀποχρῆν ἡγοῦμαι καὶ τὰ ρηθέντα πρὸς ἀπόδειξιν. {ΒΑΣ.} Ὅταν τινὸς ἄπτεσθαι μέλλῃ πονηροῦ λόγου, προλαμβάνει τινὰ συγχωρούμενα παρὰ πάντων, ἵνα διὰ τῆς ἐν τούτοις εὐγνωμοσύνης μηδὲ περὶ τῶν λοιπῶν ἀπιστῆται. Οὐδὲν, φησὶν, οἷον τε ἐνυπάρχειν τοῦ Θεοῦ τῇ οὐσίᾳ, οὔτε εἶδος, οὔτε ὄγκον, οὔτε πηλικότητα, διὰ τὸ πάντῃ συνθήκης ἐλεύθερον εἶναι τὸν Θεόν. Μέχρι τούτων ἐστὶν εὐγνώμων· ἐν δὲ τοῖς ἐξῆς εἰς ἑαυτὸν ἐπανῆλθεν. Ὡς γὰρ ἀναγκαίως τοῖς προεκτεθεῖσιν ἐπομένῃ τὴν βλασφημίαν ἐπίσυν ἀπτεῖ, λέγων Εἰ δὲ τούτων καὶ τῶν τοιούτων τι μῆτε ἐστὶ, μηδέποτ' ἂν γένοιτο εὐαγὲς ἐπινοῆσαι συμπεπλεγμένον τῇ οὐσίᾳ, τίς συγχωρήσει λόγος πρὸς τὴν ἀγέννητον ὁμοιοῦν τὴν γεννητὴν; Ποίαν ἀκολουθίαν ἔχει ταῦτα πρὸς ἄλληλα, εἰ ἀσύνθετός ἐστιν ὁ Θεός, ἀνεπίδεκτον εἶναι τὸν Υἱὸν τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος; Εἰπέ γάρ· οὐχὶ δὲ καὶ σὺ τὸν Υἱὸν παρὰ πλησίως ἐρεῖς μῆτε εἶδος, μῆτε ὄγκον, μῆτε πηλικότητα ἔχειν ἐν ἑαυτῷ, καὶ πάντῃ συνθήκης ἐλεύθερον εἶναι; Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδὲ μανέντα σε ἡγοῦμαί ποτε τολμήσειν ἄλλο τι εἰπεῖν τὸν Υἱὸν ἢ ἀσώματον καὶ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον, καὶ πάντα ὅσα περ ἂν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς εἴποις. Πῶς οὖν οὐκ εὐσεβὲς τὸν μὴ ἔχοντα εἶδος τῷ εἶδος μὴ ἔχοντι παραβάλλειν; καὶ τὸν μὴ ἔχοντα πηλικότητα τῷ μὴ ἔχοντι ταύτην; καὶ τὸν ἀσύνθετον ὅλως τῷ ἀσυνθέτῳ; Ὁ 29.564 δὲ τὸ ὁμοιον ἐν τῷ εἶδει τίθεται, καὶ τὸ ἴσον ἐν τῷ ὄγκῳ· τὴν δὲ πηλικότητα, ὅτι καὶ οἶται παρὰ τὸν ὄγκον εἶναι, αὐτὸς ἂν οἰκειότερον ἐξηγήσαιο. {ΕΥΝ.} Διὰ τοῦτο οὔτε ἴσος, φησὶν, οὔτε ὁμοῖος, ἐπειδὴ καὶ ἄποσός ἐστι καὶ ἀνείδεος. {ΒΑΣ.} Ἐγὼ δὲ κατ' αὐτὸ τοῦτο τὴν ὁμοιότητα τίθεμαι. Ἐπειδὴ ὡς περ ὁ Πατὴρ συνθήκης ἐστὶ πάσης ἐλεύθερος, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς ἀπλοῦς παντελῶς, καὶ ἀσύνθετος, καὶ τὸ ὁμοιον, μὴ κατὰ τὴν τοῦ εἶδους ταυτότητα θεωρεῖσθαι, ἀλλὰ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν. Ὅσοις μὲν γὰρ μορφή καὶ σχῆμα περίκειται, τούτοις, κατὰ τὴν ταυτότητα τοῦ εἶδους, ἢ ὁμοιότητος· τὴν δὲ ἀνείδεον καὶ ἀσχημάτιστον φύσιν ἐν αὐτῇ τῇ οὐσίᾳ λείπεται ἔχειν τὴν ὁμοιότητα· καὶ τὸ ἴσον μὴ ἐν τῇ τῶν ὄγκων παραμετρήσει, ἀλλ' ἐν τῇ ταυτότητι τῆς δυνάμεως. Χριστὸς, φησὶ, Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία· ὅλης τῆς πατρικῆς

δυνάμειος ἑναποκει μένης αὐτῷ δηλονότι. Ὅθεν ὅσαπερ ἂν βλέπη τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ. {EYN.} Ἄλλ' ἢ κατ' οὐσίαν, φησὶν, ὁμοιότης, ἢ σύγκρισις, ἢ κοινωνία, μηδεμίαν ὑπεροχὴν ἢ διαφορὰν καταλείπουσα, ἰσότητα σαφῶς ἀπεργάζεται. {BAS.} Πῶς οὖν οὐδεμίαν διαφορὰν καταλείπει, οὐδὲ τὴν τοῖς αἰτίοις πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν ἐνυπάρχουσαν; Εἶτα ἐπάγει· {EYN.} Τίς δὲ οὕτως ἀνόητος, ἢ πρὸς ἀσέβειαν τολμηρὸς, ὥστε ἴσον εἰπεῖν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί; {BAS.} Εἴπωμεν αὐτῷ τὰ τοῦ προφήτου πρὸς ταῦτα· ὅτι, Ὅψις πόρνης ἐγένετό σοι· ἀπηναισχύντησας πρὸς πάντας. Καὶ γὰρ ἐκεῖνα τὰ ἑαυτῶν ὀνειδῆ τοῖς σεμνῶς βεβιωκόσι προστρίβονται· καὶ οὗτος τοὺς τὴν δόξαν τοῦ Μονογενοῦς μεγαλύνειν ἐπιθυμοῦντας ἀνοήτους ἀποκαλεῖ καὶ πρὸς ἀσέβειαν τολμηροὺς, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς χαλεπαίνων, ἐφ' οἷς καὶ Ἰουδαῖοι παρ' ὠξύνοντο τηνικαῦτα λέγοντες ὅτι, ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ. Καίτοι γε (καὶ μηδενὶ παράδοξον τὸ λεγόμενον δόξη) μᾶλλον πῶς ἐδόκουν ἐκεῖνοι τὸ ἀκόλουθον ἐπιβλέπειν. Ἦγανάκτου γὰρ, ὅτι Πατέρα ἑαυτοῦ ἔλεγε τὸν Θεόν· τὸ ἐφεξῆς ἀφ' ἑαυτῶν συλλογιζόμενοι, ὅτι διὰ τούτου ἴσον ἑαυτὸν ποιεῖ τῷ Θεῷ· ὡς ἀναγκαιῶς ἐπομένου τῷ Πατέρα ἔχειν τὸν Θεὸν τοῦ ἴσου ὑπάρχειν αὐτῷ. Ὁ δὲ, τὸ πρῶτον συγχωρῶν δῆθεν, πρὸς τὸ δεύτερον ἀνανεύει, καὶ τὴν τοῦ Κυρίου φωνὴν ἡμῖν προβάλλεται εἰπόντος· Ὁ Πατήρ, 29.565 ὁ πέμψας με, μείζων μου ἐστὶ· τοῦ δὲ Ἀποστόλου λέγοντος οὐκ ἀκούει ὅτι, Οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ. Καίτοι εἰ κατὰ τὸν σὸν λόγον ἡ ἀγεννησία οὐσία ἦν, ἐβούλετο δὲ τὴν κατ' οὐσίαν ὑπεροχὴν ἐπιδειξάσθαι, εἶπεν ἂν· Ὁ ἀγέννητος μείζων μου ἐστίν. Ὑμέτερος δὲ ἐστὶν ὁ λόγος, ὅτι ἡ τοῦ Πατρὸς προσηγορία ἐνεργείας ἐστὶ καὶ οὐκ οὐσίας σημαντικὴ. Μείζονα οὖν λέγοντες τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα, μείζονα τοῦ ἔργου φατέ τὴν ἐνέργειαν. Πᾶσα δὲ δήπου ἐνέργεια συμβαίνει τῷ μέτρῳ τοῖς ἐξ αὐτῆς γινομένοις· καὶ μεγάλη μὲν τῶν μεγάλων ἔργων ἐστὶ, σμικρὰ δὲ τῶν σμικροτέρων. Τὸ οὖν μείζονα τοῦ Υἱοῦ τὸν Πατέρα κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ὁμολογεῖν οὐδὲν ἕτερον ἐστίν, ἢ ἀσύμμετρον τῷ ἔργῳ τίθεσθαι τὴν ἐνέργειαν, καὶ μάτην φάσκειν πρὸς τὸ τῆς ἐνεργείας μέγεθος τὸν Θεὸν κεκινήσθαι, οὐ δυναθέντα τῇ ἐνεργείᾳ παρ' ἰσῶσαι τὸ τέλος. Ὡστε τὸ ἕτερον τοῖν δυοῖν ἀναγκαιῶς διαπεσεῖται· ἢ μὴ δηλοῦν ἐνέργειαν τὸν Πατέρα, ἀλλὰ οὐσίαν, καὶ οὕτως αὐτοῖς ὁ σεσοφισμένος τῆς ὁμοιότητος λόγος διαγεγράφεται, ὁμοιον τῷ Πατρί τὸν Υἱὸν τιθεμένων, τουτέστι, τῇ ἐνεργείᾳ· οἷον γὰρ ἠθέλησεν ὁ Πατήρ, φησὶ, τοιοῦτον ἐποίησε, καθὸ καὶ εἰκόνα βουλήσεως ὀνομάζουσιν· ἢ τοῦτο φυλάσσοντας, μὴ εἶναι λέγειν μείζονα τὸν Πατέρα. Ἐπειδήπερ πᾶσα ἐνέργεια, μηδενὸς ἀνθισταμένου τῶν ἔξωθεν, σύμμετρος ἐστὶ τοῖς οἰκείοις ἀποτελέσμασι. Ταῦτα μὲν οὖν πρὸς ἔλεγχον τῆς ἐν τοῖς δόγμασιν αὐτῶν ἀσυμφωνίας εἰρήσθω. Ἐκεῖνο δὲ τίς τῶν πάντων ἄδηλον, ὅτι τὸ μείζον ἢ κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον, ἢ κατὰ τὸν τῆς δυνάμειος πλεονασμὸν, ἢ κατὰ τὴν τοῦ ἀξιώματος ὑπεροχὴν, ἢ κατὰ τὴν τῶν ὄγκων περιουσίαν λέγεται; Κατὰ μὲν οὖν τὸν ὄγκον μὴ εἰλῆ 29.568 φθαι τὸ μείζον αὐτὸς τε οὗτος προλαβὼν ἔφησε, καὶ τὸ εἰκὸς οὕτως ἔχει· ἐπειδήπερ τὸ μείζον ἐν τοῖς μεγέθεσι τοσοῦτόν ἐστίν, ὅσον καὶ τὸ ἔλαττον, καὶ ἔτι. Τὰ δὲ ἀπερίληπτα τῷ μεγέθει, μᾶλλον δὲ ἀμεγέθη καὶ ἄποσα παντελῶς, τίς ἂν ἀλλήλοις παραμετρήσειεν; ὧν δὲ ἀμήχανος ἡ παράθεσις, τίς ἂν τρόπῳ ἐν τούτοις τὸ ὑπερβάλλον ἐπιγνωσθεῖη; Δυναμει δὲ λέγειν ἐλλείπειν τὸν Χριστὸν τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν κομιδῇ νηπίων καὶ οὐδὲ κατακουόντων τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου, λέγοντος· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν· καὶ τὸ ἐν ἀντὶ τοῦ κατὰ τὴν δύναμιν ἴσου παραλαμβάνοντος, ὡς ἐξ αὐτῶν δεῖξομεν τοῦ Εὐαγγελίου τῶν ῥημάτων. Εἰπὼν γὰρ περὶ τῶν πιστευσάντων ὅτι, Οὐ μὴ τις ἀρπάσῃ ἐκ τῆς χειρός μου· καὶ ὅτι Ὁ Πατήρ, ὃς δέδωκέ μοι, μείζων πάντων ἐστὶ· καὶ, Οὐδεὶς δύναται ἀρπάσαι ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πατρὸς μου, ἐπήγαγεν· Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἑσμεν, σαφῶς

τὸ ἐν ἀντὶ τοῦ Ἰσοῦ καὶ ταύτου κατὰ δύναμιν παραλαμβάνων. Ἀλλὰ μὴν εἴ γε καὶ ὁ θρόνος ὁ τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ οὖν ἡμεῖς πεπιστεύκαμεν, ἀξιώματός ἐστιν ὄνομα, ἢ ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἀφωρισμένη τῷ Υἱῷ καθέδρα τί ποτε ἕτερον, καὶ οὐχὶ τὸ ὁμότιμον τῆς ἀξίας ἀποση μαίνει; Ἀλλὰ καὶ ἤξουν ὁ Κύριος ἐπαγγέλλεται ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς. Λέιπεται τοίνυν κατὰ τὸν τῆς αἰτίας λόγον ἐνταῦθα τὸ μείζον λέγεσθαι. Ἐπειδὴ γὰρ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς ἡ ἀρχὴ τῷ Υἱῷ, κατὰ τοῦτο μείζων ὁ Πατὴρ, ὡς αἴτιος καὶ ἀρχή. Διὸ καὶ ὁ Κύριος οὕτως εἶπεν· Ὁ Πατὴρ μου μείζων μου ἐστὶ, καθὸ Πατὴρ δηλονότι. Τὸ δὲ, Πατὴρ, τί ἄλλο ση μαίνει ἢ οὐχὶ τὸ αἰτία εἶναι καὶ ἀρχὴ τοῦ ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντος; Ὅλως δὲ οὐσία οὐσίας, καὶ κατὰ τὴν ὑμετέραν σοφίαν, μείζων καὶ ἐλάττων οὐ λέγεται. Ὅστε καὶ κατὰ τούτους, καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν, οὐδενὶ ἂν τρόπῳ τὴν κατ' οὐσίαν ὑπερ οχὴν ὁ προκείμενος λόγος τοῦ μείζονος ἐμφαίνοι. Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κατ' ὄγκον φαίη ἂν αὐτὸς οὗτος μείζονα τὸν Θεὸν Πατέρα· ὅ γε ἀποφηνάμενος μὴ χρῆναι περὶ τὸν Θεὸν ὑπονοεῖν πηλικότητα. Ὑπό λοιπος οὖν ἐστὶν ὁ παρ' ἡμῶν λεχθεὶς τοῦ μείζονος τρόπος, ὁ τῆς ἀρχῆς, λέγω, καὶ τῆς αἰτίας. Ἡ μὲν οὖν κατὰ τὸ μείζον ἐπιχείρησις αὐτοῦ τῆς βλασφημίας τοιαύτη. Ἐκεῖνο δὲ θαυμάσαι ἄξιον, ὅτι οὕτως ἐν βρα χεῖ πρὸς τοὺς ἐναντιωτάτους λόγους περιτρεπόμενος, καθάπερ ἀορασία τινὶ τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς πεπληγμένους, συνιδεῖν τὴν ἐν τοῖς λε χθεῖσι μάχην οὐκ ἐδυνήθη· ἵνα φανῆ τοσοῦτον ξένος ὢν τῆς τοῦ Θεοῦ εἰρήνης, ἣν ὁ Κύριος ἡμῶν τοῖς γνησίως καὶ ἀδόλως εἰς αὐτὸν πεπιστευκόσιν ἀφ ἤκεν, εἰπὼν· Εἰρήνην ἀφήμι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· ὥστε οὐχὶ τοῖς ἄλλοις μόνον, 29.569 ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑαυτῷ διαμάχεται. Μείζονα γὰρ εἰ πὼν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ, καὶ τοῖς τὸ ἴσον λέγουσι μανίαν ἐπικαλέσας, ὡς αὐτὸς ἀναντιρρήτους ἔχων τούτου τὰς ἀποδείξεις, μικρὸν ὑποβὰς σκέψασθε οἷα γράφει. {ΕΥΝ.} Ἀλλ' ὅτι μὲν εἰς ὁ τῶν ὄλων Θεὸς ἀγέν νητος καὶ ἀσύγκριτος, πλειόνων ὄντων τῶν παρα λελειμμένων, ἀποχρῆν, ἡγοῦμαι, καὶ τὰ ῥηθέντα πρὸς ἀπόδειξιν. {ΒΑΣ.} Ἐρωτάσθω τοίνυν, εἰ ἀσύγκριτος ὁ Θεὸς, πόθεν αὐτοῦ ἡ ὑπεροχὴ κατελήφθη; Τὸ γὰρ μείζον ἐκ τῆς πρὸς τὰ ὑπερεχόμενα παραθέσεως θεωρεῖται. Πῶς οὖν ὁ αὐτὸς καὶ μείζων ἐστὶ καὶ ἀπαρὰ θετος; Ἀλλ' ἵνα μὲν παρηλλαγμένην τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν πρὸς τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἐπιδείξῃ, συγκριτικῶς λεγόμενον τὸ μείζον εἰς τὴν τῆς οὐσίας δια φορὰν ἐξεδέξατο· ἵνα δὲ πάλιν εἰς τὸ ὁμότιμον τῇ κτίσει τὸν Μονογενῆ καταγάγῃ, ἀσύγκριτον εἶναι τὸν Πατέρα νομοθετεῖ· καινὴν τινα καὶ ἀσύγκριτον ὄντως τὴν ὁδὸν τῆς βλασφημίας ἐπινοῶν· ἐν προσ ποιήσει δὴ τοῦ ὑποῦν καὶ ἐξαίρειν τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Θεοῦ τὴν δόξαν κατασμικρύνων· τοῦ Κυρίου διαμαρτυρουμένου καὶ λέγοντος· Ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν, οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα· καί· Ὁ ἀθετῶν ἐμὲ οὐκ ἐμὲ ἀθετεῖ· ἀλλὰ τὸν πέμψαντά με. Ἀλλ' ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθειας, ὁ ἐνεργῶν τὰ τοιαῦτα λέγειν καὶ γράφειν αὐτοῖς, εἶδεν ἐκεῖνο, ὅτι, εἰ πρὸς τὴν σύνεσιν αὐτοῦ τῆς τοῦ Μονογενοῦς δόξης ἀποτυφλώσειε, καὶ τὴν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γνώσιν συναφαιρήσεται· ὥστε, εἰ καὶ δοκοῦσιν ὑπερβολὰς τινὰς νέ μιν τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, μηδὲν αὐτοῖς ὄφελος εἶναι τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγούσης ὁδοῦ τὴν γνώσιν ἀφῆρη μένοις. Ἐπειδὴ καὶ Ἰουδαῖοι δοξάζουν τὸν Θεὸν οἶονται, καὶ Ἑλλήνων τις ἀκούσεται βουλομένων τι μέγα περὶ Θεοῦ λέγειν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἂν τις εἴποι μεγαλύνειν αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἄνευ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, δι' οὗ ἡ προσαγωγή τῆς γνώσεώς ἐστιν. Ἀσύγκριτον οὖν τὸν Θεὸν λέγει, ἵνα δείξῃ Υἱὸν ἴσον ὄντα τῇ κτίσει, ἐν τῷ ὁμοίως τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς ἀπολείπεσθαι· διότι τὰ ἴσω μέτρῳ ὑπερεχόμενα ἴσα ἀλλήλοις ἀναγκαίως ἐστί. Τοσοῦτον δὲ ὑπερέχεται κατὰ τὸν τούτου λόγον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ὁ Μονογενῆς Υἱός, ὅσον καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον. Τοιοῦτον γὰρ ἐστὶ τὸ ἀσύγκριτον, ὃ πᾶσιν ὁμοίως ἐστὶν ἀπροσπέλαστον καὶ ἀνέφικτον. Εἰ δὲ ἴσον τοῖς ἄλλοις τοῦ Πατρὸς ἀπολείπειται,

ἴσος ἐκείνοις ἐστὶ μεθ' ὧν ἀπολείπεται. Τί οὖν τῆς βλασφημίας ταύτης χειρόν εἴποιεν ἂν Ἰουδαῖοι; τί δὲ τῶν ἐθνῶν λεγόντων ἐστὶν ἀκούειν; Καὶ οὐκ ἐρυθριῶσιν οἱ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον πρεσβεύειν σχηματιζόμενοι, Ἰουδαίους καὶ Ἑλλησι φίλα καὶ προσ 29.572 ἡγόρα διδάγματα προτεινόμενοι. Εἰ γὰρ μὴ συγκρίνεται τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, ὡςπερ οὔτε ἄγγελοι, οὔτε οὐρανός, οὔτε ἥλιος, οὔτε γῆ, οὔτε τῶν ἐν αὐτῇ ζῶων τε καὶ φυτῶν ἕκαστον· πῶς μὲν τὴν διαφορὰν ἔξει πρὸς τὰ οἰκεῖα κτίσματα; πόθεν δὲ αὐτῷ πρὸς τὸν γεννήσαντα ἢ οἰκειότης; Ἐγὼ, φησὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἔν ἐσμεν. Πάλιν γὰρ τοῦ αὐτοῦ μνημονεύσωμεν. Τοῦτο, εἰπέ μοι, οὐχὶ συγκρίνοντος ἑαυτὸν ἐστὶ τὸ ῥῆμα; Τί λέγω συγκρίνοντος; ἐνοῦντος μὲν οὖν, ὡς εἶπεῖν, καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον παριστῶντος ἐντεῦθεν. Ὁ δὲ ἀσύγκριτον εἶναι τὸν Θεὸν ἀποφαίνεται. Καὶ ἡ μὲν ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀνθρώπους, καθόσον ἐσμεν χωρητικοὶ, διὰ τῆς μελέτης καὶ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀγαθῶν ἔργων τῇ πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων ὁμοιώσει προσάγει ἐν οἷς φησὶ· Γίνεσθε τέλειοι καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστιν· οὗτος δὲ τὸν Μονογενῆ τὴν ἐκ φύσεως αὐτῷ ὑπάρχουσαν πρὸς τὸν γεννήσαντα οἰκειότητα, τὸ εἰς αὐτὸν ἦκον, ἀποστερεῖ. Καίτοι καὶ οὕτως αὐτῷ εἰς τὸ ἐναντίον ὁ λόγος περιτραπήσεται. Εἰ γὰρ ἀσύγκριτος ὁ Πατὴρ, πόθεν λαβὼν τῆς ἀνομοιότητος τοῦ Υἱοῦ τὰς ἀποδείξεις παρέξεται; Εἰ μὲν γὰρ, ἀντιπαρεξετάζων τὰς οὐσίας ἀλλήλαις, εὐρηκέναι φησὶ τὸ ἀνόμοιον, πῶς ἀσύγκριτος ὁ τοιοῦτος; εἰ δὲ οὐδὲ συγκρίνεται τὴν ἀρχὴν, πῶς ἐπιγνῶναι τὸ διάφορον ἠδυνήθη; Οὕτως ἔοικε τὸ κακὸν οὐ τῷ ἀγαθῷ ἐναντιοῦσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἑαυτῷ.

29.573 ΠΡΟΣ ΕΥΝΟΜΙΟΝ ΛΟΓΟΣ Β΄. 20 ΠΕΡΙ ΥΙΟΥ.20

Ἐν τοίνυν τοῖς περὶ Θεοῦ τῶν ὄλων λόγοις ὑποκατασκευάσας ὅσον ἐδύνατο τὰς εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ βλασφημίας, αὐτῷ λοιπὸν ἐπαφῆκε τῷ Μονογενεῖ Θεῷ τὴν γλῶσσαν. Τί γὰρ φησὶ; {ΕΥΝ.} Καὶ εἷς Υἱός. Μονογενῆς γὰρ, περὶ οὗ ἐνήν μὲν τὰς τῶν ἀγίων φωνὰς παραθέμενον, δι' ὧν Υἱὸν καὶ γέννημα καὶ ποίημα καταγγέλλουσι, ταῖς τῶν ὀνομάτων διαφοραῖς καὶ τὴν τῆς οὐσίας παραλλαγὴν ἐμφανίσαντας, ἀπηλλάχθαι φροντίδων καὶ πραγμάτων· διὰ δὲ τοὺς σωματικὴν τὴν γέννησιν ὑπολαμβάνοντας, καὶ ταῖς ὁμωνυμίαις προσπταίοντας, ἀναγκαῖον ἴσως καὶ περὶ τούτων διὰ βραχέων εἶπεῖν. {ΒΑΣ.} Ταῦτα μὲν ὁ Εὐνόμιος. Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν οὕτω χρήσιμον εἶσθαι περὶ τοῦ λόγου παντός, ὡς πλάσματος οἷα ἐν τοῖς διδασκαλείοις τῆς ματαιότητος εἰς μελέτην τοῦ ἐν τῷ ψεύσματι πιθανοῦ τοῖς μείρα κίοις προβάλλεται (ἐπειδὴ καὶ παραπλησίως ἐκείνοις πάντα σκιαμαχία προσέοικε· πρὸς κατηγορούς τε μάχη μὴ ὑφεστῶτας· καὶ ἀπολογία πρὸς κατηγορίαν οὐ προῤῥηθεῖσαν· καὶ λόγος πρὸς δικαστὰς τοὺς οὐδαμοῦ φαινομένους)· εἰ οὕτω χρήσιμον καὶ τούτων ἀκούειν, αὐτός τε ἀφήμι τὴν ἐξέτασιν, καὶ παντὶ παραινῶ μηδὲν τῶν εἰρημένων περιεργάζεσθαι· εἰ δὲ μεῖζόν ἐστὶ τὸ ἐπάγγελμα, καὶ πολλοῖς γέγονεν ὑπόνοια, εἶναί τινα παρ' αὐτῷ τῆς ἀληθείας φροντίδα, ἀνάγκη πᾶσα τῶν εἰρημένων ἕκαστον διευθύνειν εἰς δύναμιν. Τίς ἂν οὖν τρόπος τῆς ἐξετάσεως δικαιότερος γένοιτο, ἢ τοῖς διδάγμασι τοῖς παρὰ τοῦ Πνεύματος ἡμῖν δεδομένοις τὸν λόγον συγκρίνοντας, ὃ μὲν ἂν ἐκείνοις συμφωνοῦν εὖρωμεν καταδέχεσθαι, τῷ δὲ ἐναντίως ἔχοντι ἀπιστεῖν καὶ ὡς ἐχθρὸν ἀποφεύγειν; Πρῶτον τοίνυν ἐκεῖνο δεικνύτω, τίνες τῶν ἀγίων 29.576 γέννημα καὶ ποίημα τὸν Χριστὸν προσειρήκασιν; ποίας ἔχει φωνὰς τῶν Γραφῶν εἰς ἀπόδειξιν; Εἰ γὰρ τῇ τοῦ μακαρίου Πέτρου φωνῇ τῇ ἐν ταῖς Πράξεσι τῶν ἀποστόλων

ἀναγεγραμμένη ἐπιστηρίζοιτο, ἔνθα φησί· Γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ἐποίησεν ὁ Θεὸς, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἑσταυρώσατε· πρῶτον μὲν οὐδὲν οἰκεῖον ἔχει τῷ ζητουμένῳ ἢ μαρτυρία. Ἐπαγγειλάμενος γὰρ δείξειν παρὰ τῶν ἀγίων εἰρησθαι ποίημα τὸν Υἱὸν, τὴν μαρτυρίαν παρέχεται περὶ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς, ὅτι ἐποίησεν. Οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε ἂν εἶποι, ὅτι ἕξῃστιν αὐτῷ ἐν τοῖς περὶ τῶν τηλικούτων λόγοις παραγωγὰς τινὰς καὶ παρασχηματισμοὺς τῶν ὀνομάτων ἐπινοεῖν. Εἰ γὰρ καὶ ἀργοῦ λόγου εὐθύνας ὑφέξομεν ἐν ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, ἣ πού γε τὸ περὶ τῶν τηλικούτων καινοτομεῖν ἀνεύθυνον ἡμῖν ἀφεθῆσεται. Τάχα γὰρ που τὸ μὲν ὡς πρέπον ἐπὶ Θεοῦ καὶ Πατρὸς λέγεσθαι παρὰ τοῦ θείου δεδιδάγμεθα λόγου· τὸ δὲ οὐχ ἀρμόζον τῷ Μονογενεῖ δι' ὧν ἅπ εἰσιώπησε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνεδείξατο. Πῶς οὖν ἀσφαλὲς τὴν, Ἐποίησε, φωνὴν μεταρρυθμίζοντα, ποίημα λέγειν τὸν ποιητὴν τῶν ὄλων; Εἰ γὰρ ἔπρεπεν αὐτῷ προσηγορία τοιαύτη, οὐκ ἂν ἐσιωπήθη παρὰ τοῦ Πνεύματος. Ἄλλ' ἐπὶ μὲν τῆς κτίσεως εὕρομεν ἀπὸ τοῦ, Ἐποίησε, τὴν τοῦ ποιήματος προσηγορίαν μεταληφθεῖσαν· ἐπὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ οὐκέτι. Ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ πάλιν· Ἐν τοῖς ποιήμασι τῶν χειρῶν σου ἐμελέτων· καὶ, Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται. Οὕτως ἐφ' ὧν ἐστὶ χρήσιμον τὸ ὄνομα παραλαμβάνουσα ἢ Γραφή, ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὡς οὐ πρέπον τῷ μεγαλείῳ τῆς δόξης, παρεσιώπησε. Νῦν δὲ ἀξίτην μὲν καὶ λίθον ἀκρογωνιαῖον, καὶ λίθον προσκόμματος, καὶ πέτραν σκανδάλου, καὶ τοιαῦτα ἕτερα ἐν οἷς οὐ πολὺ δοκεῖ τὸ εὐφημον εἶναι τοῖς μὴ καθικνουμένοις τῆς σημασίας τῶν ὀνομάτων, τὸν Κύριον τῆς δόξης προσαγορεύειν οὐκ ἐπαισχύνεται· ποίημα δὲ οὐδαμοῦ τὸ παράπαν ὠνόμασε. Καίτοι γε οὗτος παρ' αὐτῶν εἰληφέναι τῶν ἀγίων τὸ ὄνομα τοῦτο φησιν, ἵνα ταῖς συκοφανταῖς μὴ μόνον τοὺς κατ' αὐτὸν περιβάλη, ἀλλὰ καὶ τοὺς πάλαι ποτὲ γενομένους ἀγίους. Ἄνευ δὲ τοῦ μὴ χρῆναι διὰ τὸ ἐπικίνδυνον τοῖς τοιούτοις ἐπιτολμᾶν, καὶ τὰ τοῦ Κυρίου ὀνόματα παρ' ἑαυτοῦ μεταπλάττειν· ἔτι οὐδὲ ἢ τοῦ Ἀποστόλου διάνοια τὴν πρὸ αἰῶνος ὑπόστασιν τοῦ Μονογε 29.577 νοῦς ἡμῖν παρίστησι, περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῷ παρόντι. Οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς τὸν Θεὸν, ἀλλὰ περὶ τοῦ κενώσαντος ἑαυτὸν ἐν τῇ τοῦ δούλου μορφῇ, καὶ γε νομένου συμμόρφου τῷ σώματι τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ σταυρωθέντος ἐξ ἀσθενείας, σαφῶς διαλέγεται. Καὶ τοῦτο παντὶ γνώριμον τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι τῆς ἀποστολικῆς λέξεως τῷ βουλήματι, ὅτι οὐχὶ θεολογίας ἡμῖν παραδίδωσι τρόπον, ἀλλὰ τοὺς τῆς οἰκονομίας λόγους παραδηλοῖ. Κύριον γὰρ, φησὶ, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἑσταυρώσατε, τῇ δεικτικῇ φωνῇ μονονουχὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ καὶ ὀρώμενον πᾶσι προδήλως ἐπηρειδόμενος. Ὁ δὲ τὴν, ἐποίησεν, φωνὴν εἰς τὴν ἀρχῆθεν γέννησιν τοῦ Μονογενοῦς μεταφέρει. Καὶ οὐδὲ ἐκεῖνο αὐτὸν δυσωπεῖ, ὅτι τὸ, Κύριος, οὐκ οὐσίας ἐστίν, ἀλλ' ἐξουσίας ὄνομα. Ὡστε ὁ εἰπὼν, Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε, τὴν κατὰ πάντων ἀρχὴν καὶ δεσποτείαν λέγει τὴν παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐπιτραπέυσαν αὐτῷ, οὐ τὴν εἰς τὸ εἶναι ἀπόδοτον αὐτοῦ διηγείται. Ταῦτα μὲν οὖν μικρὸν ὑστερον ἐπιδείξομεν, ὅταν ἐλέγχωμεν αὐτὸν παρὰ τὸ βούλημα τοῦ Πνεύματος τὰς ἐκ τῆς Γραφῆς μαρτυρίας παρατιθέμενον· νυνὶ δὲ ἐπὶ τὰ συνεχῆ τοῦ λόγου προῖωμεν. Τί οὖν αὐτῷ βούλεται τὸ ὄνομα τοῦτο; καὶ τί δὴ ποτε ποίημα προσαγορεύειν τὸν ποιητὴν τῶν ὄλων ἐπιχειρεῖ; Σοφίσματι κιβδήλω παρακρουσάμενος ἑαυτὸν, οἶεται ταῖς τῶν ὀνομάτων διαφοραῖς καὶ τῆς οὐσίας παραλλαγὴν συνεκφαίνεσθαι. Καίτοι τίς ἂν τῷ λόγῳ τούτῳ σωφρονῶν πρὸς θεοῖτο, ὅτι ὧν τὰ ὀνόματά ἐστι διάφορα, τούτων παρ' ἡλλάχθαι καὶ τὰς οὐσίας ἀνάγκη; Πέτρου γὰρ καὶ Παύλου, καὶ ἀπαξᾶπλῶς ἀνθρώπων πάντων προσηγορίαὶ μὲν

διάφοροι, οὐσία δὲ πάντων μία. Διόπερ ἐν τοῖς πλείστοις οἱ αὐτοὶ ἀλλήλοις ἐσμέν· τοῖς δὲ ἰδιῶ μασι μόνοις τοῖς περὶ ἕκαστον θεωρουμένοις ἕτερος ἑτέρου διενηνόχαμεν. Ὅθεν καὶ αἱ προσηγορίαι οὐχὶ τῶν οὐσιῶν εἰσι σημαντικαί, ἀλλὰ τῶν ἰδιοτήτων, αἱ τὸν καθ' ἓνα χαρακτηρίζουσιν. Ὅταν οὖν ἀκούωμεν Πέτρον, οὐ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ νοοῦμεν ἐκ τοῦ ὀνόματος (οὐσίαν δὲ λέγω νῦν τὸ ὑλικὸν ὑποκείμενον, ὅπερ οὐδαμῶς σημαίνει τοῦνομα), ἀλλὰ τῶν ἰδιωμάτων τῶν ἀπερὶ αὐτὸν θεωρεῖται τὴν ἔννοιαν ἐντυπούμεθα. Εὐθύς γὰρ ἐκ τῆς φωνῆς ταύτης νοοῦμεν τὸν τοῦ Ἰωνᾶ, τὸν ἐκ τῆς Βηθσαϊδᾶ, τὸν ἀδελφὸν 29.580 Ἀνδρέου, τὸν ἀπὸ ἀλιέων εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἀποστολῆς προσκληθέντα, τὸν διὰ πίστεως ὑπεροχὴν ἐφ' ἑαυτὸν τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας δεξάμενον· ὧν οὐδὲν ἐστὶν οὐσία, ὡς ἡ ὑπόστασις νοοῦ μένη. Ὡστε τὸ ὄνομα τὸν χαρακτήρα μὲν ἡμῖν ἀφ' ὀρίζει τὸν Πέτρον· αὐτὴν δὲ οὐδαμῶς παρίστησι τὴν οὐσίαν. Πάλιν ἀκούσαντες Παῦλον, ἐτέρων ἰδιωμάτων συνδρομὴν ἐνόησαμεν· τὸν Ταρσέα, τὸν Ἑβραῖον, τὸν κατὰ νόμον Φαρισαῖον, τὸν μαθητὴν Γαμαλιήλ, τὸν κατὰ ζῆλον διώκτην τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐκ τῆς φοβεραῆς ὀπτασίας εἰς τὴν ἐπίγνωσιν ἐναχθέντα, τὸν ἀπόστολον τῶν ἐθνῶν. Ταῦτα γὰρ πάντα ἐκ μιᾶς φωνῆς τῆς Παῦλος περιορίζεται. Καίτοιγε, εἶπερ ἀληθὲς ἦν, ὅτι ὧν τὰ ὀνόματα δι' ἐνήνοχεν, ἐναντίως ἔχουσιν αἱ οὐσίαι, ἐχρῆν δὴπου καὶ Παῦλον καὶ Πέτρον καὶ ἀπαξιαπλῶς ἀνθρώπους ἅπαντας ἑτερουσίους ἀλλήλοις εἶναι. Ἐπεὶ δὲ τοῦτο οὐδεὶς οὕτως ἀμαθὴς καὶ τῆς κοινῆς φύσεως ἀνεπίσκεπτος, ὥστ' ἂν εἰπεῖν προαχθῆναι· Ἐκ πηλοῦ γὰρ, φησὶ, διήρτισαι σὺν, ὡς κἀγὼ· οὐδὲν ἕτερον τοῦ λόγου ἢ τὸ ὁμοούσιον πάντων ἀνθρώπων ἀποσημαίνοντος· ψευδὴς ὁ τῆς διαφορᾶς τῶν ὀνομάτων τὸ τῆς οὐσίας διάφορον ἔπεσθαι σοφισζόμενος. Οὐ γὰρ τοῖς ὀνόμασιν ἢ τῶν πραγμάτων φύσις ἀκολουθεῖ, ἀλλ' ὕστερα τῶν πραγμάτων εὔρηται τὰ ὀνόματα. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν ἀληθὲς, ἔδει καὶ ὧν προσηγορίαι εἰσὶν αἱ αὐταί, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν εἶναι. Οὐκοῦν ἐπειδὴ οἱ καθ' ἄρετὴν τέλειοι τῆς τοῦ Θεοῦ προσηγορίας ἠξίωσαν, ὁμοούσιοι ἂν εἶεν τῷ Θεῷ τῶν ὄλων οἱ ἂν ἄνθρωποι. Ἄλλ' ὡςπερ τοῦτο λέγειν μανία σαφὴς, οὕτω κἀκεῖνος ὁ λόγος τῆς ἴσης ἔχεται παρανοίας. Φανερόν τοίνυν ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι καὶ ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ οὐχὶ οὐσίαν παρίστησι τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ τῶν ἰδιωμάτων ἐστὶ δηλωτικά· ὥστε μηδεμίαν εἶναι χώραν τῷ λόγῳ, ἐκ τῆς τῶν ὀνομάτων παραλαβῆς τὴν τῶν οὐσιῶν ἐναντίωσιν παρεισάγοντι. Οὕτω δ' ἂν πρὸ πάντων ἑαυτὸν καταβάλοι. Εἰ γὰρ διαφέρει ποίημά τε καὶ γέννημα, διάφοροι ἔσονται τοῦ Μονογενοῦς αἱ οὐσίαι, τῆς διαφορᾶς τῶν ὀνομάτων ἐπόμενοι. Εἰ δὲ τοῦτο παραφρονούντων εἰπεῖν, οὐδὲ ἐκεῖνο καθεστηκότων. Ὁ δὲ καὶ προσποιεῖται μὲν μυρίας ἔχειν τὰς ἀποδείξεις τοῦ παρὰ τῶν ἁγίων ποίημα τὸν Υἱὸν προσειρησθαι· ὡς δὲ ἐφ' ἑτέρα τινὰ προηγούμενα σπεύδων, ὑπερτίθεται δὴθεν ἐν τῷ παρόντι τὴν μνήμην. Ἔστι δὲ καὶ τοῦτο τεχνικὸν τὸ κακούργημα, ἐν οἷς ἀπορεῖ λόγων, τὴν σιωπὴν προτιμᾶν. Εἰ γὰρ σκιὰν μαρτυρίας εἶχε τῆς τὸν 29.581 Μονογενῆ λεγούσης ποίημα, οὐκ ἂν ἐκεκώφωτο ἡμῶν ἤδη τὰ ὦτα περιθρυλλούμενα. Εἰτά φησι, διὰ τοὺς σωματικὴν τὴν γέννησιν ὑπολαμβάνοντας τοῦ Κυρίου, καὶ ταῖς ὁμωνυμίαις προσπαίοντας, ἀναγκασίον αὐτῷ καὶ περὶ τούτων εἶναι διὰ βραχέων εἰπεῖν. Καίτοι τί ἐκώλυε, ταῖς ἐκ τῶν Γραφῶν μαρτυρίαις τὸν λόγον ἑαυτοῦ πιστωσάμενον, οὕτως ἐπὶ τὴν διόρθωσιν τῶν ἀσθενεστέρων ἐλθεῖν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ὁμωνυμίας βλάβην παραμυθήσασθαι, εἴ τις ἄρα γέγονε ποτέ τις ἢ γενήσεται; Τίς γὰρ οὕτω παντελῶς σάρκινος τὴν διάνοιαν, καὶ θείων λόγων ἄπειρος, ὥστε, ἀκούων θείας γεννήσεως, πρὸς τὰς σωματικὰς καταφέρεσθαι φαντασίας, ἐν αἷς συμπλοκῇ μὲν ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ, κύησις δὲ ἐν μήτρᾳ, καὶ διάπλασις, καὶ μόρφωσις, καὶ τοῖς καθ' ἡκούσι χρόνοις πρόοδος εἰς τὸ ἔξω; Τίς οὕτω κτηνώδης, ὥστε, ἀκούων Θεὸν Λόγον ἐκ Θεοῦ προελθόντα, ἀκούων δὲ σοφίαν ἐκ Θεοῦ γεννηθεῖσαν, πρὸς τὰ

σώματος πάθη τοῖς λογισμοῖς καταπίπτειν; Ἄλλα καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων εὐπρόσωπον αὐτῷ σχῆμα τῶν λόγων ἐπινενόηται, ὡς τῆς πρὸς τοὺς ἀσυνέτους τῶν ἀδελφῶν εὐσπλαγχνίας ἔνεκεν τὸν κόπον τῆς διδασκαλίας δοκεῖν καταδέχεσθαι. Καὶ τὰς μὲν σωματικὰς ὑπονοίας, τὰς ἐπὶ τῇ προσηγορίᾳ ταύτῃ ἐγγινομένας, ἐπανορθοῦται δῆθεν· τὰς δὲ ἐκ τοῦ ποίημα τὸν Κύριον ὀνομάζεσθαι βλάβας οὐ παραιτεῖται. Καίτοι ὅ γε σωματικὴν εἶναι τὴν γέννησιν φανταζόμενος, ὁ αὐτὸς ἂν καὶ ἐπὶ τοὺς ὑλικούς τῆς ποιήσεως τρόπους ὑπενεχθεῖη. Οὐ γὰρ δήπου μερισμὸν μὲν τινα καὶ μετάστασιν καὶ ῥύσιν τῆς τοῦ γεννῶντος οὐσίας ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ γεννῶν ὁ ἀσθενὴς ἐννοήσει· ὕλην δὲ ἔξωθεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰσενεχθεῖσαν εἰς τὴν, ὡς ὑμεῖς φατε, τοῦ ποιήματος ὑπόστασιν, ὑπολαμβάνειν οὐκ ἐναχθήσεται. Τίνος οὖν ἔνεκεν τὰ ἀρῥωστήματα τῶν λογισμῶν τῶν ἀδελφῶν ἐξ ἡμισείας ἰᾶται, καὶ τῶν σωματικῆν τὴν γέννησιν ὑπολαμβάνοντων ἐπιμελούμενος, τοὺς τῇ προσηγορίᾳ τοῦ ποιήματος περιπταίοντας παρορᾷ; Ὅτι τὸ μὲν γεγεννησθαι πολέμιον οἶδε τοῖς δόγμασιν ἑαυτοῦ, τοῦ γεννηθέντος οἱ κείως ἔχειν ὀφείλοντος πάντως καὶ ἀπαραλλάκτως πρὸς τὸν γεννήσαντα· τὸ δὲ πεποιῆσθαι φίλον καὶ σύμμαχον ταῖς ἑαυτοῦ ὑποθέσεσι, διὰ τὸ ἀλλοτρίου 29.584 καὶ ξένου, καὶ πάντη ἀνοικείου πρὸς τὸν ποιήσαντα τὴν ἔννοιαν παριστᾶν. Εἶτα τούτοις ἐπισυνάπτει λέγων· {EYN.} Γέννημα τοίνυν τὸν Υἱὸν φαμεν, κατὰ τὴν τῶν Γραφῶν διδασκαλίαν· οὐχ ἕτερον μὲν τι τὴν οὐσίαν νοοῦντες, ἕτερον δὲ τι παρ' αὐτὴν τὸ σημαίνον, ἀλλ' αὐτὴν εἶναι τὴν ὑπόστασιν, ἣν σημαίνει τοῦνομα ἐπαληθευούσης τῇ οὐσίᾳ τῆς προσηγορίας. {BAS.} Καὶ ἐν τούτοις τοίνυν τῇ μὲν ἀληθείᾳ φανερώως διαμάχεται, ἑαυτῷ δὲ ὅμως ἀκόλουθα λέγει. Ὡς γὰρ ἐν τοῖς ἄνω λόγοις τὸ ἀγέννητον ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων τῆς οὐσίας αὐτοῦ διωρίζετο εἶναι σημαντικόν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ γέννημα τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ σημαίνει λέγει· ἴν' ἐν τῇ τοῦ γεννητοῦ πρὸς τὸ ἀγέννητον ἀντιθέσει ἐναντίως ἔχοντα τῷ Πατρὶ τὸν Μονογενῆ κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτὴν ἐπιδείξει. Διὰ ταῦτα νομοθετεῖ ῥήματα ἔξω τῆς χρήσεως ὄντα τοῦ θείου Πνεύματος, γέννημα τὸν Υἱὸν ὀνομάζων. Πόθεν λαβῶν; ἐκ ποίας διδασκαλίας; τίνος προφήτου; τίνος τῶν ἀποστόλων ταύτην αὐτῷ τὴν προσωνομίαν ἐπιφημίσαντος; Ἐγὼ μὲν γὰρ οὐδαμοῦ τῆς Γραφῆς κειμένην οὕτω τὴν φωνὴν ταύτην εὔρον. Καίτοι οὐδαμόθεν οὗτος ἢ ἐκ τῆς τοῦ Πνεύματος διδασκαλίας εἰληφέναι τὰς προσηγορίας ταύτας ἀλαζονεύεται. Μικρὸν γὰρ αὐτῷ τοῖς ἀνθρώποις ἀγῶνα παρέχειν, εἰ μὴ καὶ αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος κατατολμήσειε. Γεγεννηκέναι μὲν γὰρ τὸν Πατέρα πολυλαχοῦ δεδιδάγμεθα· γέννημα δὲ εἶναι τὸν Υἱὸν οὐδέπω καὶ τήμερον ἀκηκόαμεν· Παιδίον γὰρ, φησὶν, ἔγενε νήθη ἡμῖν· υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν· καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ οὐχὶ γέννημα, ἀλλὰ Μεγάλου βουλήν ἄγγελος. Καίτοι εἴπερ τὸ γέννημα οὐσίας ὑπῆρχε σημαντικόν, οὐκ ἂν ἕτερον ὄνομα παρὰ τοῦ Πνεύματος ἐδιδάχθημεν, ἢ ὅπερ ἐμφανῶς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ παριστᾶν ἔμελλε. Καὶ πάλιν ὁ Πέτρος, ὁ διὰ τὴν τῆς ἀληθείας ἐπίγνωσιν τῶν μακαρισμῶν ἐκείνων ἀξίωθεῖς, οὐκ εἶπε, Σὺ εἶ τὸ γέννημα· ἀλλὰ, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Καὶ ὁ Παῦλος, πᾶσαν αὐτοῦ τὴν γραφὴν τῆς τοῦ Υἱοῦ προσηγορίας καταπληρώσας, οὐδαμοῦ φανήσεται γεννήματος μνημονεύσας· ὅπερ οὗτος ἐκ πολλῆς τῆς πεποιθήσεως, ὡς ἐκ τοῦ θείου λαβὼν διδασκαλίον, προφέρει. Οὐδὲ γὰρ ἐνταῦθα συγχωρητέον αὐτῷ, τὴν, ἐγέννησε, φωνὴν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς κειμένην μετασχηματίζοντι καὶ μεταπλάσσοντι, γέννημα προσαγορεύειν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ὅπερ ἂν ἐκ τῆς τῶν ῥημάτων ἀκολουθίας ὑποφαινῆται εὐκόλως ἐπιπηδᾶν 29.585 τούτῳ τὸν γε τῷ θείῳ φόβῳ πεπαιδευμένον προσήκει, ἀλλ' ἀγαπᾶν, τοῖς ἐν τῇ Γραφῇ κειμένοις ὀνόμασιν ἐπιμένοντα, διὰ τούτων θεοπρεπῶς τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦν. Εἰ γὰρ οἱ ἐξ ἀρχῆς τὴν Ἑβραίων διὰ λεκτον εἰς τὴν Ἑλλάδα γλώσσαν μεταβαλόντες τινῶν ὀνομάτων τῆς ἐρμηνείας οὐ κατετόλμησαν, ἀλλ' αὐ

τὴν τὴν Ἑβραϊκὴν φωνὴν μετεκόμισαν· ὡς τὸ Σαβαὼθ, καὶ τὸ Ἄδωναΐ, καὶ τὸ Ἐλωΐ, καὶ εἴ τι τοιοῦτον, οὐκ ἐπὶ τῶν θείων ὀνομάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἄλλων πλείονων τὴν εὐλάβειαν ταύτην ἐπιδεικνύμενοι· πόσον τινὰ προσῆκεν ἡμᾶς περὶ τῶν τοῦ Κυρίου ὀνομάτων τὸν φόβον ἔχειν; Καίτοι πότε ἂν ἐκεῖνο [ἐκεῖνα] παρ' ἑαυτῶν τινα πλάσαι τῶν ὀνομάτων ἠνέσχοντο, οἷγε μὴδὲ τῆς ἐρμηνείας τινῶν καταθάρρήσαντες, ὡς ἂν μὴ τὸ ἐναργὲς τῆς ἐμφάσεως τῷ ἀκαταλλήλῳ τῶν σημαινομένων ἐκλύσειαν; Ἄλλ' εἰ ἐγέννησε, φησὶν, ὁ Θεὸς, πῶς οὐ χρὴ τὸν γεννηθέντα προσαγορεύειν γέννημα; Ὅτι φοβερὸν ἡμῖν ἡμετέροις αὐτὸν ὀνόμασι προσφωνεῖν, ὃ ἐχαρίσατο ὁ Θεὸς ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα. Υἱός μου εἶ σύ, φησὶν, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε. Καί τοι ἀκολουθότερον ἦν κατὰ τὸν τούτων λόγον, διὰ τὸ γεγενῆσθαι, γέννημα προσαγορευθῆναι, καὶ οὐχ Υἱόν· ἀλλ' οὐκ εἴρηται. Διόπερ χρὴ τὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα τὸ Χριστοῦ δικαστήριον, καὶ εἰδόμενος ὅς ὁ κίνδυνος ἀφελεῖν τι ἢ προσθεῖναι τοῖς παραδεδομένοις ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, μὴ παρ' ἑαυτοῦ φιλοτιμεῖσθαι καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελεμένοις παρὰ τῶν ἁγίων ἐφησυχάζειν. Ὁ τοίνυν οὔτε ἡ κοινὴ συνήθεια, οὔτε ἡ τῶν Γραφῶν χρῆσις παραδέδεκται, τούτου κατατολμᾶν πῶς οὐχὶ τῆς ἐσχάτης ἀπονοίας ἐστί; Τίς γὰρ πατήρ ἢ μήτηρ εὐμενῶς καὶ ἡμέρως πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ διακείμενος, ἀφείκει τὸ προσαγορεύειν αὐτὸν υἱὸν ἢ τέκνον, γέννημα ἂν προσείποι; Τέκνον γὰρ, φησὶν, ὑπάγε εἰς τὸν ἀμπελῶνα· καὶ ἀλλαχοῦ· Ὁ Θεὸς ὄψεται ἑαυτῷ πρόβατον εἰς σφαγὴν, τέκνον· καὶ πάλιν ὁ Ἰσαάκ· Τίς εἶ, τέκνον; καὶ, Υἱέ, μὴ ὀλιγώρει παιδείας Κυρίου· καὶ, Υἱὸς σοφὸς εὐφραίνει πατέρα· καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Οὐδαμοῦ δὲ γέννημα τὸν ἐξ αὐτοῦ ἕκα στος προσειπῶν ἐπιδείκνυται. Καὶ ἡ αἰτία σαφής· ὅτι ὁ μὲν υἱὸς καὶ τὸ τέκνον ἐμψύχων εἰσὶν ὀνόματα, τὸ γέννημα δὲ οὐ πάντως. Γέννημα μὲν γὰρ δύναται λέγεσθαι καὶ τὸ πρὸ τοῦ ἐξεικονισθῆναι ἐν ταῖς ἀμβλύσεσιν ἐκβαλλόμενον· οὐ μὴν καὶ τῆς τοῦ τέκνου προσηγορίας ἄξιον τὸ τοιοῦτον. Καὶ γεννήματα μὲν οἱ καρποὶ τῆς γῆς, τέκνα δὲ ταῦτα οὐκέτι. Οὐ γὰρ μὴ πῖω, φησὶν, ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ταύτης. Σπανίως δὲ ἐπὶ ἐμψύχων τὴν προσηγορίαν ταύτην παραληφθεῖσαν εὕρομεν. Καὶ ὅπου γε 29.588 εἴρηται, ἐπὶ ζώου κατηγορουμένου καὶ εἰς εἰκόνα πονηρίας παραληφθέντος ἔστιν ἰδεῖν. Ὅφεις γὰρ, φησὶ, γεννήματα ἐχιδνῶν. Διὰ τοῦτο, οἶμαι, ἢ τε κοινὴ συνήθεια τὴν προσηγορίαν ταύτην ἠτίμασε, καὶ ἡ θεία Γραφή παραιτουμένη φαίνεται, καὶ μάστιχα ἐπὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἄλλὰ καὶ τὴν τέκνου προσηγορίαν, ὡς πολὺ τὸ ἀνθρώπινον ἔχουσαν, οὐ προσήκατο. Δηλοῖ δὲ ὁ Ἀπόστολος, Υἱὸν μὲν ἄνω καὶ κάτω τὸν Κύριον ἀποκαλῶν, καὶ ἄλλαις ποικίλαις προσηγορίαις αὐτὸν ἀνυμνῶν, πρωτότοκον, καὶ εἰκόνα, καὶ ἀπαύγασμα· τὴν δὲ τοῦ γεννήματος προσηγορίαν ἀποφυγῶν. Εἰ δὲ φησὶν οὗτος, δεῖξά τω, ἢ ἄλλος τις τῶν προϋπαρξάντων τοῦ λόγου, καὶ πάντα αὐτοῖς δώσομεν ἀπαλειψαί. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι· εἰ μὴ ἄρα μιμούμενος τὸν ἀσεβῆ Μαρκίωνα, τὰ μὲν ἐξαίροι τῶν θείων λογίων, τὰ δὲ παρεγγράφοι. Οὕτω μὲν οὖν ἄλλοτρία τῆς τε κοινῆς συνήθειας καὶ τῆς τῶν Γραφῶν χρήσεως ἢ φωνὴ τοῦ γεννήματος ἀπελήλεγται. Ἴδωμεν δὲ λοιπὸν εἰ δυνατόν τὸ ὄνομα τοῦτο κατ' αὐτῆς τετάχθαι τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ. Φησὶ γὰρ αὐτός· {ΕΥΝ.} Ἀδύνατον εἶναι ἕτερον μὲν τι τὴν οὐσίαν νοεῖν, ἕτερον δὲ τι παρ' αὐτὴν τὸ σημαινόμενον, ἀλλ' αὐτὴν εἶναι τὴν ὑπόστασιν, ἣν σημαίνει τὸ ὄνομα, ἐπαληθευούσης τῆς οὐσίας τῆς προσηγορίας. {ΒΑΣ.} Ἄξιά γε ὡς ἀληθῶς τῶν δικαστῶν, οὓς ἀνέπλασας, ταυτί σου τὰ δόγματα. Ὡς γὰρ ἐν ὄνειρων ἀγορᾷ, ἢ ἐκκλησίᾳ μεθύοντων, καὶ οὐ δεινὸς οὔτε ἀκούοντος οὔτε συνιέντος τῶν λεγομένων, ἐπὶ πολλῆς τῆς ἀδείας νομοθετεῖς, ἀντὶ πάσης ἀποδείξεως ἐξαρκεῖν ἡγούμενος τὸ αὐτὸς εἰρηκέναι. Ἐπεὶ τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι τῶν ὀνομάτων τὰ μὲν ἀπολελυμένως καὶ καθ' ἑαυτὰ προφερόμενα τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς πραγμάτων ἐστὶ σημαντικά, τὰ δὲ πρὸς

ἔτε ρα λεγόμενα τὴν σχέσιν μόνην ἐμφαίνει τὴν πρὸς ἃ λέγεται; Οἶον, ἄνθρωπος μὲν, καὶ ἵππος, καὶ βοῦς, αὐτὸ ἕκαστον τῶν ὀνομαζομένων παρίστη σιν· υἱὸς δὲ, ἢ δούλος, ἢ φίλος, μόνης τῆς πρὸς τὸ συνεζευγμένον ὄνομα συναφείας ἐστὶ δηλωτικά. Ὁ τοίνυν ἀκούσας γεννήματος οὐκ ἐπὶ τινὰ οὐσίαν τῇ διανοίᾳ φέρεται, ἀλλ' ὅτι ἑτέρῳ ἐστὶ συναπτόμενον ἔννοεῖ. Τὸ γὰρ γέννημά τινος λέγεται γέννημα. Ὁ μέντοι οὐχ ὑποστάσεώς τινος ἔννοιαν ἐμποιεῖ, 29.589 ἀλλὰ μόνην τὴν πρὸς ἕτερον σχέσιν ἀποσημαίνει, τοῦτο οὐσίαν εἶναι νομοθετεῖν πῶς οὐ τῆς ἀνωτάτω παραπληξίας ἐστὶ; Καίτοιγε μικρὸν ἔμπροσθεν ἐδείκνυτο παρ' ἡμῶν, ὅτι καὶ τὰ ἀπολελυμένα τῶν ὀνομάτων, κὰν τὰ μάλιστα δοκῇ ὑποκείμενόν τι δηλοῦν, οὐκ αὐτὴν παρίστησι τὴν οὐσίαν, ιδιώματα δὲ τινὰ περὶ αὐτὴν ἀφορίζει. Ἄλλ' ὁ σοφώτατος, καὶ ταῖς ματαιοτεχνίαις ἅπαντα τὸν βίον ἐσχολακῶς, οὐκ ἐρυθρίᾳ αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς σημαίνει λέγων τὸ γέννημα. Τοῦτο δὲ ὄσιν τὴν ἀτοπίαν ἔχει, σκοπεῖτε. Εἰ γὰρ ἡ οὐσία γέννημα, καὶ ἀνάπαλιν, εἴ τι γέννημα, τοῦτο οὐσία· ὁμοούσια τὰ γεννήματα πάντα ἀλλήλοις ἔσται. Ἐκ δὲ τούτου τί συμβήσεται κατὰ τὸν τούτου λόγον; Ὁ δημιουργὸς τῶν ὄλων πᾶσι τοῖς γεννήσεως μετεληφόσι τὴν αὐτὴν ἔχων οὐσίαν ἀναφανήσεται. Οὐ γὰρ δὴ ἐπὶ μὲν τοῦ Υἱοῦ οὐσίαν φήσει σημαίνει τὸ γέννημα, ἐπὶ δὲ τῶν λοιπῶν τῶν μετ' ἐχόντων γενέσεως οὐκέτι τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀποσώζειν. Ἐπεὶ λεγέτω τινὰ αἰτίαν σαφῆ καὶ ἀναντίρρητον τοῦ τὴν αὐτὴν προσηγορίαν μὴ ἐπὶ πάντων ὁμοίως τὸ ἴσον δύνασθαι. Ἄλλ' οὐκ ἂν ἔχοι. Ὅν γὰρ ἂν ἐπινοήσῃ γεννήματος λόγον, οὗτος πᾶσιν ὁμοίως τοῖς γεννητοῖς ἐφαρμόσει. Μέγιστον δὲ τε κμήριον τῆς ἀληθείας τοῦ λόγου ἢ αὐτοῦ ἐκάστου τῶν ἀκουόντων διάνοια. Ἐρωτάτω γὰρ ἕκαστος ἑαυτὸν, ἐπειδὴν ἀκούσῃ, Ὁ δεῖνα τοῦ δεῖνος γέννημα, τίνα ἔννοιαν ἐντυποῦται. Ἄρα ὅτι ὁ γεννηθεὶς οὐσία τοῦ γεγεννηκότος ἐστίν; Ἡ τοῦτο μὲν καταγέλαστον, ἐκεῖνο δὲ ἀληθές, ὅτι παρ' αὐτοῦ γεννητῶς εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. Τοῦτο τοίνυν ὁμοίως ἐπὶ τε τοῦ Μονογενοῦς καὶ ἐφ' οὐτινοσοῦν τῶν γεννηθέντων ἀρμόσει λέγεσθαι. Καὶ μηδεὶς (ἐπειδὴ κοινὸν τὸ τῆς σχέσεως) καθάαιρεσιν εἶναι τῆς ἀξίας τοῦ Μονογενοῦς νομιζέτω. Οὐ γὰρ ἐν τῷ πρὸς τί πῶς ἔχειν ἢ διαφορὰ τῷ Υἱῷ πρὸς τὰ ἄλλα, ἀλλ' ἐν τῇ ιδιότητι τῆς οὐσίας ἢ ὑπεροχῇ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ θνητὰ διαφαίνεται. Σκοπεῖτε μέντοι ποῦ τῆς ἀτοπίας ὁ τούτων λόγος ἐκφέρει. Εἰ τὸ γέννημα ἑτέρου λέγεται γέννημα, ὡς ἢ τε κοινὴ συνήθεια βεβαιοῖ, καὶ οὐδεὶς ἀντιερεῖ, ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ οὐσίαν σημαίνει κατὰ τὸν τούτων λόγον· ἐκεῖνου ἔσται οὐσία, οὗ καὶ γέννημα λέγεται. Ἔσται τοίνυν ἐκ τῆς ἀκολουθίας ταύτης οὐκέτι τοῦ Μονογενοῦς τὴν οὐσίαν ἢ τοῦ γεννήματος προσηγορία σημαίνουσα, ὅπερ οὗτοι βιάζονται, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων. Εἰ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἕτερον μὲν τι τὴν οὐσίαν νοεῖν, ἕτερον δὲ τι παρ' 29.592 αὐτὴν τὸ γέννημα, καὶ ἴσον δύναται, οὐσίαν τε εἰπεῖν καὶ γέννημα· τοῦ Θεοῦ δὲ ἐστὶ γέννημα ὁ Υἱός, τοῦ Θεοῦ ἔσται οὐσία, εἴπερ τὸ γέννημα τὴν οὐσίαν δηλοῖ. Καὶ οὕτω τὸ γέννημα οὐσία τοῦ ἀγεννήτου κατὰ τὸν τούτου λόγον ἀναφανήσεται. Εἰ δὲ γελοῖον τὸ συναγόμενον, ὁ θεὸς τὰ λήμματα τῆς αἰσχύνης κληρονομεῖτω. Ἔοικε γὰρ πῶς ὁ λόγος, ἐπειδὴν ἅπαξ τῆς ἀληθείας παρενεχθῆ, εἰς πολλὰς καὶ ἐπικινδύνους ἀτοπίας ὑπὸ τῆς κατὰ τὴν πλάνην ἀκολουθίας ἐκφέρεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν ὡς περὶ προαγῶνές τινες καὶ κατασκευαὶ τῆς βλασφημίας εἰσὶ· τὸ δὲ κεφάλαιον τοῦ κακοῦ ἐν τοῖς ἐξῆς ἐπιφέρει λέγων· {EYN.} Τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ γεγεννηθῆσθαι μὲν οὐκ οὔσαν πρὸ τῆς ἰδίας συστάσεως, εἶναι δὲ γεννηθεῖσαν πρὸ πάντων γνώμη τοῦ Πατρὸς. {BAS.} Ἔτι τῶν αὐτῶν ἔχεται τεχνασμάτων. Περὶ τῆς οὐσίας ἡμῖν τοῦ Υἱοῦ διαλέγεται, ὡς δὴ τι ἔτερον λέγων παρ' αὐτὴν τὸν Υἱὸν, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ προημεροῖ τῇ βλασφημίᾳ τὴν ἀκοήν· οὐκ ἐκ τοῦ προφανοῦς λέγων ἐκ μὴ ὄντων γεγεννηθῆσθαι τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ γεγεννηθῆσθαι οὐκ οὔσαν. Πρὸ τίνος οὐκ οὔσαν; εἰπέ. Θεωρεῖτε αὐτοῦ τὸ

σόφισμα; Αὐτὴν ἑαυτῇ συγκρίνει, ἵνα πᾶσι δὴ ἀνεκτὰ δόξῃ λέγειν, οὐχὶ πρὸ τῶν αἰώνων λέγων αὐτὴν μὴ εἶναι, οὐδὲ ἀπλῶς μὴ εἶναι, ἀλλὰ πρὸ τῆς ἰδίας συστάσεως. Τὴν δὲ τοῦ Πατρὸς οὐσίαν, εἶπέ μοι, πρεσβυτέραν εἶναι σὺ φῆς τῆς ἰδίας συστάσεως; Εἰ μὲν γὰρ οὐχ ὑποβάλλει χρόνους τοῦ Υἱοῦ τὴν οὐσίαν, οὐδὲ τὸ πρότερον κατὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐπινοεῖ, μάταιος μὲν αὐτῷ καὶ ἀργὸς ὁ λόγος, διὸ περ οὐδὲ ἀποκρίσεως ἄξιος. Οὐχ ἦττον μέντοι καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων ὑπάρξει τοῖς βουλομένοις με τακομίζειν τὴν ματαιότητα. Τό τε γὰρ οὐκ εἶναι λέγειν τὸν Θεὸν πρὸ τῆς ἰδίας συστάσεως, καὶ τὸ εἶναι λέγειν πρὸ ἑαυτοῦ, τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἀφροσύνης. Εἰ δὲ χρονικῶς ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ Υἱοῦ τὸ πρότερον δέχεται, καὶ ἐκ μὴ ὄντων φήσει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ 29.593 γεγεννησθαι, μᾶλλον δὲ αὐτὸν τὸν Υἱὸν οὐδὲν γὰρ διαφέρει πρὸς γε αὐτὴν τὴν διάνοιαν οὕτως ἢ οὕτω λέγειν· πρῶτον μὲν χρόνον [χρόνων] δεύτερον τίθεται, εἰ δὲ βούλει, καὶ αἰώνων, τὸν ποιητὴν τῶν αἰώνων· ἔπειτα μέντοι ἀκολουθῶν ταῖς ἑαυτοῦ βλασφημίαις, καὶ τὸν Πατέρα φήσει, οὐκ ὄντα Πατέρα τὸ ἐξ ἀρχῆς, εἶτα ὕστερον γεγενῆσθαι. Καίτοι εἰ μὲν καλὸν καὶ πρέπον τῇ μακαριότητι τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι Πατέρα, πῶς οὐκ ἐξ ἀρχῆς τὸ πρέπον αὐτῷ παρῆν; Ἡ γὰρ ἀγνοία τοῦ βελτίονος, ἢ ἀδυναμία πάντως λογιῶνται τὴν ἔλλειψιν· ἀγνοία μὲν, εἴπερ ὕστερον ἐξεῦρε τὸ βέλτιον, ἀδυναμία δὲ, εἴπερ εἰδὼς καὶ συνειὶς ἀπετύγχανε τοῦ καλλίστου. Εἰ δὲ (ὃ μὴ θέμις εἰπεῖν) οὐ καλὸν αὐτῷ τὸ εἶναι Πατέρα, τίνας ἔνεκεν ἐκ μεταβολῆς τὸ χεῖρον προεἴλετο; Ἀλλὰ τρέποιο μὲν εἰς τοὺς αἰτίους ἢ βλασφημία· ὃ δὲ Θεὸς τῶν ὄλων ἐξ ἀπείρου ἐστὶ Πατὴρ, οὐκ ἀρξάμενός ποτε τοῦ εἶναι Πατὴρ. Οὐτε γὰρ τῇ τῆς δυνάμεως ἐνδεία πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ θελήματος ἐκωλύετο, οὐτε αἰώνων τινῶν περίοδος ἀνέμενε, ἵνα, ὡς περ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λοιπῶν ζώων, μετὰ τὴν τῆς ἡλικίας συμπλήρωσιν τῆς εἰς τὸ γεννᾶν αὐτῷ δυνάμεως προσελθούσης, τὸ σπουδαζόμενον περιγένηται (μαινομένων γὰρ ταῦτα καὶ ἐννοῆσαι καὶ φθέγγασθαι), ἀλλὰ τῇ ἑαυτοῦ ἀϊδιότητι συμπαρεκτεινομένην ἔχει τὴν (ἴν' οὕτως ὀνομάσω) πατρότητα. Οὐκοῦν καὶ ὁ Υἱὸς, πρὸ αἰῶνος ὢν, καὶ αἰεὶ ὢν, οὐκ ἤρξατο τοῦ εἶναι ποτε, ἀλλ' ἀφ' οὗ Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ εὐθύς τῇ τοῦ Πατρὸς ἐννοίᾳ ἢ τοῦ Υἱοῦ συνεισέρχεται. Ὁ γὰρ Πατὴρ Υἱοῦ Πατὴρ δηλονότι. Ἀρχὴ μὲν οὖν Πατρὸς οὐδεμία, ἀρχὴ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ· μέσον δὲ τούτων οὐδέν. Πῶς οὖν οὐκ ἦν τὸ ἐξ ἀρχῆς (τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ, πρὸ τῆς ἰδίας συστάσεως, ἐν σοφίσμασι λεγόμενον παρὰ τούτων) ὃ μηδὲν ἔχων προεπινοούμενον ἑαυτοῦ, εἰ μὴ τὸν ἐξ οὗ ἔχει τὸ εἶναι, οὐ διαστήματι ὑπερέχοντα, ἀλλὰ τῇ αἰτίᾳ προτεταγμένον; Εἰ τοίνυν αἰδιός ἢ τοῦ Υἱοῦ κοινωνία πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ἀναπέφανται, τῆς διανοίας ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ δι' οὐδενὸς κενοῦ πρὸς τὸν Πατέρα χωρούσης, ἀλλ' ἀδιαστάτως τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ συναπτούσης, ὃ μηδενὶ μέσῳ διοριζόμενος τίνα ἔτι παρείσδυσιν καταλείπει τῇ πονηρᾷ βλασφημίᾳ τῶν λεγόντων, ἐκ τοῦ μὴ ὄντος αὐτὸν εἰς τὸ εἶναι παρῆχθαι; Ἐπειτα μέντοι καὶ τῆς ἀνοίας αὐτοῦ θαυμά 29.596 σαι ἄξιον, οὐ συνιέντας, ὅτι, ἐκ μὴ ὄντων λέγοντες τὸν Υἱὸν, οὐ τοῦ Πατρὸς μόνον νεώτερον ἀποφαίνουσιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ, ὃ τὸν Μονογενῆ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς διορίζουσιν. Ἀνάγκη γὰρ, εἴπερ τι εἴη μετὰ τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν, πρεσβύτερον εἶναι τοῦτο τῆς ὑπάρξεως τοῦ Υἱοῦ. Τί οὖν ἂν εἴη τοῦτο; Τί ἄλλο γε ἢ αἰὼν πάντως ἢ χρόνος; Ὁ γὰρ τοι περισσοτέραν τὴν τοῦ Πατρὸς ζωὴν τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐννοῶν, τίνοι γε ἄλλω παραμετρῶν, εὐρηκέναι ἂν εἴποι τὸ περισσόν, ἢ οὐχὶ αἰώνων ἢ χρόνων τινῶν διαστήματι; Εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, ψευδὴς ἢ λέγουσα Γραφή τοὺς αἰῶνας δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι, καὶ ἡ διδάσκουσα, ὅτι πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο· τοῖς πᾶσι, δηλονότι, ἐμπεριλημμένων καὶ τῶν αἰώνων. Εἰ δὲ φήσουσι μὴ ἀπαρνεῖσθαι πρὸ τῶν αἰώνων τὸν Υἱὸν γεγεννησθαι, μὴ λανθανέτωσαν, ὃ τῷ λόγῳ συγχωροῦσι, κατὰ ἀλήθειαν ἀφαιρούμενοι. Ἐρωτήσωμεν γὰρ αὐτοὺς τοὺς ἐκ μὴ ὄντων παράγοντας τοῦ Μονογενοῦς τὴν οὐσίαν· Ὅτε οὐκ ἦν,

ὡς φατε, τί ἦν ἐκεῖνο τὸ διάστημα; τίνα αὐτῷ προσηγορίαν ἐπινοήσετε; Ἡ μὲν γὰρ κοινὴ συνήθεια ἢ χρόνοις ἢ αἰῶσιν ἅπαν διάστημα ὑποβάλλει· ἐπειδὴ ὅπερ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὁ χρόνος, τοῦτο ἐν τοῖς ὑπερκοσμίοις ἢ τοῦ αἰῶνος φύσις ἐστίν. Οὗτοι δὲ, εἴ τι τρίτον ἐκ τῆς ἑαυτῶν σοφίας ἐπινοοῦσι, λεγέτωσαν. Ἔως δ' ἂν σιωπῶσι, μὴ λανθανέτωσαν δευτέραν αἰώνων τὴν τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν τιθέμενοι. Εἰ γὰρ ἦν τι διάστημα πρεσβύτερον τοῦ Υἱοῦ, συμπαραεκτεινόμενον τῇ ζωῇ τοῦ Πατρὸς, ἐν τούτων ἦν δηλονότι. Ἄλλ' οὐτ' ἔστιν, οὔτε μὴ γένηται ἔννοια πρεσβυτέρα τῆς τοῦ Μονογενοῦς ὑποστάσεως. Παν τὸς γὰρ τοῦ δυναμένου εἰς ἀρχαιότητος λόγον ἐπινοεῖσθαι ἀνωτέρα ἢ ὑπαρξίς τοῦ Θεοῦ Λόγου τοῦ ἐν ἀρχῇ ὄντος πρὸς τὸν Θεὸν εὐρεθήσεται. Καὶ, μυρίαὶς φαντασίαις ἑαυτὸν ἐξαπατήσας ὁ νοῦς, καὶ τοῖς τῶν ἀνυπάρκτων ἀναπλασμοῖς ἐπιβάλλων, τὰ μὴ ὄντα περινοῇ, οὐδεμίαν τῶν πασῶν μηχανὴν ἐξευρήσει, δι' ἧς δυνήσεται τῆς ἀρχῆς τοῦ Μονογενοῦς ἑαυτὸν ὑπερθεῖναι· καὶ κατωτέρα τοῦ ἰδίου κινήματος τὴν ζωὴν καταλιπεῖν τῆς αὐτοζωῆς· καὶ τῷ ἰδίῳ λόγῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου τὴν ἀρχὴν ὑπερβῆναι· καὶ αἰῶνας ἐποπτεῦσαι ἐρήμους τοῦ Θεοῦ τῶν αἰώνων. 29.597 Ἀφαιρούμενος δὲ τὴν ὀφειλομένην τῷ Μονογενεῖ δόξαν, σκοπεῖτε ποίοις αὐτὸν ἀποσεμνύνει λόγοις. {EYN.} Ἔστι δὲ, φησὶν, ἡ οὐσία τοῦ Υἱοῦ γεννηθεῖσα πρὸ πάντων, γνώμη τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς. {BAS.} Τοῦτο μέγα προστίθησι τῷ Υἱῷ, τὸ πρεσβύτερον εἶναι τῆς κτίσεως, καὶ τῶν ποιημάτων αὐτὸν τῶν ἑαυτοῦ προὑπάρχειν, ἀρκοῦν εἰς δόξαν τῷ Δημιουργῷ τῶν ὄλων τιθέμενος τὸ κτισμάτων αὐτὸν τῶν ἑαυτοῦ προτετάχθαι. Τῆς γὰρ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα κοινωνίας τὸ εἰς αὐτὸν ἦκον ἄλλο τριώσας, ἐν τῇ τῶν κτισμάτων προτιμήσει τὴν δόξαν αὐτῷ μαρτυρεῖ. Εἶτα πρὸς τὸ ἀναίσχυντον τὴν βλασφημίαν ἐκφέρων ταῖς ἀφύκτοις ἡμᾶς, ὡς οἶεται, τῶν λογισμῶν ἀνάγκαις περιστοιχίζεται. {EYN.} Ἦτοι γὰρ ὄντα, φησὶν, ἐγέννησεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν, ἢ οὐκ ὄντα. Ἄλλ' εἰ μὲν οὐκ ὄντα, μηδεὶς μοι φησὶ, τόλμαν ἐπεγκαλείτω· εἰ δὲ ὄντα, οὐκ ἀτοπίας μόνον καὶ βλασφημίας, ἀλλὰ καὶ πάσης εὐθεΐας ὑπερβολὴν ὁ λόγος ἔχει· τῷ γὰρ ὄντι οὐ δεῖ γεννήσεως. {BAS.} Τὸ μὲν οὖν πολυθρόλλητον σόφισμα, τὸ πάλαι μὲν ἐξευρεθὲν παρ' ἐτέρων, τελείως δὲ νῦν ἐν ταῖς ἀπηρυθριασμέναις καὶ ἀναίσχυντοις γλώσσαις ὑπὸ τούτων ἐξεργασθὲν, τοῦτό ἐστιν. Ἡμεῖς δὲ πρῶτον ἐκεῖνο τοὺς ἀκροατὰς ὑπομνήσομεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ διὰ τὴν τῶν πολλῶν ἄγνοιαν ἀνθρωπικῶς ἐξακουόντων τῆς γεννήσεως τοῦ Υἱοῦ εἰς ἀνάγκην ἐληλυθὼς τῶν λόγων τούτων· οὗτος ὁ ἀπὸ τῶν σωματικῶν ἐννοιῶν ἐπὶ τὴν πνευματικὴν θεωρίαν τὰς ἀπαιδεύτους ψυχὰς ἐπανάγων· ὅς, ἐπειδὴ τὰ γεννώμενα ζῶα οὐκ ὄντα πρότερον, εἶτα γεννᾶται, καὶ ὁ σήμερον γεννηθεὶς χθὲς οὐχ ὑπῆρχε, ταύτην καὶ ἐπὶ τὴν τοῦ Μονογενοῦς ὑποστάσεως τὴν ἔννοιαν μεταφέρει. Καὶ ἐπειδὴ γεγέννηται, φησὶν, οὐχ ὑπῆρχε πρὸ τῆς γεννήσεως. Οὕτω μεγαλοφυῶς τὴν γέννησιν ἡμῖν τοῦ Μονογενοῦς θεολογεῖ, καὶ διὰ τοιοῦτων λόγων τὰ ἀρρώστηματα τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐπανορθοῦται, ἄξιός ὢν, εἴπερ τις, ἀκοῦσαι τῆς παροιμίας, ὅτι Ἰατρὲ, θεράπευσον σεαυτόν. Τίνα μέντοι καὶ παραμυθίαν τῆς ἀτόπου ταύτης νόσου τῶν λογισμῶν αὐτῷ προσενέγκωμεν ἢ τὰ παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου λαληθέντα ἡμῖν, ὅτι Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος; Διὰ τούτων τῶν δύο ῥήσεων ἀπέκλεισεν ὁ εὐαγγελιστὴς, μιᾶς ἂν 29.600 υπερβάτου καὶ ἐτέρας ἀνεκβάτου. Οὔτε γὰρ ἀρχῆς ἐστὶ τι ἐπινοῆσαι πρεσβύτερον· οὐ γὰρ ἔτι ἂν εἴη ἀρχή, εἴπερ ἔχοι τι ἑαυτῆς ἐξώτερον· οὔτε τὸ Ἦν διαβάντας τῷ λογισμῷ, εἰς τὸ ὅτε οὐκ ἦν δυνατόν ὑπερκύψαι. Ἀθέτησις γὰρ ἐστὶ τοῦ Ἦν, ἢ τοῦ ὅτι οὐκ ἦν ἐπίνοια. Εἰ μὲν γὰρ ἡ ἀρχὴ τῶν πρὸς ἕτερον λεγομένων ἦν, ὡς τὸ ἀρχὴ σοφίας, καὶ ἀρχὴ ὁδοῦ ἀγαθῆς, καὶ, Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεός, ἦν ἂν τυχόν, τοῦ ἐκ τοιαύτης ἀρχῆς ὑφεστώτες, δι' ἐνθυμήσεως ὑπερβῆναι τὴν γέννησιν· ἐπειδὴ δὲ τὸ σημαινόμενον τοῦτο τῆς ἀρχῆς

ἀπολελυμένον καὶ ἄσχετον τὴν ἀνωτάτω φύσιν δηλοῖ, πῶς οὐ καταγέλαστος ὁ τὰ ἐξωτέρω ταύτης ἐπινοῶν, ἢ ἐπιχειρῶν αὐτὴν τοῖς λογισμοῖς ὑπερβάλλειν; Συμπαρεκτείνεται δὲ καὶ τὸ Ἦν τῷ ἀνυπερθέτῳ τῆς ἀρχῆς ταύτης. Οὐ γὰρ τὴν ἀπὸ χρόνου ὑπαρξιν τὸ Ἦν ὑποφαίνει, ὡς τὸ, Ἄνθρωπος ἦν ἐν χώρᾳ τῇ Αὐσίτιδι· καὶ, Ἦν ἄνθρωπος ἐξ Ἀρμαθαίμ· καὶ τὸ, Ἡ δὲ γῆ ἦν ἀόρατος· ἀλλ' αὐτὸς ἡμῖν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐν ἑτέρῳ λόγῳ τοῦ τοιοῦτου Ἦν τὸ σημαινόμενον ἔδειξεν, εἰ πῶν· Ὁ ὦν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ παντοκράτωρ. Οἶον γὰρ τὸ ὦν, τοιοῦτον καὶ τὸ ἦν, αἰδίδιον ὁμοίως καὶ ἄχρονον. Οὐκ ὄντα δὲ λέγειν τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντα, οὔτε διασώζοντός ἐστι τὴν ἔννοιαν τῆς ἀρχῆς, οὔτε συν ἀπτοντος αὐτῇ τὴν ὑπαρξιν τοῦ Μονογενοῦς. Ἄνεπι νόητον μὲν γὰρ τῆς ἀρχῆς τὸ πρεσβύτερον, ἀχώριστον δὲ ταύτης τοῦ Θεοῦ λόγου τὸ εἶναι. Ὡστε ἐφ' ὅσον ἂν βουλευθῆς ταῖς τοῦ νοῦ πολυπραγμοσύναις ἀναδρα μεῖν, ὑπερβῆναι τὸ ἦν, καὶ ἔξω τούτου γενέσθαι τοῖς λογισμοῖς οὐ δυνήσῃ. Ἄντερωτάσθω τοίνυν καὶ παρ' ἡμῶν· πότε ρον ἐν ἀρχῇ ἦν πρὸς τὸν Θεὸν ὁ Θεὸς Λόγος, ἢ ὕστερον προσεγένετο; Εἰ μὲν γὰρ ἦν, Παῦσον τὴν γλῶσσάν σου ἀπὸ κακοῦ, τῆς τοῦ, ὅτι οὐκ ἦν, βλασφημίας· εἰ δὲ, ὅπερ οὐδὲ θέμις εἰπεῖν, τοῖς 29.601 σοῖς οἰκειότερον πρὸς σὲ χρήσομαι ῥήμασιν, ὅτι οὐ βλασφημίας μόνον, ἀλλὰ καὶ παρανοίας ὑπερβολὴν ὁ λόγος ἔχει, ἀνθρώπους ἀπαιτεῖν τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος τὰς εὐθύνας, καὶ μαθητὴν μὲν εἶναι τῶν Εὐαγγελίων ὁμολογεῖν, αὐτῶν δὲ τούτων κατεξανίστασθαι. Σκόπει γὰρ τὰς θείας φωνὰς, ὡς ἀκριβῶς καὶ σαφῶς τῇ πρὸ αἰώνων γενέσει τοῦ Υἱοῦ μαρτυροῦσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ μὲν Ματθαῖος τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως ἐξηγητὴς γέγονεν, ὡς αὐτὸς φησὶ· Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ υἱοῦ Δαβὶδ· ὁ δὲ Μάρκος ἀρχὴν τοῦ Εὐαγγελίου τὸ Ἰωάννου πεποίηκε κήρυγμα, εἰπὼν· Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθὼς γέγραπται ἐν Ἡσαΐα τῷ προφήτῃ· Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὁ δὲ Λουκᾶς καὶ αὐτὸς διὰ τῶν σωματικῶν ἀρχῶν τῇ θεολογίᾳ προσέβη· ἀναγκαίως ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, τελευταῖος ἐλθὼν εἰς τὸ γράφειν, παντὸς αἰσθητοῦ, καὶ χρόνου τοῦ τοῖς τοιοῦτοις παρεπομένου, τὴν διάνοιαν ὑπεράρας, μάλλον δὲ ὑψωθείς τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος, αὐτῷ προσέβη τῷ πάντων ἐπέκεινα, μονοουχὶ διαμαρτυρούμενος καὶ αὐτὸς, ὅτι, εἰ καὶ ἐγὼ καμὲν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκωμεν. Λαβόμενος γὰρ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς, καὶ πάσας τὰς σωματικὰς τε καὶ χρονικὰς ἐννοίας κατωτέρας τῆς ἑαυτοῦ θεολογίας ἀπολιπὼν, ὑπερεφώνησε τὰ προλαβόντα κηρύγματα τῇ μεγαλοφυΐᾳ τῆς γνώσεως. Οὐκ ἀπὸ Μαρίας, φησὶν, ἡ ἀρχὴ, οὐδὲ ἀπὸ τῶνδε τῶν χρόνων. Ἀλλὰ τί; Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος· τὴν ἐξ αἰδίου ὑπαρξιν, τὴν ἀπαθῆ γέννησιν, τὸ συμφυῆς τῷ Πατρὶ, τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως, πάντα ἐν τοῖς ὀλίγοις ῥήμασι συλλαβῶν, καὶ τῇ προσθήκῃ τοῦ Ἦν ἀναγαγὼν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὡς περ ἀποφράττων τὰ στόματα τῶν, ὅτι οὐκ ἦν, βλασφημούντων, καὶ πόρρωθεν τὰς τῶν τοιοῦτων σοφισμῶν τῶν παρεισδύσεις ὑποτεμνόμενος. Εἶτα διὰ τῆς θεολογίας οἶον ὑπογραφὴν τινὰ ἐναργῆ τῆς φύσεως τοῦ Μονογενοῦς ἐντυπώσας, ὡς ἤδη γνωρίζουσιν ὑποδείκνυσιν τῇ φωνῇ λέγων· Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν· πάλιν ἐνταῦθα τῇ προσθήκῃ τοῦ Ἦν, τῇ αἰδιότητι τοῦ Πατρὸς τοῦ Μονογενοῦς συνάπτων τὴν γέννησιν· καὶ πάλιν· Ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν. Ἄλλ' ὅμως οὕτω πανταχόθεν τοῦ λόγου ταῖς τοῦ αἰδίου προσθήκαις ἠσφαλισμένου, πάσας παρωσάμενος τὰς μαρτυρίας τοῦ Πνεύματος, καὶ οὐδὲ ἀκούειν δοκῶν οὕτως ἡμῖν πυκνῶς ἐμβοῶντος τὸ Ἦν 29.604 Οὐκ ὦν, φησὶν, ἐγεννήθη. Οὐκοῦν ὕστερον προσγεγέννηται. Εἰ δὲ τοῦτο ἐν ἀρχῇ οὐκ ἦν, ὡς φατε, τίνα περιφανεστέραν μάχην ἐπιδειξείε τις πρὸς τὰς φωνὰς τῶν Εὐαγγελίων αἷς πεπιστεύκαμεν; Καὶ μὴν ἐκεῖνό γε τίτι οὐκ ἂν τῶν εὐγνωμόνων συνδόξειεν, ὅτι ὡς περ ὀφθαλμὸς, τῶν περιλαμπομένων τῶν ἐκπεσῶν, ἀναγκαίως δι' ἐρημίαν τοῦ

φωτὸς τῆς ἐνεργείας ἴσταται, οὕτω δὲ καὶ ὁ νοῦς, ἐπὶ τὸ ἕξω τοῦ ὄντος ταῖς φαντασίαις εἰσβιαζόμενος, οἷόν τινος φωτὸς τῆς ἀληθείας ἐπιλειπούσης, συγχυθεὶς καὶ ἀνοηταίνων τῆς νοήσεως ἀπολήγει; Οὐτ' ἂν οὖν ὀφθαλμὸς ἕξω τοῦ φωτὸς τῷ ὄρᾳν χρῆσθαι δύναται το, οὔτε ψυχὴ, τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐννοίας παρεν εχθεῖσα, τῇ νοήσει κεχρῆσθαι. Ἡ γὰρ τῆς ἀληθείας ἀπόπτωσις ἀορασία ἐστὶ διανοίας καὶ τύφλωσις. Ὡστε μάταιός ἐστι νοῦς καὶ τετύφλωται, τῷ ὄντι μηδὲν ἐπιστάμενος, ὁ τὰ τοῦ Μονογενοῦς πρεσβύτερα κατ' εἰληφέναι φρονῶν· ὡσπερ ἂν εἰ καὶ ὀφθαλμῷ τις ὄξυ ωπίαν προσμαρτυροίη, τοῖς ἐσκοτισμένοις ἐνάτε νίζοντι. Ἐν τῷ φωτὶ σου γὰρ, φησὶν, ὀψόμεθα φῶς. Ὁ δὲ ἐν καταλήψει τοῦ ὄτε οὕτω ἦν τὸ φῶς γε γονέναι φάσκων παραπλήσιον πέπονθε τοῖς ἐν ἐκστάσει φρενιτικῇ ὄρᾳν φανταζόμενοις τὰ μὴ παρ' ὄντα. Τὰ γὰρ ὑπὲρ τὸν Υἱὸν οὐ νοεῖται. Ἐπειδὴ ὅ τι περ' ὀφθαλμῷ τὸ αἰσθητὸν ἐστὶ φῶς, τοῦτο ψυχῇ ὁ Θεὸς ἐστὶ Λόγος. Ἦν γὰρ, φησὶ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον. Ὡστε ἀφώτιστος ψυχὴ ἀδύνατός ἐστι πρὸς νόησιν. Πῶς ἂν οὖν τὰ ὑπεράνω τῆς γενέσεως τοῦ φωτὸς καταληφθεῖ; Χρῆν δὲ, οἶμαι, τοὺς καὶ μικρὸν γοῦν τῆς ἀληθείας πεφροντικότητας, ἀφεμένους τῶν σωματικῶν ὁμοιώσεων, καὶ τοῦ ταῖς ὑλικαῖς φαντασίαις τὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας καταρρύπαίνειν, τοῖς παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος παραδοθείσαις ἡμῖν θεολογίαις ἀκολουθεῖν, καὶ ἀντὶ τῶν ἐρωτημάτων τούτων, ἃ τῶν γρίφων οὐδὲν ἀπολείπεται, τὴν ἐφ' ἐκάτερα ὑπόληψιν ἐπικίνδυνον ἐχόντων, νοεῖν μὲν ἀξίαν τοῦ Θεοῦ γέννησιν ἀπαθῆ, ἀμέριστον, ἀδιαίρετον, ἄχρονον, κατὰ τὴν ἀπολάμπουσαν τοῦ φωτὸς αὐγὴν τῇ θείᾳ γεννήσει προσαγομένους· νοεῖν δὲ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, οὐ κατὰ τὰς τεχνητὰς 29.605 ταύτας ὕστερον ἀπεργασθεῖσαν πρὸς τὸ ἀρχέτυπον, ἀλλὰ συνυπάρχουσαν καὶ παρυφεστηκυῖαν τῷ πρῶ τοτύπῳ ὑποστήσαντι, τῷ εἶναι τὸ ἀρχέτυπον, οὐ σαν, οὐκ ἐκτυπωθεῖσαν διὰ μιμήσεως, ὡς περ' ἐν σφραγιδί τινι τῆς ὅλης φύσεως τοῦ Πατρὸς ἐναποσημανθείσης τῷ Υἱῷ. Εἰ δὲ βούλει, ὁποῖα τῶν τεχνῶν ἢ ὑπόστασις ἐκ τῶν διδασκόντων ὅλη τοῖς μαθητευομένοις ἐγγινομένη· οὔτε λείποντός τι νος τοῖς διδάσκουσι, καὶ τῆς τελειώσεως τοῖς ἐκμαν θάνουσι προσγινομένης. Ἡ τοῦτο μὲν οὐκ ἀκριβὲς πρὸς ὁμοίωσιν διὰ τὴν τοῦ χρόνου παράτασιν. Οἰκειότερον δὲ εἰπεῖν, ὅτι ὁποῖα τῶν νοημάτων ἢ φύσις τοῖς τοῦ νοῦ κινήμασιν ἀχρόνως συνυφιστα μένη. Καὶ μηδεὶς μοι συκοφαντεῖτω τὸν λόγον, εἴ τι τῶν ὑποδειγμάτων μὴ πάντη συμβαίνοι τοῖς προκειμένοις. Οὐδὲ γὰρ δυνατὸν τὰ μικρὰ καὶ φαῦλα τοῖς θείοις καὶ αἰδίοις μετὰ ἀκριβείας ἀρμόζειν, ἀλλ' ὅσον ἐλέγξαι τὴν εἰρωνεῖαν τῶν οὐ δυναμένων διὰ γέννησιν ἀπαθῆ τῇ διανοίᾳ λαβεῖν. Εἰκῶν δὲ εἴρηται καὶ ἔστιν ὁ Υἱὸς γεννητὴ, καὶ ἀπαύγασμά ἐστι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, καὶ σοφία, καὶ δύναμις, καὶ δικαιοσύνη Θεοῦ, οὐχ ὡς ἕξις, οὐδὲ ὡς ἐπιτηδειότης, ἀλλ' οὐσία ζῶσα καὶ ἐνεργῆς, καὶ ἀπαύγασμά ἐστι τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Διόπερ καὶ ὅλον ἐν ἑαυτῷ δείκνυσι τὸν Πατέρα, ἐξ ὅλης αὐτοῦ τῆς δόξης ἀπαυγασθεῖς. Τὴν τοίνυν δόξαν τοῦ Θεοῦ μὴ ἔχειν ἀπαύγασμα λέγειν, ἢ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ μὴ συνεῖναι ποτε τῷ Θεῷ, πάσης τῆς ἀτοπίας; Ἄλλ' εἴ ἦν, φησὶν, οὐ γεγέννηται. Ἀποκρινώμεθα τοίνυν ὅτι, Ἐπειδὴ γεγέννηται, ἦν· οὐκ ἀγέννητον ἔχων τὸ εἶναι, ὧν δὲ ἀεὶ καὶ συνὼν τῷ Πατρὶ, ἐξ οὗ καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ὑπάρξεως ἔχει. Πότε οὖν εἰς τὸ εἶναι παρὰ τοῦ Πατρὸς παρήχθη; Ἄφ' οὗ ἐστὶν ὁ Πατήρ; Ἄλλ' ἐξ αἰδίου, φησὶν, ὁ Πατήρ· ἐξ αἰδίου τοίνυν καὶ ὁ Υἱὸς, γεννητῶς τῇ ἀγεννησίᾳ τοῦ Πατρὸς συναπτόμενος. Ὅτι δὲ οὗτος οὐχ ἡμέτερος ὁ λόγος, αὐτὰς τὰς ἁγίου Πνεύματος φωνὰς αὐτοῖς παρεξόμεθα. Ἐκ μὲν 29.608 οὖν τοῦ Εὐαγγελίου λάβωμεν τὸ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος· ἐκ δὲ τοῦ ψαλμοῦ ὡς ἐκ προσώπου τοῦ Πατρὸς εἰρημένον τὸ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου γεγέννηκά σε· καὶ συνθέντες ἀμφοτέρω, εἴπωμεν, ὅτι καὶ ἦν καὶ γεγέννηται. Ἀλλὰ τὸ μὲν, Γεγέννηκα, τὴν αἰτίαν ἀφ' ἧς ἔχει τὴν ἀρχὴν τοῦ εἶναι σημαίνει· τὸ δὲ, Ἦν, τὴν

ἄχρονον αὐτοῦ καὶ προαιώνιον ὑπαρξιν. Ὁ δὲ, ἐπαγωνιζόμενος τῇ ἑαυτοῦ ἀπάτῃ, εἰς ἄτοπον τὸν λόγον ἀπάγειν οἶεται. {ΕΥΝ.} Εἰ γὰρ, φησὶ, πρὸ τῆς γεννήσεως ἦν τῆς ἑαυτοῦ ὁ Υἱὸς, ἀγέννητος ἦν. {ΒΑΣ.} Ἀλλὰ τὸ πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦτο, ὧ μάταιε, ἦτοι ἀνυπαρκτόν ἐστι παντελῶς, καὶ δια νοίας ἀναπλασμός οὐδενὶ ἐρειδομένης ὑποκειμένω· καὶ τί δεῖ ἀντιλέγειν τοῖς ἀνοήτοις; παραπλήσιον γὰρ τοῦτο, ὡς περ ἂν εἰ καὶ τῷ τὸν λογισμόν ἐκ φρε νίτιδος παρενεχθέντι διεμαχόμεθα· ἢ εἰ πρὸς τι τῶν ὄντων φέρεται, καὶ πρὸς τὴν τῶν αἰώνων ἔννοιαν ἐνεχθήσεται. Ἀλλ' εἶπερ αἰῶνες πάντες κάτω πού τῆς γενέσεως τοῦ Μονογενοῦς νοοῦνται, αὐτοῦ ἐκείνου ὄντες ποιήματα, μάταιος ὁ ἐπιζητῶν τῆς ὑποστάσεως τοῦ Υἱοῦ τὰ πρεσβύτερα. Οὐδὲν γὰρ ἀλλοιότερον ἐρωτᾷ, ἢ εἰ καὶ περὶ τοῦ Πατρὸς ἐπὶν θάνατο, πότερον ὑπῆρχε πρὸ τῆς ἰδίας συστάσεως, ἢ οὐχί. Ὡς γὰρ ἐκεῖ ἀνόητον τὸ ἐρώτημα, ἐπὶ τοῦ ἀνάρχου καὶ ἀγεννήτου ζητεῖν τὸ ἀνώτερον· οὕτω καὶ ἐνταῦθα, ἐπὶ τοῦ ἐξ αἰδίου τῷ Πατρὶ συνόντος, καὶ οὐδὲν ἔχοντος μέσον ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ γεννήσαντος, χρονικὰς ποιεῖσθαι τοῦ προτέρου τὰς ἐρωτήσεις, τῆς ἴσης ὄντως ἀνοίας. Παραπλήσιον γὰρ ἐρωτᾷν, τί ἔσται μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἀθανάτου, καὶ ἐπὶ ζητεῖν τί ὑπῆρχε πρὸ τῆς γεννήσεως τοῦ αἰδίου. Οἱ δὲ, ἐπειδὴ τὸ ἀναρχον τοῦ Πατρὸς αἶδιον ὀνομάζεται, ταυτὸν τὸ ἀνάρχω τὸ αἶδιον ἀποφαίνουσι, καὶ ἐπειδὴ μὴ ἀγέννητος ὁ Υἱὸς, οὐδὲ αἶδιον εἶναι ὁμολογοῦσι. Πλεῖστον δὲ διαφέρει κατὰ τὴν ἔννοιαν. Ἀγέννητον μὲν γὰρ λέγεται τὸ μηδεμίαν ἀρχὴν ἑαυτοῦ, μηδὲ αἰτίαν ἔχον τοῦ εἶναι· αἶδιον δὲ τὸ χρόνου παντὸς καὶ αἰῶνος κατὰ τὸ εἶναι πρεσβύτερον. Ὅθεν καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ οὐκ ἀγέννητος, καὶ αἶδιος. Ἦδη δὲ καὶ τοὺς αἰῶνας ἀξιοῦσιν τινες τῆς τοῦ αἰδίου προσηγορίας, ὡς ἐκ τοῦ αἰεὶ εἶναι τῆς κλήσεως ταύτης τετυχηκότας. Ἡμεῖς δὲ τῆς αὐτῆς λογιζόμεθα παρανοίας καὶ τῇ κτίσει προσμαρτυρεῖν τὸ αἶδιον, καὶ τὸν Δεσπότην τῆς κτίσεως τῆς ὁμολογίας ταύτης ἀποστερεῖν. Ὁ δὲ, πρὸς τὸ ἀναίσχυντον ἐκφέρων τὸν λόγον, τί φησιν; {ΕΥΝ.} Ἡμεῖς δὲ, τοῖς τε ὑπὸ τῶν ἀγίων καὶ πάλαι καὶ νῦν ἐφ' ἡμῶν ἀποδεικνυμένοις ἐμμένον 29.609 τε, μήτε τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ προσιεμένης γέννησιν, μήτε μὴν ἐτέρας τινὸς ὑποκειμένης εἰς Υἱοῦ γέννησιν, μὴ ὄντα φάμεν τὸν Υἱὸν γεγεννηθῆσθαι. {ΒΑΣ.} Τίς οὕτως ἐπ' εὐσεβείᾳ φιλότιμος; τίς ἐπὶ τῷ φιλόχριστος εἶναι τοσοῦτον ἐκαλλωπίσατο, ὅσον οὗτοι τοῖς τῆς ὕβρεως καὶ ἀτιμίας ῥήμασι, καὶ καθαιρετικοῖς τῆς δόξης τοῦ Μονογενοῦς ἐπαγάλλονται; Οὐ παύσῃ μὴ ὄντα προσαγορεύων, ὧ ἄθεε, τὸν ὄντως ὄντα, τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, τὸν πᾶσι τοῖς οὔσι τοῦ εἶναι παρεκτικόν; Ὅς οἰκείαν ἑαυτῷ καὶ πρέπουσαν τῇ ἑαυτοῦ αἰδιότητι ἐν τῷ πρὸς τὸν ἴδιον θεράποντα Μωϋσέα χρηματισμῷ προσηγορίαν ἐξεῦρεν, ὄντα ἑαυτὸν ὀνομάσας; Ἐγὼ γὰρ εἰμι, φησὶν, ὁ ὢν. Καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου εἰρησθαι· οὐκ οὐκ ὅστις γε μὴ τὸ Ἰουδαϊκὸν κάλυμμα ἐπὶ τῇ ἀναγνώσει Μωϋσέως κατὰ τῆς ἑαυτοῦ καρδίας ἐπικείμενον ἔχει. Γέγραπται γὰρ, ὅτι ὠφθη τῷ Μωϋσεῖ ἄγγελος Κυρίου ἐπὶ τοῦ βάρου ἐν πυρὶ φλογός. Ἄγγελον τοίνυν προτάξασα τῆς διηγήσεως ἡ Γραφή, Θεοῦ ἐπάγει τὴν φωνήν. Εἶπε γὰρ, φησὶ, τῷ Μωϋσεῖ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς τοῦ πατρὸς σου Ἀβραάμ· καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Τίς οὖν ὁ αὐτὸς καὶ ἄγγελος καὶ Θεός; Ἄρα οὐχὶ περὶ οὗ μεμαθήκαμεν, ὅτι καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος; Ἐγὼ μὲν οὐκ οἶμαι πλειόνων δεῖν πρὸς τὴν ἀπόδειξιν, ἀλλὰ τοῖς μὲν φιλοχρίστοις ἐξαρκεῖν καὶ τὴν ὑπόμνησιν, τοῖς δὲ ἀνιάτως ἔχουσι μηδὲν ὄφελος ἐκ τοῦ πλήθους τῶν λεγομένων ἔσεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ ὕστερον ἐγένετο τῆς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, ἀλλ' οὐδὲ πρότερον ἀπῆξιον τὴν τοῦ ἀγγέλου προσηγορίαν. Οὐ γὰρ ἐνταῦθα μόνον εὐρήσομεν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ ἄγγελον καὶ Θεὸν ὑπὸ τῆς Γραφῆς ὀνομασθέντα· ἀλλὰ καὶ Ἰακώβ, τὴν ὀπτασίαν ταῖς γυναῖξιν διηγούμενος, φησὶ· Καὶ εἶπέ μοι ὁ ἄγγελος τοῦ Θεοῦ· καὶ μετ' ὀλίγα παρὰ τοῦ αὐτοῦ· Ἐγὼ εἰμι ὁ Θεὸς ὁ ὄφθεις σοι ἐν τῷ τόπῳ οὗ ἠλειψάς μοι ἐκεῖ

στήλην. Καίτοι ἐκεῖ ἐπὶ τῆς στήλης τῷ Ἰακώβ εἴρηται· Ἐγὼ Κύριος ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ τοῦπατρός σου, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαάκ. Ὁ τοίνυν ἐνταῦθα ἄγγελος εἰρημένος, οὗτος ἐκεῖ λέγει πεφανερῶσθαι 29.612 τῷ Ἰακώβ. Παντὶ οὖν δῆλον, ὅτι ἐνθα καὶ ἄγγελος καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς προσηγόρευται, ὁ Μονογενὴς ἐστὶ δηλούμενος, ἐμφανίζων ἑαυτὸν κατὰ γενεὰν τοῖς ἄνθρωποις, καὶ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς τοῖς ἁγίοις ἑαυτοῦ διαγγέλλων. Ὡστε καὶ ἐπὶ τοῦ Μωϋσέως ὄντα ἑαυτὸν ὀνομάσας, οὐκ ἄλλος τις παρὰ τὸν Θεὸν Λόγον, τὸν ἐν ἀρχῇ ὄντα πρὸς τὸν Θεὸν, νοηθεῖν. Ἄλλ' οἱ τὴν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλοῦντες μὴ ὄντα προσεῖπεν τὸν Υἱὸν οὐκ ἀπώκνησαν. Καὶ ὁ μὲν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ εἶπεν, Οὐκ ἔστι Θεός· οἱ δὲ οὐ διενόηθησαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐλάλησαν ἐν πονηρίᾳ, καὶ γραφῇ παραδοῦναι εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον οὐ παρητήσαντο, μὴ ὄντα τολμήσαντες τὸν Θεὸν ὀνομάσαι. Καὶ ἐπειδὴ γε ὁρῶσιν οὐδὲ τοὺς δαίμονας αὐτοὺς ἀπαρνούμενους τὸ εἶναι Θεὸν, οὗτοι, εἰς τὸν κατόπιν χρόνον ἐπανελθόντες τῷ λόγῳ, ἐκεῖ τὴν ἀσεβῆ ἑαυτῶν ἐπιθυμίαν ἀποπληροῦσι, μὴ εἶναι ποτε τὸν Υἱὸν βλασφημοῦντες, ὡς τῇ μὲν ἑαυτοῦ φύσει μὴ ὄντα, χάριτι δὲ εἰς τὸ εἶναι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ παρ' ἀχθέντα. Εἶτα ἦν ὁ Παῦλος περὶ τῶν εἰδώλων ἀφῆκε φωνὴν, εἰπὼν· Ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς· καὶ ὁ Ἱερεμίας· Καὶ ὤμνυσαν ἐν τοῖς μὴ οὔσι θεοῖς· καὶ ἡ σοφωτάτη Ἐσθήρ· Μὴ παραδῶς, Κύριε, τὸ σκῆπτρόν σου τοῖς μὴ οὔσι· ταύτην οὗτοι περὶ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ εἰπόντες, πῶς ἂν δικαίως ἔτι τῆς Χριστιανῶν προσηγορίας μεταποιῶντο; Καὶ γὰρ που καὶ ἐτέρωθι ὁ αὐτὸς οὗτος Ἀπόστολος, ὁ ἐν Πνεύματι Θεοῦ λαλῶν, μὴ ὄντα ὄνομαζει τὰ ἔθνη διὰ τὸ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἔστερηθῆναι, εἰπὼν, ὅτι τὰ μὴ ὄντα ἐξελέξατο ὁ Θεός. Ἐπεὶ γὰρ ὦν καὶ ἀλήθεια καὶ ζωὴ ὁ Θεός, οἱ τῷ Θεῷ τῷ ὄντι μὴ ἠνωμένοι κατὰ τὴν πίστιν, τῇ δὲ ἀνυπαρξίᾳ τοῦ ψεύδους οἰκειωθέντες διὰ τῆς περὶ τὰ εἴδωλα πλάνης, εἰκότως, οἴμαι, διὰ τὴν στέρησιν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν ἀπὸ τῆς ζωῆς ἀλλοτρίωσιν, μὴ ὄντες προσηγορεύθησαν. Ἀλλὰ καὶ τοῖς Ἐφεσίοις ἐπιστέλλων ὡς γνησίως ἠνωμένοις τῷ ὄντι δι' ἐπιγνώσεως, ὄντας αὐτοὺς ἰδιαζόντως ὠνόμασεν, εἰπὼν· Τοῖς ἁγίοις τοῖς οὔσι, καὶ πιστοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ. Οὕτω γὰρ καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν παρ' 29.613 ραδεδώκασιν, καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς παλαιοῖς τῶν ἀντιγράφων εὐρήκαμεν. Ὁ δὲ οὐδὲ ἦς οἱ δοῦλοι τοῦ Χριστοῦ προσηγορίας μετέχουσιν, οὐδὲ ταύτης ἀξιῶσαι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἠνέσχετο, ἀλλὰ τὸν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγόντα τὴν κτίσιν, μὴ ὄντα προσεῖπε. Πλέον δ' ἂν τις αὐτοῦ τὴν καταφρόνησιν καταμάθοι, ἐξ ὧν προσποιεῖται δῆθεν ἀποσεμνύνειν τὸν Κύριον. {ΕΥΝ.} Οὐ κοινοποιούμεν, φησὶ, τοῦ Μονογενοῦς τὴν οὐσίαν πρὸς τὰ ἐκ μὴ ὄντων γενόμενα, ἐπεὶπερ οὐκ οὐσία τὸ μὴ ὄν· ἀλλὰ τοσαύτην αὐτῷ νέμομεν τὴν ὑπεροχὴν, ὅσην ἔχει ἀναγκαῖον τῶν ἰδίων ποιημάτων τὸν ποιητήν. {ΒΑΣ.} Διὰ τῶν κατασκευῶν εἰς τοῦτο τὸν λόγον προαγαγὼν, τῷ ῥήματι δῆθεν φιλανθρωπεύεται, καὶ φησὶ, μὴ κοινοποιεῖν πρὸς τὰ ἐκ μὴ ὄντων τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς. Καίτοι εἰ ὁ Θεὸς τῶν ὄλων, διὰ τὸ ἀγέννητος εἶναι, ἀναγκαῖαν ἔχει τὴν πρὸς τὰ γεννητὰ παραλλαγὴν, τὰ δὲ γεννητὰ σύμπαντα κοινήν ἔχει τὴν ἐκ μὴ ὄντων ὑπόστασιν, πῶς οὐχὶ ἀναγκαίως ταῦτα κατὰ τὴν φύσιν συνάπτεται; Ὡς γὰρ ἐκεῖ τὸ ἀπρόσιτον δίστησι τὰς φύσεις, οὕτως ἐνταῦθα τὸ ὁμότιμον εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις συνάγει. Ἐκ μὴ ὄντων δὲ λέγοντες τὸν Υἱὸν καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ γενόμενα, καὶ κοινοποιῶντες αὐτῶν κατὰ τοῦτο τὴν φύσιν, οὐ φασὶν ὁμοίαν αὐτῷ πρὸς τὰ ἐκ μὴ ὄντων δίδοναι τὴν οὐσίαν. Καὶ γὰρ αὐτὸ καὶ τοῦτο, ὡς αὐτὸς Κύριος ὦν, ὅσον βούλεται παρέχειν τῷ Μονογενεῖ τῆς ἀξίας, οὕτω ποιεῖται τοὺς λόγους· Τοσαύτην γὰρ αὐτῷ νέμομεν, φησὶ, τὴν ὑπεροχὴν, ὅσον ὑπερέχειν ἀναγκαῖον τῶν ἰδίων ποιημάτων τὸν ποιητήν. Οὐκ εἶπε, Κατελήφαμεν ἢ δοξάζομεν, ὡς ἐπὶ Θεοῦ προσῆκον ἦν· ἀλλὰ, Νέμομεν, ὡς αὐτὸς τοῦ μέτρου τῆς διανομῆς κατάρχων. Πόσην δὲ καὶ δίδωσι τὴν ὑπεροχὴν; Ὅσον ὑπερέχειν, φησὶν, ἀναγκαῖον τῶν ἰδίων ποιημάτων τὸν ποιητήν.

Οὕτω τοῦτο τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν διαφορᾶς τὴν μαρτυρίαν ἔχει. Ἄνθρωποι γὰρ τέχνη μὲν ὑπερέχουσι τῶν οἱ κείων ἔργων, ὁμοούσιοι δὲ ὅμως αὐτοῖς καθεστήκα σιν· ὡς ὁ κεραμεὺς τῷ πηλῷ, καὶ ὁ ναυπηγὸς τοῖς ξύλοις. Σώματα γὰρ ὁμοίως ἀμφοτέρω, καὶ αἰσθητὰ ὁμοίως, καὶ γήινα. Τοσοῦτον δὲ τῷ Υἱῷ πρὸς τὴν κτίσιν τὸ διάφορον συγχωρῶν, ἤδη καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ Μονογενοῦς κακουργεῖ. {ΕΥΝ.} Διὰ τοῦτο γὰρ, φησὶ, Μονογενῆς, ἐπειδὴ, μόνος παρὰ μόνου τῆ τοῦ ἀγεννήτου δυνάμει γεννηθεὶς καὶ κτισθεὶς, τελειότατος γέγονεν ὑπουργός. 29.616 {ΒΑΣ.} Οὐκ οἶδα πρὸς ὅτι χρὴ πλέον τῶν εἰρημένων ἀγανακτῆσαι· πότερον διὰ τὴν πανουργίαν, ἢν περὶ τὸ ὄνομα τοῦ Μονογενοῦς ἐκακούργησε, παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων συνήθειαν καὶ παρὰ τὴν εὐσεβῆ τῶν Γραφῶν παράδοσιν ἐκλαμβάνων αὐτοῦ τὴν διάνοιαν (Μονογενῆς γὰρ οὐχ ὁ παρὰ μόνου γενόμενος, ἀλλ' ὁ μόνος γεννηθεὶς, ἐν τῇ κοινῇ χρήσει προσαγορεύεται)· ἢ περὶ τῆς τοῦ κτίσματος βλασφημίας, ἢν ἐξεπίτηδες συνῆψε τῷ γεννηθεὶς· ἵνα δείξῃ, ὅτι οὐδὲν διαφερόντως παρὰ τὰ κτίσματα τῆς τοῦ γεγεννηθῆσαι προσηγορίας μέτεστι τῷ Κυρίῳ· ἀλλ' ὡσπερ τὸ, Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὕψωσα, καὶ τὸ, Υἱὸς πρωτότοκός μου Ἰσραὴλ· οὕτω καὶ τὸν Κύριον Υἱὸν ὠνομάσθαι, οὐχὶ ἔχοντα τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα, ἀλλ' ἐξ ἴσου τοῖς ἄλλοις τῆς προσηγορίας ἀξιωθέντα. Οἱ δὲ πρὸς τὴν τοῦ Σολομώντος καταφεύγουσι λέξιν· κάκειθεν, ὡσπερ ἐξ ὀρμητηρίου τινός, τῆς πίστεως κατατρέχουσι. Διὰ γὰρ τὸ ἐκ προσώπου τῆς Σοφίας εἰρησθαι τὸ, Κύριος ἔκτισέ με, ἐξεῖναι αὐτοῖς κτίσμα λέγειν τὸν Κύριον ὑπειλήφασιν. Ἐγὼ δὲ πολλὰ ἔχων εἰπεῖν περὶ τῆς φωνῆς ταύτης· πρῶτον μὲν, ὅτι ἅπαξ ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς εἴρηται ἔπειθ', ὅτι ἐν βίβλῳ πολὺ τὸ κεκρυμμένον τῆς διανοίας ἐχούσῃ, καὶ διὰ παροιμιῶν τε καὶ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λόγων καὶ αἰνιγμάτων ὡς τὰ πολλὰ προηγμένη, ὥστε μηδὲν ἀναμφισβήτητον μηδὲ τηλαυγὲς ἀπ' αὐτῆς εἶναι λαβεῖν· παρήμι λέγειν, ἵνα μὴ μακροτέροις ἐπεισοδίοις τὸν λόγον ἀπομηκύναιμι, ἄλλως τε καὶ ἐν ἰδίῳ τόπῳ τῆς περὶ τῶν κακῶς αὐτοῖς νοηθέντων ἐξετάσεως ἡμῖν ὑπερτεθείσης, ἐν ᾧ καὶ τοῦτο τὸ μέρος, Θεοῦ διδόντος, διευθυνθήσεται. Καὶ οἶμαί γε, ὅτι σὺν Θεῷ δὲ εἰρήσθω, πολλῶν ἀκολουθοῦσαν ἔννοιαν τῆς προκειμένης λέξεως, καὶ μηδένα κίνδυνον φέρουσαν ἀναφανήσεται τῇ ἐξετάσει. Τέως γε μὴν μηδὲ ἐκεῖνο ἀπαρασῆμαντον καταλίπωμεν· ὅτι ἄλλοι τῶν ἐρμηνέων, οἱ καιριώτερον τῆς ση 29.617 μασίας τῶν Ἑβραϊκῶν καθικόμενοι, Ἐκτίσατό με, ἀντὶ τοῦ, Ἐκτίσεν, ἐκδεδώκασιν. Ὅπερ μέγιστον αὐτοῖς ἐμπόδιον ἔσται πρὸς τὴν βλασφημίαν τοῦ κτίσματος. Ὁ γὰρ εἰπὼν, Ἐκτίσατό με ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ, οὐχὶ κτίσας τὸν Κάϊν, ἀλλὰ γεννήσας, ταύτη φαίνεται χρησάμενος τῇ φωνῇ. Ἄλλ' ἐπὶ τὸ ἐξ ἀρχῆς ἐπανώμεν. {ΕΥΝ.} Διὰ τοῦτο, φησὶ, Μονογενῆς, ἐπειδὴ, παρὰ μόνου γεννηθεὶς καὶ κτισθεὶς, τελειότατος γέγονεν ὑπουργός. {ΒΑΣ.} Εἰ τοίνυν μὴ παρὰ τὸ μόνος γεγεννηθῆσαι, ἀλλὰ διὰ τὸ παρὰ μόνου Μονογενῆς εἴρηται, ταυτὸν δὲ ἔστι κατὰ σὲ τὸ ἐκτίσθαι τῷ γεγεννηθῆσαι· τί οὐχὶ καὶ μονόκτιστον αὐτὸν ὀνομάζεις, ὃ πάντα σὺ ῥαδίως καὶ διανοούμενος καὶ ἐκφέρων; Μονογενῆς δὲ, ὡς ἔοικεν, ἀνθρώπων οὐδεὶς, κατὰ γε τὸν ἡμέτερον λόγον διὰ τὸ ἐκ συνδυασμοῦ πᾶσιν ὑπάρχειν τὴν γέννησιν. Οὐδὲ ἡ Σάρα μήτηρ μονογενοῦς ἦν παιδός, διότι οὐχὶ μόνη αὐτὸν, ἀλλὰ μετὰ τοῦ Ἀβραάμ ἔτε κνώσατο. Καὶ ἐάν γε κρατῆ τὰ ὑμέτερα, ἀνάγκη ὅλον τὸν βίον μεταμαθεῖν, μὴ μονώσεως ἀδελφῶν, ἀλλ' ἐρημίας τῶν συντικτόντων δηλωτικὸν εἶναι τοῦ νομα. Ἦδη δὲ καὶ ἡ κτίσις παρὰ τὴν αἰτίαν τοῦ Θεοῦ Λόγον πρὸς τὴν ἀξίαν ἠλάττωται, παρὰ τοσοῦτον τοῦ καὶ αὐτὴ μονογενῆς εἶναι διαμαρτοῦσα, παρ' ὅσον ὁ Υἱὸς τῆς δημιουργίας τῷ Πατρὶ συνεφήψατο· καὶ τοιγε οὐδὲ τοῦτο παρ' αὐτῶν συγχωρεῖται. Ὑπουργὸν γὰρ τελειότατον αὐτὸν ὀνομάζουσι. Πῶς οὖν οὐχὶ παρὰ μόνου καὶ ἡ κτίσις γέγονε καθ' ὑμᾶς, οἷόν τι ὄργανον ἄψυχον τὸν Θεὸν Λόγον τῷ Πατρὶ προστιθέντας, εἰ μὴ καὶ τὸν ναυπηγὸν ἀφαιρήσεται τις

μόνον πεποιηκέναι τὴν ναῦν, ὅτι δὴ ὄργανοις πρὸς τὴν κατασκευὴν συνεχρήσατο; Ὡστε μονογενῆς καὶ ἡ κτίσις, καὶ τὰ μέρη ταύτης· οὐ μόνον αἱ ἀόρατοι δυνάμεις, ἀλλὰ καὶ τὰ αἰσθητὰ σώματα, καὶ τούτων τὰ εὐτελέστατα, σκνῖπες, καὶ ἀκρίδες, καὶ βάτραχοι. Αὐτὸς γὰρ εἶπε, καὶ ἐγενήθησαν. Τίνος γὰρ ἂν καὶ ὑπουργίας δέοιτο ὁ θελήματι μό νω δημιουργῶν, ὁμοῦ τῇ βουλήσει συνυφιστα μένης τῆς κτίσεως; Ἀλλὰ τί; πῶς καὶ καθ' ἡμᾶς διὰ τοῦ Υἱοῦ τὰ πάντα; Ὅτι τὸ θεῖον βούλημα, οἷον πηγῆς τινος τῆς πρώτης αἰτίας ἀφορμηθὲν, διὰ τῆς 29.620 οἰκείας εἰκόνας τοῦ Θεοῦ Λόγου πρόεισιν εἰς ἐνὲρ γειαν. Ὁ δὲ τὸν μονογενῆ Υἱὸν ὑπουργὸν προσηγὸ ρευσε, τοῦτο αὐτῷ προστιθεὶς μέγα, ὅτι εὐθետος πρὸς τὴν διακονίαν τῶν ἐπιτασσομένων ἐστίν. Εἰ γὰρ οὐκ ἐν τῷ Θεῷ εἶναι τέλειος τὴν δόξαν κέκτηται, ἀλλ' ἐν τῷ ὑπουργῷ ἀκριβῆς, τί διοίσει τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων, ἀμέμπτως τὸ ἔργον τῆς διακονίας ἐπι τελούντων; Διὰ ταῦτα τῷ γεννηθεὶς τὸ κτισθεὶς συνῆψεν, ἵνα κἀντεῦθεν μηδεμίαν οὔσαν Υἱοῦ καὶ κτίσματος διαφορὰν ἐπιδείξῃ. Ἄξιον δὲ ἀκοῦσαι καὶ τῆς παραινέσεως. {ΕΥΝ.} Οὐ χρή, φησὶ, τῇ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ προσέχοντας προσηγορίᾳ ἀνθρωπικὴν αὐτοῦ τὴν γέννησιν ἐννοεῖν, κἄκ τῶν ἐν ἀνθρώποις γενέ σεων ἀναγομένους, τοῖς τῆς μετουσίας ὀνόμασι καὶ πάθεσιν ὑπάγειν τὸν Θεόν. {ΒΑΣ.} Ἡ μὲν παραινέσις, μὴ δεῖν τὴν κατ' οὐσίαν Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ὁμοιότητα ἐννοεῖν. Τοῦτο γὰρ αὐτῷ βούλεται ἡ τῆς μετουσίας ἀπαγόρευσις, ὡς ἀκοινωνήτου τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας πρὸς τὴν τοῦ Μονογενοῦς ὑπαρχούσης. Διὰ ταῦτα αἱ σεμναὶ ἐκεῖναι τῶν ὀνομάτων διαστολαὶ, ὧν τὸν ὄχλον ἡμεῖς ὑπερέβημεν· ὡς οὐχὶ ὅσων αἱ ἐκφωνήσεις αἱ αὐταὶ, ταῦτα καὶ τῷ σημαινομένῳ ἤδη ταυτὰ, ἵνα τὸ Πα τέρα εἶναι τοῦ Υἱοῦ τὸν Θεὸν διὰ τοὺς ἐπὶ γῆς πατέρας ὀνομαζομένους ἀφέληται. Ἐγὼ δὲ, πολλῶν ὄντων, ἃ τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς πλάνης καὶ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀγνωσίας δίστησιν. οὐ δὲν ἡγοῦμαι κυριώτερον δόγμα τῆς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστεως τῷ Εὐαγγελίῳ τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἐνυπάρχειν. Ἐπεὶ τό γε κτίστην εἶναι καὶ δημιουργὸν τὸν Θεὸν καὶ οἱ καθ' ὅποιανδήποτε πλάνην ἀπεσχισμένοι συντίθενται. Ὁ δὲ Πατέρα ψευδῶνυ μον, καὶ Υἱὸν μέχρι προσηγορίας ψιλῆς κατ' ἀγγέλλων, καὶ οὐδὲν ἡγούμενος διαφέρειν, ἢ Πα τέρα ὁμολογεῖν ἢ κτίστην, καὶ ἤτοι Υἱὸν λέγειν ἢ ποίημα, ποῦ τετάξεται παρ' ἡμῶν; ἢ τῆς ποίας εἶναι μερίδος ἀριθμηθήσεται; τῆς Ἰουδαίων, ἢ τῆς Ἑλλήνων; Οὐ γὰρ δὴ Χριστιανοῖς ἑαυτὸν εἰσποιήσει, ὁ τὴν δύναμιν τῆς εὐσεβείας, καὶ τὸν οἶονεὶ χαρακτῆρα τῆς λατρείας ἡμῶν ἀρνούμενος. Οὐ γὰρ εἰς δημιουργὸν καὶ ποίημα ἐπίστευ σαμεν· ἀλλ' εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν διὰ τῆς ἐν τῷ βαπτίσματι χάριτος ἐσφραγίσθημεν. Ὡστε ὁ ταύτας τολμῶν ἀθετεῖν τὰς φωνὰς πᾶσαν ὁμοῦ παραγρά φει τῶν Εὐαγγελίων τὴν δύναμιν, Πατέρα μὴ 29.621 γεννήσαντα, καὶ Υἱὸν μὴ γεννηθέντα κηρύσσων. Ἀλλὰ ταῦτα λέγω, φησὶ, τὴν τοῦ πάθους ἔν νοιαν τὴν ἐκ τῆς τοῦ Πατρὸς φωνῆς ἐγγινομένην ἐκκλίνων. Ἐχρῆν δὲ δήπου τὸν γε εὐσεβεῖν ἐγνω κότα, τὸ ἀπεμφαῖνον τῆς ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις διανοίας, εἴ τι ἄρα καὶ ἐνυπῆρχε, παραιτησάμενον, μὴ πᾶσαν ἀθρόως τὴν φωνὴν ἀθετεῖν, μηδὲ τῇ προ φάσει τοῦ ἀπρεποῦς καὶ τὸ ὅσον ἀπ' αὐτῆς χρήσι μον συνεκβάλλειν· ἀλλ' ἀπὸ μὲν τῶν ταπεινῶν καὶ σαρκικῶν νοημάτων ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ δόγμασι κα θαρεύειν, γέννησιν δὲ τῇ ἀγιωσύνη καὶ τῇ ἀποθείᾳ τοῦ Θεοῦ πρέπουσαν ἐννοεῖν· τὸν μὲν τρόπον, καθ' ὃν ἐγέννησεν ὁ Θεὸς, ὡς ἀρῆρτον καὶ ἀπερινόητον ἀφιέντα, πρὸς δὲ τὴν κατ' οὐσίαν ὁμοιότητα ἐκ τῆς τοῦ γεννᾶν προσηγορίας ὀδηγούμενον. Καίτοιγε φα νερόν σκοπούμενω, ὅτι οὐ σωματικῶν παθῶν κυρίως καὶ πρώτως ἔννοιαν ἐμποιεῖν ταυτὶ πέφυκε τὰ ὀνόματα, ὁ πατήρ, λέγω, καὶ ὁ υἱός· ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰ μὲν λεγόμενα, τὴν πρὸς ἄλληλα σχέσιν ἐνδείκνυται μόνην. Πατήρ μὲν γὰρ ἐστὶν ὁ ἐτέρω τοῦ εἶναι κατὰ τὴν ὁμοίαν ἑαυτῷ φύσιν τὴν ἀρχὴν παρασχών· υἱὸς δὲ ὁ ἐξ ἐτέρου γεννητῶς τοῦ εἶναι τὴν ἀρχὴν ἐσχηκώς. Ὅταν

μὲν οὖν ἀκούσωμεν, ὅτι ἄνθρωπος πατήρ, τότε καὶ τὴν τοῦ πάθους ἔννοϊαν προσλαμβάνομεν· ὅταν δὲ, ὅτι ὁ Θεὸς Πατὴρ, ἐπὶ τὴν ἀπαθῆ αἰτίαν τοῖς λογισμοῖς ἀνατρέχομεν. Ὁ δὲ, ἐπὶ τῆς ἐμπαθοῦς φύσεως τῆ προσηγορίᾳ ταύτῃ συνεθισθεῖς, τὸ ὑπὲρ τὴν κατάληψιν τῶν ἑαυτοῦ λογισμῶν ὡς ἀδύνατον ἀπαρνεῖται. Οὐ γὰρ, τῷ πάθει τῶν φθαρτῶν προσέχοντα, τῆ ἀπαθείᾳ τοῦ Θεοῦ ἀπιστεῖν προσῆκεν, οὐδὲ, τῆ ῥευστῆ φύσει καὶ μυρίαῖς ὑπο κειμένη μεταβολαῖς, τὴν ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον οὐσίαν παρατιθέντα. Μηδ' ὅτι τὰ θνητὰ ζῶα διὰ πάθους γεννᾶ, καὶ τὸν Θεὸν ἐχρῆν οὕτως οἶεσθαι· ἀλλ' ἐντεῦθεν μᾶλλον ὀδηγεῖσθαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν· ὅτι, ἐπειδὴ τὰ φθαρτὰ οὕτως, ὁ ἄφθαρτος ἐναντίως. Καὶ μὴν οὐδὲ ἐκεῖνό γε ἂν εἴποι, ὡς κυρίως καὶ πρῶτως ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τεταγμένων τῶν ὄνομάτων τούτων, καταχρηστικῶς ἡμεῖς ἐπιλέγομεν τῷ Θεῷ. Ὁ γὰρ τοι Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, πρὸς τὴν πάντων ἀρχὴν καὶ τὴν ἀληθῆ τῶν ὄντων αἰτίαν ἐπανάγων ἡμᾶς, Ὑμεῖς δὲ μὴ καλέσητε, φησὶ, πατέρα ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ ἐστὶ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Πῶς οὖν ὡς σαρκὶ κῶν παθῶν προηγουμένως ἐνδεικτικὰς ταύτας ἡμᾶς ἀξιοῖ τὰς φωνὰς ἀποπέμπεσθαι, ἅς ὁ Κύριος, ὡς τῆ ἀπαθείᾳ τοῦ Θεοῦ πρεπούσας, ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων πρὸς αὐτὸν μετατίθησιν; Εἰ δὲ καὶ 29.624 τῶν κτισμάτων Πατὴρ ὀνομάζεται, οὐπω τῷ λόγῳ τῷ ἡμετέρῳ μάχεται. Ὁ γὰρ τετοκῶς βῶλους δρό σου, κατὰ τὸν τοῦ Ἰωβ λόγον, οὐχ ὁμοίως τὰς τε βῶλους καὶ τὸν Υἱὸν ἐτεκνώσατο. Ἡ εἰ τοῦτο λέγειν τολμήσουσιν, ὥστε ἐν ἴσῃ τάξει καὶ τὴν οὐσίαν τῆς δρόσου υἱὸν ὀνομάζειν, παντὸς ἡμᾶς τοῦ πρὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξουσι λόγου, εἰς περιφανεστάτην ἀναισχυντίαν τὴν βλασφημίαν προαγαγόντες. Οὐδὲ γὰρ ὅταν Πατὴρ πάντων ἡμῶν λέγεται ὁ Θεός, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἡμῶν τε καὶ τοῦ Μονογενοῦς ἐστὶ Πατὴρ. Εἰ δὲ ὅτι πρωτότοκος πάσης κτίσεως, καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς, ὁ Κύριος προσηγόμενος, τοῦτο αὐτοὺς παιδοτριβεῖ πρὸς ἀσέβειαν· διδασκέσθωσαν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου, ὅτι καὶ μητέ ρα ἑαυτοῦ καὶ ἀδελφοὺς ὁ Κύριος τοὺς ἐκ τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς οἰκειωθέντας προσαγορεύει. Τίς γὰρ ἐστὶ, φησὶ, ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες οἱ ἀδελφοί μου, ἀλλ' ἢ οἱ ποιοῦντες τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς; Ὅστε Πατὴρ ἡμῶν ὁ Θεὸς οὐ καταχρηστικῶς οὐδ' ἐκ μεταφορᾶς, ἀλλὰ κυρίως, καὶ πρῶτως, καὶ ἀληθινῶς ὀνομάζεται· διὰ τῶν σωματικῶν γονέων εἰς τὸ εἶναι ἡμᾶς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος παραγαγῶν, καὶ ταῖς κηδεμονίαις προσοικείου μένους. Εἰ δὲ ἡμῶν τῶν χάριτι τῆς υἰοθεσίας ἡξίου μένων ἀληθῶς κεκληθῆσθαι Πατέρα τὸν Θεὸν λέγομεν, τίς ἀφαιρήσεται λόγος τοῦ κατὰ φύσιν Υἱοῦ, καὶ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ προελθόντος, μὴ οὐχὶ πρεπόντως αὐτὸν Πατέρα προσαγορεύεσθαι; {ΕΥΝ.} Οὐ χρῆ, φησὶ, διὰ τὴν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ προσηγορίαν ἀνθρωπικὴν τὴν τοῦ Κυρίου γέννησιν ἐννοεῖν. {ΒΑΣ.} Φημί κάγω. Θεῖαν μέντοι καὶ ἀπαθῆ τί κωλύει πιστεύειν τοὺς εὐσεβεῖς; Ἄλλ', οἶμαι, οὐχ ἵνα ἀπαθῶς γεγεννηκότα τὸν Θεὸν ἐπιδείξῃ, χρῆται τοῖς λόγοις τούτοις, ἀλλ' ἵνα μὴδὲ γεννήσαντα ὄλωσ. Πῶς οὖν ἐν τοῖς ἄνω λόγοις, ὧ βέλτιστε, γέννημα εἶναι τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς ἀπεφαίνου; Εἰ γὰρ μὴ γεγέννηται, πόθεν αὐτῷ τὸ γέννημα εἶναι κατὰ τὸν σὸν λόγον προσῆν; Ἄλλὰ διὰ μὲν τὴν τοῦ γεννητοῦ πρὸς τὸ ἀγέννητον ἐναντίωσιν γέννημα οὐσαν 29.625 δεικνύει τὴν οὐσίαν ἐφιλονεῖκει· νυνὶ δὲ, πάλιν τὴν τῆς οὐσίας οἰκείωσιν διὰ τῆς φωνῆς ταύτης σημαυνομένην ὄρων, τὸ γεγεννηθῆσθαι τοῦ γεννήματος ἀφαιρεῖται. Καὶ μὴν εἰ τοῦτο ὡς πάθος δηλωτικὸν παραιτεῖται, τί κωλύει καὶ τὸ δημιουργὸν αὐτὸν εἶναι διὰ τὰς αὐτὰς αὐτίνας μὴ παραδέχεσθαι; Διότι πάσαις ταῖς σωματικαῖς ἐνεργεῖαις ἢ πλείων τις πάντως ἢ ἐλάττων κόπος συνέζευκται, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς τοῦ ποιοῦντος δυνάμεως καὶ τῆς πρὸς τὰ μεγέθη τῶν ἐνεργουμένων διαφορᾶς. Τὴν γε μὴν θεῖαν καὶ μακαρίαν φύσιν καμάτῳ λέγειν συνέχεσθαι οὐχ ἥττον ἀσεβὲς, ἢ τοῖς αἰσχίστοις αὐτὴν πάθεισιν ὑποβάλλειν. Εἰ δὲ ἀπαθῶς κτίζει, ἀπαθῆ εἶναι δέξασθε καὶ τὴν γέννησιν. Ὡς μὲν οὖν

κυρίως καὶ προσηκόντως Πατὴρ λέγεται ὁ Θεὸς, καὶ ὡς οὐχὶ πάθους, ἀλλ' οἰκειώσεώς ἐστιν ὄνομα, ἢ τῆς κατὰ χάριν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, ἢ τῆς κατὰ φύσιν, ὡς ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς, ἱκανῶς εἴρηται· δῶμεν δὲ εἶναι τροπικὴν, καὶ ἐκ μεταφοῶς λέγεσθαι, ὡσπερ καὶ ἄλλας μυρίας καὶ τὴν φωνὴν ταύτην. Ὡς τοίνυν, ὀργιζόμενον, καὶ ὑπνοῦντα, καὶ πετόμενον ἀκούοντες τὸν Θεὸν, καὶ ἄλλων τοιούτων ἀπρεπεῖς κατὰ τὸν πρόχειρον νοῦν τὰς ἐμφάσεις παρεχομένων, οὔτε τὰς φωνὰς τοῦ Πνεύματος διαγράφομεν, οὔτε σωματικῶς τῶν λεγομένων ἀκούομεν· τί δήποτε οὐχὶ καὶ, τῆς φωνῆς ταύτης οὕτω συνεχῶς παραληφθείσης ὑπὸ τοῦ Πνεύματος, τὰς θεοπρεπεῖς αὐτῆς ἐννοίας διερευνώμεθα; ἢ μόνην ταύτην τῆς Γραφῆς ἀπαλείψομεν, ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης χρήσεως συκοφαντοῦντες αὐτήν; Οὕτως δὲ σκοπῶμεν. Δύο σημαιομένων ἐκ τῆς τοῦ γεννᾶν προσηγορίας κατὰ τὴν ὧδε συνήθειαν, πάθους τε τοῦ γεννῶντος καὶ τῆς πρὸς τὸ γεννώμενον οἰκειώσεως, ὅταν παρὰ τοῦ Πατρὸς τῷ Μονογενεῖ λέγηται τὸ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. καὶ τὸ, Υἱός μου εἶ σὺ, ἐγὼ σήμερον γεγέννηκά σε· πότερον τούτων παρίστασθαι φῶμεν διὰ τοῦ ῥήματος; τὸ ἐμπαθὲς τῶν γεννῶντων, ἢ τὴν τῆς φύσεως οἰκειότητα; Ἐγὼ μὲν γὰρ τοῦτο φημι· καὶ οὐδὲ τούτους ἡγουμαί ποτε μὴ οὐχὶ εἰς λαμπρὰν μελαγχολίαν παρενεχθέντας ἐναντιώσεσθαι. Ὡστε εἰ μὲν οἰκεία τῷ Θεῷ ἢ φωνῇ, τί ἀτιμάζεις ὡς ἄλλοτρίαν; εἰ δὲ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων μετακεκόμεναι, τὸ ὑγιὲς αὐτῆς ἐκλεξάμενος, φύγε τὸ χεῖρον τῶν δηλουμένων. Ἐξεστί γὰρ δήπου ἐν πολυσήμῳ τῇ λέξει, πρὸς τὴν ὀρθὴν ἐννοίαν ὀδηγηθέντα διὰ τοῦ ῥήματος, τὸ ταπεινὸν καὶ αἰσχρὸν τῆς ἐμφάσεως ὑπερβῆναι. Καὶ μή μοι λέγε· Τίς δὲ 29.628 ἢ γέννησις; καὶ ποταπή; καὶ πῶς ἂν γένοινο αὕτη; Οὐ γὰρ, ἐπειδὴ ὁ τρόπος ἄρρητος καὶ ἀπερινόητος παντελῶς, ἤδη καὶ τὸ πάγιον τῆς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν πίστεως ἐκβαλοῦμεν. Εἰ γὰρ μέλλοιμεν πάντα τῇ καταλήψει μετρεῖν, καὶ τὸ τοῖς λογισμοῖς ἀπερίληπτον μηδὲ εἶναι τὸ παράπαν ὑπολαμβάνειν, οἰχήσεται μὲν ὁ τῆς πίστεως, οἰχήσεται δὲ ὁ τῆς ἐλπίδος μισθός. Πῶς δ' ἂν εἴημεν ἔτι τῶν μακαρισμῶν ἄξιοι. τῶν ἐπὶ τῇ πίστει τῶν ἀοράτων ἀποκειμένων, οἱ μόνοις τοῖς κατὰ λογισμὸν ἐναργέσι πειθόμενοι; Πόθεν ἐματαιώθη τὰ ἔθνη, καὶ ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος αὐτῶν καρδιά; Οὐκ ἐπειδὴ τοῖς ἐκ τῶν λογισμῶν φαινομένοις ἀκολουθοῦντες, τῷ κηρύγματι τοῦ Πνεύματος ἀπειθοῦσι; Τίνας δὲ ὁ Ἡσαΐας ὡς ἀπολωλότας ὀδύρεται; Οὐαὶ οἱ σοφοὶ ἐν ἑαυτοῖς, καὶ ἐνώπιον αὐτῶν ἐπιστήμονες. Οὐ τοὺς τοιούτους; Πολλὰ τοίνυν ὑπερβὰς τῶν ἐν μέσῳ, ὅσα τε περὶ τοῦ μὴ γεγεννησθαι τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ προφανοῦς διετεῖνα το, καὶ ὅσα περὶ τοῦ παραδεχθῆναι αὐτῷ τὸ κτίσμα εἶναι καὶ ποίημα τὸν Μονογενῆ ἐτεχνάσατο, ἐπὶ τὰ καιριώτατα τῆς ἀσεβείας τρέφομαι, τοσοῦτον μόνον τοῖς παρεθεῖσιν ἐπισημνῶν, ὅτι ἦν προλαβὼν τῷ ἔργῳ κατεσκεύασε βλασφημίαν, ταύτην βουληθεὶς ἐπισκιάσαι τῷ ῥήματι, καὶ τὸ ἀναιδὲς τοῦ λόγου καταπραῦναι, ἔφη κοινοποιεῖν τὸν Μονογενῆ πρὸς τὴν κτίσιν, ἐπιλαθόμενος αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ δογμάτων, ἃ ἐν τοῖς κατόπιν λόγοις γυμνῇ καὶ ἀπαρκαλύπτῳ τῇ φωνῇ ἐξετίθετο. Ὑφ' ὧν πρὸς ἂν αἰσχυρὸν πάλιν καὶ περιφανεστάτην ἐναντιολογίαν ἐξέπεσε. Γράφει δὲ οὕτως· {ΕΥΝ.} Μηδεὶς δὲ, τὸν Υἱὸν ἀκούων ποίημα, δυσχεραίνετω, ὡς κοινοποιουμένης τῆς οὐσίας ὑπὸ τῆς τῶν ὀνομάτων κοινωνίας. {ΒΑΣ.} Πῶς οὖν, ὃ σοφώτατε, εἰ τῇ διαφορᾷ τῶν ὀνομάτων τὸ παρηλλαγμένον τῆς οὐσίας ἐξ ἀνάγκης ἔπεται (μεμνήμεθα γὰρ δήπου ἐν τοῖς ἄνω λόγοις ταῦτα διεξιόντος), οὐχὶ νῦν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ὀνομάτων τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας ἀκολουθήσει; Οὐδὲ γὰρ ἄπαξ, οὐδὲ ἐκ παρέργου τοῦτον τὸν λόγον παραφθεγξάμενος φαίνεται. Ἐπεὶ καὶ νῦν εὐθύς, ὡσπερ μεταμληθεὶς ἐφ' οἷς εἴρηκεν, ὅτι ἡ τῶν ὀνομάτων κοινωνία οὐ κοινοποιήσει καὶ τὰς οὐσίας, πάλιν ἐπάγει μετὰ μικρὸν, τῶν ἀντιδιατιθεμένων αὐτῷ καθαπτὸς μινος. 29.629 {ΕΥΝ.} Ὅτι ἐχρῆν, εἴπερ αὐτοῖς ἦν τῆς ἀληθείας φροντίς, παρηλλαγμένων

τῶν ὀνομάτων, παρηλλα γμένας ὁμολογεῖν καὶ τὰς οὐσίας. {ΒΑΣ.} Πῶς ἂν τις εὐκολώτερον χρήσαιτο λόγοις; ὅς γε, δι' ὀλίγου πρὸς τὰ ἐναντία περιτρεπόμενος, νῦν μὲν φησι τὴν διαφορὰν τῶν ὀνομάτων ἀναγκαίως τῶν οὐσιῶν τὴν παραλλαγὴν ὑποφαίνειν· νῦν δὲ πάλιν τὴν κοινωνίαν μὴ κοινοποιεῖν τὰς οὐσίας; Ἄλλ', οἷμαι, προσόμοιον τι ποιοῦμεν τοῖς τὸν ἀνδροφόνον ἐκ λαιδορίας, ἢ πληγῆς, ἢ τινος τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων κρίνουσιν. Ἐπὶ οὖν τὸ κεφάλαιον τῶν κακῶν αὐτοῦ με ταβῶμεν. Θεασάμενος οὗτος, ὅτι κοινὴ ἢ πρόληψις πᾶσιν ὁμοίως Χριστιανοῖς ἐνυπάρχει (τοῖς γε ὡς ἀληθῶς τῆς προσηγορίας ταύτης ἀξίους) περὶ τοῦ φῶς εἶναι τὸν Υἱὸν γεννητὸν, ἐκ τοῦ ἀγεννήτου φωτὸς ἀπολάμπαντα, καὶ αὐτοζωὴν, καὶ αὐτοάγαθον ἐκ τῆς ζωοποιῶς πηγῆς τῆς πατρικῆς ἀγαθότητος προελθόντα· εἶτα ἐνθυμηθεὶς, ὅτι, εἰ μὴ ταύτας ἡμῶν τὰς ἐννοίας διασαλεύσειεν, οὐδὲν αὐτῷ πλέον τῶν σοφισμάτων γενήσεται, ὡς τοῦ γε φῶς ὁμολογοῦντος τὸν Πατέρα, φῶς δὲ καὶ τὸν Υἱὸν, τῆς τοῦ φωτὸς ἐννοίας μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης, αὐτομάτως εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς κατὰ τὴν οὐσίαν οἰκειότητος ὑπαχθησομένου· φωτὶ γὰρ πρὸς φῶς, κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ φωτὸς λόγον, οὐδε μίαν, οὔτε κατὰ τὴν προφορὰν, οὔτε κατ' αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, ἐστὶ παραλλαγή· ἵνα οὖν τοῦτο ἡμῶν ἀφέληται, τοῖς τῶν τεχνασμάτων δικτύοις τὸν τῆς πίστεως λόγον περιστοιχίζεται, ἀσύμβλητα ταῦτα καὶ ἀκοινωνήτα παντελῶς ἀλλήλοις εἶναι διδάσκων, καὶ τὴν τοῦ ἀγεννήτου πρὸς τὸ γεννητὸν ἀντίθεσιν, ταύτην καὶ τῷ φωτὶ πρὸς τὸ φῶς εἶναι λέγων, ἢ τοῦτο φεύγοντας ἡμᾶς σύνθετον εἶναι τὸν Θεὸν ὁμολογεῖν ἀναγκάζων. Μᾶλλον δὲ αὐτῆς αὐτοῦ τῆς λέξεως ἀκούσωμεν. {ΕΥΝ.} Πότερον ἄλλο τι σημαίνει, φησι, τὸ φῶς ἐπ' ἀγεννήτου παρὰ τὸ γεννητὸν, ἢ ταυτὸν ἐκάτερον; Εἰ μὲν γὰρ ἕτερον τι καὶ ἕτερον, εὐδὴλον, ὅτι καὶ σύνθετον τὸ ἐξ ἑτέρου καὶ ἑτέρου συγκείμενον· τὸ δὲ σύνθετον οὐκ ἀγέννητον· εἰ δὲ ταυτὸν, ὅσον παρήλλακται τὸ γεννητὸν πρὸς τὸ ἀγέννητον, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλλάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς, καὶ τὴν ζωὴν πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ τὴν δύναμιν πρὸς τὴν δύναμιν. {ΒΑΣ.} Ὁρᾶτε καὶ συνίετε τὸ τῆς ἀσεβείας φρικτόν. Ὅσον, φησι, τὸ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ διενή 29.632 νοχε, τοσοῦτον διοίσει τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἡ ζωὴ πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ ἡ δύναμις πρὸς τὴν δύναμιν. Ἐρωτήσωμεν τοίνυν αὐτόν· Τὸ δὲ ἀγέννητον τοῦ γεννητοῦ πόσῳ μέτρῳ διώριστα; ἄρα μικρῷ τινι, καὶ τοσοῦτῳ, ὥστε δύνασθαί ποτε καὶ εἰς ταυτὸν ἀλλήλοις συμβῆναι; ἢ τοῦτο παντελῶς ἀμήχανον, καὶ πλέον ἀδυνατώτερον τοῦ τὸν αὐτὸν ζῆν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τεθνάναι, καὶ ὑγιαίνειν κατὰ ταυτὸν καὶ νοσεῖν, καὶ ἐγρηγορέναι ὁμοῦ καὶ καθεύδειν; Τοιαῦτα γὰρ ὅσα κατὰ τὴν ἄκραν ἀντίθεσιν ἀλλήλοις ἀντικαθέστη κεν, ὥστε παρόντος τοῦ ἑτέρου ἀναγκαίως ἀπεινᾶν θάτερον, ἃ καὶ ἀσυνύπαρκτα παντελῶς καὶ ἀσύμβατα εἶναι πέφυκε. Κατὰ δὲ οὖν τοῦτον τὸν τρόπον πρὸς τὸ γεννητὸν τῷ ἀγεννήτῳ τῆς ἀντιθέσεως οὔσης, ὁ τὸν Πατέρα φῶς ὀνομάζων, φῶς δὲ καὶ τὸν Υἱὸν, τοσοῦτον δὲ τοῦτο τὸ φῶς ἐκείνου τοῦ φωτὸς διωρίσθαι λέγων, ὅσον τὸ γεννητὸν ἀπὸ τοῦ ἀγεννήτου διώριστα, οὐχὶ δηλὸς ἐστὶ, κἂν τῷ ῥήματι προσποιοῖται φιλανθρωπεύεσθαι, φῶς ὀνομάζων δὴθεν καὶ τὸν Υἱὸν, ἀλλὰ τῇ γε δυνάμει τῶν λεγομένων πρὸς τὸ ἐναντίον ἀπάγων τὴν ἔννοιαν; Σκοπεῖτε γὰρ τί ἀντίκειται τῷ ἀγεννήτῳ, ἄλλο ἀγέννητον, ἢ τὸ γεννητόν; Τὸ γεννητὸν δηλονότι. Τί δὲ ἀντίκειται τῷ φωτὶ; φῶς ἕτερον, ἢ τὸ σκότος; Τὸ σκότος πάντως. Εἰ τοίνυν ὅσον παρήλλακται τὸ γεννητὸν πρὸς τὸ ἀγέννητον, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλλάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς, τίνι τῶν ἀπάντων ἄδηλος ἢ ἀσεβεία, ὅτι, ἐν προσηγορίᾳ φωτὸς τὸ ἀντικείμενον τῷ φωτὶ παρεισάγων, ἕνα τῶν εἶναι τῇ τοῦ φωτὸς φύσει τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς ὑποβάλλει; Ἡ δεικνύτω ἡμῖν φῶς ἀντικείμενον τῷ φωτὶ, κάκεῖνο τὸ μέτρον τῆς ἀντιθέσεως ἔχον, ὃ τῷ γεννητῷ πρὸς τὸ ἀγέννητόν ἐστιν. Εἰ δὲ τοῦτο οὔτε ἐστὶν, οὔτε ἂν αὐτὸς ἐπινοήσειε, μὴ ἀγνοεῖσθω ἢ τέχνη μεθ' ἧς βαθέως

κατασκευάζει τὸ βλάσφημον. Ἐπειδὴ γὰρ οἶεται τῷ ἀγεννήτῳ τὸ γεν νητὸν κατ' ἐναντίωσιν ἀντικεῖσθαι, τὴν αὐτὴν τῷ φωτὶ πρὸς τὸ φῶς ἀντίθεσιν ἐφαρμόζει, ἵνα διὰ πάντων τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν ἀντίπαλον καὶ πολεμίαν τῇ τοῦ Μονογενοῦς ἐπιδείξῃ. Διὰ ταῦτα ἡ καινὴ αὕτη τῶν δογμάτων νομοθεσία· Ὅσον παρήλλακται τὸ γεννητὸν τοῦ ἀγεννήτου, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλ λάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς. Καίτοι τῷ μὲν ἀγεν νήτῳ πρὸς τὸ γεννητὸν ἐστὶ τις, κατὰ τὴν θέσιν τῶν ῥημάτων, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων, ἀντίθεσις, ὅπερ οὗτοι κατασκευάζουσι· φωτὶ δὲ πρὸς τὸ φῶς οὔτε κατὰ τὴν προφορὰν οὔτε κατὰ τὴν ἔν νοιαν ἐπινοῆσαί τινα δυνατὸν ἐναντίωσιν. Ἄλλὰ γὰρ ἔοικε σοφίσμασιν ἀπατηλοῖς ἑαυτὸν παρακρούεσθαι. Οἶεται γὰρ, ὅτι τὰ τοῖς ἐναντίοις ἐπόμενα 29.633 τὴν αὐτὴν ἔχει πρὸς ἄλληλα μάχην, ἢ ἢνπερ ἂν ἔχει καὶ τὰ ἡγούμενα· καὶ ὅταν τῷ ἐτέρῳ τῶν ἐναντίων τὸ ἐναντίον ὑπάρχη, καὶ τῷ ἐτέρῳ πάντως τὸ ἐναντὶον ἀκολουθήσει. Οἶον, εἰ τῇ ὀράσει τὸ φῶς ἔπεται, τῇ τυφλότητι τὸ σκότος· εἰ τῷ ζῆν τὸ αἰσθάνεσθαι, τῷ τεθνηκέναι τὸ ἀναισθητεῖν. Τοῦτο δὲ ὡς ἀσθε νὲς καὶ διαπίπτον τὸ παρατήρημα, παντὶ γνώριμον τῷ καὶ μικρὸν ἐπιστήσαντι. Οὐ γὰρ ἐπειδὴ τῷ ἐγρη γορέναι τὸ ζῆν ἔπεται, τῷ καθεύδειν ἀκολουθεῖ πάν τως τὸ τεθάναι. Ἄλλ' οὔτε ἐναντίως ἔχει τὸ γεννη τὸν πρὸς τὸ ἀγέννητον. Εἰ γὰρ ἐναντία καὶ φθαρτικὰ ἀλλήλων, ὅπερ εἰς κεφαλὴν τοῖς βλασφημοῦσι τρέ ποιτο, ἀλλ' οὔτε τῇ φύσει πολέμια, οὔτε μὴν τὰ ἐπόμενα τούτοις τὴν αὐτὴν ἀναγκαίως ἔξει διάστασιν, ἢν ἐδείκνυτο ἔχειν καὶ τὰ ἡγούμενα. Ἡ τοίνυν ἀπάλειψόν σου τὸ ῥήματα, ἢ μὴ ἀρνοῦ τὴν ἀσέβειαν. Σὴ γὰρ ἐστὶν ἡ βλασφημία τοῦ εἰπόντος· Ὅσον παρήλλακται τοῦ γεννητοῦ τὸ ἀγέν νητον, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλλάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς. Οὐκοῦν ὡς οὐδέποτε μεθέξει τῆς ἀγεννη σίας ὁ γεννητὸς, οὕτως οὐδέποτε αὐτῷ τοῦ φωτὸς μεταδώσεις. Καὶ ἔσται, κατὰ σὲ, ἡ οὐσία τοῦ Μονογενοῦς ἴσον ἀπέχουσα τοῦ γε ἀγέννητος εἶναι, καὶ τοῦ φῶς νοεῖσθαι καὶ ὀνομάζεσθαι. Ἄλλὰ Ἰωάννης μὲν τῇ μεγαλοφωνίᾳ τοῦ Πνεύματος ἐμβοᾶ σοι λέγων· Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· σοὶ δὲ οὐκ ἔστιν ὦτα τοῦ ἀκούειν, οὐδὲ καρδία τοῦ συνιέναι· ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀντίπαλον φύσιν, καὶ ἀσυνύπαρκτον τῷ φωτὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Μονογενοῦς, τοῖς σοφίσμασιν ἀπελαύνεις. Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνο ἰσχυρὸν ἔρεις, ὅτι καὶ ἐπὶ τοῦ Μονογενοῦς τὴν προσηγορίαν τοῦ φωτὸς οὐκ ἀφείλου. Οὐ γὰρ ἐν ψόφῳ ἀέρος, ἀλλ' ἐν τῇ δυνάμει τῶν σημαινομένων τὸ εὐσεβές. Ὁ δὲ οὐκ ἐπὶ τούτων ἔστη, ἀλλὰ καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν δύναμιν τῷ αὐτῷ μέτρῳ τῆς εἰς ἐναντίον ἀποστάσεως συνεπάγει, εἰπών· Ὅσον παρήλλακται τὸ γεννητὸν πρὸς τὸ ἀγέννητον, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλλάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς, καὶ τὴν ζωὴν πρὸς τὴν ζωὴν, καὶ τὴν δύναμιν πρὸς τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν οὔτε ζωὴ, κατὰ σὲ, οὔτε δύναμις ὁ Μονογενής. Ἄλλὰ παραγράφῃ μὲν αὐτὸν τὸν Κύριον λέγοντα· Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ· παραγράφῃ δὲ Παῦλον τὸν εἰπόντα· Χριστὸς Θεοῦ δύναμις. Ἄ γὰρ ἐν τοῖς κατόπιν ἐδεί κνυτο, ταῦτα καὶ τοῖς νῦν ἐφαρμόσει. Οὔτε γὰρ ζωὴν οὔτε δύναμιν τῇ ζωῇ καὶ τῇ δυνάμει ἀντικεῖσθαι φαίη τις ἂν· ἀλλὰ θάνατον καὶ ἀδυναμίαν τὴν τελεωτά τὴν ἀντίθεσιν ἐκπληροῦν. Ἄπερ οὗτος, ἐν παν 29.636 οὐργία δόλον τὸν λόγων ἀποκρυψάμενος, βαθέως καὶ περικεκαλυμμένως τὸ φρικτὸν τῆς ἀσεβείας κατασκευάζει, καὶ τοῖς τῶν λόγων τεχνάσμασι πρὸς τὸ ἐναντίον τῷ Πατρὶ τὴν φύσιν τοῦ Μονογενοῦς ἀποστήσας, μόνην καταλείπει τὴν εὐφημίαν τῶν ὀνομάτων. Τί οὖν ἡμεῖς; πῶς, καὶ ἀγέννητον τὸν Πατέρα καὶ γεννητὸν τὸν Υἱὸν ὁμολογοῦντες, τὴν κατ' αὐτὸ τὸ εἶναι διαφύγοιμεν ἐναντίωσιν; τί λέγοντες; Ὅτι ἀγαθοῦ μὲν Πατρὸς ἀγαθὸς ὁ Υἱός· φωτὸς δὲ τοῦ ἀγεννήτου φῶς ἐξέλαμψε τὸ αἶδιον, καὶ ἐκ τῆς ὄντως ζωῆς ἡ ζωοποιὸς προῆλθε πηγὴ, καὶ ἐκ τῆς αὐτοδυνάμεως ἡ τοῦ Θεοῦ δύναμις ἐξεφάνη· σκότος δὲ, καὶ θάνατος, καὶ ἀσθένεια τῷ ἄρχοντι τοῦ κόσμου τούτου, καὶ τοῖς κοσμοκράτορσι τοῦ σκότους, καὶ τοῖς πνευματικοῖς τῆς πονηρίας, καὶ πάσῃ τῇ ἐχθρᾷ τῆς θείας

φύσεως δυνάμει συντέτακται, οὐδὲ τούτοις κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν πρὸς τὸ ἀγαθὸν λα χούσι τὴν ἐναντίωσιν (οὕτω γὰρ ἂν ἡ μέμφις ἐπὶ τὸν Δημιουργὸν ἐπανίῳ), ἀλλ' ἐκ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἐν τῇ τοῦ καλοῦ στερήσει πρὸς τὴν κακίαν ἀποβρῦεῖσιν. Ἄλλ' ὅμως εἰς ταύτην τὴν τάξιν ἡ θεομάχος γλῶσσα τὴν φύσιν τοῦ Μονογενοῦς περιαγαγεῖν ἐπεχείρησεν. Οὐ γὰρ δὴ ἐκεῖνο εἶπεῖν ἔχει, ὅτι, τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν φῶς εἶναι τιθέμενος, ὑπερβάλλον δόξῃ τε καὶ λαμπρότητι, τὴν τοῦ Μονογενοῦς φῶς καὶ αὐτὴν, ἀμαυρότερον δὲ πῶς καὶ οἶονεῖ τεθολωμένον ὑπέλαβεν. Εὐσεβοῦς μὲν γὰρ διανοίας οὐδὲ ταῦτα, τῷ τῆς εἰκόνοσ ἐν τῇ ἀμαυρότητι παραιρεῖσθαι τὴν ὁμοιότητα. Πλὴν ἀλλ' εὐχῆς ἦν ἄξιον ταῦτα αὐτὸν ἔχειν αἰτιᾶσθαι. Οὐ πολλοῦ γὰρ ἂν ἔδει τοῦ ἀγῶνος ἡμῖν εἰς διόρθωσιν. Νυνὶ δὲ τῷ ἀγεννήτῳ πρὸς τὸ γεννητὸν οὐχὶ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἢ διαφορὰ, ὡς τῷ ἐλάττονι φωτὶ πρὸς τὸ πλεῖον, ἀλλ' ὄση ἢ τῶν πάντη ἀλλήλοισ ἀσυνυπάρκτων διάστασις. Ἀμήχανον γὰρ ᾧ θάτερον συνυπάρχει, ἐκ μεταβολῆς ἂν ποτε πρὸς τὸ ἀντικείμενον μεταβῆναι, ὥστε ἢ ἐξ ἀγεννήτου γεννητὸν γενέσθαι, ἢ ἀνάπαλιν, ἀπὸ τοῦ γεννητοῦ μεταβαλεῖν πρὸς τὸ ἀγέννητον. Τῷ τοίνυν ἅπαξ ἀποφραμένῳ, ὅτι ὅσον παρήλλακται τὸ γεννητὸν πρὸς τὸ ἀγέννητον, τοσοῦτον ἀνάγκη παρηλλάχθαι τὸ φῶς πρὸς τὸ φῶς, οὐδ' οὗτος ὁ λόγος πρὸς ἀποφυγὴν ἀπολείπεται. Φῶς μὲν γὰρ τὸ ἀκραιφνὲς τοῦ οἴου ἐξιτήλου καὶ ἀμαυροτέρου φωτὸς, τῷ γένει ταυτὸν ὑπάρχον, τῇ ἐπιτάσει διενήνοχε μόνῃ· τὸ δὲ ἀγέν 29.637 νητον οὐχὶ ἐπιτάσει ἐστὶ τοῦ γεννητοῦ· οὐδὲ μὴν τὸ γεννητὸν ὑφείκει τίς ἐστὶ τοῦ ἀγεννήτου· ἀλλ' οἶονεῖ κατὰ διάμετρον τούτων ἐστὶν ἡ ἀπόστασις. Τοῖς μὲν οὖν οὐσίαν τιθεμένοις τὸ γεννητὸν καὶ ἀγέννητον ταῦτα καὶ εἶτι πλείω τούτων ἀκολουθήσει τὰ ἄτοπα. Ἔσται γὰρ ἐκ τοῦ ἐναντίου τὸ ἐναντίον γε γεννημένον· καὶ ἀντὶ τῆς φυσικῆς οἰκειώσεως ἀναγκαστικὰ τις αὐτοῖς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν ἢ στάσις ἀναφανήσεται. Τοῦτο δὲ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν ἀμαθίαν ἔχει, τὴν οὐσίαν λέγειν καὶ ὠτινιοῦν τῶν ἀπάντων ἐναντίαν εἶναι τῇ οὐσίᾳ, πάλαι διωμολογημένου καὶ παρὰ τοῖς ἔξω σοφοῖς (οὐς, ὅταν μὴ εὐρωσιν οὗτοι συναγωνιζομένους ταῖς βλασφημίαις αὐτῶν, ὡς οὐδενὸς ἀξίους παραλογίζονται), ἀμήχανον ὑπάρχειν ἐν οὐσίᾳ τὴν ἐναντίωσιν. Εἰ δ' ὅπερ ἐστὶν ἀληθὲς, γνωριστικὰς τινὰς ιδιότητας ἐπιθεωρουμένας τῇ οὐσίᾳ δέχοιτό τις εἶναι τὸ γεννητὸν καὶ τὸ ἀγέννητον, πρὸς τὴν τρανήν καὶ ἀσύγχυτον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ χειραγωγούσας ἔννοιαν, τὸν τε τῆς ἀσεβείας διαφεύξεται κίνδυνον, καὶ τὸ ἐν τοῖς λογισμοῖς ἀκόλουθον διασώσει. Αἱ γὰρ τοῖς ιδιότητες, οἶονεῖ χαρακτηριστικὰς τινὰς καὶ μορφαὶ ἐπιθεωρούμεναι τῇ οὐσίᾳ, διαιροῦσι μὲν τὸ κοινὸν τοῖς ἰδιότησιν· τὸ δὲ ὁμοφυὲς τῆς οὐσίας οὐ διακόπτουσιν. Οἶον, κοινὴ μὲν ἢ θεότης, ἰδιώματα δὲ τινὰ πατρότητος καὶ υἱότητος· ἐκ δὲ τῆς ἐκατέρου συμπλοκῆς, τοῦ τε κοινοῦ καὶ τοῦ ἰδίου, ἢ κατάληψις ἡμῖν τῆς ἀληθείας ἐγγίνεται· ὥστε, ἀγέννητον μὲν φῶς ἀκούσαντας, τὸν Πατέρα νοεῖν, γεννητὸν δὲ φῶς, τὴν τοῦ Υἱοῦ λαμβάνειν ἔννοιαν· καθὸ μὲν φῶς καὶ φῶς, οὐδεμιᾶς ἐν αὐτοῖς ἐναντιότητος ὑπαρχούσης, καθὸ δὲ γεννητὸν καὶ ἀγέννητον, ἐπιθεωρουμένης τῆς ἀντιθέσεως. Αὕτη γὰρ τῶν ιδιωμάτων ἢ φύσις, ἐν τῇ τῆς οὐσίας ταυτότητι δεικνύει τὴν ἑτερότητα· καὶ αὐτὰ μὲν πρὸς ἄλληλα ἀντιδιαιρούμενα πολλάκις τὰ ἰδιώματα, πρὸς τὸ ἐναντίον διίστασθαι, τὴν γε μὲν ἐνόητα τῆς οὐσίας μὴ διασπᾶν· ὡς τὸ πτηνὸν καὶ τὸ πεζόν, καὶ τὸ ἔνυδρον καὶ τὸ χερσαῖον, καὶ τὸ λογικὸν καὶ τὸ ἄλογον. Μιᾶς γὰρ οὐσίας τοῖς πᾶσιν ὑποκειμένης, τὰ ἰδιώματα ταῦτα οὐκ ἀλλοτριῶν τὴν οὐσίαν, οὐδὲ οἶονεῖ συστασιάζειν ἑαυτοῖς ἀναπειθεῖ· τῇ ἐνεργείᾳ δὲ τῶν γνωρισμάτων, ὥσπερ τι φῶς ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐντιθέμενα, πρὸς τὴν ἐφικτὴν ταῖς διανοίαις σύνεσιν ὀδηγεῖ. Ἄλλ' οὗτος, τὴν τῶν ιδιωμάτων ἀντίθεσιν πρὸς τὴν οὐσίαν μετακομίσας, ἐντεῦθεν τὴν ἀφορμὴν τῆς ἀσεβείας ἐφέλκεται, ὥσπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολυττόμενος τοῖς σοφίσμα 29.640 σιν· ὅτι, εἶπερ ἕτερον τε εἶη τὸ φῶς παρὰ

τὸ ἀγέννητον, ἀναγκαίως ἡμῖν σύνθετος ὁ Θεὸς ἀποδειχθήσεται. Ἐγὼ δὲ τί φημί; Ὅτι, εἰ μὴ ἕτερόν τι εἶη τοῦ ἀγεννήτου τὸ φῶς, οὐκέτι τῷ Υἱῷ δυνατόν ἐπιλέγεσθαι, ὡςπερ οὐδὲ αὐτὸ τὸ ἀγέννητον. Μάθοι δ' ἂν τις κάκειθεν τῶν σημαιομένων ὑπὸ τῶν φωνῶν τὸ διάφορον. Φῶς οἰκεῖν εἴρηται ὁ Θεός, καὶ ἀναβάλλεσθαι φῶς, οὐδέηπου ἐνοικεῖν αὐτὸν τῇ ἑαυτοῦ ἀγεννησίᾳ, οὐδὲ ἕξωθεν ἑαυτῷ περικειμένην ἔχειν, τοῦ λόγου λέγοντος (ἢ ταῦτα μὲν καταγέλαστα): τὸ δὲ γεννητὸν καὶ ἀγέννητον γνωριστικαί τινές εἰσιν ἰδιότητες. Εἰ γὰρ μηδὲν εἶη τὸ τὴν οὐσίαν χαρακτηρίζον, οὐδενὶ ἂν τρόπῳ πρὸς τὴν σύνεσιν ἡμῶν διικνοῖτο. Μίας γὰρ οὔσης θεότητος, ἀμήχανον ἰδιάζουσιν ἔννοιαν Πατρὸς λαβεῖν ἢ Υἱοῦ, μὴ τῇ τῶν ἰδιωμάτων προσθήκῃ τῆς διανοίας διαρθρουμένης. Ἀλλὰ μὴν πρὸς γε τὸ σύνθετον ἀναφανήσεσθαι τὸν Θεὸν, εἰ μὴ ταυτὸν ληφθεῖται τῷ ἀγεννήτῳ τὸ φῶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχομεν, ὅτι, εἰ μὲν ὡς μέρος τῆς οὐσίας τὸ ἀγέννητον ἐλαμβάνομεν, εἶχεν ἂν αὐτοῦ χῶραν ὁ λόγος, σύνθετον εἶναι λέγων τὸ ἐκ διαφόρων συγκείμενον: εἰ δὲ οὐσίαν μὲν Θεοῦ τὸ φῶς τιθέμεθα, ἢ τὴν ζωὴν, ἢ τὸ ἀγαθόν, ὅλον, ὅπερ ἐστὶ, ζωὴν ὄντα, καὶ ὅλον φῶς, καὶ ὅλον ἀγαθόν, παρεπόμενον δὲ ἔχει ἢ ζωὴ τὸ ἀγέννητον: πῶς οὐκ ἀσύνθετος ὁ κατὰ τὴν οὐσίαν ἀπλοῦς; Οὐ γὰρ δὴ οἱ δεικτικὸν τῆς ιδιότητος αὐτοῦ τρόποι τὸν τῆς ἀπλότητος λόγον παραλυπήσουσιν: ἢ οὕτω γε πάντα, ὅσα περὶ Θεοῦ λέγεται, σύνθετον τὸν Θεὸν ἡμῖν ἀναδείξει. Καὶ, ὡς ἔοικεν, εἰ μέλλοιμεν τὴν τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀμεροῦς ἔννοιαν διασώζειν, ἢ οὐδὲν ἐροῦμεν περὶ Θεοῦ πλὴν τὸ ἀγέννητον, καὶ παραιτησόμεθα αὐτὸν ὀνομάζειν ἀόρατον, ἄφθαρτον, ἀναλλοίωτον, δημιουργόν, κριτὴν, καὶ πάντα ὅσα νῦν εἰς δοξολογίαν παραλαμβάνομεν: ἢ δεχόμενοι τὰ ὀνόματα ταῦτα, τί καὶ ποιήσομεν; πότερον εἰς τὴν οὐσίαν ἅπαντα φέροντες καταθήσομεν; Οὐκοῦν οὐχὶ μόνον σύνθετον, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἀνομοιομερῶν αὐτὸν συγκείμενον ἀποδείξομεν, διὰ τὸ ἄλλο καὶ ἄλλο ὑφ' ἐκάστου τούτων τῶν ὀνομάτων σημαίνεσθαι: ἀλλ' ἕξω τῆς οὐσίας ἐκληψόμεθα; Ὅνπερ τοίνυν ἂν ἐπ' ἐκείνων ἐκάστου λόγον ἐπινοήσῃ 29.641 σωσι, τοῦτον καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ ἀγεννήτου προσηγορίας καταδειξάσθωσαν. Ἐμπλήσας δὲ τὸν λόγον φλυαρίας κενῆς, καὶ πάντων ὁμοῦ τῶν πρότερον περὶ τὴν τοῦ Θεοῦ γνῶσιν ἐσχολακῶς κατεπαρθεῖς, ὡς αὐτὸς ὁδὸν τινα καινὴν καὶ πρόσφατον τετμηκῶς πρὸς τὸν Θεὸν φέρουσαν, ἢν οὐδεὶς τῶν προτέρων ἐξεῦρε, τελευταῖον ἐπάγει, ὡς παρ' αὐτῆς δεδιδαγμένος τοῦ Θεοῦ τῆς οὐσίας, τὴν κατὰ τοῦ Υἱοῦ βλασφημίαν. {ΕΥΝ.} Ὅτι ἡ μὲν ἀνωτέρω βασιλεία καὶ πᾶν τὴ γενέσεως ἀνεπίδεκτος, τούτοις παιδεύουσα τὴν μετ' εὐνοίας προσιοῦσαν διάνοιαν, ἀπωθεῖν ὡς πορρωτάτω παρακελεύεται νόμῳ φύσεως τὴν πρὸς ἕτερον σύγκρισιν. {ΒΑΣ.} Ἄρα οὐχὶ σαφῶς ἐνδείκνυται, ὅτι αὐτὸς ἠξιώθη τῆς τῶν ἀπορρήτων ἀποκαλύψεως, μετ' εὐνοίας τὴν διάνοιαν προσαγαγὼν τῷ Θεῷ; Καὶ διὰ τοῦτο ἀπωθεῖται ὡς πορρωτάτω τὸν Μονογενῆ τῆς τοῦ Πατρὸς κοινωνίας, μηδὲ εἰς σύγκρισιν αὐτὸν ἀξίων παραδέχεσθαι: ἀλλὰ καὶ νόμῳ φύσεως τὴν τοῦ Μονογενοῦς οὐσίαν ἀπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς διωρίσθαι φησί. Τί τοῦτο λέγων; Ὅτι ὁ Θεὸς τῶν ὄλων οὐδὲ βουλόμενος ἐδύνατο πρὸς τὴν τῆς οὐσίας οἰκειότητα τὸν Μονογενῆ παραδέξασθαι, νόμῳ φύσεως τῆς συναφείας τῆς πρὸς αὐτὸν ἐξειργόμενος, οὐκ ὢν, ὡς ἔοικεν, αὐτὸς ἑαυτοῦ κύριος, ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνάγκης ὄροις ὑπεξευγμένος. Τοιαῦτα γὰρ ἐστὶ τὰ τῷ τῆς φύσεως νόμῳ κατελιμμένα, ἀπροαιρέτως εἰς τὸ τῇ φύσει δοκοῦν ὑπαγόμενα. Ὡς γὰρ τῷ πυρὶ φύσει τὸ θερμαίνειν, οὐ προαιρέσει, καὶ ἀναγκαίως ἀνεπίδεκτόν ἐστὶ τῆς ψυχρότητος, τῷ τῆς φύσεως νόμῳ τὴν πρὸς αὐτὸ κοινωνίαν ἀφηρημένον: οὕτω βούλεται καὶ τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα νόμῳ φύσεως ἠλλοτριωμένην ἔχειν πρὸς τὸν Υἱὸν τὴν οὐσίαν. Καὶ 29.644 τοιγε οἱ τῆς φύσεως νόμοι οὐχὶ διάστασιν ἀπ' ἀλλήλων Υἱῷ πρὸς Πατέρα, ἀλλ' ἀναγκαίαν καὶ ἀρρήκτον τὴν κοινωνίαν ποιοῦσιν. Εἰ μὲν γὰρ βουλήσει ἔλεγε τὸ

πρὸς ἑαυτὸν ἀκοινώνητον κατεσκευακέναι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, οὐδ' οὕτω μὲν ἂν ὁ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ συνεχώρει λόγος πιθανὸν εἶναι τὸν λέγοντα ἀκοινώνητον εἶναι τὸν Πατέρα τῶν αὐτῶ παρ' ὄντων πρὸς τὸν ἐξ αὐτοῦ εἶχε δ' ἂν ὅμως ἀκολουθίαν τὰ εἰρημένα. Νόμῳ δὲ φύσεως λέγειν ὑπάρχειν τὴν ἀλλοτριώσιν, οὐδὲ τὴν ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ἔστι φύσιν ἐπεσκεμμένου· καθ' ἣν οὐχὶ τὰ ἀλλότρια, οὐδὲ τὰ ἐναντία, τὰ οἰκεία δὲ μᾶλλον καὶ τὰ προσήκοντα ἀπογεννᾶσθαι πέφυκεν ὑφ' ἐκάστου. Πάλιν οὖν καὶ ἐνταῦθα οὐ συνείδε τὴν πρὸς ἑαυτὰ τῶν εἰρημένων ἐναντιότητα. Ἐν γὰρ τοῖς κατ' ὅπιν ἀγανακτῶν, πρὸς τοὺς ὅμοιον κατ' οὐσίαν τὸν Μονογενῆ τῷ Πατρὶ λέγοντας, ἔγραψεν οὕτως· {ΕΥΝ.} Τὴν ἀρχὴν δὲ δοκοῦσί μοι οἱ τὴν ἀδέσποτον, καὶ πάσης μὲν αἰτίας κρείττονα, πάντων δὲ νόμων ἔλευθέραν οὐσίαν τῇ γεννητῇ καὶ νόμοις πατρικοῖς δουλευούσῃ συγκρίνειν τολμήσαντες, ἢ μὴδὲ ὅλως τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἐπεσκέφθαι, ἢ μὴ καθαρᾶ τῇ διανοίᾳ τὰς περὶ τούτων ποιεῖσθαι κρίσεις. {ΒΑΣ.} Πῶς οὖν ἡ ἀδέσποτος καὶ πάντων νόμων ἔλευθέρα ἀνεφάνη νῦν οὐχ ἐκούσιον ἔχουσα τὸ ἀσύγκριτον, ἀλλὰ νόμῳ φύσεως προειλημμένη, καὶ ἀπροαιρέτως τῆς πρὸς ἑαυτὴν κοινωνίας τὸ γεννητὸν ἀπελαύνουσα, ὥστε διὰ τοῦτο καὶ αὐτῷ τυγχάνειν τῷ Μονογενεῖ ἀπροσπέλαστος; Τοσοῦτον μὲν οὖν ἐν τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτοῦ τὸ ἀσύμφωνον· τὸ δὲ ἄσε βῆς ὅσον; Ἀδέσποτον μὲν καὶ ἔλευθέραν τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν προσαγορεύει (εἴπερ οὖν ἀδέσποτος ἢ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως ὑποκύπτουσα)· δουλικὴν δὲ εἶναι ἐξ ἀντιθέτου τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἀποφαίνεται, καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὁμότιμον τῆς φύσεως ἀφαιρούμενος. Δύο γὰρ ὄντων πραγμάτων, κτίσεώς τε καὶ θεότητος· καὶ τῆς μὲν κτίσεως ἐν δουλείᾳ καὶ ὑπακοῇ τεταγμένης, ἀρχικῆς δὲ οὔσης καὶ δεσποτικῆς τῆς θεότητος· ὁ ἀφαιρούμενος τῆς δεσποτείας τὸ ἀξίωμα, καὶ εἰς τὸ τῆς δουλείας ταπεινὸν καταβάλλων, οὐχὶ δῆλός ἐστι καὶ διὰ τοῦτο συστοιχοῦντα αὐτὸν τῇ πάσῃ κτίσει δεικνύς; Οὐ γὰρ δὴ τοῦτο σεμνὸν αὐτῷ, εἰ τῶν ὁμοδούλων προέξει. Ἄλλ' εἰ μὴ βασιλεὺς καὶ Δεσπότης ὁμολογοῖτο, οὐ τῇ τῆς φύσεως ἐλαττώσει, τῇ ἀγαθότητι δὲ τῆς προαιρέσεως καταδεχόμενος τὸ ὑπήκοον· τοῦτο χαλεπὸν καὶ φρικτὸν, καὶ ὄλεθρον φέρον τοῖς ἀρνούμενοις. Ὅ δὲ προστίθησιν· {ΕΥΝ.} Ὅτι τοῖς νόμοις τῆς φύσεως ἐπομένη ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία, οὔτε τὴν πρὸς ἕτερον σύγκρισιν ἐπιδέχεται, καὶ παρέχει ἡμῖν ἀκόλουθον καὶ προσ 29.645 ἴκουσαν τῷ ἰδίῳ ἀξιώματι νοεῖν αὐτοῖς τὴν ἐνέργειαν. {ΒΑΣ.} Τοῦτο εἴρηται μὲν ἐκείνῳ εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀλλοτριώσεως τοῦ Μονογενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα· συνίστησι δὲ τὸν ἡμέτερον λόγον. Εἰ γὰρ ἀκόλουθον καὶ προσήκουσαν τῷ ἰδίῳ ἀξιώματι παρέχει νοεῖν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία, ἀξίωμα μὲν ἐστὶν ἢ ἀγεννησία, ὡς Εὐνομίῳ δοκεῖ· τὸ δὲ αὐτὸ καὶ οὐσία κατὰ τὸν τούτων λόγον, ἐνέργεια δὲ τοῦ Θεοῦ ὁ Μονογενῆς, ἢ ἐνεργείας εἰκῶν. Καὶ τοῦτο κατὰ τὸν τούτων λόγον· ὥστε τούτοις ἀντιλέγειν παρ' ἑλκὸν ἂν εἴη, οὐδὲν ἔχουσιν. Ἡ πολλοῦ ἂν τιμησαίμην ἀρνεῖσθαι αὐτοὺς βλασφημίαν ταύτην· πλὴν, ἐπειδήπερ εἰρήκασιν, ἐξ αὐτῶν τῶν τούτοις εἰρημένων συλλογισώμεθα, ὅτι εἰς ἀξίωμα μὲν τοῦ Θεοῦ ἢ ἀγεννησία, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ οὐσία, ἀκόλουθος δὲ καὶ προσήκουσα τῷ ἀξιώματι τοῦ Θεοῦ ἢ ἐνέργεια, αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν τούτων ὑπόληψιν, οἰκείος ἄρα καὶ προσήκων τῇ οὐσίᾳ ἔσται τοῦ Θεοῦ. Καὶ τούτων οὐδὲν ἐστὶν ἡμέτερον. Αὐτὰ γὰρ τὰ τούτων συνθέντες ῥήματα, ἐπ' αὐτῶν τὴν δεῖξιν ποιούμεθα. Τῇ οὐσίᾳ, φησὶ, τοῦ Θεοῦ ἀκολουθεῖ τὸ ἀξίωμα· τῷ ἀξιώματι ἀναλογοῦσά ἐστὶν ἢ ἐνέργεια· τῆς ἐνεργείας εἰκῶν ὁ Μονογενῆς· καὶ ἀνάπαλιν, εἰ τῆς μὲν ἐνεργείας ὁ Μονογενῆς εἰκῶν, ἢ δὲ ἐνέργεια τοῦ ἀξιώματος, τὸ δὲ ἀξίωμα τῆς οὐσίας, ὁ Μονογενῆς ἔσται τῆς οὐσίας εἰκῶν. Οὕτω καὶ αὐτοὶ πολὺ λάκις οἱ ἐργάται τοῦ ψεύδους, ὑπὸ τῆς ἐνεργείας ἀγχόμενοι, μαρτυροῦσι τῇ ἀληθείᾳ καὶ μὴ βουλόμενοι. Ἐπεὶ καὶ οἱ δαίμονες οὐχὶ εὐαγγελιστῶν ἐποίουν ἔργον, ἀλλ' ἀντιβλέπειν μὴ δυνάμενοι τῷ τῆς ἀληθείας

φωτι, ἐβόων· Οἷδαμέν σε τίς εἶ, ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ. Ἴδωμεν δὲ καὶ τὰ ἀκόλουθα. {ΕΥΝ.} Εἶτε γὰρ, φησὶν, ἐκ τῶν δημιουργημάτων σκοπούμενός τις, ἐκ τούτων ἐπὶ τὰς οὐσίας ἀνάγοιτο 29.648 τοῦ μὲν ἀγεννήτου τὸν Υἱὸν εὐρίσκων ποίημα, τοῦ δὲ Μονογενοῦς τὸν Παράκλητον, καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ὑπεροχῆς τὴν τῆς ἐνεργείας διαφορὰν πιστοῦ μενος, ἀναμφισβήτητον λαμβάνει καὶ τῆς κατ' οὐσίαν παραλλαγῆς τὴν ἀπόδειξιν. {ΒΑΣ.} Πρῶτον μὲν οὖν πῶς δυνατόν ἐκ τῶν δημιουργημάτων τὰς οὐσίας ἀναλογίζεσθαι, ἐγὼ μὲν οὐχ ὀρῶ. Δυνάμεως γὰρ, καὶ σοφίας, καὶ τέχνης, οὐχὶ δὲ τῆς οὐσίας αὐτῆς ἐνδεικτικὰ ἐστὶ ποιήματα. Καὶ οὐδὲ αὐτὴν πᾶσαν τοῦ δημιουργοῦ τὴν δύναμιν ἀναγκαιῶς παρίστησιν, ἐκδεχομένου ποτὲ τὸν τεχνίτην μὴ πᾶσαν ἑαυτοῦ τὴν ἰσχὺν ἐναποθέσθαι ταῖς ἐνεργείαις, ἀλλ' ὑφειμένους πολλάκις ἐπὶ τῶν ἔργων τῆς τέχνης τοῖς τόνοις χρήσασθαι. Εἰ δὲ καὶ ὅλην τὴν δύναμιν ἐπὶ τὸ ἔργον ἀνακινήσειε, καὶ οὕτως ἂν ὑπάρχοι τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ διὰ τῶν ἔργων ἀναμετρεῖσθαι, οὐχὶ δὲ τὴν οὐσίαν, ἣτις ποτέ ἐστι, καταλαμβάνεσθαι. Εἰ δὲ διὰ τὸ ἀπλοῦν καὶ ἀσύνθετον τῆς θείας φύσεως τῇ μὲν δυνάμει σύνδρομον τίθεται τὴν οὐσίαν, καὶ διὰ τὴν προσοῦσαν ἀγαθότητα τῷ Θεῷ ὅλην μὲν κεκινήσθαι λέγοι τὴν τοῦ Πατρὸς δύναμιν εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Υἱοῦ, ὅλην δὲ πάλιν τὴν τοῦ Μονογενοῦς εἰς τὴν ὑπόστασιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε ἐκ μὲν τοῦ Πνεύματος τὴν τοῦ Μονογενοῦς δύναμιν θεωρεῖσθαι, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν οὐσίαν, ἐκ δὲ τοῦ Μονογενοῦς πάλιν τὴν τοῦ Πατρὸς δύναμιν τε καὶ οὐσίαν καταλαμβάνεσθαι· σκοπεῖτε τὸ συναγόμενον. Ἐξ ὧν γὰρ ἐπεχείρησε τὸ ἀνόμοιον συστήσαι τῆς οὐσίας, ἐκ τούτων ἐφάνη κατασκευάζων τὴν ὁμοιότητα. Εἰ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔχει κοινὸν ἢ δύναμις πρὸς τὴν οὐσίαν, πῶς ἐκ τῶν δημιουργημάτων, ἄπερ δυνάμεως ἐστὶν ἀποτελέσματα, πρὸς τὴν κατάληψιν αὐτῆς ὠδηγήθη; εἰ δὲ ταυτὸν οὐσία τέ ἐστι καὶ δύναμις, τὸ τὴν δύναμιν χαρακτηρίζον χαρακτηρίσει πάντως καὶ τὴν οὐσίαν. Ὡστε τὰ δημιουργήματα, ὡς σὺ φῆς, οὐ πρὸς τὸ ἀνόμοιον τῆς οὐσίας, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀκρίβειαν τῆς ὁμοιότητος φέρει. Πάλιν μέντοι καὶ τοῦτο τὸ ἐγχείρημα τὸν ἡμέτερον μᾶλλον ἢ τὸν αὐτοῦ λόγον συνίστησιν. Ἡ γὰρ οὐδαμόθεν ἔχει παρασχέσθαι τῶν εἰρημένων τὰς ἀποδείξεις, ἢ εἴπερ ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων τὰς εἰκόνας λαμβάνοι, εὐρήσει οὐκ ἐκ τῶν ἔργων τοῦ τεχνίτου ἐν περινοίᾳ τῆς οὐσίας αὐτοῦ γινομένους ἡμᾶς, ἀλλ' ἐκ τοῦ γεννηθέντος τὴν τοῦ γεγεννηκότος φύσιν ἐπιγινώσκοντας. Οὐ γὰρ ἐκ τῆς οἰκίας τὴν οὐσίαν τοῦ οἰκοδόμου καταλαβεῖν δυνατόν· ἐκ μέντοι τοῦ γεννήματος νοῆσαι ῥάδιον τοῦ γεγεννηκότος τὴν φύσιν. Ὡστε εἰ μὲν δημιουργήματα ὁ Μονογενῆς, οὐ παρίστησιν ἡμῖν τοῦ Πατρὸς τὴν οὐσίαν· εἰ δὲ γνωρίζει ἡμῖν δι' ἑαυτοῦ τὸν Πατέρα, οὐχὶ δημιουργήματα, ἀλλὰ Υἱὸς ἀληθῆς, καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὑποστάσεως χαρακτήρ. Καὶ ταῦτα μὲν τοιαῦτα. 29.649 Ἡ δὲ παρενθήκη τῆς βλασφημίας ὄση; Καταφρονήσας τῆς ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις ἀπειλῆς, ἣν ὁ Κύριος τοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημήσασιν φοβερωτάτην ἐπανετεῖνατο, δημιουργήματα λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· μικροῦ μηδὲ ζῶον αὐτὸ εἶναι διδούς, τοῖς ἀψύχοις, ὡς τὰ πολλὰ, τῆς προσηγορίας ταύτης ἐφαρμοζούσης. Οὐ γὰρ δὴ, ὅτι προέλαβε τῇ βλασφημίᾳ ταύτῃ τὸν Κύριον, καθυφεῖναι τι ἡμᾶς τῆς ἀγανακτήσεως ἄξιον. Οὐ γὰρ παραμυθία τοῦτο τῆς ἀσεβείας, ἀλλὰ προσθήκη τῆς κατακρίσεως. Ἐπεὶ καὶ ὁ Κύριος τὴν μὲν εἰς αὐτὸν βλασφημίαν δι' ἀγαθότητα συνεχώρησε· τὴν δὲ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀναπόδραστον εἶναι τοῖς τολμήσασιν ἀπεφήνατο. Πρῶτος τοίνυν τῶν ἀφ' οὗ τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας περιαγγέλλεται ἐπιφυέντων τῇ ἀληθείᾳ, ταύτην ἐτόλμησε τὴν φωνὴν ἀφεῖναι περὶ τοῦ Πνεύματος. Οὐκ οὐκ τινὸς μέχρι τήμερον ἀκηκόαμεν δημιουργήματα τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσειπόντος, ἢ ἐν τοῖς καταλειφθεῖσιν ὑπ' αὐτῶν λόγοις τὴν προσηγορίαν ταύτην εὐρήκαμεν. Εἰτά φησιν· {ΕΥΝ.} Εἰ ἐκ τῶν δημιουργημάτων ἀνάγοιτό τις πρὸς τὴν τῆς οὐσίας κατάληψιν, εὐρήσει τοῦ μὲν ἀγεννήτου τὸν Υἱὸν ποίημα, τοῦ δὲ

Μονογενοῦς τὸν Παράκλητον. {ΒΑΣ.} Ἄλλος οὗτος τρόπος τῆς ἀσεβείας· διπλᾶ βλασφημεῖν ἐν ἐνὶ ῥήματι, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐξουδένωσιν ὡς ὁμολογουμένην λαβόντα, ἐντεῦθεν ὀρμησαὶ πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐλαττώσεως. Καὶ, ὡς ἔοικεν, οἱ μὲν οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὴν τῆς δόξης ἐλάττωσιν τοῦ Μονογενοῦς ἀναγγέλλει. Καὶ ὁ μὲν Κύριος περὶ τοῦ Παρακλήτου λέγων, Ἐκεῖνος ἐμὲ δοξάσει, φησὶν· ἡ δὲ κατήγορος γλῶτ τα ἐμπόδιον εἶναι τῷ Υἱῷ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα συγκρίσεως ἀποφαίνεται. Ἐπειδὴ γὰρ τοῦ Πνεύματος, φησὶ, ποιητὴς ὁ Υἱὸς (ἴλεως δὲ ἡμῖν, Κύριε, ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις εἴης), τοῦτο δὲ τοιοῦτόν ἐστιν, ὡς μηδεμίαν σεμνότητα τῷ δημιουργήσαντι προστιθέναι, διὰ τοῦτο οὐδὲ συγκρίνεσθαι τῷ Πατρὶ ἄξιός, ἐκ τῆς ὧν ἐποίησεν εὐτελείας τὸ ὁμότιμον τῆς ἀξίας ἀφηρημένος. Ἄρα ἀκηκόατέ ποτε βλασφημίας χαλεπωτέρας; ἄρα τις οὕτω περιφανῶς εἰς τὸ ἄφυκτον κρῖμα τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημίας κατέπεσε; Μον 29.652 τανοῦ ἦν μόνου τοσοῦτον μανῆναι κατὰ τοῦ Πνεύματος, καὶ ὀνόμασί τε αὐτὸ ταπεινοῖς καθυβρίσαι, καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοσοῦτον ἐξευτελίσαι, ὥστε ἀδοξίαν εἰπεῖν τῷ πεποιηκότι προστρίβεσθαι. Μᾶλλον δὲ καὶ κείνος ἔφυγεν ἂν ταπεινῶς εἰπεῖν τι περὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς ἂν μὴ τὸν τύφον ἑαυτοῦ καταβάλοι. Καὶ περὶ μὲν τούτου κατὰ σχολὴν ἐροῦμεν. Ἐκεῖνο δὲ τίνι τῶν πάντων ἄδηλον, ὅτι οὐδεμία ἐνέργεια τοῦ Υἱοῦ ἀποτετημένη ἐστὶ τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ ἐστὶ τι ἐν τοῖς οὐσι τῷ Υἱῷ ὑπάρχον, ὃ τοῦ Πατρὸς ἠλλοτριῶται; Πάντα γὰρ, φησὶ, τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ, καὶ τὰ σὰ ἐμά. Πῶς οὖν τοῦ Πνεύματος τὴν αἰτίαν τῷ Μονογενεῖ μόνῳ προστίθῃσι, καὶ κατηγορήμα τῆς φύσεως αὐτοῦ τὴν τούτου λαμβάνει δημιουργίαν; Εἰ μὲν οὖν, δύο ἀρχὰς ἀντιπαρεξάγων ἀλλήλαις, ταῦτά φησι, μετὰ Μανιχαίου καὶ Μαρκίωνος συντριβήσεται· εἰ δὲ μιᾶς ἐξάπτει τὰ ὄντα, τὸ παρὰ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι λεγόμενον πρὸς τὴν πρῶτην αἰτίαν τὴν ἀναφορὰν ἔχει. Ὡστε κἂν πάντα εἰς τὸ εἶναι παρήχθαι διὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου πιστεύωμεν, ἀλλὰ τὸ πάντων αἴτιον εἶναι τὸν Θεὸν τῶν ὄλων οὐκ ἀφαιρούμεθα. Πῶς δὲ οὐ φανερόν ἔχει τὸν κίνδυνον διαιρεῖν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα; τοῦτο μὲν τοῦ Ἀποστόλου συνημμένως ἡμῖν παραδιδόντος, καὶ νῦν μὲν Χριστοῦ λέγοντος, νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ, ἐν οἷς γράφει· Εἰ δέ τις Πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· καὶ πάλιν· Ὑμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβετε, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο δὲ τοῦ Κυρίου τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας λέγοντος· ἐπειδὴ αὐτὸς ἡ ἀλήθεια, καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. Ἄλλ' οὗτος, εἰς καθαίρεσιν τῆς δόξης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀφαιρεῖ μὲν αὐτὸ τοῦ Πατρὸς, τῷ δὲ Μονογενεῖ διαφερόντως ἐπὶ καθαίρει τῆς δόξης προστίθῃσιν, ἐφυβρίζων, ὡς οἴεται, οὐδεμίαν ἐκδίκησιν ἐπὶ τοῖς πονηροῖς δόγμασιν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως ἀναμένων.

29.653 ΚΑΤ' ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΛΟΓΟΣ Γ'.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ.

{ΒΑΣ.} Μόλις ποτὲ κορεσθεὶς τῶν εἰς τὸν Μονογενῆ βλασφημιῶν, ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μετ' ἐλήλυθεν, ἀκόλουθα τῇ ὅλῃ αὐτοῦ προαιρέσει καὶ περὶ τούτου διαλεγόμενος· γράφει δὲ οὕτως· {ΕΥΝ.} Ἀρκούντων δὲ ἡμῖν τοσοῦτων περὶ τοῦ Μονογενοῦς, ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ περὶ τοῦ Παρακλήτου λοιπὸν εἰπεῖν· οὐ ταῖς ἀνεξετάστοις τῶν πολλῶν ἀκολουθοῦντας δόξαις, τὴν δὲ τῶν ἁγίων ἐν ἅπασιν φυλάσσοντας διδασκαλίαν, παρ' ὧν τρίτον αὐτὸ ἀξιώματι καὶ τάξει μαθόντες, τρίτον εἶναι καὶ τῇ φύσει πεπιστεύκαμεν. {ΒΑΣ.} Ὅτι μὲν γὰρ οὐκ οἴεται δεῖν τῇ ἀπλῇ

καὶ ἀνεπιτηδεύτῳ πίστει τῶν πολλῶν ἐμμένειν, ἀλλὰ τεχνικοῖς τισι καὶ σεσοφισμένοις λόγοις πάλιν πρὸς τὸ δοκοῦν ἑαυτῷ παρακρούεσθαι τὴν ἀλήθειαν, ἴκα νῶς ἐξ ὧν εἶπεν ἐδήλωσεν. Ἀτιμάζων γὰρ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, ἧ̄ δοξάζουσι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, προσ ποιεῖται τὴν τῶν ἁγίων φυλάσσειν διδασκαλίαν, καὶ τοὺς ταύτην αὐτῷ παραδεδωκότας ἀποσιωπᾶ, καὶ νῦν, ἅπερ κὰν τοῖς περὶ τοῦ Μονογενοῦς λόγοις ποιῶν ἀπεδείχθη. Εἰτά φησι παρὰ μὲν τῶν ἁγίων μεμαθη κέναι τὸ τρίτον εἶναι τῇ τάξει καὶ τῷ ἀξιώματι, παρ' ἑαυτοῦ δὲ πεπιστευκέναι τὸ καὶ τρίτον εἶναι τῇ φύσει. Τίνες δὲ οἱ ἅγιοι, καὶ ἐν ποίοις λόγοις τὴν διδασκαλίαν πεποιήνται, εἰπεῖν οὐκ ἔχει. Ἄρα γέγονεν οὕτω τολμηρὸς ἄνθρωπος, τὰς περὶ τῶν θείων δογμάτων καινοτομίας εἰσηγούμενος; Τίς γὰρ ἀνάγκη, εἰ τῷ ἀξιώματι καὶ τῇ τάξει τρίτον ὑπάρ 29.656 χει τὸ Πνεῦμα, τρίτον εἶναι αὐτὸ καὶ τῇ φύσει; Ἀξιώματι μὲν γὰρ δευτερεύειν τοῦ Υἱοῦ παραδίδω σιν ἴσως ὁ τῆς εὐσεβείας λόγος· φύσει δὲ τρίτη χρῆσθαι, οὔτε παρὰ τῶν ἁγίων Γραφῶν δεδιδάγμεθα, οὔτε ἐκ τῶν προειρημένων κατὰ τὸ ἀκόλουθον δυνατὸν συλλογίσασθαι. Ὡς γὰρ ὁ Υἱὸς τάξει μὲν, δεύτερος τοῦ Πατρὸς, ὅτι ἀπ' ἐκείνου· καὶ ἀξιώματι, ὅτι ἀρχὴ καὶ αἰτία, τῷ εἶναι αὐτοῦ πατέρα, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἡ πρόσσδος καὶ προσ αγωγή πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· φύσει δὲ οὐκέτι δεύτερος, διότι ἡ θεότης ἐν ἑκατέρῳ μία· οὕτω δηλονότι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ ὑποβέβηκε τὸν Υἱὸν τῇ τε τάξει καὶ τῷ ἀξιώματι (ἴνα καὶ ὅλως συχωρήσωμεν, οὐκέτ' ἂν εἰκότως, ὡς ἀλλοτρίας ὑπάρχον φύσεως, ἀκολουθεῖν, ἐκεῖθεν δῆλον. Ἄγγελοι πάντες ὡσπερ προσηγορίας μιᾶς, οὕτω καὶ φύσεως πάντως τῆς αὐτῆς ἀλλήλοις τυγχάνουσιν· ἀλλ' ὅμως οἱ μὲν αὐτῶν ἔθνῶν προεστήκασιν, οἱ δὲ ἐνὶ ἑκάστῳ τῶν πιστῶν εἰσι παρεπόμενοι. Ὅσῳ μέντοι προτιμότερον ἔθνος ὄλον ἐνὸς ἀνδρὸς, τοσοῦτω δήπου μεῖζον ὑπάρχειν ἀνάγκη ἀξίωμα τοῦ ἐθνάρχου ἀγγέλου παρὰ τὸ τοῦ ἐνὸς ἐκάστου τὴν προστασίαν πεπιστευμένου. Τὸ δὲ συνεῖναι ἑκάστῳ τῶν πιστῶν ἄγγελον, οἷον παιδαγωγὸν τινα καὶ νομέα τὴν ζωὴν διευθύνοντα, οὐδεὶς ἀντερεῖ, μεμνημένος τῶν τοῦ Κυρίου λόγων, εἰπόντος· Μὴ καταφρονήσητε ἐνὸς τῶν ἐλαχίστων τούτων, ὅτι οἱ ἄγγελοι αὐτῶν διὰ 29.657 παντὸς βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ ὁ Ψαλμῳδὸς φησι· Παρ εμβαλεῖ ἄγγελος Κυρίου κύκλῳ τῶν φοβουμένων αὐτόν· καὶ, Ὁ ἄγγελος ὁ ῥυσάμενός με ἐκ νεότητός μου· καὶ ὅσα τοιαῦτα. Ὅτι δὲ πάλιν εἰσὶ τινες ἄγγελοι καὶ ὄλων ἔθνῶν προεστῶτες, Μωσῆς ἡμᾶς διδάσκει διὰ τῆς ὠδῆς λέγων· Ὅτε διεμέριζεν ὁ Ὑψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδάμ, ἔστησεν ὄρια ἔθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων αὐ τοῦ. Καὶ ὁ σοφὸς Δαυὶδ ἐν τῇ τοῦ ἀγγέλου ὄπτασίᾳ ἤκουσεν αὐτοῦ λέγοντος ὅτι, Ἄρχων βασιλείας Περσῶν εἰστήκει ἐξεναντίας μου· καὶ ἰδοὺ Μιχαὴλ εἷς τῶν ἀρχόντων τῶν πρώτων ἦλθε βοηθησαί μοι, καὶ αὐτὸν κατέλιπον ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἄρχοντος βασιλέως Περσῶν. Καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν ὁ αὐτός· Καὶ ὁ ἄρχων τῶν Ἑλλήνων ἤρχετο. Ἀλλὰ καὶ ἀρχιστράτηγός τις τῆς δυνάμεως Κυρίου λέγεται, ὁ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ ἐπὶ τοῦ Ἰορδάνου φανεωθείς. Καὶ πάλιν τινὲς λέγονται λεγεῶνες τῶν ἀγγέλων, τοῦ Κυρίου εἰπόντος τοῖς μαθηταῖς· Ἦ δοκεῖτε ὅτι οὐ δύναμαι παρακαλέσαι τὸν Πατέρα μου, καὶ παραστήσει μοι ὧδε πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας ἀγγέλων; Ὁ τοίνυν ἀρχιστράτηγος τῶν ἐν ταῖς λεγεῶσι κατατεταγμένων ἀγγέλων ἄρχων ἐστὶ δηλονότι. Πρὸς τί οὖν ὁ λόγος ἡμῖν φέρει; Ὅτι οὐ πάντως, εἴ τι τῇ τάξει καὶ τῷ ἀξιώματι δευτερόν ἐστι καὶ τρίτον, τοῦτο καὶ τὴν φύσιν ἑτέραν ἔχει. Ὡς γὰρ ἐπὶ τῶν ἀγγέλων ὁ μὲν τις αὐτῶν ἄρχων, ὁ δὲ ὑπῆκοος, ἄγγελοι δὲ ὅμως τῇ φύσει πάντες· καὶ κατὰ μὲν τὸ ἀξίωμα ἢ διαφορὰ, κατὰ δὲ τὴν φύσιν ἢ κοινῶν (καὶ γὰρ Ἀστὴρ ἀστέρος διαφέρει ἐν δόξῃ· φύσις δὲ πάντων ἀστέρων μία· καὶ πολλὰ μοναχὰ παρὰ τῷ Πατρὶ, τουτέστιν, ἀξιωμάτων διαφοραὶ· φύσις δὲ ὁμοία τῶν δοξαζομένων)· οὕτω δηλονότι καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰ καὶ

ἀξιώματι καὶ τάξει ὑπο βέβηκεν, ὡς λέγουσι (παρειλήφαμεν γὰρ αὐτὸ, φησὶ, τρίτον ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἀριθμούμενον· αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἐν τῇ παραδόσει τοῦ σωτηρίου βαπτίσμα τος παραδεδωκότος τὴν τάξιν ἐν οἷς εἶπε· Πορευ θέντες, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος)· ἀλλ' εἰς φύ 29.660 σιν τινὰ τρίτην ἀπὸ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἐκβαλλόμενον, οὐδαμοῦ μεμαθήκαμεν. Δύο γὰρ λεγομένων πραγμάτων, θεότητός τε καὶ κτίσεως, καὶ δεσποτείας καὶ δουλείας, καὶ ἁγιαστικῆς δυνάμεως, καὶ τῆς ἁγία ζομένης, τῆς τε ἐκ φύσεως ἐχούσης τὴν ἀρετὴν καὶ τῆς ἐκ προαιρέσεως κατορθούσης, ἐν ποίᾳ μερίδι τὸ Πνεῦμα τάξομεν; Ἐν τοῖς ἁγιαζομένοις; ἀλλ' αὐτὸ ἐστὶν ἁγιασμός. Ἄλλ' ἐν τοῖς ἐξ ἀνδραγαθημάτων τὴν ἀρετὴν κτωμένοις; ἀλλὰ φύσει ἐστὶν ἀγαθόν. Ἄλλ' ἐν τοῖς λειτουργικοῖς; ἀλλ' ἕτερα εἰσι λειτουργικὰ πνεύματα πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Οὐ τοίνυν ὁμόδουλον ἡμῖν λέγειν αὐτὸ θεμιτὸν, τὸ ἦγε μονικὸν τῇ φύσει, οὔτε τῇ κτίσει συναριθμεῖν, τὸ τῇ θείᾳ καὶ μακαρίᾳ Τριάδι συναριθμούμενον. Ἄρ χαί μὲν γὰρ, καὶ ἐξουσίαι, καὶ πᾶσα ἡ τοιαύτη κτίσις, ἐκ προσοχῆς καὶ ἐπιμελείας τὸν ἁγιασμόν ἔχουσαι, οὐκ ἂν εἰκότως φύσει ἅγιοι εἶναι λέγοιντο. Ἐπ' ορεγόμεναι γὰρ τοῦ καλοῦ, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, καὶ τοῦ μέτρου τῆς ἀγιωσύνης μεταλαμβάνουσι. Καὶ ὡσπερ ὁ σίδηρος, ἐν μέσῳ τῷ πυρὶ κείμενος, τὸ μὲν σίδηρος εἶναι οὐκ ἀποβέβηκε, τῇ δὲ σφοδρότατῃ πρὸς τὸ πῦρ ὁμιλία ἐκπυρακτωθεὶς, καὶ πᾶσαν εἰς ἑαυτὸν τὴν τοῦ πυρὸς φύσιν ὑποδεξάμενος, καὶ χρώματι καὶ ἐνεργείᾳ πρὸς τὸ πῦρ μεταβέβηκεν· οὕτω καὶ αἱ ἅγιοι δυνάμεις ἐκ τῆς πρὸς τὸ φύσει ἅγιον κοινωνίας δι' ὅλης τῆς ἑαυτῶν ὑποστάσεως κεχωρηκότα ἤδη καὶ συμπεφυσιωμένον τὸν ἁγιασμόν ἔχουσι. Διαφορὰ δὲ αὐταῖς πρὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον αὕτη, ὅτι τῷ μὲν φύσις ἡ ἀγιωσύνη, ταῖς δὲ ἐκ μετουσίας ὑπάρχει τὸ ἀγιάζεσθαι. Οἷς δὲ ἐπισκευαστὸν καὶ ἐτέρωθεν ἐπιδεδομένον ὑπ' ἀρχῆς τὸ ἀγαθόν, τῆς μεταπτώτης εἰσι φύσεως. Οὐ γὰρ ἂν ἐξέπεσεν ὁ Ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων, οὔτε συνετρίβη ἐπὶ τῆς γῆς, εἰ φύσει ὑπῆρχε τοῦ χείρονος ἀνεπίδεκτος. Πῶς οὖν εὐσεβὲς τῇ κτίσει αὐτὸ συντάττειν, τοσούτῳ μέτρῳ διωρισμένον τῆς κτίσεως; Ἡ μὲν γὰρ κτίσις πέφυκεν ἄθλον προκοπῆς καὶ τῆς πρὸς Θεὸν εὐαρεστήσεως τὸν ἁγιασμόν ἔχουσα, φύσει δὲ χρωμένη αὐτεξουσίῳ, καὶ μεταρρέπειν ἐφ' ἐκάτερα δυναμένη, πρὸς ἐκλογὴν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ χείρονος· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον πηγὴ ἁγιασμοῦ. Καὶ ὡσπερ φύσει ἅγιος ὁ Πατήρ, καὶ φύσει ἅγιος ὁ Υἱός, οὕτω φύσει ἅγιον καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ τῆς ἀληθείας· διὸ καὶ ἔξαιρέτου καὶ ἰδιαζούσης τῆς τοῦ ἁγίου προσηγορίας ἡξίωται. Εἰ οὖν φύσις αὐτῷ ὁ ἁγιασμός ἐστίν, ὡσπερ Πατὴρ καὶ Υἱὸς, πῶς τρίτης ἐστὶ καὶ ἀλλοτρίας 29.661 φύσεως; Διὰ τοῦτο γὰρ, οἶμαι, καὶ παρὰ τῷ Ἡσαΐᾳ τὰ Σεραφίμ τρίτον ἐκβοῶντα τὸ ἅγιον ἀναγέγραπται, ὅτι ἐν τρισὶ ταῖς ὑποστάσεσιν ὁ κατὰ φύσιν ἁγιασμός θεωρεῖται. Οὐ τοῦτο δὲ μόνον αὐτῷ κοινὸν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν τὸ τῆς ἀγιωσύνης ὄνομα, ἀλλὰ καὶ αὐτῇ τῇ τοῦ πνεύματος προσηγορία. Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν. Καὶ ὁ προφήτης φησὶ· Πνεῦμα πρὸ προσώπου ἡμῶν Χριστὸς Κύριος, οὗ εἶπαμεν· Ἐν τῇ σκιά τῶν πτερυγῶν αὐτοῦ ζησόμεθα. Καὶ ὁ Ἀπόστολος τὴν τοῦ πνεύματος προσηγορίαν ἐπὶ τὸν Κύριον ἀναφέρει λέγων· Ὁ δὲ Κύριος τὸ πνεῦμά ἐστιν. Ἐκ δὲ τούτων παντὶ δῆλον, ὅτι οὐχὶ ἀλλοτρίωσιν τῆς φύσεως, ἀλλ' οἰκείωσιν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν ἡ κοινωνία τῶν ὀνομάτων παρίστησι. Καὶ ἀγαθὸς ὁ Θεὸς εἴρηται, καὶ ἔστιν· ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἐπισκευαστὴν ἔχον τὴν ἀγαθότητα, ἀλλ' ἐκ φύσεως αὐτῷ συνυπάρχουσαν. Ἡ πάντων ἂν εἴη ἀλογώτατον τὸ φύσει ἅγιον μὴ φύσει λέγειν τὴν ἀγαθότητα ἔχειν, ἀλλ' ἐπιγεννηματικὴν καὶ ἔξωθεν προσγεγεννημένην αὐτῷ. Ἐν ᾧ δὲ εἶπεν ὁ Κύριος ὅτι, Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, καὶ αὐτὸς εἶναι Παράκλητος ἡμῶν ἐνδείκνυται.

Ὡστε καὶ ἡ τοῦ παρακλήτου προσηγορία οὐ μικρὸν πρὸς ἀπόδειξιν τῆς δόξης τοῦ ἁγίου Πνεύματος συντελεῖ. Καὶ τὰ μὲν ὀνόματα τοιαῦτα τοῦ μεγαλείου τῆς φύσεως ἐνδεικτικά· αἱ δὲ ἐνέργειαι τοῦ ἁγίου Πνεύματος οἶαι; Τῷ λόγῳ τοῦ Κυρίου, φησὶν, ἰοὺ ρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ὡς τοίνυν ὁ Θεὸς Λόγος δημιουργὸς ἐστὶ τῶν οὐρανῶν, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τὸ στερεὸν καὶ πάγιον τῆς ἀρετῆς παρέχεται ταῖς οὐρανίαις δυνάμεσι. Καὶ πάλιν ὁ Ἰωβ· Πνεῦμα Κυρίου τὸ ποιήσάν με· οὐκ ἐπὶ τῆς δημιουργίας, ὡς οἶμαι, ἀλλ' ἐπὶ τῆς κατὰ τὴν ἀνθρωπείαν ἀρετὴν τελειώσεως λέγων. Ὁ δὲ Ἡσαΐας ἐκ προσώπου Κυρίου διαλεγόμενος, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ δηλονότι, Κύριος ἀπέσταλκέ με, φησὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Καὶ πάλιν ὁ ψαλμὸς, δι' ὅλων κεχωρηκέναι δύναμιν τοῦ Πνεύματος παρ' ἡμᾶς, Ποῦ πορευθῶ, φησὶ, καὶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματος σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; Αἱ δὲ εἰς ἡμᾶς ἀπ' αὐτοῦ φθάνουσαι εὐεργεσίαι ὅποιαί τινες εἰσι καὶ ἡλίκαι; Ὡς περ αὐτὸς ὁ Κύριος 29.664 ἔδωκεν ἐξουσίαν τοῖς δεξαμένοις αὐτὸν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα ἅγιον Πνεῦμα υἰοθεσίας ἐστὶ. Καὶ ὡς περ διδάσκαλός ἐστιν ἀληθινὸς ὁ Κύριος ἡμῶν κατὰ τὸ εἰρημένον· Ὑμεῖς δὲ μὴ καλέσατε διδάσκαλον ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς· εἷς γὰρ καθηγητὴς ὑμῶν ἐστὶν ὁ Χριστός· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διδάσκει πάντας τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου πεπιστευκότας, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου μεμαρτύρηται, εἰπόντος· Ὁ δὲ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ὃ πέμψει ὁ Πατήρ, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα. Καὶ ὡς περ διαιρεῖν τὰ ἐνεργήματα εἰς τοὺς ἀξίους τῆς ὑποδοχῆς τῶν ἐνεργημάτων ὁ Πατήρ λέγεται, καὶ διαιρεῖν τὰς διακονίας ὁ Υἱὸς ἐν τοῖς τῆς διακονίας ἀξιώμασιν· οὕτω διαιρεῖν καὶ τὰ χαρίσματα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον εἰς τοὺς ἀξίους τῆς τῶν χαρισμάτων ὑποδοχῆς μαρτυρεῖται. Διαιρέσεις γὰρ χαρισμάτων εἰσιν, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός ἐστιν ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν. Ὁρᾷς πῶς καὶ ἐνταῦθα ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνέργεια συντεταγμένη ἐστὶ τῇ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐνεργείᾳ; Εἶτα καὶ ἐκ τοῦ ἐπ' ἀγομένου μειζόνως τὸ θεῖον τῆς φύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος φανεροῦται. Τί γὰρ φησὶ; Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ, καθὼς βούλεται. Οὐδὲν ἕτερον ἢ αὐθεντικὴν καὶ δεσποτικὴν ἐξουσίαν αὐτῷ μαρτυρεῖ. Διόπερ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ οἱ προφήται κεκράγασι· Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τὸ δὲ ἐρευνᾶν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, πόθεν τῷ Πνεύματι πρόσ ἐστιν; Ὡς περ, φησὶν, οὐδεὶς οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἄλλο τριος οὐδὲ ξένος τοὺς ἔνδον λογισμοὺς ἐποπτεύειν δύναται τῆς ψυχῆς, οὕτω δηλονότι, καὶ εἴ τι τῶν ἀπορρήτων κοινωνεῖ τῷ Θεῷ, οὐκ ἀλλότριον αὐτοῦ, οὐδὲ ξένον, διερευνᾶν τὰ βάθη τῶν κριμάτων τοῦ Θεοῦ δύναται. Εἶτα καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι χορηγεῖται. Ζωοποιεῖ μὲν 29.665 γὰρ ὁ Θεός, ὡς φησὶ Παῦλος· Παραγγέλλω σοι ἐν ὀπίῳ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζωοποιούντος τὰ πάντα· ζωὴν δὲ δίδωσιν ὁ Χριστός· τὰ πρόβατα γὰρ, φησὶ, τὰ ἐμὰ τῆς φωνῆς μου ἀκούουσι, καὶ ἐγὼ ζωὴν αἰώνιον δίδωμι αὐτοῖς. Ζωοποιούμεθα δὲ διὰ Πνεύματος, ὡς φησὶ Παῦλος· Ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν ζωοποιήσεται καὶ τὰ θνητὰ σώματα ὑμῶν διὰ τοῦ ἐνοικούντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. Ἄλλ' ὁ πάντα τολμηρὸς οὗτος, καὶ μὴ ὑποπέθων τὸν ἐπηρημένον κίνδυνον τοῖς τολμῶσι βλάσφημόν τι ῥῆμα εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπορῆψαι, ἀμέτοχον αὐτὸ θεότητος ἀποφαίνεται, γράφων οὕτω περὶ τοῦ Πνεύματος· {ΕΥΝ.} Τρίτον τάξει καὶ φύσει, προστάγματι μὲν τοῦ Πατρὸς, ἐνεργείᾳ δὲ τοῦ Υἱοῦ γενόμενον, τρίτῃ χώρα τιμώμενον, ὡς πρῶτον καὶ μεῖζον ἅπαντων, καὶ μόνον τοιοῦτον τοῦ Μονογενοῦς ποίημα, θεότητος καὶ δημιουργικῆς δυνάμεως ἀπολειπόμενον. {ΒΑΣ.} Ὁ δὲ τοῦτο λέγων ἔοικε μὴδὲ τὴν

θεότητα πεπιστευκέναι ἐν ἡμῖν οἰκεῖν, τοῦ Ἰωάννου λέγοντος περὶ Θεοῦ· Ἐκ τούτου γινώσκουμεν, ὅτι ἐν ἡμῖν ἐστίν, ἐκ τοῦ Πνεύματος οὗ ἡμῖν ἔδωκε· καὶ τοῦ Ἀποστόλου· Οὐκ οἶδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν; καὶ πάλιν· Ἐν ᾧ ἡ πᾶσα οἰκοδομὴ συναρμολογουμένη αὖξει εἰς ναὸν ἅγιον ἐν Κυρίῳ, ἐν ᾧ καὶ ὑμεῖς συνοικοδομεῖσθε εἰς κατοικητήριον τοῦ Θεοῦ ἐν Πνεύματι. Εἰ τοίνυν ἐν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐνοικεῖν λέγεται διὰ τοῦ Πνεύματος, πῶς οὐχὶ φανερᾶς ἀσεβείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα λέγειν ἀμέτοχον τῆς θεότητος; Καὶ, εἰ θεοὺς ὀνομάζομεν τοὺς κατ' ἀρετὴν τελείους, ἡ δὲ τελείωσις διὰ τοῦ Πνεύματος, πῶς τὸ ἕτερος θεο ποιῶν αὐτὸ τῆς θεότητος ἀπολείπεται; Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ εὐσεβὲς, ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Πνεύματος, μεθεκτὴν λέγειν αὐτοῦ τὴν θεότητα τετιμηῆσθαι, καὶ οὐχὶ φύσει αὐτῷ συνυπάρχειν. Ὁ γὰρ χάριτι θεοποιούμενος τῆς μεταπτωτῆς ἐστὶ φύσεως, ἐξ ἀπροσεξίας ποτὲ καὶ ἀποβρέουσης τοῦ κρείττονος. Τοῦτο δὲ σαφῶς μάχεται τῇ παραδόσει τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος. Πορευθέντες, φησὶ, βαπτίζετε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔστι γὰρ τὸ βᾶπτισμα σφραγὶς τῆς πίστεως, ἡ δὲ πίστις θεότητος συγκατάθεσις. Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ πρότερον, εἶτα τῷ βαπτίσματι ἐπισφραγίσασθαι. Τὸ δὲ βάπτισμα ἡμῶν ἐστὶ κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου παράδοσιν, εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος· οὐδενὸς κτίσματος, οὐδὲ δούλου Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον, ὡς τῆς θεότητος ἐν Τριάδι συμπληρουμένης. Τὸ δὲ ἔξω τούτων ὁμόδουλον ἅπαν ἐστὶ, κἂν τὰ μάλιστα ὑπερβολαῖς ἀξιομάτων ἄλλα ἄλλων προτετιμημένα τυγχάνῃ. Καὶ μὴ μοι πάλιν τὰ σοφὰ ταῦτα· {EYN.} Ἐὰν μὴ κτίσμα ἐστίν, οὐκοῦν γέννημα, ἢ 29.668 ἀγέννητον. Εἰς δὲ ἄναρχος Θεὸς καὶ ἀγέννητος. Οὔτε μὴν γέννημα. Λεῖπεται οὖν κτίσμα καὶ ποιήματα αὐτὸ ὀνομάζεσθαι. {BAS.} Ἐγὼ δὲ, εἰ μὲν πάντα διωριζόμενα κατὰ ληπτὰ ἡμῶν εἶναι τῇ γνώσει, ἢ σχύνθη ἂν ἴσως ὁμοιοῦσαι τὴν ἄνοιαν· νῦν δὲ μυρία οὐ τῶν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι ἀποκειμένων ἡμῖν μόνον, οὔτε τῶν νῦν ὄντων ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀποκέκρυπται, ἀλλ' οὔτε τῶν ὑπαρχόντων ἡμῖν ἐν τῷ σώματι τρανῆ καὶ ἄναν τὴν τὴν ἐστὶν ἢ κατάληψις. Οἷον ἀμέλει περὶ τῆς ὄψεως, πότερον εἰσδεχόμενοι τὰς εἰκόνας τῶν ὄρατων, οὕτω τὰς ἀντιλήψεις ποιούμεθα· καὶ πῶς ὄρων τε παμμεγεθῶν, γῆς τε ἀπλέτου, καὶ ἀπείρου θαλάσσης, ἔτι δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ οὐρανοῦ ἢ εἰκῶν τῷ βραχεῖ μέτρῳ τῆς κόρης ἡμῶν περιέχεται· ἢ ἐκπέμποντες τι παρ' ἑαυτῶν, καὶ προσπελάζοντες τούτου τοῖς ὄρατοῖς, οὕτως αὐτῶν τὴν αἴσθησιν ἔχομεν, καὶ τί ἐστὶ τοῦτο καὶ πόσον, ὥστε γῆ καὶ θαλάσση ἐξαρκεῖν ἐφαπλούμενον, καὶ περᾶν μὲν τὸν μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ τόπον, αὐτῷ τε προσβάλλειν τῷ οὐρανῷ το σούτῳ τάχει κινούμενον, ὥστε ἐν ἴσῳ χρόνῳ τό τε περικείμενον σῶμα, καὶ τοὺς ἐν οὐρανῷ ἀστέρας καὶ ταμανθάνεσθαι. Καὶ τί δεῖ τᾶλλα λέγειν; Ἀλλὰ αὐτὰ τὰ τοῦ νοῦ κινήματα, πότερον κτίζειν ἢ γενεᾶν πέφυκεν ἢ ψυχὴ, τίς ἂν ἀκριβῶς εἴποι; Τί οὖν θαυμαστὸν καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνεπαὶ σχύντως ἡμᾶς τὴν ἄνοιαν ὁμολογεῖν; τὴν μέντοι ἀναντιρρήτως αὐτῷ προσμαρτυρουμένην δοξολογίαν ἀποδιδόναι; Ὅτι μὲν γὰρ ὑπὲρ τὴν κτίσιν ἐστίν, ἰκανῶς ἡμῖν παρίστησι τὰ διὰ τῶν Γραφῶν παραδιδόμενα, ἐπειδὴ γε ἀδύνατον τῆς αὐτῆς εἶναι φύσεως τό τε ἀγιάζον καὶ τὰ ἀγιαζόμενα, τὸ διδάσκον καὶ τὰ διδασκόμενα, τὸ ἀποκαλύπτον καὶ τὰ τῆς ἀποκαλύψεως προσδεόμενα. Ἀγέννητον δὲ οὐδεὶς οὕτως ἔξω παντελῶς ἐστὶ τοῦ φρονεῖν, ὥστε τολμῆσαι ἕτερον πλὴν τοῦ Θεοῦ τῶν ὄλων προσαγορεύσαι, ἀλλὰ μὴν οὐδὲ Υἱὸν, τῷ ἑνῷ εἶναι τὸν Μονογενῆ. Τί οὖν αὐτὸ χρὴ καλεῖν; Πνεῦμα ἅγιον, καὶ Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα ἀληθείας, ἀποστελλόμενον παρὰ Θεοῦ, διὰ Υἱοῦ χορηγούμενον, οὐ δούλον, ἀλλ' ἅγιον, ἀγαθόν, ἡγεμονικόν· Πνεῦμα ζωοποιῶν, Πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐπιστάμενον πάντα τὰ τοῦ Θεοῦ. Οὕτω δὲ καὶ ἐν τῇ Τριάδι ὁ τῆς μονάδος διασωθήσεται λόγος, ἓνα μὲν Πατέρα ὁμολογούντων, καὶ ἓνα Υἱὸν, καὶ ἓν

Πνεῦμα ἅγιον. Κομίζουσι δὲ ἀποδείξεις, πρὸς τὸ κτίσμα εἰρῆ σθαι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μίαν μὲν ἐκ τοῦ προφήτου λέγοντος· Ὁ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα· ἑτέραν δὲ τὴν ἐκ τοῦ Εὐαγγελίου ὅτι, Πάντα δι' αὐτὸν 29.669 τοῦ ἐγένετο. Ἡμεῖς δὲ τὸν προφητικὸν λόγον οὐκ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀλλ' εἰς τὴν κοινὴν ταύτην πνοήν, τὸ τοῦ ἀέρος πνεῦμα, πεπεύσμεθα φέρειν. Δῆλον δὲ ἐκεῖθεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ὁ κτίσας πνεῦμα, ἀλλ' Ὁ κτίζων πνεῦμα. Ὡς γὰρ ἡ βροντὴ οὐκ ἐν ὑποστάσει τινὶ ἐστὶ σωματικῆ ἅπαξ κτισθεῖσα, ἀλλ' αἰεὶ πρὸς τὸ τοῦ Θεοῦ βούλημα ἐπὶ φόβῳ τῶν ἀνθρώπων ἐνεργουμένη γίνεσθαι καὶ διαλύεσθαι πέφυκεν, οὕτω καὶ τὸ πνεῦμα· νῦν μὲν γίνεται δίκην ποταμοῦ ῥέοντος τοῦ ἀέρος· πάλιν δὲ παύεται ἄτρε μῦντος τοῦ πρότερον κινουμένου, κατὰ τὸ βούλημα τοῦ τὰ πάντα ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ συστάσει τῶν ὄλων οἰκονομοῦντος· ὥστε διὰ πάσης τῆς κτίσεως, ἕκ τε βροντῶν καὶ ἀνέμων καὶ τῆς λοιπῆς δημιουργίας τὸν δημιουργὸν ἀναγγέλλεσθαι. Διόπερ μετὰ τὸ εἰπεῖν· Ὁ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα, φησὶν· Καὶ ἀπαγγέλλων τοῖς ἀνθρώποις τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. Ὡς γὰρ οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ τοῖς δυναμένοις ἐξ αὐτῶν τὴν τοῦ δημιουργοῦ τέχνην ἀναλογίζεσθαι, οὕτω καὶ βροντῆς ἤχοι, καὶ πνευμάτων κινήσεις, τὸν δημιουργὸν αὐτῶν ἀνα κηρύττουσι. Τάχα δ' ἂν τοῦτο καὶ προφητεία εἴη, πρὸς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου φέρουσα· ὅτε ἡ μὲν φωνή, ἡ γενομένη ἐξ οὐρανοῦ, βροντὴ ἐδόκει τοῖς ἀκούσασιν εἶναι, ἦντινα ἀφήκεν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ὥστε δι' αὐτῆς ἀναγγεῖλαι τὸν Χριστὸν τοῖς ἀνθρώποις· τὰ δὲ πνεύματα τὰ κινούμενα, καὶ τὴν θάλασσαν συνταράσσοντα, εἶτα κοπάσαντα τῷ προστάγματι τοῦ Κυρίου, σαφῶς καὶ αὐτὰ ἀνήγγειλε τοῖς ἀνθρώποις τὸν Χριστὸν αὐτοῦ. Τὸ δὲ, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, οὐδαμῶς ἡμῖν κτι στὸν εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρίστησιν, ὡς συν αριθμουμένου τοῖς πᾶσι τοῦ Πνεύματος. Εἰ γὰρ ἐν Πνεῦμα ἅγιον καὶ μόνον, πῶς ὁ τῆς μοναδικῆς ἐστὶ φύσεως, τοῖς πᾶσι συμπαραλαμβάνεσθαι δύναται; Καὶ μηδεὶς οἰέσθω ἀθέτησιν εἶναι τῆς ὑποστάσεως τὴν ἄρνησιν τοῦ κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα. Εὐσεβοῦς γὰρ ἐστὶ διανοίας τὰ ἀποσιωπηθέντα ἐν ταῖς ἀγίαις Γραφαῖς εὐλαβεῖσθαι ἐπιφημίζειν τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, πεπεῖσθαι δὲ τὴν ἐμπειρίαν αὐτοῦ καὶ ἀκριβῆ κα τάληψιν εἰς τὸν ὕστερον ἡμῖν ἀποκεῖσθαι αἰῶνα, ὅταν, διαβάντες τὸ δι' ἐσόπτρου καὶ αἰνίγματος ὄραῖν τὴν ἀλήθειαν, τῆς πρὸς πρόσωπον θεωρίας ἀξίω θῶμεν.

29.672 ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΑΝΤΙΡΡΗΤΙΚΟΣ Καὶ κατὰ Εὐνομίου ἀπορίαι καὶ λύσεις ἐκ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν, εἰς τὰ ἀντιλεγόμενα περὶ τοῦ Υἱοῦ ἐν τῇ Καινῇ καὶ Παλαιᾷ Διαθήκῃ,

ΛΟΓΟΣ Δ.

Εἰ φύσει Θεὸς ὁ Υἱός, Θεὸς δὲ φύσει καὶ ὁ Πατὴρ, οὐκ ἄλλως Θεὸς ὁ Υἱός, ἑτέρως δὲ ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ὁμοίως· εἰ δὲ οὐ φύσει Θεὸς ὁ Υἱός, ὡς οἱ ψευδῶς λεγόμενοι θεοὶ, λέγεται, καὶ οὐκ ἔστι Θεός. Εἰ εἷς Κύριος ὁ Υἱός φύσει, Κύριος δὲ καὶ ὁ Πατὴρ φύσει, δηλονότι οὐχ ἑτέρα φύσει. Κἂν εἷς οὖν ὁ Θεὸς ὁ Πατὴρ λέγεται, Θεὸς δὲ καὶ ὁ Υἱός, οὐκ ἄλλη φύσει, ἀλλὰ μιᾷ. Εἰ εἷς Κύριος φύσει, πολλῶν θέσει καλουμένων, καὶ εἷς Υἱός φύσει, πολλῶν ὄνομαζομένων υἱῶν θέσει, τὸ, θέσει, κατὰ μίμησιν τοῦ φύσει λέγεται· θέσει γὰρ οὐδὲν ἂν λεχθεῖν, μὴ προηγουμένου τοῦ φύσει. Εἰ οὖν ἡμεῖς υἱοὶ θέσει Θεοῦ, ἀνάγκη τὸν φύσει Υἱὸν προὑπάρχειν. Εἶτα ἀληθῶς ὀνόματα τῆς οὐσίας ὧν ἐστὶν ὀνόματα, γνωρίσματα. Κύριος δὲ καὶ Θεὸς ἀληθῶς καὶ ὁ Πατὴρ 29.673 τῆρ καὶ ὁ Υἱός. Ἡ αὐτὴ ἄρα οὐσία, ὡσπερ καὶ τὰ αὐτὰ ὀνόματα. Εἰ μὴ γεννήσεως τὸ μονογενές, ἀλλὰ διὰ τὸ ἀσύγκριτον, μονογενὴς καὶ ὁ Πατὴρ· ἀσύγκριτος γάρ. Καὶ πᾶν δὲ κτίσμα

μη ὅμοιον ἄλλω μονογενές· πολλοὶ ἄρα μονογενεῖς, καὶ οὐχ εἷς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ ὁ Υἱὸς οὐχ ἀπλῶς μονογενής, ἀλλὰ Υἱὸς μονογενής, καὶ παρὰ Πατρός μο νογενής, ὁ Υἱὸς καὶ μονογενής ἐστὶ, καὶ οὐ κτίσμα μονογενές. Εἰ κατὰ μετάδοσιν καὶ συγχώρησιν τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ κατὰ φύσιν δημιουργὸς ὁ Υἱὸς, οὐδὲν ἂν εἴη τῶν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθέντων κατὰ φύσιν. Ἦν γὰρ ὁ δημιουργὸς οὐ κατὰ φύσιν, πῶς τὰ δημιουργηθέντα κατὰ φύσιν; Εἰ ἐνεργεῖ Θεὸς ὡς οὐδεὶς ἕτερος, καὶ γεννῶν ὡς οὐχ ἕτερος γεννῆσει· ἀσύγκριτος γὰρ πρὸς πάντα κατὰ πάντα ὁ Θεός. Τὸ ποιούμενον οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ ποιούντος, τὸ δὲ γεννώμενον ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας τοῦ γεννῶντος· οὐ ταῦτόν ἄρα τὸ ποιεῖν καὶ τὸ γεννᾶν. Εἰ ἐκ τοῦ Θεοῦ ὁ Υἱὸς, οὐχ ὡς ἐκ Πατρὸς δὲ, ἀλλ' ὡς ἐξ ἑτέρου, αἴτιος δὲ τοῦ εἶναι καὶ ἡμῖν ὁ Θεός· ἐξ αὐτοῦ γὰρ τὰ πάντα· οὐχ ἑτέρως ἄρα τοῦ Υἱοῦ Πατὴρ, ἑτέρως δὲ ἡμῶν, ἀλλ' ὁμοίως. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; Εἰ μηδὲν ὅμοιον καὶ ἴσον Θεῷ πλην Υἱοῦ, οὐδὲν ἀπαραλλάκτως τῶν ὑποδειγμάτων εἰρήσεται· ὑπὲρ πᾶν γὰρ ὁ Θεός. Τὸ ἐν μορφῇ Θεοῦ ἐν οὐσίᾳ ἐστὶ Θεοῦ. Οὐ γὰρ ἄλλο μορφή, καὶ ἄλλο οὐσία Θεοῦ, ἵνα μὴ σύνθετος. Ὁ κατὰ μορφήν οὖν ἴσος, καὶ κατ' οὐσίαν ἐστὶν ἴσος. Εἰ ὁ γεννηθεὶς ἐλάττων τοῦ γεννήσαντος, οὐκ ἔγκλημα τοῦτο τοῦ γεννηθέντος, ἀσθένεια δὲ τοῦ γεννήσαντος. Ἡ γὰρ φθονήσας οὐκ ἐποίησεν ἴσον, ἢ μὴ δυνηθεὶς οὐκ ἐγέννησεν ὅμοιον. Εἰ ὁ Πατὴρ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ἦν, ἑτέρου τινὸς πάντως πατὴρ ἦν· χωρὶς γὰρ υἱοῦ πατὴρ οὐκ ἂν λεχθείη. Εἰ ὁ τὸν Υἱὸν γνοὺς κατ' οὐσίαν ἔγνω καὶ τὸν Πατέρα (Εἰ γὰρ ἐμὲ ἤδειτε, φησὶ, καὶ τὸν Πατέρα μου ἤδειτε ἄν)· ὁμοούσιος ἄρα Υἱὸς τῷ Πατρί. Οὐδὲν γὰρ ἀσώματον ἐξ ἀνομοίου οὐσίας γνωρίζεσθαι δύναται. Εἰ τὸ πιστεῦν τὸν Χριστὸν Υἱὸν εἶναι Θεοῦ 29.676 ζῶν αἰώνιον ἔχει, τὸ ἀπιστεῖν ἐξ ἀνάγκης θάνατον. Ἦν αἱ αὐταὶ ἐνέργειαι, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία. Ἐνέργεια δὲ Πατρός καὶ Υἱοῦ μία, ὡς τὸ, Ποιῆσωμεν ἄνθρωπον· καὶ πάλιν· Ἄ γὰρ ἂν ὁ Πατὴρ ποιῇ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ· ἄρα καὶ οὐσία μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Εἰ ἡ γνώσις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ζῶν αἰώνιος, ἀνάγκη καὶ μιᾶς οὐσίας εἶναι. Τὰ γὰρ ἑτερούσια οὐ μιᾶ γνώσει καταλαμβάνεται, οὔτε ὁμοίως ζωοποιεῖν δύναται. Εἰ εἰκὼν ὁ Υἱὸς ἀληθῶς τοῦ Πατρὸς, πᾶσα δὲ εἰκὼν ἢ οὐσίας, ἢ μορφῆς, ἢ σχήματος, ἢ εἴδους, καὶ χρώματός ἐστὶν εἰκὼν, Θεὸς δὲ ἐν οὐδενὶ τούτων, ἐν δὲ οὐσίᾳ μόνῃ· ὁ Υἱὸς, εἰκὼν ὢν τῆς οὐσίας, ὁμοούσιός ἐστὶ τῷ Πατρί. Εἰ ἀσύγκριτος ὁ Πατὴρ κατὰ πάντα πρὸς τὸν Υἱὸν, κατὰ πάντα δὲ καὶ πρὸς τὴν κτίσιν· οὐκ ἄλλως πρὸς τὸν Υἱὸν, ἑτέρως δὲ πρὸς τὴν κτίσιν, ἀλλ' ὁμοίως· οὐκοῦν οὐ μόνον ἀνόμοιος τῷ Πατρί, ἀλλὰ καὶ ὅμοιος τῇ κτίσει. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; Εἰ, κτίσμα λέγοντες τὸν Υἱὸν, οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων λέγουσι· διὰ τί, γέννημα λεγόντων ἡμῶν, ὡς ἐν τῶν γεννημάτων νοοῦσιν; Εἰ οὐ γεννᾷ Θεός, ἵνα μὴ ρεῦσιν ὑπομείνη· οὐδὲ κτίζει, ἵνα μὴ κάμη· εἰ δὲ κτίζει ἀπαθῶς, πολλῶ μᾶλλον ἀπαθῶς γεννᾷ. Εἰ ἀπαύγασμα παντὸς φωτὸς γεννᾶται μὲν ἐκ τοῦ φωτὸς, οὐ ποτε δὲ, ἀλλὰ ἀχρόνως καὶ συναϊδίως ἐκείνῳ (οὐ γὰρ ἐστὶ φῶς χωρὶς ἀπαυγασματος)· καὶ ὁ Υἱὸς, ἀπαύγασμα τυγχάνων, οὐ ποτε ἔσται, ἀλλὰ συναϊδίως, φωτὸς ὄντος τοῦ Θεοῦ, ὡς Δαβὶδ φησιν· Ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς· καὶ Δανιήλ· Καὶ τὸ φῶς μετ' αὐτοῦ ἐστὶν. Εἰ τὸ γέννημα οὐσία ἐστὶ κατ' αὐτοὺς, ὡς καὶ τὸ ἀγέννητον, γέννημα δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ οὐσία ἄρα ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Εἰ βουλήσει καὶ οὐ φύσει ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν ἐγέννησεν, ἢ ἄπαξ βουλήθει, ἀβούλητος τὸ λοιπὸν, ἢ καὶ πάλιν βουλήθει, καὶ πάλιν ἐγέννησεν. Εἰ δὲ οὐ μία βούλησις αὐτοῦ, ἀλλὰ διάφορος, οὐκέτι ἀπλοῦς οὐδὲ ἐνὸς ποιητῆς, ἀλλ' ὡς βούλεται καὶ ποιεῖ. Εἰ Θεὸς οὐ γεννᾷ, ἢ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πάντως, ἢ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι. Ἄλλ' εἰ μὲν οὐ δύναται, ἥττων γεννητικῆς καὶ τελείας φύσεως, πρὸς τῷ καὶ ἀδυναμεῖν· εἰ δὲ δυνάμενος οὐκ ἠβουλήθη, ὁ φύσει ἔσχε, βουλήσει κατέσχεν. Ὡστε εἰ καὶ μήπω ἐγέννησε, βουλήθει ἄρα γεννήσει ποτέ. Εἴ ποτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς, αὐτὸ τὸ ἐκεῖνο, τὸ ποτέ, ἔσται μὲν μετὰ τὸν γεννήσαντα, πρὸ δὲ τοῦ γεννηθέντος. Οὐκέτι οὖν

πρὸ πάντων ὁ Υἱὸς 29.677 χωρὶς τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ποτὲ εὑρεθῆ σεται. Ἡμῶν λεγόντων, Πατὴρ ὄντος ἀεὶ, ἀνάγκη καὶ τὸν Υἱὸν εἶναι ἀεὶ, ἐκεῖνοί φασι· Οὐκοῦν, ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς ἀεὶ δημιουργὸς, καὶ ἡ δημιουργία ἀεὶ ἔσται, καὶ οὕτως ἔσται καὶ ἡ δημιουργία συναΐδιος Πατρὶ καὶ Υἱῷ. Ἄλλ' ὁ εἰπὼν δημιουργὸν οὐχ ἅμα καὶ τὴν δημιουργίαν λέγει. Οὐ γὰρ τῷ οἰκοδόμῳ συν ὑπάρχει τὸ οἰκοδόμημα, οὐδὲ τῷ ναυπηγῷ τὸ σκάφος. Ἡ μὲν γὰρ δημιουργία ἐν τῷ δημιουργῷ, τὸ δὲ δημιουργούμενον μετὰ τὸν δημιουργόν. Πατέρα δὲ εἰπεῖν ἀδύνατον, μὴ ὄντος Υἱοῦ. Καὶ ὁ εἰπὼν Πατέρα οὐχ ἀπλῶς Πατέρα, ἀλλὰ τινος λέγει Πατέρα. Θεὸς, καὶ Κύριος, καὶ παντοκράτωρ, καὶ Σα βαώθ, καὶ ὦν, καὶ Ἄδωναϊ, καὶ Ἐλωϊ, ὁ Θεὸς ἐν ταῖς Γραφαῖς εἴρηται· ἀγέννητος δὲ οὐδαμῆς. Εἰ δέ τις καὶ τοῦτο συγχωρήσει, καὶ τὸ ἀγέννητος καὶ τὰ προκειμένα ὀνόματα λέγειν ἀρμόσει καὶ Ἰου δαίοις καὶ πᾶσι· Χριστιανοῖς δὲ μόνοις τὸ Πατὴρ Χριστοῦ. Εἰ οὖν τὸ μόνον χωρίζον ἡμᾶς τῶν ἄλλων ψευδές, καὶ οὐκ ἀληθές, καὶ ὄνομα θέσει, καὶ οὐ πρᾶγμα φύσει· ψευδῆς ἢ πίστις ἡμῶν, καὶ ἡ ἐλπίς ματαία. Οὐ γὰρ ἀβέβαιος ἡ ἀρχὴ, καὶ τὸ τέλος ἀνίσχυρον. Πάλιν ἐρωτῶσιν· Εἰ ὦν ἐγεννήθη ὁ Υἱὸς, ἢ μὴ ὦν· ἀσαφοῦς καὶ κακοτέχνου τῆς ἐρωτῆσεως οὔσης αὐτῶν. Αἰσχυρόμενοι γὰρ τὸ πότε, καὶ ἐν χρόνῳ, ἐρωτῆσαι, τὸ ὦν λέγουσιν. Ἀντερώτησον αὐτούς· Εἰ ὦν ὁ Θεὸς Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἐγέννησεν, ἢ μὴ ὦν Πατὴρ; Εἰ μὲν γὰρ ὦν Πατὴρ, ὦν ὄντα ἐγέννησεν· εἰ δὲ οὐκ ὦν, γεννητὸς καὶ οὐ φύσει Πατὴρ. Πᾶσαν δὲ φιλονεικίαν αὐτῶν ἀποκλείουσιν αἱ θεῖαι Γραφαί, Μωσέως μὲν βοῶντος περὶ τοῦ Υἱοῦ, Ὁ ὦν με ἀπέστειλε· τοῦ δὲ εὐαγγελιστοῦ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος. Καὶ οὐχ ἅπαξ τὸ ἦν, ἀλλὰ τέταρτον. Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ· Ὁ ὦν ἐκ τοῦ Θεοῦ· καὶ Ὁ ὦν ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς· καὶ ἐν ἐτέροις· Ὁ ὦν ἐν τῷ οὐρανῷ· Καὶ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει· Ὁ ὦν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος· καὶ ὁ Παῦλος· Ὁς ὦν ἀπαύγασμα τῆς δόξης· καὶ Ὁς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων· καὶ πάλιν· Ὁ ὦν ἐπὶ πάντων Θεὸς εὐλογητός. Εἰ ἀληθινὸς Θεὸς, καὶ φῶς, καὶ ἄτρεπτος, καὶ ἀγαθός, καὶ ἅγιος, καὶ Κύριος ὁ Υἱὸς, ταῦτα δὲ καὶ ὁ Πατὴρ ὦν, οὐχ ὁμοίως ἐστίν, ἀλλὰ μειζρόνως· οὐκ οὐσίας ὑπεροχῇ ἀλλὰ ποιότητος ὑπερβολῇ. 29.680 Οὐσία γὰρ οὐσίας μᾶλλον οὐ λέγεται, ποιότης δὲ ποιότητος. Ἄνθρωπος γὰρ ἀνθρώπου μᾶλλον οὐ λέγεται· ἀγαθὸς δὲ ἀγαθοῦ, καὶ δίκαιος δικαίου. Τῶν γεννητῶν ἢ αὐτῆ φύσις πρὸς τὸν γεννήσαντα, κἂν ἐτέρως ὁ γεννηθεὶς τὸ εἶναι ἔχη. Οὐδὲ γὰρ Ἄβελ, ὁ ἐκ συνδυασμοῦ γεννηθεὶς, ἕτερος παρὰ τὸν Ἄδὰμ, τοῦ Ἄδὰμ μὴ γεννηθέντος ἀλλὰ πλασθέντος. Εἰ τὸ αἴτιον τοῦ αἰτιατοῦ μείζον καὶ διάφορον κατ' οὐσίαν, πᾶς δὲ πατὴρ αἴτιος, καὶ πᾶς υἱὸς αἰτιατός, μείζους καὶ διάφοροι κατ' οὐσίαν οἱ πατέρες τῶν υἱῶν, καὶ οὐ μιᾶς οὐσίας. Ἄλλ' οὐκ ἀληθές. Ἐρωτῶσιν· Εἰ, γεννήσας ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν, ἐπαύσατο τοῦ γεννᾶν αὐτόν· κἂν λάβωσιν, ὅτι ἐπαύσατο, ἐπάγουσιν· Οὐκοῦν καὶ ἤρξατο γεννᾶν. Πᾶν γὰρ τὸ τέλος ἔχον καὶ ἀρχὴν ἔχει· οὐκ ἄρα οὖν ἦν ἀεὶ ὁ Υἱός. Ἐροῦμεν οὖν· Εἰ τὸ παυόμενον ἀνάγκη καὶ ἀρχὴν ἔχειν, καὶ τὸ ἀρχὴν ἔχον ἀνάγκη καὶ παύεσθαι· ἄγγελοι οὖν καὶ πάντα τὰ ἀσώματα ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἔχοντα, ἀνάγκη καὶ τέλος τοῦ εἶναι ἔξει. Ἄλλ' ἄτοπον. Δυνατὸν οὖν, καὶ ἀρξάμενον τοῦ εἶναι, μὴ πεπαῦσθαι, καὶ παυσάμενον, μὴ ἤρχθαι. Εἰ δὲ μὴ, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἰ ἀρχὴν τοῦ εἶναι ἔχει, καὶ τέλος κατ' αὐτούς ἐξ ἀνάγκης ἔχει· ἐπειδὴ πᾶν τὸ ἀρχὴν ἔχον καὶ τέλος ἔχειν βούλονται. Καὶ πῶς οὐ βλάσφημον; Καὶ ἡ πρόγνωσις δὲ τοῦ Θεοῦ, ἀρχὴν οὐκ ἔχουσα, μετὰ τὸ γενέσθαι περὶ ὧν προέγνω, τέλος ἔχει. Ὡστε οὐ τὸ τέλος ἔχον ἀνάγκη καὶ ἀρχὴν ἔχειν. Τὸ ἐν ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων, ἢ ἐνεργεῖα, ἢ βουλή, ἢ οὐσία λέγεται. Ὁ Σωτὴρ οὖν εἰπὼν· Ἐγὼ καὶ Πατὴρ ἐν ἑσμεν, καθ' ἓν τι τῶν προγεγραμμένων εἴρηκεν. Οὐκοῦν εἰ μὲν κατ' ἐνέργειαν λέγουσιν, ἀνάγκη καὶ κατ' οὐσίαν λέγειν· τῶν γὰρ ἑτέρου σίων οὐκ ἂν εἴη ἢ ἐνέργεια ὁμοία· εἰ δὲ κατὰ βούλησιν ἐν, οὐχ ὅσα ὁ Πατὴρ βούλεται μόνον, ἀνάγκη καὶ τὸν Υἱὸν βούλεσθαι, ἀλλ' ὅσα καὶ ὁ Υἱὸς βούλεται, ἀνάγκη καὶ τὸν Πατέρα

βούλεσθαι. Ἐπιτάξει οὖν καὶ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ περὶ ὧν βούλεται, εἴ γε καὶ ἐπιτάττεται. Εἰ δὲ ἐπιτάττεται μόνον, ἀναγκαζόμενος καὶ οὐχὶ βουλόμενος ὑπηρετεῖ. Εἰ δὲ οὔτε ἐνεργεῖα οὔτε βουλήσει, λείπεται κατ' αὐτοὺς ἔν κατ' οὐσίαν εἶναι, τουτέστιν ὁμοούσιον Πατέρα καὶ Υἱόν. Ὅτι τὸ ἀγέννητος ὑπάρξεώς τινος δήλωσις, καὶ οὐκ οὐσίας. Εἰ τὸ ἀγέννητος οὐσία ἐστὶ, καὶ τὸ γεννητὸς οὐσία, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ὁμοούσιοι Πατὴρ καὶ Υἱός, πᾶν ἐξ ἀνάγκης γέννημα μιᾶς οὐσίας· ὁμοούσια οὖν 29.681 τὰ γεννήματα τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Καὶ πῶς οὐ βλάσφημον; εἰ ὁ ἀγέννητος πρὸς τὸν γεννητὸν Υἱὸν ἂν τιδιαστελλόμενος οὐσία ἐστὶ, καὶ ὁ ἄκτιστος πρὸς τὴν κτίσιν ἀντιδιαστελλόμενος οὐσία ἐστίν. Ἔσται οὖν καὶ ἀγέννητος οὐσία, καὶ ἄκτιστος οὐσία. Δύο οὖν ὁ Θεὸς, καὶ οὐ μία οὐσία. Ἔτι δὲ καὶ πᾶσα ἢ κτίσις ἔσται οὐσία μία. Ψευδὲς δὲ τοῦτο· μία μὲν γὰρ κτίσις, διάφοροι δὲ οὐσίαι. Οὕτω δὲ καὶ τὸ ἄτρεπτον αὐτοῦ, καὶ τὸ ἀναρχον, καὶ πολλὰ ἕτερα οὐσίαι ἔσονται. Εἰ ἀγέννητον τὸν Πατέρα καὶ γεννητὸν τὸν Υἱὸν εἰπὼν τις, τὰς οὐσίας ἐδήλωσε, τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν εἰπεῖν τις θελήσας, πῶς ἂν ἐτέρως εἰπεῖν δυνησεται ἢ οὕτως; Ὑπάρξεως οὖν τρόπος τὸ ἀγέννητος, καὶ οὐκ οὐσίας ὄνομα. Εἰ τὰ διάφορον τὴν ὑπαρξιν τοῦ εἶναι ἔχοντα διάφορον ἔχει καὶ τὴν οὐσίαν, οὐδὲ οἱ ἄνθρωποι ὁμοούσιοι. Ἄλλη γὰρ ὑπαρξις Ἀδὰμ ἐκ γῆς πλασθέντος, ἄλλη δὲ Εὕας ἐκ πλευρᾶς γενομένης, ἄλλη δὲ Ἄβελ, ἐκ συνδυασμοῦ γάρ· ἄλλη δὲ τοῦ ἐκ Μαρίας, ἐκ παρθένου μόνης. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πτηνῶν καὶ τετραπόδων. Εἰ ἀγέννητος ὁ Πατὴρ, ὅτι μὴ ἐγεννήθη, ὁ δὲ Υἱὸς γεννητὸς, διὰ τοῦ γεννηθῆναι, μετὰ τὸν γεννηθέντα ὁ ἀγέννητος. Οὐ γὰρ εἶχε πρὸς ὃν ἀγέννητος κληθήσεται. Τῶν γὰρ ὄντων αἱ ἀντιδιαστολαί, οὐ τῶν μὴ ὄντων. Εἰ Θεὸς ἦν ποτε, Πατὴρ δὲ οὐκ ἦν, γενόμενος Πατὴρ προσείληφε τὸ, πατήρ. Ὡστε Θεὸς μὲν ἀγέννητος, γεννητὸς δὲ Πατήρ· γεννητὸς ἄρα καὶ ἀγέννητος ὁ αὐτὸς ἀπλοῦς ὢν. Εἰ τὸ ἀδύνατον ἐναντίον τῷ δυνατῷ, καὶ τὸ ἄσοφον τῷ σοφῷ, καὶ πάντα τὰ ἀντιδιαστελλόμενα ἐναντία ἀλλήλοις, ἐναντίον καὶ τὸ ἀγέννητον τῷ γεννητῷ. Ἐναντίος οὖν ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ κατ' οὐσίαν, εἴ γε μὴ τρόπος ὑπάρξεως τὸν ἀγέννητον, ἀλλ' οὐσία. Εἰ κτίσμα καὶ οὐ γέννημα ὁ Υἱός, καὶ πάντα δὲ τὰ ὄντα κτίσματα, μάτην ἀγέννητος ὁ Πατὴρ λέγεται, οὐκ ὄντος ὅλως γεννήματος πρὸς ὃ καλεῖται ἀγέννητος. Δικαιότερον οὖν ἄκτιστος ἢ ἀγέννητος λέγοιτο ἂν. Τὸ ἀγέννητος εἰ ὄνομα, οὐκ οὐσία. Τῶν γὰρ οὐσιῶν σημαντικὰ τὰ ὀνόματα, οὐκ αὐτὰ οὐσία. Εἰ δὲ αὐτοουσία τὸ ἀγέννητος, λεγέτωσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς. Οὐ γὰρ ἐκ τῶν οὐσιῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζομεν, καὶ μάλιστα τὰ 29.684 ἀσώματα. Εἰ τὸ ἀγέννητος ὄνομα τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν οὐσίαν τὴν ἰδίαν εἰδὼς ὁ Θεὸς τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας ἠγνόησεν, ἢ καὶ τὸ ὄνομα εἰδὼς τοὺς ἀκούοντας ἠπάτησε. Κύριος γὰρ φησιν· Παντοκράτωρ ὄνομά μου. Καὶ παρὰ Μωσέως ἐρωτηθεὶς, τί ὄνομα αὐτῷ, φησὶν· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν· καὶ πάλιν· Ὁ Θεὸς Ἀβραάμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ· τοῦτό μοι ὄνομα αἰώνιον· καὶ Δαβίδ· Κύριος ὄνομά σοι. Ἀγέννητον δὲ ὄνομα οὔτε αὐτὸς ἑαυτῷ, οὔτε τις τῶν ἀγίων εἶρηκεν. Εἰ δὲ οὔτε ἠπάτησεν, οὔτε ἠγνόησεν (ἀσεβὲς γὰρ τι τούτων εἰπεῖν), τὸ ἀγέννητος οὐκ ὄνομα αὐτοῦ. Τὸ ἀγέννητος ἢ οὐσία ἐστίν, ἢ συμβεβηκὸς (παρὰ ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἂν εἴη)· ἀλλ' οὐσία μὲν οὐκ ἔστιν, οὔτε γὰρ τὸ ἀντιδιαστελλόμενον αὐτῷ· γεννητὸς γὰρ ὁ Υἱός, οὐ καθὸ οὐσία, ἀλλὰ καθὸ ἐγεννήθη· εἰ δὲ συμβεβηκὸς, ἢ συμπέφυκεν, ἢ ἐνδέχεται ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν. Ἄλλ' εἰ μὲν συμπέφυκεν, ἀνάγκη τῷ Θεῷ καὶ οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς εἶναι. Ἐξ ἀνάγκης γὰρ τὰ τοιαῦτα συμβαίνει οἷς συμβέβηκεν. Εἰ δὲ ἐνδεχομένως, ἔσται καὶ ἀγέννητός ποτε καὶ γεννητός. Εἰ ἀγέννητον λέγουσι τὸν Θεόν, ὅτι μὴ ἐγεννήθη, οὐ τί ἐστίν ἢ οὐσία αὐτοῦ, λέγουσιν, ἀλλὰ τί οὐκ ἔστιν. Οὐδεμία δὲ οὐσία ἐξ ὧν οὐκ ἔστι γνωρίζεται, ἀλλ' ἐξ ὧν ἐστίν. Καὶ τὸ ἀθάνατος γὰρ, καὶ τὸ ἀφθαρτος καὶ τὸ ἄτρεπτος, οὐ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι μὴ ἀποθνήσκει,

μήτε φθείρεται, μήτε τρέπεται ὡς τὰ κτίσματα, δηλοῖ. Διδασκέτωσαν οὖν τί ὁ Θεός ἐστίν, οὐ τί οὐκ ἔστιν. Εἰ τὸ ἀγέννητος οὐκ ὄνομα οὐσίας, ἀλλ' αὐτοουσία, οὐσία δὲ καὶ ὁ Υἱός· ἀγέννητος καὶ ὁ Υἱός, καὶ πᾶσα δὲ οὐσία ἀγέννητος. Εἰ τὸ ἀγέννητον οὐσία τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ γέννημα οὐσία τοῦ Υἱοῦ· τὸ κτίσμα οὖν ἢ ποίημα οὐκ οὐσία αὐτοῦ. Μία γὰρ καὶ οὐ πολλὰ οὐσίαι ὁ Υἱός. Ἄνθρωπόν τις εἰπὼν, ἢ λίθον, ἢ ξύλον, οὐσίαν τινὰ δηλοῖ· γέννημα δὲ εἰπὼν, οὐκ οὐσίαν ἀπλῶς δηλοῖ· ἐπεὶ πᾶν γέννημα οὐσία μία. Εἰ δὲ οὐκ οὐσίας τινὸς τὸ γέννημα σημαντικόν, οὐδὲ τὸ ἀγέννητος δηλονότι. Εἰ ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεός, ὅτι μὴ ἐγεννήθη· οὕτω καὶ ἄφθαρτος, ὅτι μὴ φθείρεται. Ὡσπερ οὖν τὸ ἄφθαρτον τὸ ἀτελεύτητον αὐτοῦ δηλοῖ, οὕτω καὶ τὸ ἀγέννητον τὸ ἄναρχον. Εἰ δὲ ἀγέννητος μὲν, οὐκ ἄφθαρτος δὲ, ἔσται μὲν ἄναρχος, οὐκ ἀτελεύτητος δέ· ὅπερ ἄτοπον. Οὐκ οὐσία οὖν τὸ ἀγέννητος, ἀλλὰ δὴ λωσις τοῦ μὴ γεγενῆσθαι. Εἰ φύσει ἀγέννητος ὁ Πατήρ, φύσει γεννητὸς καὶ ὁ Υἱός. Εἰ δὲ φύσει γέννημα, οὐκέτι κτίσμα. Ὅντος οὖν τοῦ φύσει γεννημένου, ἀνάγκη καὶ τὸν γεννήσαντα εἶναι· γέννημα 29.685 γὰρ χωρὶς γεννήσαντος οὐκ ἂν εἴη. Λεγέτωσαν οὖν τὸν γεννήσαντα, εἰ ὁ Πατήρ οὐκ ἐγέννησεν. Εἰ ὁ Θεός ἀγέννητος οὐσία, καὶ ὁ Υἱός γεννητὸς οὐσία, καὶ ὁ Παράκλητος κτίσμα οὐσία, τὸ Πατήρ καὶ Υἱός καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ὀνόματα μόνον χωρὶς οὐσιῶν. Βαπτίζετοσαν οὖν εἰς ἀγέννητον, καὶ γεννητὸν, καὶ κτίσμα. Τὰ γὰρ πράγματα τῶν ὀνομάτων ἰσχυρότερα, καὶ τὰ ὄντα τῶν λεγομένων πρὸς ἐνέργειαν ὠφελιμώτερα. Εἰ ἀγέννητος, φασὶν, ὁ Πατήρ, γεννητὸς δὲ ὁ Υἱός, οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας. Ἀγέννητος γὰρ καὶ γεννητὸς οὐκ ἂν εἴη μιᾶς οὐσίας. Ἄλλ' οὐκ οὐσίας ἡμεῖς ταῦτα λέγομεν, ὀνόματα δὲ δηλοῦντα τὴν ἐκάστου αὐτῶν ὑπαρξιν. Οὐδὲν δὲ κωλύει διαφόρων ὀνομάτων μίαν οὐσίαν εἶναι, ὡς καὶ τὸ ἐναντίον διαφόρων οὐσιῶν τῆς κτίσεως ἓν ὄνομα. Εἰ ὁμοούσιος, φασὶν, ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ὁ Πατήρ δὲ ἀγέννητος, ὁ δὲ Υἱὸς γεννητός· ἢ αὐτὴ ἄρα οὐσία ἀγέννητος καὶ γεννητή. Ἄλλ' οὐ μέρος φαμέν τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, ὡς διαιρουμένην τὴν οὐσίαν ἀγέννητον καὶ γεννητὸν εἶναι, ἀλλ' ὅλον ὅλου γεννητὸν ἐξ ἀγεννήτου, τέλεια δύο, καὶ οὐ δύο μέρη ἐξ ἑνός τινος. Εἰ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς ἐλήλυθεν ὁ Σωτὴρ, ὡς αὐτὸς φησιν, Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Πατρὸς μου· πάντα ὅσα ὁ Πατήρ λέγεται, ἀνάγκη καὶ τὸν Υἱὸν λέγεσθαι. Λεχθήσεται οὖν καὶ ἀγέννητος, εἰ καὶ τοῦτο ὄνομα τοῦ Πατρὸς. Εἰ δὲ τιμὴ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ τὸ ἀγέννητος ὄνομα, ὁμοίως δὲ καὶ τὸν Υἱὸν τιμᾶν δεῖ, κατὰ τὴν αὐτοῦ φωνὴν τὴν λέγουσαν· Ἴνα πάντες τιμῶσι τὸν Υἱὸν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα· ἀνάγκη καὶ τὸν Υἱὸν ἀγέννητον λέγειν, ἵνα μία τιμὴ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ σώζηται. Εἰ ἐφανέρωσεν ὁ Υἱὸς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς τοῖς ἀνθρώποις, ὡς αὐτὸς φησιν, Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις, κύριον δὲ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ὄνομα τὸ ἀγέννητος· δεικνύτωσαν ποῦ ἀγέννητον αὐτὸν ὁ Σωτὴρ εἴρηκεν. Εἰ μείζων πάντων ἐστὶν ὁ Θεός, πότερον ἢ οὐσία μείζων ἐστίν, ἢ τῷ πάντων αὐτὸν αἴτιον εἶναι, αὐτὸν δὲ μηδενὸς γεγενῆσθαι; Εἰ μὲν γὰρ ἢ οὐσία, καὶ πᾶσα ἢ οὐσία μείζων πάντων ἐστίν· εἰ δὲ ἢ ἀγέννητος, οὐ ταῦτὸν ἄρα οὐσία καὶ ἀγέννητος. Εἰ τὸ ἀγέννητον ἔστι τι, καὶ τὸ ἀθάνατον, καὶ τὸ ἀτελεύτητον, καὶ τὸ ἄνοσον, καὶ τὸ ἀγήρων ἔσται τι. Οὐκοῦν τῷ μὲν ἀγέννητος εἶναι ὑπερ 29.688 ἔξει πάντων, τοῖς δὲ ἄλλοις ταῦτὸν ἔσται ἀγγέλους καὶ πνεύμασι καὶ ψυχαῖς. Καὶ γὰρ ταῦτα ἀθάνατα καὶ ἀτελεύτητα. Εἰ δὲ μὴ ἀφ' ὧν οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἀφ' ὧν ἐστὶν ὑπερέχει (οὐδὲ γὰρ ἄνθρωπος ἀλόγου βελτίων τῷ μὴ εἶναι ἄψυχος καὶ ἀναίσθητος· ταῦτα γὰρ καὶ τὸ ἄλογον, ἀλλὰ τῷ εἶναι λογικός)· οὕτω καὶ ὁ Θεός, οὐ τῷ ἀγέννητος, ἀλλὰ τῷ πάντων αἴτιος εἶναι, ἔσται μείζων. Εἰ ἀντιδιαστέλλεται ὁ ἀγέννητος τῷ γεννητῷ· ὁ δὲ ἀγέννητος οὐσία ἀπλή· καὶ τῷ ἄτρεπτος καὶ ἀθάνατος καὶ ἀσχημάτιστος, καὶ πᾶσιν ἀντιδιασταλήσεται πρὸς τὸν γεννητὸν. Εἰ γὰρ τινὶ μὲν ἀντιδιαστέλλεται, τοῖς δὲ λοιποῖς οὐ, σύνθετος καὶ οὐχ ἀπλοῦς. Εἰ ὁ γνοῦς, ὅτι

ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεός, ὃ τι ποτέ ἐστιν ὁ Θεός ἀκριβῶς ἔγνω, μεῖζον δὲ οὐδὲν ἐστὶ τοῦ τὸν Θεὸν κατὰ τὴν αὐτοῦ φύσιν γινῶναι, ἀλλ' αὕτη ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ὁ διδάξας ἡμᾶς, ὅτι ἀγέννητός ἐστιν ὁ Θεός, μεῖζον εὐρεθῆσεται ὢν ὁ Θεός ἠτοίμασε τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν. Ἐκείνων γὰρ οὐδὲν δυνατὸν ἄνθρωπον ὄντα γινῶναι· ὢν οὔτε ὀφθαλμὸς τις εἶδεν, οὔτε οὖς ἤκουσεν, οὔτε ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἄμαρτωλοὶ τὸ ἀγέννητος ὄνομα ἤκουσαν. Τὸ μεῖζον οὖν ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἐτέρου ὁ Θεός τοὺς ἀμαρτωλοὺς διδάξας, τὸ ἦττον καὶ μηδὲν εἰς ζωὴν αἰώνιον συντελοῦν τοῖς δικαίοις ἐφύλαξε. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; Τὸ ἀγέννητος οὔτε ὄρος ἐστὶ Θεοῦ, οὔτε ἴδιον. Ταῦτα γὰρ ἂν τιστρέφει ἐκείνοις ὢν ὄρος ἢ ἴδιον τυγχάνουσιν. Ἄνθρωπος γὰρ ζῶν λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν· καὶ εἴ τι ζῶν λογικόν, θνητόν, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν, ἄνθρωπος τοῦτο· ἴδιον δὲ ἀνθρώπου τὸ γελαστικόν, καὶ εἴ τι γελαστικόν, ἂν ἄνθρωπος. Τὸ δὲ ἀγέννητος εἴ τις συγχωρήσει ἐπὶ μόνο Θεοῦ λέγεσθαι, οὐχ ἅμα καὶ εἴ τι Θεός, τοῦτο ἀγέννητος. Ὁ οὖν Υἱός, Θεός ὢν, οὐκ ἀγέννητός ἐστιν. Οὔτε γοῦν ὄρος οὔτε ἴδιον τὸ ἀγέννητος· οὐ γὰρ ἀντιστρέφει. Ὅτι οὐκ κτίσμα ὁ Υἱός. Εἰ κτίσμα Θεοῦ ὁ Υἱός, πᾶν δὲ κτίσμα δούλον τοῦ κτίστου· δούλος ὁ Χριστός, καὶ οὐχ Υἱός τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἔλαβεν οὖν μορφήν δούλου, Κύριος ὢν, ἀλλ' ἦν δούλος. Τὸ ποίημα τῷ ποιητῇ τῆς αὐτῆς δυάμεως οὐ κοινώνει· οὐδὲν ἄρα κοινόν ἐστὶν Υἱοῦ καὶ Πατρὸς· οὐδὲ ἡ κτίσις, εἶπερ ποίημα καὶ οὐ γέννημα ὁ Υἱός. Εἰ γέννημα ὁ Υἱός, ὡς ἐν τῶν γεννη 29.689 μάτων, πᾶν δὲ γέννημα κτίσμα, οὐκ κτίσμα ὁ Υἱός· οὐδὲ γὰρ γέννημα ὡς ἐκεῖνα. Εἰ ἐλάττωνα ὁ Θεός δημιουργεῖν οὐκ ἠδύνατο τοῦ ἐνός Υἱοῦ, διὰ τὸ μὴ πεφυκέναι· οὐδὲ ὁ Υἱός ἄρα διάφορα δημιουργήσει, ἀλλὰ ἐν τι. Εἰ τὰ ἐλάττω ὑπὸ ἐλάττονος δημιουργεῖται, καὶ τὰ μεῖζονα δὲ ὑπὸ μεῖζονος· διὰ πολλῶν ἄρα ἢ κτίσις, ἐπεὶ οὐκ ἅπαντα ἴση. Εἰ δημιουργικὸς ὁ Θεός φύσει, οὐκ ἐνός ἔσται, ἀλλὰ πολλῶν. Ἡ γὰρ ἀσθενεῖα ἄλλο οὐκ δημιουργεῖ, ἢ φθόνῳ καὶ βασκανίᾳ. Εἰ διὰ Υἱοῦ Πατρὸς δύναμις ἐδημιούργησε, Πατὴρ καὶ οὐχ Υἱός ὁ δημιουργός, ὡσπερ οὐδὲ τὸ ἐργαλεῖον ὁ τεχνίτης. Οὐκ ἄρα οὖν ταπεινότερον ἢ κατὰ τὸν Πατέρα τὸ δημιουργεῖν τὰ ὑπὸ τοῦ Υἱοῦ γενόμενα. Εἰ τὴν δημιουργίαν τῆς οὔσης κτίσεως ἐπιρσχύνθη δι' ἑαυτοῦ ποιῆσαι ὁ Θεός, καὶ τὴν δοξολογίαν αὐτῆς οὐ προσίεται. Ἄ γὰρ ποιῆσαι ἐπιρσχύνετο, γενόμενα ἴδια νομισθῆναι οὐ θελήσει. Εἰ ταῦτόν κτίζειν καὶ γεννᾶν τὸν Θεόν, ἐπειδὴ ἀπλοῦς· ταῦτόν καὶ τὸ σώζειν αὐτόν καὶ ἀπολλύειν, καὶ ζωογονεῖν καὶ ἀποκτείνειν. Εἰ δὲ τοῦτο, ταῦτόν ἄρα σωτηρία καὶ ἀπώλεια, καὶ ζωὴ καὶ θάνατος. Εἰ Θεοῦ Χριστὸς δύναμις καὶ σοφία, ταῦτα δὲ ἄκτιστα καὶ συναΐδια Θεῷ (οὐ γὰρ ἦν ποτε ἄσοφος καὶ ἀδύναμος)· ἄκτιστος καὶ συναΐδιος Χριστὸς Θεῷ· εἰ δὲ, καθὸ ἐνέργεια, δύναμις, καὶ σοφία Θεοῦ λέγεται, καὶ ἡμεῖς δύναμις καὶ σοφία Κυρίου λεγοίμεθα ἂν, ὡς αὐτὸς Θεοῦ. Ἄλλ' ἄτοπον. Εἰ μὴ αἰδῖος Θεός ὁ Υἱός, ἐξ ἀνάγκης πρόσφατος· εἰ μὴ ἀληθινός, ψευδής· εἰ μὴ φύσει, θέσει. Ἀσεβῶν δὲ προσφάτοις καὶ ψευδέσι καὶ μὴ φύσει λατρεύειν. Οὐκ ἔσται γὰρ σοί, φησί, Θεός πρόσφατος· καὶ ὁ Παῦλος· Ἀλλὰ τότε μὴν, οὐκ εἰδότες Θεόν, ἐδουλεύσατε τοῖς φύσει μὴ οὔσι θεοῖς. Ἡ ἀσεβεῖς οἱ οὕτω Χριστῷ λατρεύοντες· ἢ φύσει καὶ ἀληθινός Θεός, καὶ εὐσεβεῖς. Εἰ ὁ Υἱός ἐνέργημα, καὶ οὐ γέννημα, οὔτε ὁ ἐνεργήσας, οὔτε μὴν τὸ ἐνεργηθὲν αὐτός ἐστιν (ἕτερον γὰρ ἦν ἡ ἐνέργεια παρὰ ταῦτα), ἀλλὰ καὶ ἀνυπόστατος· οὐδεμία γὰρ ἐνέργεια ἐνυπόστατος. Εἰ δὲ τὸ ἐνεργηθὲν, τρίτος ἐκ Πατρὸς, καὶ οὐκ ἄμεσίτευτος. Ὁ ἐνεργήσας γὰρ πρῶτος, εἶτα ἡ ἐνέργεια, καὶ οὕτω τὸ ἐνεργηθὲν. Εἰ μονογενὴς ὁ Υἱός, διὰ τὸ μόνος ἐκ μόνου γεγεννηθῆναι· μονόκτιστος κυριώτερον ἂν λέγοιτο, κτίσμα μὲν ἀληθῶς κατ' εὐνόμιον ὢν, γέννημα δὲ ψευδῶνύμως καλούμενος. Εἰ ὁ Υἱός δημιούργημα τοῦ Πατρὸς μόνος, τὰ δὲ πάντα τοῦ Υἱοῦ, εἰπὼν, τὰ ἐμὰ πάντα σὰ ἐστὶ, δυνατὸν εἰπεῖν· ἐπαγαγὼν δὲ, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, κατ' εὐνόμιον 29.692 μιον οὐκέτι καλῶς. Αὐτὸς γὰρ ἑαυτοῦ εἶναι οὐκ ἠδύνατο. Φαίνεται

οὖν, ὅτι περὶ τῆς ὁμοιότητος καὶ τῆς κατὰ πάντα ἀπαραλλάκτου καὶ ὁμοίας οὐσίας αὐ τῶν, οὐ περὶ κτισμάτων διαλεχθεῖς. Εἰ Θεὸς ὁμοίως κτίζει καὶ γεννᾷ, ὁμοίως καὶ κτίστης ἡμῶν καὶ Πατὴρ ἐστὶν ὁ Χριστός· Θεὸς γὰρ, καὶ οὐ χρεῖα τῆς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος υἱοθεσίας· ὡσπερ οὐδὲ τοῦ δι' ἄλλου τινὸς γεγενῆσθαι ἡμᾶς αὐτοῦ κτίσματα· καίτοι γε πολλὰ τῶν κτισμάτων οὐδὲ τὸ τῆς υἱοθεσίας πνεῦμα φύσιν ἔχει δέχεσθαι, ὡς τὰ ἄλογα καὶ τὰ ἄψυχα. Εἰ ἡμεῖς, κτίσματα ὄντες, διὰ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος υἱοθεσίας υἱοὶ γινόμεθα, λεγέτωσαν, εἰ καὶ ὁ Υἱὸς κτίσμα ἐστὶ, διὰ τίνος εἰς υἱοθεσίαν τοῦ Πατρὸς ἐγένετο; Εἰ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐστὶν, οὐδὲν δὲ ἔχει ὁ Πατὴρ χωρὶς τῶν διὰ τοῦ Υἱοῦ γενομένων, εἰ μὴ, κατ' αὐτούς, αὐτὸν μόνον· καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἔχειν ὀφείλει· ὅπερ ἀδύνατον. Εἰ ἡ εἰκὼν πάντως ὁμοία, καθοτιοῦν ὁ υἱὸς ἐστὶν εἰκὼν· ἡ δὲ κτίσις κατ' οὐδὲν ὁμοία τῷ κτίσαντι, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἄν ὁμοιος· εἰκὼν ὡν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς, οὐκ ἂν εἴη κτίσις αὐτοῦ. Εἰ τὸ ἀσώματον, γεννῶν, ἀνάγκη ὡς σῶμα γεννᾷ· καὶ βλέπον, ὡς σῶμα βλέψει· καὶ ἀκούον, ὡς σῶμα ἀκούσει· καὶ πᾶσαν ἐνέργειαν ὡς σῶμα ἐνεργήσει· εἰ δὲ ταῦτα ἐτέρως, καὶ γεννῶν ἐτέρως δηλονότι γεννήσει. Ὁ αὐτὸς τις οὐκ ἔχει, ἐτέροις χαρίζεσθαι οὐ δύναται· εἰ οὖν κτίσμα καὶ δοῦλος ὁ Υἱὸς, ἐλευθέρους ἄλλους ποιεῖν οὐ δύναται. Τὸ φύσει μέσον τινῶν ἐκατέρων τῶν ἄκρων ἐφάπτεται· εἰ οὖν φύσει μεσίτης Χριστὸς Θεοῦ καὶ ἡμῶν, καὶ οὐ κατ' οἰκονομίαν, φύσει συνῆπται Θεὸς καὶ κτίσις. Εἰ ὁμοίος ἐστὶν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, οὐ κατ' οὐσίαν δὲ, λείπεται ἢ κατὰ μορφήν, ἢ κατ' ἐνέργειαν· ἀλλὰ μορφῇ μὲν ἀδύνατον (οὐδὲν γὰρ ἀσώματον ἐν μορφῇ)· εἰ δὲ κατ' ἐνέργειαν, οὐκ ἂν καὶ αὐτὸς ἄλ' ἄλλο τι, ἀλλὰ τοιοῦτον οἷον αὐτὸς ἐστὶν ἐνήργησεν ἂν, εἴπερ ποίημα τοῦ Πατρὸς, καὶ οὐ γέννημα. Ἄλλως δὲ καὶ προεῖρηται, καὶ κατὰ ἐνέργειαν ὅμοιον, ἐξ ἀνάγκης καὶ κατ' οὐσίαν ὅμοιον εἶναι. Εἰ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐν ἀποδείξει, κατὰ τὸν Δαβὶδ τὸν εἰπόντα· Καὶ πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ ἐν πίστει· πῶς μᾶλλον ἢ τοῦ Υἱοῦ πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γέννησις ἐν πίστει, καὶ οὐκ ἐν ἀποδείξει; Εἰ ἐξ οὐκ ὄντων ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν ἐποίησεν 29.695 σε, καὶ ὁ Υἱὸς δὲ ἐξ οὐκ ὄντων τὰ πάντα· ἢ αὐτὴ δύναμις καὶ ἐνέργεια τῶν ἐξ οὐκ ὄντων ὁ βούλονται δημιουργεῖν δυναμένων, οὐδαμοῦ τῆς διαφορᾶς τῶν δημιουργουμένων σκοπούμενης. Ἐπεὶ καὶ τῆς κτίσεως ἐν πολλοῖς κατὰ πολλὰ διαφόρου τυγχανούσης, οὐ διάφοροι οἱ δημιουργοὶ, ἀλλ' εἷς ὁ Υἱὸς, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Εἰ τῶν ἐξ οὐκ ὄντων πρῶτον Θεοῦ ποίημα ὁ Χριστὸς, καὶ οὕτω πιστεύοντες αὐτῷ λατρεύουσιν Ἀρειανοί· Ἰωβ δὲ πρῶτον ποίημα Θεοῦ τὸν διάβολον λέγει εἰπών· Τοῦτό ἐστι πρῶτον ἀρχὴ πλάσματος Κυρίου· λανθάνουσι τῷ διαβόλῳ λατρεύοντες, καὶ οὐχὶ τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ. Εἰ δὲ τοῦ Υἱοῦ τὸ πρῶτον αὐτὸν εἰρηκέναι ποίημα λέξουσιν, οὐκέτι ποίημα τὸ Πνεῦμα κατ' αὐτούς τοῦ Κυρίου, ἢ καὶ μετὰ τὸν διάβολον γενόμενον εὑρεθῆσεται. Εἰ ἡ πίστις ἡμῶν ἢ εἰς τὸν Υἱὸν ἔργον ἐστὶ τοῦ Θεοῦ (Τοῦτο γὰρ, φησὶν, ἐστὶ τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύητε εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος), αὐτὸς ἔργον οὐ δύναται εἶναι Θεοῦ. Οὐ ταῦτ' οὖν γὰρ ἢ εἰς αὐτὸν πίστις καὶ αὐτός. Εἰς τὸ, «Ὅταν δὲ ὑποταγῇ αὐτῷ τὰ πάντα, τότε καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς ὑποταγήσεται.» Εἰ θεϊκῶς ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ ὑποτάσσεται, ἐξ ἂρ χῆς ἂν ὑποτέτακτο, ἐξ οὗ καὶ Θεὸς ἦν. Εἰ δὲ οὐχ ὑποτέτακτο, ἀλλ' ὕστερον ὑποταγήσεται, ἂν θρωπίνως, ὡς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ οὐ θεϊκῶς ὑπὲρ ἑαυτοῦ. Εἰς τὸ, «Διὰ τοῦτο ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὀνομα.» Εἰ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, διὰ τὴν ὑπακοήν, τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα τῷ Υἱῷ Θεῷ ὄντι ὁ Πατὴρ ἐχαρίσατο, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξωμολογήσατο Κύριον· πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως οὔτε τὸ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πάντων ὄνομα εἶχεν, οὔτε παρὰ πάντων τὴν ὁμοιολογίαν τοῦ εἶναι Κύριος. Μείζων οὖν ἐγένετο μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, ὅπερ ἄτοπον. Τοιοῦτο δὲ ἐστὶ καὶ τό· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς. Εἰς τὴν ἐνανθρώπησιν οὖν, καὶ οὐκ εἰς τὴν θεότητα ταῦτα νοεῖν δεῖ. Εἰς τὸ,

«Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν.» Τὸ μείζων ἢ μεγέθει, ἢ χρόνῳ, ἢ ἀξιώματι, ἢ δυνάμει, ἢ ὡς αἴτιον μείζων λέγεται. Ἄλλα μεγέθει μὲν ὁ Πατήρ τοῦ Υἱοῦ οὐκ ἂν λεχθείη μείζων· ἀσώματος γάρ. Ἄλλ' οὐδὲ χρόνῳ· ὁ γὰρ Υἱὸς αὐτῶν δημιουργός. Ἄλλ' οὐδὲ ἀξιώματι· οὐ γὰρ ἐγένετο ὁ οὐκ ἦν ποτε. Οὔτε μὴν δυνάμει· Πάντα γὰρ ὅσα ὁ 29.696 Πατήρ ποιεῖ, καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ποιεῖ Οὔτε ὡς αἴτιος· ἐπεὶ ὁμοίως καὶ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν μείζων, εἴπερ γὰρ αὐτοῦ καὶ ἡμῶν αἴτιος. Τιμὴν τοίνυν μᾶλλον τὸ ῥηθὲν Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, οὐκ ἐλάττωσιν τοῦ εἰπόντος δείκνυσιν, ἔπειτα τὸ μείζων οὐ πάντως καὶ ἑτεροουσίον. Ἄνθρωπος γὰρ ἀνθρώπου μείζων λέγεται, καὶ ἵππος ἵπου. Ὡστε εἰ καὶ μείζων ὁ Πατήρ λέγεται, οὐκ εὐθύς καὶ οὐσίας ἐτέρας. Καθόλου δὲ τὰ συγκριτικὰ ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων, καὶ οὐκ ἐπὶ τῶν ἑτεροουσίων λέγεται. Μείζων γὰρ ἂν θρωπος ἀλόγου, οὐ κυρίως λέγεται· οὐδὲ ἄλογον ἀψύχου· ἀλλ' ἄνθρωπος ἀνθρώπου, καὶ ἄλογον ἀλόγου· ὁμοουσίος οὖν ὁ Πατήρ τῷ Υἱῷ, καὶ μείζων λέγεται. Εἰς τὸ, «Τὴν δὲ ὥραν καὶ τὴν ἡμέραν ἐκείνην οὐδεὶς οἶδεν.» Εἰ δημιουργός τῶν ὄλων ὁ Υἱός, τὸν δὲ χρόνον τῆς κρίσεως οὐκ οἶδεν· ὁ ἐδημιούργησεν οὐκ οἶδεν. Οὐ γὰρ τὴν κρίσιν εἶπεν ἀγνοεῖν, ἀλλὰ τὸν χρόνον. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον; Εἰς τὸ αὐτό. Εἰ τὴν γνώσιν πάντων ὧν ὁ Πατήρ ἔχει, ὁ Υἱός οὐκ ἔχει, ἐψεύσατο εἰπὼν· Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστὶ καὶ, καθὼς ὁ Πατήρ γινώσκει με, κάγῳ γινώσκω αὐτόν. Εἰ δὲ ἕτερον τὸ τὸν Πατέρα εἰδέναι, καὶ ἕτερον τὰ τοῦ Πατρός· μείζων δὲ τὸ εἰδέναι τὸν Πατέρα τοῦ τὰ αὐτοῦ εἰδέναι (καθόσον ἕκαστος αὐτὸς τῶν ἑαυτοῦ μείζων)· τὸ μείζων ὁ Υἱός εἰδὼς (Οὐδεὶς γὰρ, φησὶν, οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός), τὸ ἔλαττον οὐκ ἤδει, ὅπερ ἀδύνατον. Διὰ τὸ μὴ συμφέρειν οὖν τοῖς ἀνθρώποις ἀκοῦσαι, τὸν καιρὸν τῆς κρίσεως ἀπεσιώπησεν. Ἡ μὲν γὰρ αἰεὶ προσδοκία θερμοτέρους περὶ τὴν εὐσέβειαν ἀπερ γάζεται· ἡ δὲ τοῦ πολὺν τὸν μεταξὺ χρόνον ἔσσεσθαι γνώσιν ὀλιγωροτέρους ἂν περὶ τὴν εὐσέβειαν ἐποίησεν, ἐλπίδι τοῦ καὶ ὕστερον μεταβαλλομένους δυναθῆναι σωθῆναι. Ἐπεὶ πῶς ὁ πάντα μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης εἰδὼς (εἶπε γοῦν αὐτὰ) οὐκ ἐκείνην τὴν ὥραν ἤδει; Μάτην δὲ καὶ ὁ Ἀπόστολος ἔλεγε· Ἐν ᾧ εἰσι πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως ἀπόκρυφοι. Εἰς τὸ αὐτό. Εἰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνῶν, οὐδὲν ἀγνοεῖν τῶν τοῦ Θεοῦ δύναται, ὁ δὲ Υἱός 29.697 ἀγνοεῖ μείζων κατ' αὐτοὺς τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ, ὅπερ οὐδὲ ἴσον εἶναι θέλουσιν. Εἰς τὸ «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο.» Εἰ ἀληθῶς ὁ Υἱός ἔλεγε, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο, οὐ δειλίαν ἑαυτοῦ καὶ ἀσθένειαν κατηγορεῖ μόνον, ἀλλὰ εἶναι τι καὶ ἀδύνατον τῷ Πατρὶ ἐνόμιζεν. Τὸ γὰρ, Εἰ δυνατόν, ἀμφιβάλλοντος ἦν, καὶ οὐ πεπεισμένου δύνασθαι τὸν Πατέρα σῶσαι αὐτόν. Πῶς δὲ καὶ ὁ νεκροῖς τὸ ζῆν χαριζόμενος οὐ πολλῶ μᾶλλον τοῖς ζῶσι τὸ ζῆν φυλάττειν ἠδύνατο; Διὰ τί οὖν ὁ Λάζαρον καὶ πολλοὺς νεκροὺς ἀναστήσας οὐχ ἑαυτῷ παρέχει τὸ ζῆν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Πατρός ἤτει τὸ ζῆν, φοβούμενος εἰπὼν· Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρ' ἐλθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο; Καὶ εἰ ἄκων δὲ ἀπ' ἐθησκεν, οὐκέτι ταπεινώσας ἑαυτόν, ὑπήκοος μέχρι θανάτου ἐγένετο τῷ Πατρὶ, οὐδὲ δέδωκεν ἑαυτόν, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος· Τοῦ δόντος ἑαυτόν λύτρον ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν· εἰ δὲ ἐκὼν, τίς χρεια τοῦ, Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο; Ἐπὶ τῶν οὖν εἰς αὐτόν ἁμαρτάνειν μελλόντων, ἵνα μὴ ἁμαρτώσιν, καὶ οὐκ ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο δεκτέον· ὑπὲρ ὧν καὶ σταυρωθεὶς ἔλεγε· Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς, ὅτι οὐκ οἶδασιν τί ποιοῦσιν. Οὐ δεῖ οὖν τὰ κατ' οἰκονομίαν ὡς ἀπλῶς εἰρημένα ἐκδέχεσθαι. Εἰς τὸ, «Κάγῳ ζῶ διὰ τὸν Πατέρα.» Εἰ διὰ τὸν Πατέρα ὁ Υἱός ζῆ, δι' ἕτερον, καὶ οὐ δι' ἑαυτόν ζῆ. Ὁ δὲ δι' ἕτερον ζῶν αὐτοζωὴ εἶναι οὐ δύναται. Οὐδὲ γὰρ ὁ κατὰ χάριν ἅγιος αὐτοάγιος. Ἐψεύσατο οὖν ὁ Υἱός εἰπὼν· Ἐγὼ εἶμι ἡ ζωὴ καὶ πάλιν· Οὕτω καὶ ὁ Υἱός οὐς θέλει ζωοποιεῖ. Εἰς τὴν ἑνανθρώπησιν οὖν, καὶ οὐκ εἰς τὴν θεότητα τὸ εἰρημένον νοεῖν δεῖ. Εἰς τὸ, «Οὐδὲ ὁ Υἱός ἀφ' ἑαυτοῦ τι ποιεῖ.» Εἰ τὸ αὐτεξούσιον

τοῦ ὑπεξουσίου βέλτιον, ὁ δὲ ἄνθρωπος αὐτεξούσιος, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὑπεξούσιος, ὁ ἄνθρωπος τοῦ Υἱοῦ βελτίων ὅπερ ἄτοπον. Καὶ εἰ ὁ ὑπεξούσιος δὲ αὐτεξουσίους ποιεῖν οὐ δύναται (ὁ γὰρ αὐτὸς οὐκ ἔχει, ἄλλοις ἐκ προαιρέσεως διδόναι οὐ δύναται), ὁ Σωτὴρ, αὐτεξουσίους ποιήσας ἡμᾶς, οὐκ ἂν ὑπεξούσιος εἴη τινί. Εἰς τὸ αὐτό. Εἰ μὴδὲν ὁ Σωτὴρ ἄφ' ἑαυτοῦ ποιεῖν ἠδύνατο, ἀλλ' ἐπιτάσσοντος τοῦ Πατρὸς, οὐδὲ ἀγαθός, οὐδὲ κακός. Οὐδενὸς γὰρ τῶν γενομένων αἴτιος. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον ἄνθρωπος μὲν καὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν εἶναι ποιητὴς 29.700 τὰς αὐτεξουσίως, τὸν δὲ Υἱὸν, Θεὸν ὄντα, μὴδενὸς κατ' ἐξουσίαν εἶναι ποιητὴν; Εἰς τὸ, «Ἐγὼ εἰμι ἡ ἄμπελος.» Εἰ ἄμπελος, φασίν, ὁ Σωτὴρ, κλήματα δὲ ἡμεῖς, γεωργὸς δὲ ὁ Πατὴρ· τὰ δὲ κλήματα ὁμοφυῆ μὲν τῇ ἀμπέλῳ, ἡ δὲ ἄμπελος οὐχ ὁμοφυῆς τῷ γεωργῷ· ὁμοφυῆς μὲν ἡμῖν ὁ Υἱὸς, καὶ μέρος ἡμεῖς αὐτοῦ, οὐχ ὁμοφυῆς δὲ ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ κατὰ πάντα ἀλλότριος. Πρὸς οὓς ἐροῦμεν οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς σαρκὸς εἰρηκέναι ἡμᾶς κλήματα, κατὰ τὸν Ἀπόστολον τὸν εἰπόντα· Ἡμεῖς γὰρ ἔσμεν σῶμα Χριστοῦ, καὶ μέλη ἐκ μέρους· καὶ πάλιν· Οὐκ οἴδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν μέλη Χριστοῦ ἔστι; καὶ ἐν ἄλλοις· Οἷος ὁ χοϊκός, τοιοῦτοι καὶ οἱ χοϊκοί· καὶ οἷος ὁ ἐπουράνιος, τοιοῦτοι καὶ οἱ ἐπουράνιοι· καὶ, καθὼς ἐφορέσα μὲν τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, φορέσωμεν καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανοῦ. Εἰ ἄνδρὸς κεφαλὴ ὁ Χριστὸς, Χριστοῦ δὲ κεφαλὴ ὁ Θεὸς, ἄνθρωπος δὲ τῷ Θεῷ Χριστῷ οὐχ ὁμοούσιος (οὐ γὰρ Θεός), Χριστὸς δὲ Θεῷ ὁμοούσιος (Θεὸς γάρ)· οὐκ ἄρα ὡς ἄνδρὸς κεφαλὴ Χριστὸς, οὕτω Θεὸς Χριστοῦ. Ἡ γὰρ κτίσεως φύσις καὶ ἡ κτιστικὴ θεότης εἰς ἓν καὶ ταῦτόν οὐ συμβαίνουσιν. Οὐκοῦν ὁ μὲν ὡς Πατὴρ κεφαλὴ Χριστοῦ, ὁ δὲ ὡς ποιητὴς, ἡμῶν. Εἰ τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς ἔστι τὸ πιστεύειν ἡμᾶς εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ (Τοῦτο γὰρ ἔστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, ἵνα πᾶς ὁ θεωρῶν τὸν Υἱὸν, καὶ πιστεύων εἰς αὐτόν, ἔξη ζωὴν αἰώνιον), οὐκ ἐκ θελήματος ὁ Υἱὸς· ἐπεὶ τὸ πιστεύειν ἡμᾶς εἰς αὐτόν ἢ σὺν αὐτῷ, ἢ πρὸ αὐτοῦ, εὐρίσκεται. Εἰς τὸ, «Οὐδεὶς ἀγαθός.» Εἰ μὴ ἀγαθός ὁ Σωτὴρ, ἀνάγκη κακός· ἀπλοῦς γὰρ, καὶ οὐκ ἐνδεχόμενός τι τῶν ἐν μέσῳ. Καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον τὸν τῶν ἀγαθῶν ποιητὴν κακὸν εἶναι; καὶ εἰ ἡ ζωὴ ἀγαθὸν, τὰ δὲ ῥήματα τοῦ Υἱοῦ ζωὴ ἔστιν, ὡς αὐτὸς εἶπε· Τὰ ῥήματα, ἃ λελάληκα ὑμῖν, πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἔστι· πῶς, Ἀγαθὲ διδάσκαλε, ἀκούσας παρὰ τοῦ Φαρισαίου, Οὐδεὶς φησὶν, ἀγαθός εἰ μὴ εἰς ὁ Θεός; Οὐ γὰρ ἀγαθὸς ἀκούσας μόνον, εἶπεν, Οὐδεὶς ἀγαθός, ἀλλὰ, διὰ 29.701 δάσκαλος ἀγαθός. Ὡς πρὸς πειράζοντα οὖν ἀπεκρίνατο, ὡς φησὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ ὡς ἀγνοήσαντα, ὅτι Θεὸς ἀγαθός ἔστι, καὶ οὐχ ἀπλῶς διδάσκαλος ἀγαθός. Εἰς τὸ, «Πάτερ, δόξασόν με.» Εἰ δοξασθῆναι παρὰ τοῦ Πατρὸς αἰτῶν ὁ Υἱὸς, θεϊκῶς καὶ οὐκ ἀνθρωπίνως ἤτει· ὁ οὐκ εἶχεν ἤτει. Καὶ ψεύδεται ὁ εὐαγγελιστὴς εἰπὼν· Ἐθεασάμεθα τὴν δόξην αὐτοῦ· καὶ ὁ Ἀπόστολος· Οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν· καὶ ὁ Δαβὶδ· Καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης. Οὐ προσθήκην οὖν δόξης αἰτεῖ, ἀλλὰ τῆς οἰκονομίας τὴν φανέρωσιν γενέσθαι. Εἰς τὸ αὐτό. Εἰ τὴν δόξαν ἦν εἶχε πρὸ τοῦ τὸν κόσμον γενέσθαι ἀληθῶς παρὰ τοῦ Πατρὸς ἤτει, ἀποβαλὼν αὐτὴν ἤτει. Οὐ γὰρ ἂν ὁ εἶχε λαβεῖν ἐπεζῆται. Εἰ δὲ τοῦτο, οὐ τὴν δόξαν ἀποβεβλήκει μόνον, ἀλλὰ καὶ τὴν θεότητα. Ἀχώριστος γὰρ ἡ δόξα τῆς θεότητος. Ψιλλὸς οὖν κατὰ φωτεινὸν ἦν ἄνθρωπος ἄρα. Φαίνεται οὖν τὰ τοιαῦτα κατ' οἰκονομίαν τῆς ἀνθρωπότητος, οὐ κατ' ἔλλειψιν τῆς θεότητος εἰρηκῶς. Εἰς τὸ, «Πρωτότοκος πάσης κτίσεως.» Εἰ πρὸ τῆς κτίσεως ὁ Υἱὸς οὐ γέννημά ἐστιν, ἀλλὰ κτίσμα· πρωτόκτιστος ἂν ἐλέγετο, καὶ οὐ πρωτότοκος. Εἰ, ἐπειδὴ πρωτότοκος τῆς κτίσεως εἴρηται, πρωτόκτιστός ἐστι, καὶ πρωτότοκος εἰρημένος τῶν νεκρῶν, προτελευτήσας ἂν εἴη τῶν νεκρῶν. Εἰ δὲ πρωτότοκος νεκρῶν εἴρηται, διὰ τὸ αἴτιος εἶναι τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· οὕτω καὶ πρωτότοκος κτίσεως, διὰ τὸ αἴτιος εἶναι τοῦ ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὴν κτίσιν. Εἰ τὸ πρωτότοκος εἰρηθῆναι τῆς κτίσεως,

πρῶτον αὐτὸν γεγενῆσθαι δείκνυσιν ὁ Ἀπόστολος εἰπὼν, Πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται, ὥφειλεν εἰπεῖν, Καὶ αὐτὸς ἐγένετο πρὸ πάντων. Εἰπὼν δὲ, Καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, ἔδειξε τὸν μὲν αἰεὶ ὄντα, τὴν δὲ κτίσιν γενομένην. Τὸ γὰρ, Ἔστι, τῷ, Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, συνάδει. Εἰ πρωτότοκος, φασίν, ὁ Υἱός, οὐκέτι μονογενής· ἀλλ' ὀφείλει καὶ ἄλλος εἶναι, οὗ πρωτότοκος λέγεται. Καίτοιγε, ὧ σοφέ, καὶ ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου μόνος γεννηθεὶς, πρωτότοκος αὐτῆς εἴρηται. Ἔως οὗ γὰρ ἔτεκε, φησὶ, τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον. Ὡστε οὐκ ἀνάγκη ἀδελφοῦ πρωτότοκον λέγεσθαι. Λεχθείη δ' ἂν, ὅτι καὶ ὁ πρὸ πάσης γεννήσεως πρωτότοκος ἐλέγετο· ἔτι δὲ καὶ 29.704 πρὸς τοὺς διὰ υἰοθεσίας τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἐκ Θεοῦ γεννωμένους, ὡς ὁ Παῦλος φησὶν· Ὅτι οὓς προέγνω, καὶ προώρισε συμμόρφους τῆς εἰκόνας τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. Εἰς τὸ, «Κύριος ἔκτισέ με.» Εἰ ὁ ἐν σαρκὶ φησὶν, Ἐγὼ εἰμι ἡ ὁδός· καὶ ὁ αὐτός· Οὐδεὶς ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ· αὐτός ἐστι καὶ ὁ εἰπὼν· Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ. Λέγεται δὲ καὶ ἐπὶ γεννήματος κτίσμα καὶ ποίημα, ὡς τὸ, Ἐκτίσάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν· Ἐποίησεν υἱοὺς καὶ θυγατέρας· καὶ ὁ Δαβὶδ· Καρδίαν καθ' ἁρὰν κτίσων ἐν ἐμοί, ὁ Θεός, οὐκ ἄλλην αἰτῶν, ἀλλὰ τὴν οὕσαν καθαρῆναι δηλονότι. Εἴρηται δὲ καὶ καινὴ κτίσις, οὐχ ὡς ἄλλης κτίσεως γενομένης, ἀλλὰ τῶν φωτιζομένων ἐπὶ βελτίοις ἔργοις κατασκευαζομένων. Εἰ εἰς ἔργα τὸν Υἱὸν ὁ Πατὴρ ἔκτισεν, οὐ δι' αὐτὸν, ἀλλὰ διὰ τὰ ἔργα αὐτὸν ἔκτισεν. Τὸ δὲ δι' ἕτερον καὶ οὐ δι' αὐτὸ γινόμενον, ἢ μέρος ἐκεῖνου δι' ὃ ἐγένετο, ἢ ἥττον αὐτοῦ. Ἔσται οὖν ἢ μέρος ὁ Σωτὴρ τῆς κτίσεως, ἢ ἥττων τῆς κτίσεως. Ἀνάγκη οὖν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ νοεῖν. Εἴποι δ' ἂν τις καὶ τὸν Σολομῶντα περὶ τῆς σοφίας ἐκείνης εἰρηκέναι ταῦτα, ἧς καὶ ὁ Ἀπόστολος μέμνηται εἰπὼν· Ἐπειδὴ γὰρ ἐν τῇ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τὸν Θεόν. Ἄλλως τε καὶ οὐδὲ προφήτης ὁ εἰπὼν, ἀλλὰ Παροιμία στής. Αἱ δὲ παροιμίαι εἰκόνες ἐτέρων, οὐκ αὐτὰ τὰ λεγόμενα. Εἰ ὁ Θεός Υἱός ἦν ὁ λέγων, Κύριος ἔκτισέ με, μᾶλλον ἂν εἶπεν, ὁ Πατὴρ ἔκτισέ με. Οὐδαμοῦ γὰρ αὐτὸν Κύριον ἑαυτοῦ, αἰεὶ δὲ Πατέρα ἐκάλει. Ληπτέον οὖν τὸ μὲν, ἐγέννησεν, ἐπὶ τοῦ Θεοῦ Υἱοῦ, τὸ δὲ, ἔκτισεν, ἐπὶ τοῦ τὴν μορφήν τοῦ δούλου λαβόντος. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις οὐ δύο λέγομεν, Θεὸν ἰδίᾳ, καὶ ἄνθρωπον ἰδίᾳ (εἷς γὰρ ἦν), ἀλλὰ κατ' ἐπίνοιαν τὴν ἐκάστου φύσιν λογιζόμενοι. Οὐδὲ γὰρ Πέτρος δύο ἐνόησεν εἰπὼν· Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκί. Εἰ γέννημα, φασίν, ὁ Υἱός ἐστι, καὶ οὐ ποίημα, πῶς ἢ Γραφή λέγει· Ἀσφαλῶς οὖν γινωσκέτω πᾶς οἶκος Ἰσραὴλ, ὅτι καὶ Κύριον αὐτὸν καὶ Χριστὸν ὁ Θεός ἐποίησε; Ῥητέον οὖν καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐκ Μαρίας τὸ κατὰ σάρκα εἰρησθαι· ὡς γοῦν καὶ ὁ ἄγγελος ὁ εὐαγγελιζόμενος 29.705 τοὺς ποιμένας λέγει ὅτι, Ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον Σωτὴρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος. Τὸ γὰρ, Σήμερον, οὐκ ἂν περὶ τοῦ πρὸ αἰώνων νομισθεῖν. Σαφέστερον δὲ τὸ ἐξῆς δείκνυσι, λέγοντος· Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. Εἰ ὅτε ἐγεννήθη ὁ Υἱός, τότε σοφία ἐγένετο, ψευδὲς τὸ, Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Ἡ γὰρ αὐτοῦ σοφία οὐκ ἐγένετο, ἀλλ' ἦν αἰεὶ. Καὶ τοῦτο οὖν ὡς ἐπὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενον παρὰ Δαβὶδ· Γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστήν· καὶ, Ἐγένου μοι εἰς σωτηρίαν· καὶ ὁ Παῦλος· Γινέσθω δὲ ὁ Θεός ἀληθής, πᾶς δὲ ἄνθρωπος ψεύστης· οὕτω καὶ ὁ Κύριος Ἐγενήθη ἡμῖν ἀπὸ Θεοῦ σοφία, καὶ ἅγια σμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις. Εἰ οὖν ὁ Πατὴρ γενόμενος ὑπερασπιστής καὶ ἀληθής, οὐ ποίημα· καὶ ὁ Υἱός γενόμενος σοφία καὶ ἅγια σμὸς, οὐ ποίημα. Εἰ ἀληθὲς τὸ, Εἷς Θεός ὁ Πατήρ· ἀληθὲς δηλονότι καὶ τὸ, Εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ. Οὔτε οὖν Θεός ὁ Σωτὴρ κατ' αὐτούς, οὔτε ὁ Πατὴρ Κύριος. Καὶ μάτην τὸ, Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου. Ψευδὲς δὲ καὶ τὸ, Διὰ τοῦτο ἔχρισέ σε ὁ Θεός, ὁ Θεός σου· καὶ τὸ, Ἐβρεξε Κύριος παρὰ Κυρίου· καὶ τὸ, Ἐποίησεν ὁ Θεός κατ' εἰκόνα Θεοῦ· καὶ, Τίς Θεὸς παρὲξ τοῦ Κυρίου; καὶ, Τίς Θεός πλην τοῦ Θεοῦ ἡμῶν; καὶ ὁ Ἰωάννης ὅτι, Θεός

ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν· καὶ ὁ Θεὸς ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ· Ὁ Κύριός μου, καὶ ὁ Θεός μου. Πρὸς τὰ κτίσματα οὖν καὶ τοὺς ψευδῶς θεοὺς καὶ οὐ κυριῶς εἰρημένους νοεῖν τὰς ἀντιδιαστολὰς δεῖ, οὐκ εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν. Εἰς τὸ, «Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν.» Ὁ ἀληθινὸς πρὸς τοὺς ψευδῶς ἀντιδιαστελλόμενος λέγεται· ὁ δὲ ἀσύγκριτος πρὸς πάντα κατὰ πάντα ὑπερέχων. Εἰπὼν οὖν ὁ Ἱερεμίας περὶ τοῦ Υἱοῦ, Οὗτος ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν, μείζονα καὶ τοῦ Πατρὸς εἶπεν; Ὅτι δὲ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ὁ Υἱός, αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ἐν τῇ Ἐπιστολῇ φησιν· Ἴνα γινώσκωμεν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν· καὶ ἔσμεν 29.708 ἐν τῷ ἀληθινῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ. Οὗτός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεός, καὶ ζωὴ αἰώνιος. Οὔτε οὖν διὰ τὸ, οὐ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς αὐτὸν, μείζονα τοῦ Πατρὸς νοητέον· οὔτε μόνον ἀληθινὸν Θεὸν τὸν Πατέρα, ἀλλ' ἀμφοτέρω πρὸς τοὺς λεγομένους μὲν ψευδῶς, οὐκ ὄντας δέ. Ὡς καὶ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ λέγει· Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος. Εἰ μόνος ἄρα τὸς καὶ σοφὸς ὁ Θεός, οὐχ ἅμα καὶ ἐν πᾶσι μείζων πάντων Θεός· ὁ δὲ ἐπὶ πάντων Θεὸς ἐξ ἀνάγκης ὑπερέχων πάντων. Ὁ Ἀπόστολος οὖν ἐπὶ πάντων Θεὸν εἰπὼν τὸν Σωτῆρα, μείζονα καὶ τοῦ Πατρὸς εἶπεν; Ἄλλ' ἄτοπον. Ὁμοίως οὖν καὶ τοῦτο νοητέον. Ὁ μέγας Θεός οὐκ ἂν ἐλάττων εἴη ἑτέρου Θεοῦ. Ὁ Ἀπόστολος οὖν, εἰπὼν περὶ τοῦ Υἱοῦ, Ἀπεκδεχόμεθα τὴν μακαρίαν ἐλπίδα καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μείζονα τοῦ Πατρὸς ἐνόησε; Τοῦ γὰρ Υἱοῦ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ παρουσίαν ἐκδεχόμεθα, οὐ τοῦ Πατρὸς. Ἀδιακρίτως οὖν εἰς Πατέρα καὶ εἰς Υἱὸν ταῦτα λέγεται, καὶ οὐ παρατετηρημένως. Τὸ, ἴσα Θεῷ εἶναι, οὐκ ἄλλο ἐστὶ τῷ εἶναι ἴσον Θεῷ. Ὁ οὖν Υἱός, οὐχ ἀρπαγμὸν ἠγησάμενος τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, πῶς ἀνόμιος καὶ ἄνομος Θεῷ; Ἰουδαῖοι δὲ εὐσεβέστεροι Εὐνομίου. Τοῦ γὰρ Σωτῆρος εἰπόντος ἑαυτὸν Υἱὸν Θεοῦ μόνον, ὡς ὀφειλομένου τῷ Υἱῷ, εἰ ἀληθῶς Υἱός ἐστι, καὶ ἴσον αὐτὸν εἶναι τῷ Πατρί· Ἐβούλοντο λιθάσαι, φησιν, αὐτὸν, οὐχ ὅτι μόνον ἔλυε τὸ Σάββατον, ἀλλ' ὅτι καὶ πατέρα ἴδιον ἔλεγεν εἶναι τὸν Θεόν, ἴσον ἑαυτὸν ποιῶν τῷ Θεῷ. Ἴσος οὖν τῷ Πατρί καὶ κατὰ τὸν Ἀπόστολον καὶ κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Σωτῆρος, κἂν Εὐνόμιος μὴ θέλη. Εἰς τὸ, «Οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἠτοίμασται.» Εἰ μὴ κύριος τῆς κρίσεως ὁ Υἱός, καὶ τοὺς μὲν εὐεργετεῖν, τοὺς δὲ κολάζειν, πῶς ἔλεγεν· Ὁ Πατὴρ οὐδένα κρίνει, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν κρίσιν ἔδωκε τῷ Υἱῷ; καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐξουσίαν ἔχει ὁ Υἱός τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας· καὶ πάλιν· Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς· πρὸς δὲ τὸν Πέτρον· Σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν· πρὸς δὲ τοὺς μαθητάς· Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι ἐν 29.709 τῇ παλιγγενεσίᾳ καθήσεσθε ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ. Λέλυται οὖν αὐτοῖς τοῖς ἐγγράφοις, τοῦ μὲν Σωτῆρος εἰπόντος· Καὶ τότε ἀποδώσω ἑκάστῳ κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ. Καὶ ἀλλαχοῦ· Ἐκπορεύονται οἱ τὰ ἀγαθὰ ποιήσαντες εἰς ἀνάστασιν ζωῆς, οἱ δὲ τὰ φαῦλα πράξαντες, εἰς ἀνάστασιν κρίσεως. Ὁ δὲ Ἀπόστολος· Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν. Τῶν λαμβανόντων οὖν ἐστὶν ἀξιῶς ἑαυτοὺς ποιῆσαι τῆς ἐκ δεξιῶν καὶ εὐωνύμων καθέδρας τοῦ Κυρίου, οὐ τοῦ δυναμένου διδόναι, κἂν ἄδικος ἢ αἰτήσις ᾖ. Εἰς τὸ, «Τίς Θεὸς παρέξ τοῦ Κυρίου; καὶ τίς Θεὸς πλην τοῦ Θεοῦ ἡμῶν;» Ὅτι μὲν οὐ πρὸς τὸν Υἱὸν ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἀλλὰ πρὸς τοὺς λεγομένους θεοὺς, οὐκ ὄντας δέ, εἰρήκασιν αἱ Γραφαί, ἱκανῶς ἀποδέδεικται, ἀφ' ὧν καὶ Θεὸν καὶ Κύριον πολλακίς ἐν τῇ Παλαιᾷ Διαθήκῃ καὶ τῇ Καινῇ τὸν Υἱὸν ἀπεδείξαμεν εἰρῆσθαι. Ὁ Δαβὶδ δὲ σαφέστερον αὐτὸ ποιεῖ, λέγων· Τίς ὅμοιός σοι; καὶ ἐπήγαγεν· Ἐν θεοῖς, Κύριε· καὶ ὁ Μωϋσῆς· Κύριος μόνος ἦγεν αὐτούς, καὶ οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν Θεὸς ἀλλότριος· καίτοιγε τοῦ Σωτῆρος ὄντος

μετ' αὐτῶν, ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Ἐπινον γὰρ ἐκ πνευματικῆς ἀκολουθούσης πέτρας· ἡ δὲ πέτρα ἦν ὁ Χριστός· ὁ δὲ Ἱερεμίας· Θεοὶ, οἱ τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν οὐκ ἐποίησαν, ἀπ' ὠλέσθωσαν ὑποκάτω τοῦ οὐρανοῦ. Οὐδὲ ἐν τούτοις γὰρ ὁ Υἱός· αὐτὸς γὰρ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων. Πρὸς τὰ εἶδωλα οὖν καὶ τὰ σεβάσματα τῶν ἐθνῶν καὶ τὸ προειρημένον, καὶ τὸ, Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος, καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα, καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός· καὶ τὸ, Ἐμπροσθέν μου οὐ γέγονεν ἄλλος Θεός, καὶ μετ' ἐμὲ οὐκ ἔσται· καὶ τὸ, Ἄκουε, Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστι· καὶ ὅσα τοιαῦτα, νοεῖν δεῖ οὐ πρὸς τὸν Υἱόν.

ΚΑΤ' ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΛΟΓΟΣ Ε ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ, ΟΤΙ ΟΥ ΚΤΙΣΜΑ.

Ὅτι τὰ κοινὰ τῆς κτίσεως ἀκοινώνητα τῷ ἀγίῳ Πνεύματι, καὶ τὰ ἴδια τοῦ Πνεύματος ἀκοινώνητα τῇ 29.712 κτίσει, ἐξ ὧν συνάγεται μὴ εἶναι κτίσμα τὸ Πνεῦμα. Ὅτι τὰ κοινὰ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, ταῦτα κοινὰ τῷ Πνεύματι· ὅτι ἐν οἷς χαρακτηρίζεται Θεὸς ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῇ Γραφῇ, ἐν αὐτοῖς χαρακτηρίζεται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ ὧν συνάγεται τῆς αὐτῆς θεότητος τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ. Ὅτι τὰ μόνῳ προσόντα τῷ Πατρὶ ὡς Θεῷ, καὶ οὐχ ὡς Πατρὶ, καὶ τῷ Υἱῷ ὡς Θεῷ, καὶ οὐχ ὡς Υἱῷ, ταῦτα μόνῳ πρόσεστι τῷ Πνεύματι, οὐκέτι δὲ καὶ τῇ κτίσει, ὥστε τὰ ἀκοινώνητα ὀνόματα καὶ πράγματα τῇ κτίσει μόνῳ κοινὰ τῇ Τριάδι, ἐξ ὧν συνάγεται ὁμοούσιος ἡ Τριάς. Πᾶν ὅπερ ἐστὶ γενητὸν, τροπῆς καὶ μεταβολῆς ἐστὶ δεκτικόν, κατὰ τὸν λέγοντα τῷ Θεῷ Προφήτην· Ὁ ποιῶν πάντα, καὶ μετασκευάζων αὐτά. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὔτε τροπῆς οὔτε μετασκευῆς ἐστὶ δεκτικόν· οὐκ ἄρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα. Τῆς κτίσεως εἰς δύο διαιρουμένης, εἰς σώματα καὶ ἀσώματα, διήρηται καὶ ἡ περὶ ταύτην τροπή. Καὶ τὰ μὲν σώματα τὴν κατ' οὐσίαν ἐπιδέχεται τροπὴν, τοῦ φθαρτοῦ κόσμου εἰς ἀφθαρσίαν μεταπίπτοντος κατὰ τὴν Γραφήν, καὶ τῶν θνητῶν ἡμῶν σωμάτων ἀπαθανατιζομένων, ἢ τῶν μηδέπω φθαρέντων, φθαρησομένων δέ· τὰ δὲ ἀσώματα καὶ λογικὰ τὴν κατ' ἐνέργειαν, ἥτοι κατὰ γνώμην ἐπιδέχονται τροπὴν, κατὰ τὸ, Ἀγγέλων ἅμαρτησάντων οὐκ ἐφείσατο. Εἰ τοίνυν τῶν γενητῶν τὰ μὲν οὐσία, τὰ δὲ γνώμη τροπῆς ἐστὶ δεκτικὰ, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὔτε κατ' οὐσίαν οὔτε κατ' ἐνέργειαν τροπῆς ἢ ἀλλοιωσεῶς ἐστὶ δεκτικόν· οὐκ ἄρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα. Πᾶν κτίσμα ἀγιαζόμενόν ἐστὶν ἅγιον· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐ τῶν ἀγιαζομένων, ἀλλὰ τῶν ἀγιαζόντων· οὐκ ἄρα κτίσμα. Οὐδὲν κτιστὸν κατ' οὐσίαν ἅγιον· τὸ γὰρ κατ' οὐσίαν ἅγιον οὐ δεῖται τοῦ ἔξωθεν ἀγιασμοῦ. Δεῖται οὖν τοῦ ἔξωθεν ἀγιασμοῦ τὸ γενητὸν, ὅταν ἄξιον γένηται τοῦ ἐπισπάσασθαι ἀγιασμόν· οὐ δεῖται δὲ ἀγιασμοῦ τὸ Πνεῦμα, ὅτι ἅγιον κατ' οὐσίαν· οὐκ ἄρα κτίσμα. Πᾶν κτίσμα δοῦλόν ἐστὶ τοῦ Δημιουργοῦ, κατὰ τὸν οὕτω λέγοντα τῷ Θεῷ Προφήτην· Τὰ σύμπαντα δοῦλα σά· τὸ δὲ δοῦλον ἐλευθερίαν καὶ υἰοθεσίαν ἐτέρῳ 29.713 ὀρέγειν οὐ δύναται, ἥς αὐτὸ οὐκ ἔτυχε κατ' οὐσίαν· τὸ δὲ Πνεῦμα ἐλευθερίαν ὀρέγει καὶ υἰοθεσίαν· τὸ γὰρ Πνεῦμα κράζει ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν· Ἀββᾶ ὁ Πατήρ· ὥστε οὐκέτι εἶ δοῦλος, ἀλλὰ υἱός· οὐκ ἄρα κτίσμα. Οὐδὲν κτίσμα μεθεκτόν ἐστὶ τῇ λογικῇ ψυχῇ, ὡς ἐνοικίζεσθαι αὐτῇ οὐσιωδῶς. Τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐνοικίζεται ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν λέγοντα· Ναὸς Θεοῦ ἐσμεν, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν. Οὐκ ἄρα κτίσμα. Πᾶν λογικόν κτίσμα ἀρετῆς καὶ κακίας ἐστὶ δεκτικόν. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὐδενός ἐστὶ τούτων δεκτικόν. Οὐκ ἄρα κτίσμα τὸ Πνεῦμα. Καὶ ὅσα μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν δείκνυσι τῆς ἀγίας καὶ μακαρίας Τριάδος. Ὅτι δημιουργὸν τὸ Πνεῦμα. Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα· καὶ ἐν ἐτέρῳ· Καὶ ἔργα τῶν

χειρῶν σου εἰσιν οἱ οὐρανοί. Καὶ τίνες ἂν εἶεν Θεοῦ ἄσωμάτου ἄσώματοι χεῖρες, αἱ τὸ στερέωμα καὶ τοὺς οὐρανούς δημιουργήσασαι, αὐτὸς ὁ Προφήτης ἐρμηνεύει λέγων· Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ἄλλ' ὡσπερ οὐ προφορικὸς λόγος ἐν τῷ Θεῷ, ἀλλὰ ζῶν καὶ ὑφεστηκῶς, καὶ τῶν ὄλων δραστήριος· οὕτως ἐν τῷ Θεῷ οὐ πνεῦμα διαχεόμενον, οὐ διαλυόμενος ἀήρ, ἀλλὰ δύναμις ἁγιαστικῆ, ἐνούσιος, ἐνύπαρκτος, ἐν υποστάτος. Αἱ χεῖρές σου ἐποίησάν με, καὶ ἔπλασάν με. Καὶ τότε τὸ ῥητὸν τὴν αὐτὴν ἔχει τῷ προῤῥηθέντι διάνοιαν. Πνεῦμα γὰρ θεῖον, φησὶν ὁ Ἰωβ, τὸ ποιήσάν με. Καὶ τὴν ἄλλην χεῖρα σαφηνί ζων Σολομών φησι· Θεὸς πατέρων καὶ Κύριε τοῦ ἐλέους σου, ὁ ποιήσας τὰ πάντα ἐν λόγῳ σου, καὶ τῇ σοφίᾳ σου κατασκευάσας τὸν ἄνθρωπον. Χριστὸς δὲ Θεοῦ δύναμις, καὶ Θεοῦ σοφία, ἥτις ἐστὶ χεὶρ δημιουργικὴ κατὰ τὸν τῆς τροπολογίας λόγον. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Πνεύματος ἐργασία τὴν ὄλην ἡμῶν ἂν ἐθετο φύσιν, καὶ ἀνακαινωτικὸν αὐτὸ τῆς δημιουργίας εἰς ἀφθαρσίαν φησὶν ὁ λόγος· Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι, καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσιν· ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθήσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Οὐ δὴπου δὲ αὐτὸς ἑαυτὸν ἀπο 29.716 στέλλει· ἀποστολὴν δὲ καλεῖ τὴν πρὸς τὸ ἔργον αὐτοῦ συγκατάβασιν, οὐ τὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον μετάβασιν. Ὅτι Πνεῦμα Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γινώσιν ἔχει φωνῆς. Καὶ ὁ ἄγγελος τῇ Μαρίᾳ· Πνεῦμα Κυρίου ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ· διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἐκ Πνεύματος ἁγίου ἐστὶ. Τὸ ἕκ τινος ἢ δημιουργικῶς ἐστὶν ἐξ αὐτοῦ, ὡς τὸ, Εἷς Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐξ οὗ τὰ πάντα· ἢ γεννητικῶς, κατὰ τὸ, Ἐγὼ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον· καὶ τὸ, Ἐκ γαστρὸς πρὸ ἐωσφόρου ἐγέννησά σε. Οὐχ ὅτι γαστέρα ἔχει ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπεὶ τὰ γνήσια καὶ οὐ νόθα γεννήματα ἐκ γαστρὸς τῶν τοκέων πεφύκασιν ἀπογεννᾶσθαι, γαστέρα ἔχειν ἑαυτὸν ἐν τῷ γεννᾶν ὠνόμασεν ὁ Θεός, πρὸς ἐντροπὴν τῶν ἀσεβῶν, ἵνα, κἂν τὴν ἑαυτῶν κατανοήσαντες φύσιν, μάθωσι γνήσιον εἶναι καρπὸν τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν, ὡσπερ ἐκ τῆς ἐκείνου τυγχάνοντα γαστρός. Τὸ ἕκ τινος τοῖ νυν, ἢ δημιουργικῶς, ἢ γεννητικῶς, ἢ φυσικῶς ἐστὶν ἐξ αὐτοῦ, ὡς ἡ ἐνέργεια ἡμῶν ἐξ ἡμῶν, ἢ ὡς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν τὸ ὑπερκόσμιον σῶμα Χριστοῦ ἐκ Πνεύματος ἐστὶν ἁγίου, οὐ δυνατὸν δὲ γέννημα αὐτοῦ ὑπάρχειν, ὅτι τὸ γεγεννημένον ἐκ τῆς σαρκὸς σὰρξ ἐστὶ· καὶ τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ πνεύματος πνεῦμά ἐστὶν. Οὐδ' αὖ πάλιν ἐξ αὐτοῦ ὡς ἐνέργεια αὐτοῦ, ὅτι ἐπὶ ἀπλῆς καὶ ἄσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐπιδέχεται ἡ ἐνέργεια. Ὑπολείπεται ἄρα ἐξ αὐτοῦ εἶναι ὡς κτίσμα αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ ὁ μεταβαλὼν ἐν Αἰγύπτῳ τὸν χοῦν εἰς ζῶα, τὴν ἀρχῆθεν τῶν ζώων ἀναδείξας γένεσιν, ὁ Παράκλητος ἦν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. Τῶν γὰρ τριῶν εὐαγγελιστῶν φησάντων πρὸς Ἰουδαίους εἰρηκέναι τὸν Κύριον· Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ· ὁ Λουκᾶς φησιν εἰρηκέναι αὐτόν· Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἄρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Οὐκοῦν καὶ τὰ διὰ Μωϋσέως γενόμενα ἐν Αἰγύπτῳ σημεῖα, ἄπερ δακτύλῳ Θεοῦ ἐγένετο, καὶ τὰ παράδοξα τοῦ Θεοῦ σημεῖα ἔτε λειουργεῖτο σὺν τῷ Πνεύματι. Δάκτυλος δὲ Θεοῦ ἐν τούτοις τοῖς ὑπὸ Μωϋσέως καὶ τοῖς τοῦ Κυρίου σημείοις εἴρηται τὸ Πνεῦμα, οὐχ ὅτι μικρά τίς ἐστὶ τῷ Θεῷ συνοῦσα δύναμις, καθάπερ σῶματι δάκτυλος, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τῶν κατὰ διαίρεσιν χαρισμάτων αὐτοῦ ἐστὶ τὸ χάρισμα τῶν σημείων καὶ 29.717 ἱαμάτων, τὸ ἐν τῷ, καὶ οὐχὶ τὰ ὅλα χαρίσματα τοῦ Πνεύματος, δάκτυλον καλεῖ. Ὡ μὲν γὰρ διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως, κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἄλλω δὲ χαρίσματα ἱαμάτων, ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δὲ προφητεία, ἄλλω δὲ διάκρισις πνευμάτων, ἄλλω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν.

Ταῦτα δὲ πάντα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Εἴποι τις ἂν, ὅτι ταῦτα πάντα καὶ ὅσα ἄλλα χαρίσματα εἰσι τοῦ Πνεύματος, ὡσπερ τι σῶμα αὐτοῦ τυγχάνει, τὸ δὲ καθ' ἐν τῶν χαρισμάτων δάκτυλος. Καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρήσιμον τῆς λέξεως μὴ παρίδοις. Πάντα γὰρ, φήσας, ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα καθὼς βούλεται· καὶ περὶ τοῦ Θεοῦ ὁ αὐτὸς ἔφη· Καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Εἰ δὲ πάντα ἐνεργεῖ Θεὸς καθὼς βούλεται, πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται, πῶς ἑτερότης οὐσίας, ἐν ἧ ταυτότης ἐνεργείας γνωρίζεται; Παρηλλαγμένων γὰρ τῶν οὐσιῶν, παρηλλαγμένας εἶναι ἔδει καὶ τὰς ἐνεργείας, κατὰ τὸν ἀσεβέστατον Εὐνόμιον. Τὴν δὲ αὐτὴν ἀθηντίαν καὶ ἐξουσίαν μαρτυρῶν τῷ Πνεύματι ὁ Σωτήρ, τὸ Πνεῦμα, ἔφη, οὐ θέλει πνεῖ. Περὶ ἀφέσεως ἀμαρτημάτων. Ἴδιον Θεοῦ ἀφιέναι ἀμαρτίας, αὐτοῦ τοῦτο λέγοντος· Ἐγὼ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀμαρτίας σου· καὶ, Ἐὰν ὧσιν αἱ ἀμαρτίαι ὑμῶν ὡς φοινικοῦν, ὡς χιόνα λευκανῶ· ἂν δὲ ὧσιν ὡς κόκκινον, ὡς ἔριον λευκανῶ. Ἐπειδὴ δὲ Θεὸς Θεοῦ παῖς Ἰησοῦς ἀφήσιν ἀμαρτίας τῷ παραλυτικῷ, λέγων· Τέκνον, ἀφέωνταί σου αἱ ἀμαρτίαι, ἐφ' ᾧ δυσφημεῖν ἐνομίζετο παρὰ τοῖς μὴ εἰδόσιν αὐτὸν Θεὸν Ἰουδαίους, λέγουσιν ὅτι, Οὗτος βλασφημεῖ· οὐδενός ἐστιν ἀμαρτίας ἀφιέναι εἰ μὴ μόνου Θεοῦ. Ὁ δὲ Κύριος, ἐμφυσῶν τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις, ἔφη· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον· ἂν τινων ἀφήτε τὰς ἀμαρτίας, ἀφέωνται αὐτοῖς. Εἰ τοίνυν οὐδενός ἐστιν ἀφιέναι ἀμαρτίας, ὡσπερ οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ μόνου Θεοῦ, ἀφήσιν δὲ τὸ Πνεῦμα 29.720 τὸ ἅγιον διὰ τῶν ἀποστόλων· Θεὸς ἄρα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ. Μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τὰ ἔθνη φησὶ πιστεύσαντα καὶ μαθητευθέντα βαπτίζεσθαι ἐν τῷ τῆς Τριάδος ὀνόματι. Ὁ δὲ Πέτρος τοῖς συμφωνήσασιν Ἰουδαίοις εἰς τὸν κατὰ Χριστοῦ θάνατον, καὶ μεταγνοῦσι, Μετανοήσατε, ἔφη, ἕκαστος, ἀδελφοί, ἀπὸ τῆς κακίας ὑμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς πονηρᾶς, καὶ βαπτισθήτω εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, καὶ σωθήσεται· ὡς δυναμένου τὰ αὐτὰ ἐνεργεῖν τοῦ Υἱοῦ ἐπὶ τῷ λουτροῦ παλιγγενεσία, ἅπερ Πατὴρ καὶ Πνεῦμα ἐνεργεῖ. Ὁ δὲ Κύριος τοῖς ἀποστόλοις ἔφη, Περιμένειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς, ἣν ἠκούσατε· ὅτι Ἰωάννης μὲν ἐβάπτισεν ὕδατι εἰς μετάνοιαν, ὑμεῖς δὲ βαπτισθήσεσθε ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Εἰ τοίνυν τὰ αὐτὰ δύναται ἐνεργεῖν ἐν τοῖς ἀποστόλοις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἅπερ τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐπὶ τῶν πιστευόντων ἐξ ἐθνῶν, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐπὶ τῶν μετανοησάντων Ἰουδαίων (οὐ γὰρ ἂν εἴποι τις ἦττον τοὺς ἀποστόλους μετεσχηκέναι τῆς διὰ τοῦ λουτροῦ χάριτος, ἢπερ τοὺς ἐξ ἐθνῶν, διὰ τὸ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ ἐσχηκέναι αὐτοὺς τὴν χάριν)· πῶς οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, τὸ καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας; Ὅτι ἡ αὐτὴ ἐξουσία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Πορεύου εἰς Δαμασκόν, κάκει σοι λαληθήσεται, ὅτι σκευὸς ἐκλογῆς μοι εἶ, οὐρανόθεν ἐπιφανείς τῷ Παύλῳ ὁ Κύριος ἔφη, ὅτι περὶ αὐτὸν κήρυκα τοῦ Εὐαγγελίου τῆ οἰκουμένη κατεστήσατο. Εἰσιόντι δὲ εἰς Δαμασκόν Ἀνανίας ἔφη· Σαῦλ ἀδελφε, ἀνάβλεψον· ὁ Θεὸς τῶν πατέρων προεχειρίσατό σε. Καὶ ἵνα μὴ περὶ Χριστοῦ νομισθῇ τὸ ῥῆμα, ἐπιλέγει· Τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημα αὐτοῦ, καὶ γινῶναι τὸν δίκαιον αὐτοῦ Ἰησοῦν. Ὅς δὴ τὴν κλήσιν καὶ τὴν προχείρησιν ἀνάγραπτον ποιούμενος ἔφη· Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ κλητὸς ἀπόστολος. Εἶτα καὶ ἄλλο τι πρὸς τῆ κλήσει λέγει· Ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ. Τὸ δὲ ἀφορίσαν τὸ Πνεῦμα τυγχάνειν αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων ἐδίδαξαν. Νηστευόντων γὰρ, φησὶ, τῶν ἀποστόλων καὶ προσευχομένων, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· Ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Παῦλον καὶ τὸν Βαρνάβαν εἰς τὸ ἔργον ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. Εἰ δὲ ἐκλέγεται μὲν αὐτὸν Κύριος ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ὃν προεχειρίσατο, ὁ

δὲ Υἱὸς προσεκαλέσατο, τὸν αὐτὸν δ' ἀφορίζει τὸ Πνεῦ 29.721 μα, ἀθθεντία φύσεως χρώμενον· πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ Τριάδι, ἐν ἣ ταυτότης ἐνεργείας εὕρισκεται; Οἱ ἔμοι λόγοι, Σολομών φησιν, ὑπὸ Θεοῦ εἴρηνται· καὶ ὁ Παῦλος, ὑπὸ Χριστοῦ· Ἐπεὶ δοκιμὴν γὰρ, ἔφη, ζητεῖτε τοῦ ἐν ἔμοι λαλοῦντος Χριστοῦ. Οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὸ Πνεῦμα ἐν ἀποστόλοις λαλεῖ. Ἐλάλουν γὰρ, φησιν, οἱ ἀπόστολοι καθὼς τὸ Πνεῦμα ἐδίδου ἀποφθέγγεσθαι αὐτοῖς. Καὶ, Οὐκ ἔστε ὑμεῖς οἱ λαλοῦντες, ὁ Σωτὴρ ἔφη αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, τοῦ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. Λαλεῖ δὲ καὶ ἐν προφῆταις τὸ Πνεῦμα. Τίς γὰρ δῶη, Μωϋσῆς ἔφη, πάντα τὸν λαὸν τοῦτον προφητεύειν; Ὅταν δῶ Κύριος τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν. Καὶ ὁ νέος δὲ τῆς Νέας Διαθήκης προφήτης Ἄγαθος ἀνέκραγε λέγων· Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· ὅπερ συνήθως οἱ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἐβόων προφήται, Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεός. Καὶ ταῦτα συνελὼν ὁ Παῦλος τὰ ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος ῥηθέντα, Πᾶσα, ἔφη, Γραφὴ θεόπνευστος. Εἰ δὲ λαλεῖ ἐν ἀποστόλοις καὶ ἐν προφῆταις τὸ Πνεῦμα, πᾶσα δὲ Γραφὴ θεόπνευστος, εἶπατε τοῖς ἀσεβοῦσι· Πῶς οὐ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τυγχάνει, τῆς τούτου συγγραφῆς θεοπνεύστου οὔσης; Ὅτι οὔτε ὄπτασία οὔτε χρησιμωδία γίνεται κεχωρισμένως Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ἡσαΐας ὁ προφήτης, Εἶδον, ἔφη, Κύριον Σαβαώθ καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑψηλοῦ καὶ ἔπηρ μένου, καὶ σεραφεῖμ εἰστήκεισαν κύκλω αὐτοῦ, ἕξ πτέρυγες τῶ ἐνί. Καὶ μετ' ὀλίγα φησί· Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς μέ· Πορεύου καὶ εἶπον τῶ λαῶ τούτῳ· Ἀκοῆ ἀκούσατε, καὶ οὐ μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε. Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τὰ ἑξῆς. Ὅσον μὲν οὖν κατ' αὐτὴν τὴν θέσιν καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ προφητικοῦ γράμματος, ὁ ἐπὶ πάντων ἐστὶ Πατὴρ ὁ ὀφθεῖς καὶ χρησιμοδοτήσας τῶ προφήτη· ὁ μὲντοι τῆς βροντῆς υἱός, ἐξαΐσια φθελγζάμενος, καὶ τῆς βροντῆς εἰρηκῶς φοβερῶτερα, οὐ ἴδιον οὐχὶ τὸ, Οὐκ ἦν, ἀλλὰ τὸ, Ἦν ὁ Λόγος, Υἱὸν ἔφη τὸν ὀφθέντα καὶ χρησιμοδοτήσαντα τῶ προφήτη. Λέγει γὰρ ἐν τῶ ἰδίῳ συγγράμματι· Διὰ τοῦτο οὐκ ἠδύναντο οἱ Ἰουδαῖοι πιστεύειν εἰς τὸν Ἰησοῦν, διότι εἶπεν Ἡσαΐας περὶ αὐτῶν· Τετύφλωνται αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί, καὶ πεπώρωται αὐτῶν ἡ καρδία, ὅπως μὴ ἴδωσι τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ συνῶσι τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐπιστρέψωσι, καὶ ἰάσωμαι αὐτούς. Ταῦτα εἶπεν Ἡσαΐας, ὅτε εἶδε τὴν δόξαν αὐτοῦ. Ὅδὲ Παῦλος τοῦ Πνεύματος ἀπεφήνατο τὴν ὄπτασίαν εἶναι καὶ τὴν χρησιμωδίαν, λέγων· Καλῶς ἔφη τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τοῦ προφήτου Ἡσαΐου πρὸς τοὺς πατέρας ὑμῶν· Ἀκοῆ ἀκούσατε, καὶ οὐ 29.724 μὴ συνῆτε, καὶ βλέποντες βλέψετε, καὶ οὐ μὴ ἴδητε· Ἐπαχύνθη γὰρ ἡ καρδία τοῦ λαοῦ τούτου. Ὁ προφήτης τοῦ Πατρὸς εἰσηγεῖται πρόσωπον τοῦ παρὰ Ἰουδαίοις πεπιστευμένου· ὁ εὐαγγελιστῆς τοῦ Υἱοῦ· ὁ Παῦλος τοῦ Πνεύματος· ἕνα Κύριον Σαβαώθ τὸν ὀφθέντα κοινῶς ὀνομάζοντες. Διήρηται αὐτοῖς ὁ περὶ τῆς ὑποστάσεως λόγος, ἀδιαιρέτου μένοντος ἐν αὐτοῖς τοῦ περὶ ἑνὸς Θεοῦ φρονήματος. Ὅτι μετέχει τοῦ Δημιουργοῦ τὰ κατ' εἰκόνα· τοῦτο δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος γινόμενον. Εἰ δὲ ταῦτα συνίεσαν καὶ καλῶς ὑπήκουον οἱ καθ' ἑαυτῶν κακῶς σοφιζόμενοι, οὐκ ἂν τὸ Πνεῦμα θεότητος ἠλλοτρίουν, ἵνα μὴ θεότητος ἑαυτοῦ ἀποκόψωσι, καὶ κόσμον Θεοῦ διαστήσωσι, καὶ Θεὸν τῆς ἰδίας κτίσεως ἀποστήσωσιν. Ἄθλια μὲν γὰρ πάντα τὰ πεποιημένα πρὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ Δημιουργοῦ δόξης ἀπολειπόμενα κατὰ τὴν κτιστὴν φύσιν, εἰ μὴ μετέχει θεότητος. Ἀνάξιον δὲ ὁ λόγος περὶ Θεοῦ, τὸ γυμνὴν καὶ ὡσπερ ἔρημον ἑαυτοῦ περιορᾶν τὴν κτίσιν. Ἄλλ' οὔτε ἡ κτίσις οὕτως ἄθλια, οὔτε Θεὸς οὕτως ἀδύνατος, ὥστε τὴν ἁγίαν μετάδοσιν μὴ διαπέμπειν ἐπὶ τὰ ποιήματα. Κατ' εἰκόνα γοῦν ἑαυτοῦ εὐθύς ποιῆσαι τὸν ἄνθρωπον βεβούληται. Πάντως δὲ ἡ εἰκὼν ἡ δημιουργουμένη, μεταφερομένη ἀπὸ τοῦ πρωτοτύπου, τὴν ὁμοίωσιν εἰς τὴν ὕλην εἴληφε, καὶ μετέσχηκε τοῦ χαρρακτῆρος διὰ τῆς τοῦ τεχνίτου διανοίας καὶ χειρὸς ἐναπομαχθέντος. Οὕτως ὁ

ζωγράφος, οὕτως ὁ λιθογλύφος, οὕτως ὁ τὸν χρύσειον καὶ τὸν χάλκεον ἀνδριάντα δημιουργῶν, ἔλαβεν ὕλην, ἀπειδὲν εἰς τὸ πρωτότυπον, ἀνέλαβε τοῦ τεθεωρημένου τὸν τύπον, ἐναπεσφραγίσατο τοῦτον τῇ ὕλῃ. Εἰ δὲ ἀνθρώποις οὐχ οἷόν τε πρὸς ὁμοίωσιν ἐκτυπωθῆναι τὰς ὕλας, εἰ μὴ τῆς ἰδέας αὐτῶν μεταλάβοιεν· πῶς Θεῷ πρὸς ὁμοίωσιν ἀναβαίη τὸ κτίσμα, μὴ μεταλαμβάνον θείου χαρακτήρος; Θεῖος δὲ χαρακτήρ οὐχ οἷος ὁ ἀνθρώπινος, ἀλλὰ ζῶν· καὶ ὄντως ὡς εἰκὼν εἰκόνοιο, ἥς πάντα τὰ μετασχόντα εἰκόνες καθίστανται Θεοῦ. Εἰκὼν μὲν Θεοῦ Χριστὸς, ὅς ἐστι, φησὶν, εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου· εἰκὼν δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, καὶ οἱ τούτου μεταλαμβάνοντες υἱοὶ σύμμορφοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Οὗς προέγνω καὶ προώρισε συμμόρφους, φησὶ, τῆς εἰκόνος τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν πρωτότοκον ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς. 29.725 Ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐ κτῆμα Θεοῦ, οὐδὲ κτίσμα. Πῶς οὖν τὸ Πνεῦμα συμμαρτυρήσει τῷ πνεύματί σου, κατὰ τὸν Ἀπόστολον, ὅτι Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, εἶπερ αὐτὸ τῆς τοῦ Υἱοῦ δόξης ἀλλότριον; Πῶς ἐν σοὶ βοήσεται, Ἀββᾶ ὁ Πατήρ, εἰ μὴ μετάδοσίς ἐστιν ὄντως ἐξ Υἱοῦ; οὐ κτῆμα αὐτοῦ, παρ' αὐτοῦ πεμπόμενον, ὡς περ τὸ πνεῦμα τὸ ἀνθρώπινον, ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἀνεμιαῖον, ἅπερ εἰώθασι λέγειν οἱ τὸ Πνεῦμα χωρὶς ζοντες ἀπὸ θεότητος, ἀλλὰ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ Πνεῦμα ἀίδιον, ἐν τῇ θεῖᾳ δόξῃ τυγχάνον, καὶ γνωρίζομενον. Οὐ γὰρ τὸ πνεῦμα τὸ σὸν Χριστὸς· οὐδὲ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνέμου Κύριος· οὐδὲ τὸ πνεῦμα τὸ ἀκάθαρτον (ἐπειδὴ καὶ τοῦτο ἐτόλμησαν παραγαγεῖν τι νες)· τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Χριστὸς καὶ Κύριος ὀνομάζεται, λέγοντος μὲν τοῦ Ἀποστόλου (καθάπερ ἀρτίως ἐμνήσθημεν), Εἰ δέ τις Πνεῦμα Κυρίου οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ· εἰ δὲ Χριστὸς ἐν ὑμῖν· τὴν τοῦ Πνεύματος ἐνοίκησιν ἀποφαίνοντος Χριστοῦ· λέγοντος δὲ πάλιν· Ὁ δὲ Κύριος τὸ Πνεῦμά ἐστιν· οὗ δὲ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐλευθερία. Ὡστε τὸ Κυρίου Πνεῦμα, Κύριος· οὐκ ἄρα κτῆμα ἢ κτίσμα Κυρίου, ἀλλ' εἰκὼν, ὡς προείρηται. Ὅτι εἰκὼν ἀληθῆς καὶ φυσικὴ Θεοῦ καὶ Κυρίου τὸ Πνεῦμα. Καὶ εἰκὼν ἀληθῆς· οὐκ ἐξ εἰκόνας θείας, καθάπερ ἡμεῖς. Διὰ τοῦτο γὰρ ἐξεικονίζον οὐκ ἐξεικονίζεται, καὶ τὸ χρίσμα οὐ χρίεται. Χρίσμα δὲ τὸ Πνεῦμα ἐφ' ἡμῖν, ὡς Ἰωάννης λέγει. Καὶ τί εἶπον, ἐφ' ἡμῖν; Ἦδη γὰρ καὶ ἐν αὐτῷ τῷ Κυρίῳ κατὰ τὴν σάρκα. Ἰησοῦν, φησὶ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ, ὡς ἔχρισεν αὐτὸν ὁ Θεὸς Πνεύματι ἁγίῳ καὶ δυνάμει. Χριστὸς ἄρα διὰ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴν χρίσιν τὴν ἐν τῷ Πνεύματι. Οὐ δὲ οὖν διὰ τοῦ ἀλλοτρίου τῆς θεότητος ἢ τοῦ Κυρίου χρίσις, καὶ τὸ Χριστὸς ὄνομα, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ καλούμενοι Χριστιανοί. Οἰμώξειε γὰρ τις ἀληθῶς, εἰ καὶ τὸ ὄνομα τῆς σωτηρίας ἡμῶν ἀπὸ κτίσεως ἄρχεται, καὶ ἀπὸ κτίσεως κατάγεται, καὶ εἰ διὰ δούλου τὴν υἰοθεσίαν ἔχομεν. Κτίσις οὐχ ἀγιάζει κτίσιν, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἐνὸς ἁγίου τὰ πάντα ἁγιάζονται, τοῦ λέγοντος περὶ ἑαυτοῦ· Ἐγὼ ἀγιάζω ἕμας τόν. Ἀγιάζει δὲ διὰ τοῦ Πνεύματος, ὡς προαποδέδεικται. Τὸ Πνεῦμα ἄρα οὐ κτίσις, ἀλλὰ τῆς ἀγιότητος τοῦ Θεοῦ χαρακτήρ, καὶ πηγὴ τοῖς πᾶσιν ἀγιασμοῦ. Ἐν ἀγιασμῷ τοῦ Πνεύματος ἐκλήθημεν, ὡς ὁ Ἀπόστολος διδάσκει. Τοῦτο ἡμᾶς ἀνακαινοῖ, καὶ πάλιν εἰκόνας ἀναδείκνυσι Θεοῦ, καὶ διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως Πνεύματος ἁγίου 29.728 υἰοθετούμεθα Θεῷ. Καινὴ πάλιν κτίσις μεταλαμβάνουσα τοῦ Πνεύματος, οὐπερ ἐστερημένη πεπαιωμένη. Εἰκὼν πάλιν Θεοῦ ὁ ἀνθρώπος ἐκπεσὼν τῆς ὁμοιότητος τῆς θείας, καὶ παρασυμβληθεὶς κτήνεσιν ἀνοήτοις, καὶ ὁμοιωθεὶς αὐτοῖς, ὁμοιωθεὶς τοῖς ἀλόγοις κατὰ τὸν θάνατον. Ὡς ὁ θάνατος γὰρ, φησὶ, τούτου, οὕτως ὁ θάνατος τούτου. Ἀλλὰ νῦν, φησὶν, ὁ ἐγείρας Χριστὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσει καὶ τὰ θνητὰ ὑμῶν σώματα διὰ τοῦ ἐνοικοῦντος αὐτοῦ Πνεύματος ἐν ὑμῖν. Ὅτι θεῖα φύσις τὸ Πνεῦμα, τελεσιουργὸς οὕσα τῶν Θεοῦ ἔργων. Τὸ δὲ τὴν κτίσιν ἀνακαινοῦν, καὶ τὴν φθορὰν εἰς ἀφθαρσίαν μεταβάλλον, τὸ καινὴν ἡμᾶς κτίσιν ἅπερ γαζόμενον διαμένουσιν εἰς αἰῶνα, τίς ἀποστήσει τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ; Πῶς τὸ τῆς θεότητος ἐκτὸς τὴν τῆς

θεότητος κτίσιν ἀνασώζει καινήν καὶ ἄφθαρτον ἀπεργαζόμενον; Τίνος ὁ Θεὸς ἑτέρου προσεδεῖτο πρὸς τὸ τὴν ἑαυτοῦ κτίσιν διαρρνεῖσαν ἐπαναλαβεῖν; Σιωπάσθω λόγος ὁ δυσσεβῆς, ὁ τὴν μὲν παλαιωθεῖσαν καὶ διαφθαρεῖσαν κτίσιν ἔργον εἶναι φάσκων Θεοῦ, τὴν δὲ μηκέτι παλαιουμένην μηδὲ φθειρομένην τῇ διὰ κτίσματος ἀνακαινώσει διδούς. Μὴ δοξαζέσθω κτίσις ὑπὲρ Θεόν. Δοξάζεται δὲ ὑπὲρ Θεόν, εἶπερ ἀθάνατα διὰ κτίσματος καὶ ἄφθαρτα κατασκευάζεται τὰ θανάτῳ καὶ φθορᾷ λυθέντα, ἅπερ ὁ Θεὸς εἰργάσατο διὰ Υἱοῦ. Ἀλλὰ Πνεῦμα τὸ θεϊκὸν πάντων ἀεὶ τελεσιουργὸν τῶν ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ γε νομένων, ὡσπερ ἐστὶ τῆς καινῆς κτίσεως, περὶ ἧς λέγεται· Εἴ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς πάλαι τῆς κατ' ἀρχάς. Διὰ τοῦτο φησὶ· Τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. Ζῶν ὁ Λόγος, ἐν ᾧ γέγονασιν οἱ οὐρανοί. Οὗτος αὐτὸς ὁ Θεὸς Λόγος, περὶ οὗ ὁ Ἰωάννης βοᾷ· Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν. Ζῶν τὸ Πνεῦμα δείκνυσι τὸ ζωοποι οὖν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Ζῶν τὸ Πνεῦμα τὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων ἀποτελεστικόν. Τοῦτο αὐτὸ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ δοξαζόμενον. Οὔτε γὰρ προ φθορᾷ δημιουργεῖ ῥημάτων Θεός, κἂν ἀνθρωπινῶς τέρως ὀνομάζεται λόγια Θεοῦ προφορικὰ ῥήματα· οὔτε πνεύματος ἀερίου προχύσει κοσμοῦνται οἱ οὐρα νοί. Πνεῦμα γὰρ τῷ ζῶντι Λόγῳ συντεταγμένον εἰς τὸ δημιουργεῖν, ζῶσα δύναμις, καὶ θεία φύσις, ἄρ ῥητος ἐξ ἀρρήτου στόματος πεφηκῦια, ἀρρήτως 29.729 καὶ κατὰ τὴν ἐμφύσησιν εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπεσταλ μένη, καὶ κατὰ τὸν σωματικῶς ὑπὸ τοῦ Κυρίου δι δαχθέντα τύπον, αὔθις ὑπ' αὐτοῦ δι' ἐμφυσήσεως ἀποκαθισταμένη· συντρέχειν γὰρ δεῖ τῇ κατ' ἀρχὴν καινότητι τὴν νῦν ἀνακαίνωσιν καὶ τὴν συνδρο μὴν. Ἐξετύπωσεν οὖν ἐμφυσήσας, οὐχ ἕτερος ὢν παρὰ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐμφυσήσαντα, ἀλλ' αὐτὸς, δι' οὗ Θεὸς δέδωκε τὴν ἐμφύσησιν, τότε μὲν μετὰ ψυχῆς, νῦν δὲ εἰς ψυχὴν. Οὕτω δημιουργεῖ Θεός, οὐ χειρῶν κινήσει σωματικῶν, ἀλλ' ἐνεργεῖα ζῶντος Λόγου, καὶ Πνεύματος μεταδόσει ζωοποιου. Εἰ δὴ καὶ κατ' ἀρχὴν ἐν Πνεύματι τὰ πάντα πεποιήται, καὶ ἀνακαί νοῦται πάλιν ἐν Πνεύματι· μία καὶ ἡ αὐτὴ προφα νῶς ἐνεργεῖα Θεοῦ δι' Υἱοῦ ἐν Πνεύματι φαίνεται· καὶ χωρισμὸν ἡ Τριάς οὐ προσδέχεται, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀληθῆ τοῦ Παύλου διδασκαλίαν. Διαιρέσεις χα ρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσὶ, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέ σεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. Καὶ πάντα καταλέξας τὰ θεῖα ἐνεργήματα, Πάντα δὲ ταῦτα, φησὶ, ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦν ἰδίᾳ ἐκάστῳ καθὼς βούλεται. Ὅτι συνδοξαζόμενον Θεῷ τὸ Πνεῦμα δείκνυται μὴ ὄν ποίημα, ἀλλὰ τῆς θείας φύσεως. Οὐ δὴ τῶν Θεοῦ δημιουργημάτων ἐξουσιάζει κτί σις, οὐδὲ περὶ ταῦτα ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἑτέρα τοῦ δημι ουργοῦ, καὶ ἑτέρα τῶν δημιουργημάτων ἡ πρᾶξις. Ἄγγελοι θεωροῦσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς τοῦ ἐν οὐρανοῖς καθά φησιν ὁ Σωτὴρ, καὶ τοῦτο αὐτῶν ἡ μεγάλη δόξα καὶ μακαριότης. Ἔργα δὲ εἰσὶ Θεοῦ, κατὰ τό· Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύ ματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. Θεὸς αὐτοῦς, οὐ δι' αὐτῶν ἐργάζεται· ἀλλὰ καὶ αὐτοῦς ἀγιάζει, καὶ ἐν αὐτοῖς ἐνεργεῖ, καθάπερ ἐν ἀγίοις ἀνθρώποις, οἱ καὶ ἀναγγέλλουσι τὰ Θεοῦ καθάπερ ἄνθρωποι. Διόπερ οὐδὲ συνδοξαζόμεν ἀγγέ λους Θεῷ, καθάπερ οὐδὲ ἀνθρώπους. Οὐ γὰρ ἴδια αὐτῶν τὰ δι' αὐτῶν εὐεργετήματα λογιζόμεθα, ἀλλὰ Θεοῦ τοῦ ἐν αὐτοῖς ἐνεργοῦντος. Τὸ δὲ Πνεῦμα μετὰ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ δοξάζεται, ἅτε δὴ καὶ τῆς θεϊκῆς ἐνεργείας δι' αὐτοῦ πληρουμένης. Ἡ χάρις γὰρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φησὶ Παῦ λος, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἀγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. Καὶ τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας ἡμῶν, καὶ ἡ τελεία περὶ θεότη τος παράδοσις, εἰς τὸν τῶν βαπτιζομένων ἀγιασμὸν, τὸ βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Τὸ δὲ ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεῖ 29.732 κῶν ἔργων τὴν ἁγίαν Τριάδα

δοξάζεσθαι τῆς μιᾶς θεότητος μαρτύριον, ὅτι μήτε χωρὶς Υἱοῦ ποιεῖ Πα τῆρ, μήτε Υἱὸς χωρὶς Πνεύματος. Ὅτι ὡς Υἱὸς πρὸς Πατέρα ἔχει, οὕτω Πνεῦμα πρὸς Υἱόν. Διὰ τοῦτο καὶ Θεοῦ μὲν λόγος ὁ Υἱὸς, ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα. Φέρων γάρ, φησὶ, τὰ πάντα τῷ ῥήματι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Καὶ ἐπειδὴ ῥῆμα Υἱοῦ, διὰ τοῦτο Θεοῦ· Τὴν μάχαιραν, φησὶ, τοῦ Πνεύματος, ὃ ἐστὶ ῥῆμα Θεοῦ. Λόγος δὲ Θεοῦ καὶ ῥῆμα ζῶν καὶ ἐνεργόν. Μὴ γάρ μοι πρὸς τὰ ἀνθρώπινα καταπέσης ὁμοιώματα, ἀλλὰ πανταχοῦ νόει τὸ μεῖζον ἐπὶ Θεοῦ πρὸς τὴν τῆς μιᾶς ἀπόδειξιν ἐνεργείας λαμβάνων τὸ τοῦ λόγου παράδειγμα· ὅτι καὶ νοῦς ὁ σὸς διὰ λόγου πάντα περιεργάζεται. Διὰ τί μὴ καὶ τὸ Πνεῦμα υἱὸς τοῦ Υἱοῦ. Ὅτι οὐ διὰ τὸ μὴ εἶναι ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ, ἀλλ' ἵνα ἡ Τριάς μὴ νομισθῆ πληθος ἄπειρον, υἱοὺς ἐξ υἱῶν ὡς καὶ ἐν ἀνθρώποις ἔχειν ὑποπτευθεῖσα. Ἀλλὰ λέγει· Εἰ Θεοῦ μὲν εἰκὼν ὁ Υἱὸς, Υἱοῦ δὲ τὸ Πνεῦμα, καὶ εἰ Θεοῦ μὲν λόγος ὁ Υἱὸς, ῥῆμα δὲ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα· διὰ τί μὴ υἱὸς τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα εἴρηται; Τούτῳ γὰρ ἰσχυροτάτῳ πρὸς τὴν ἀσέβειαν ἐχρήσω. Ἡ γὰρ Υἱὸν ἢ κτίσμα κελεύεις νοεῖν. Καὶ ὅτι μὴ υἱὸς ὠνόμασται, διὰ τοῦτο κτίσμα εἶναι βλασφημεῖς τὸ τῆς κτίσεως αἴτιον, τὸ τῆς κτίσεως ἀγιαστικὸν καὶ θεοποιὸν, τὸ Κυρίου καὶ Θεοῦ δοξαζόμενον ὀνόματι, τὸ τῶν θείων ἐνεργειῶν πληρωτικόν. Ἐπεὶ οὖν ἀνάξιον εἶναί σοι φαίνεται τῆς τοῦ υἱοῦ προσηγορίας, ὡς ἀλλότριον Υἱοῦ καὶ Πατρὸς, σκέψαι πῶς υἱοὺς ἀπεργάζεται τοὺς ἀγιαζομένους. Εἰ δὲ σὺ διὰ τοῦ Πνεύματος υἱὸς Θεοῦ, πῶς τὸ Πνεῦμα ξένον υἰότητος; Εἰ σὺ διὰ τοῦ Πνεύματος Θεὸς, πῶς τὸ Πνεῦμα θεότητος ἀλλότριον; Ἀντερωτήσεις δὴ πάλιν· Διὰ τί δὲ τὸ τοῦ υἱοῦ μὴ εἴληφεν ὄνομα; Τοῖς μὲν γὰρ εἰρημένοις προσέχειν οὐκ ἀξιοῖς, τοῦ δὲ μὴ εἰρημένου τὴν αἰτίαν ἀπαιτεῖς, ὡσπερ ὁ Σαδδουκαῖος τὴν ἀνάστασιν οὐ δεχόμενος, ἀλλὰ τῆς ἀναστάσεως τὸν τρόπον περιεργαζόμενος, καὶ τὸ ῥηθὲν διὰ τὸ μὴ ῥηθὲν ἀθετῶν. Κἂν σιωπήσωμεν, οὐ βουλόμενοι τὰ τοῦ Θεοῦ περιεργάζεσθαι, νενικῆσθαι τὴν τοῦ θείου Πνεύματος δόξαν ὑπολαμβάνεις, διὰ τὸ μὴ κεῖσθαι τὴν τοῦ υἱοῦ προσηγορίαν ἐπ' αὐτοῦ, ὡσπερ οὐχὶ ταυτὸν δυνάμενος ἀπαιτεῖσθαι. Εἰ γὰρ ὁμολογεῖς υἱοὺς διὰ τὸ Πνεῦμα θέσει γίνεσθαι μυρίους, διὰ τί τὸ Πνεῦμα μηδὲ θέσει προσαγορεύεται υἱὸς, κάλλιον δὴπουθεν ὄν τῶν υἰοθετουμένων χάριτι δι' 29.733 αὐτοῦ, καὶ διὰ τοῦτο μᾶλλον οὐκ ὀφείλον ἐλαττοῦσθαι διὰ τὴν προσηγορίαν; Ἡμεῖς δὲ καὶ περὶ τοῦ του κατὰ τὸ δυνατὸν ἀποκρινόμεθα πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς. Ἐπεὶ πρὸς γέ σε καὶ σιωπᾶν ἐξήκει, τῆς αὐτῆς ἐρωτήσεως ἐπικειμένης καὶ σοί. Λέγομεν οὖν, ὅτι τὸ εἰπεῖν υἱὸν ἐξ Υἱοῦ τὴν Τριάδα τῆς θεότητος εἰς πλήθους ὑποψίαν προσῆγεν ἀνθρώποις ἀκούσασιν. Ἐτοιμον γὰρ ἦν ὑπολαβεῖν, ὡς, εἶπερ υἱὸς ἐξ Υἱοῦ γεγέννηται, καὶ ἐκ τούτου πάλιν ἕτερος ἂν εἴη γεγεννημένος, καὶ πάλιν ἄλλος, καὶ ἐπὶ πληθὸς ἐξῆς. Διὰ δὲ τοῦτο τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι τρανῶς ἀνεκήρυξεν ὁ Ἀπόστολος, λέγων, ὅτι, Τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐλάβομεν. Καὶ τὸ διὰ Υἱοῦ πεφηνέναι σαφὲς πεποίηκεν, Υἱοῦ Πνεῦμα ὀνομάσας αὐτὸ καθάπερ Θεοῦ, καὶ νοῦν Χριστοῦ προσειπὼν, καθάπερ καὶ Θεοῦ Πνεῦμα, ὡς τοῦ ἀνθρώπου. Υἱὸν δὲ τοῦ Υἱοῦ προσειπεῖν ἐφυλάξατο, ἵν' εἷς μὲν Πατὴρ ὁ Θεὸς, αἰὶ Πατὴρ διαμένων, καὶ ὢν ἀίδίως ὃ ἐστίν, εἷς δὲ Υἱὸς, ἀίδίῳ γεννήσει γεγεννημένος, ὁ ἀνάρχως σὺν τῷ Πατρὶ ὢν Υἱὸς ἀληθινὸς Θεοῦ, αἰὶ ὢν ὃ ἐστίν, Θεὸς Λόγος καὶ Κύριος· ἐν δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀληθῶς ἅγιον Πνεῦμα, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τὸ μετὰ Πατρός καὶ Υἱοῦ συνδοξαζόμενον, ὃ δὲ καὶ Πνεῦμα στόματος ὀνομάζεται παρὰ τῷ προφήτῃ Δαβίδ· ὃ καὶ δάκτυλον Θεοῦ εἶναι διδασκόμεθα, ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Κυρίου λέγοντος· Εἰ δὲ ἐν δακτύλῳ Θεοῦ ἐγὼ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια. Εἴρηται ταῦτα, καὶ ἔστι καλῶς, ὡς ἐστὶ τοῖς ἀπεριέργως πιστεύουσιν εἰς Θεὸν καὶ Λόγον καὶ Πνεῦμα, μίαν οὐσαν θεότητα, τὴν καὶ μόνην προσκυνητήν. Καὶ μηδαμοῦ παρεῖς δυσὶς γένηται πλήθους, ἀλλ' ἕκαστον ἐπὶ τῆς Τριάδος ἐν ὃν ἐπιγινώσκηται, εἷς Πατὴρ, εἷς Υἱὸς, ἐν Πνεύμα ἅγιον. Ὅτι καὶ ἄνευ τοῦ καλεῖσθαι υἱὸν τὸ Πνεῦμα δῆλόν ἐστιν ἐκ Θεοῦ

υπάρχον· καὶ πῶς τὰ ἀνθρώπινα παραδείγματα προσαρμοστέον θεότητι, καὶ οὐ καθαιρετέον. Οὐδὲ γὰρ ἔλαττόν τι ἔξειν μέλλομεν εἰς τὸ γινώσκειν τὸ Πνεῦμα ὑπάρχον ἐκ Θεοῦ, Πνεῦμα τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκούοντες αὐτό. Ἄλλ' ἱκανὸν καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ δηλῶσαι τὴν ἐκ Θεοῦ. Οὐδὲ γὰρ υἱός, οὐδ' ἡ γέννησις ἴδιον θεό τητος, ἀλλ' ἐξ ἀνθρωπίνης ὁμοιότητος ἀνήκται. 29.736 Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ τοῦ πνεύματος πρόσρησις. Ταύτη τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ θείου Πνεύματος ἡ θεία Γρα φη̄ κέχρηται, ἐτέρως τὸ ἐκ Θεοῦ παραστήσασα· ἐπειδήπερ οὐκ ἐχρῆν διὰ τῆς αὐτῆς ὁμοιώσεως καὶ τοῦτο δηλοῦν, ὡς προεῖρηται. Σὺ δὲ τοῖς ἀπίστοις ὁμοίως ἀντιδιατάττεις τῇ θείᾳ διδασκαλίᾳ, σπεύδων ἐπὶ τὴν βλασφημίαν. Καὶ ὅτι μὴ γέννησις ἡ τοῦ Πνεύματος πρόοδος ἐκ Θεοῦ κέκληται, διὰ τοῦτο καὶ τὴν ἐκ στόματος Θεοῦ πρόοδον τοῦ Πνεύματος ἀναιρεῖς· καὶ ὅτι μὴ υἱός ὀνομάζεται, διὰ τοῦτο οὐδὲ Πνεῦμα αὐτὸ στόματος Θεοῦ εἶναι πιστεύεις, ἀλλ' ἔργον χειρῶν Θεοῦ· καὶ καταφρονῶν τῶν ἀνθρωπίνων παραδειγμάτων, ἀνατρέπεις τὰ ἐξ αὐ τῶν θεία δόγματα, δέον ἀκούειν τῶν θείων ῥημάτων σὺν φόβῳ, καὶ δέχεσθαι σὺν εὐσεβείᾳ πᾶν τὸ λεγόμενον, καὶ μὴ μωρότατα κατὰ τῆς εὐσεβείας σο φίζεσθαι. Γεννᾶ Θεὸς οὐχ ὡς ἄνθρωπος· γεννᾶ δὲ ἀληθινῶς· καὶ τὸ γέννημα ἐξ αὐτοῦ ἐκφαίνει, Λόγον, οὐκ ἀνθρώπινον· ἐκφαίνει δὲ Λόγον ἀληθῶς ἐξ ἑαυτοῦ. Καὶ ἐκπέμπει Πνεῦμα διὰ στόματος, οὐχ οἶον ἀνθρωπίνως, ἐπεὶ μηδὲ στόμα Θεοῦ σωματικόν· ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ οὐχ ἐτέρωθεν. Ἐργάζεται Θεὸς χερσὶν οὐ σωματικαῖς· ἐργάζεται δὲ οὐκ ἐξ αὐτοῦ προάγων τὰ δημιουργήματα, ἀλλ' ἐνεργητικῶς ὑφιστάς, ὡς ὁ ἐν χερσὶν ἐργαζόμενος ἄνθρωπος οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ προβάλλει τὸ ἔργον. Μὴ δὴ μετακίνει τῶν θείων λογίων τοὺς ὅρους, Υἱοῦ λέγων τὸ Πνεῦμα ποίημα· μήτε περὶ Υἱοῦ ζῆτει, διὰ τί μὴ πνεῦμα κέκληται· μήτε περὶ τοῦ Πνεύματος, διὰ τί μὴ υἱός· μήτε ποίημα τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα δυσφημήσης. Υἱὸς Θεοῦ καρπὸς ἅγιος ἐξ ἁγίου, ἀίδιος ἐξ ἀϊδίου, Πνεύματος ἁγίου χορηγός, εἰς ὑπόστασιν καὶ μόρφωσιν κτίσεως. Ὁ τὸν Υἱὸν ἀναιρῶν τὴν ἀρχὴν τῆς τῶν ὄλων δημιουργίας ἀνεῖλεν. Ἀρχὴ γὰρ τῆς ἀπάντων ὑποστάσεως ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, δι' οὗ τὰ πάντα γέγονεν. Ὁ τὸ Πνεῦμα περιαιρῶν τὴν τελεσιουργίαν τῶν ποιῶν 29.737 μένων ἀπέκοψεν. Ἐκπομπῇ γὰρ καὶ μεταδόσει Πνεύματος τὰ γινόμενα γίνεται. Οὐκ ἐν χρόνῳ πρόεισι τὸ προῖον ἐκ Θεοῦ, κἂν ἐν χρόνῳ τὰς ποιήσεις ἀποδιδῶ. Ἔστιν ὁ Λόγος αἰεὶ, καὶ πρὶν ὑποδείκνυσθαι ὑπὸ Μωσέως αὐτόν, ὡσπερ λαλούμενον ἀνθρωπίνως, εἰς τὸ τὴν δι' αὐτοῦ γινομένην κτίσιν ἐρμηνευθῆναι κατὰ τύπον ἀνθρώπινον. Ἔστιν αἰεὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πρὶν ἐμφυσῶμενον αὐτὸ καὶ μεταδιδόμενον ὑπο γράψῃ Μωσῆς τόπῳ σωματικῶ τὴν δι' αὐτοῦ ζωοποίησιν ὑπογράφων. Ὅτι, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ λέγοι τις, οὐδὲ τὸν Λόγον. Ἀλλὰ τὰ μὲν οἰκειότητος τῆς πρὸς Θεὸν σύμβολα, καὶ συναφείας τῆς θεϊκῆς ἐρμηνεύματα περὶ κόπτεις, τὸν Λόγον, τὸ Πνεῦμα· τὰ δὲ τῆς ἕξωθεν καὶ τῆς διεστῶσης φύσεως δηλωτικὰ, ταῦτα μόνον προσείσαι, χερὸς ἐνέργειαν καὶ ποιήσιν ἔργων. Εἰ γὰρ τὸ Πνεῦμα μὴ πιστεῦσθαι ἐκ στόματος Θεοῦ προεληλυθέναι, οὐδ' ἂν τὸν Λόγον πιστεύοις. Ἐπεὶ καὶ ὁ Δαβὶδ, Λόγον καὶ Πνεῦμα συνδοξάζων, τῷ Λόγῳ Κυρίου τοὺς οὐρανοὺς εἴρηκεν ἐστερεῶσθαι, καὶ τῷ Πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσαν τὴν δύναμιν αὐτῶν. Καὶ ὁ Μωσῆς, ὁ Λόγῳ γινόμενα τὰ ἔργα παραστήσας, καὶ Πνεύματι ζωοποιούμενα δέδειχεν ἐν τῇ τοῦ κατ' εἰκόνα ποιήσει ἀνθρώπου. Πῶς ἂν οὖν χωρίζοιτο τὰ ἀχώριστα, Λόγος Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα ἐκ Θεοῦ δι' Υἱοῦ; Εἰ δὲ Πνεῦμα ἀπιστεῖται, καὶ Λόγος συναπιστεῖται. Ἄκουε τοῦ Παύλου τὴν μόρφωσιν ἡμῶν τὴν κατὰ Θεὸν ἐν Πνεύματι τελεῖσθαι λέγοντος· Ἡμεῖς δὲ πάντες, ἀνακεκαλυμμένῳ προσώπῳ τὴν δόξαν Κυρίου κατ' ὀπτριζόμενοι, τὴν αὐτὴν εἰκόνα μεταμορφούμεθα ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου Πνεύματος. Διὰ τοῦ Λόγου ἄρα καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τὸ κατ' εἰκόνα ποίημα. Ἀλλὰ ποιεῖ τὸ Πνεῦμα, φῆς, Θεός, καὶ ποιεῖ δι' Υἱοῦ·

καὶ τὸ, Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, συμπεριληφέναι σοι δοκεῖ καὶ τὸ Πνεῦμα. Οὐκοῦν σοι δυὰς ἢ Τριάς ἀποδέδεικται; Εἰ γὰρ μετὰ πάντων τὸ Πνεῦμα, πῶς μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ; Εἰ δὲ οὐ μετὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς Τριάς ἢ Τριάς; Καὶ πῶς ἐπὶ τῆς Τριάδος τὸ βάπτισμα τοῦ κόσμου παντὸς ἀγιαστικόν; Ἄλλὰ καὶ τῷ ὕδατι συναριθμεῖσθαι αὐτὸ φῆς, ὡς τῆς κτίσεως ὄν, ὡσπερ καὶ τὸ ὕδωρ ἐστὶ λέγειν γὰρ τὸν Κύριον. Ἐὰν μὴ τις ἀναγεννηθῆ ἔξ ὕδατος καὶ Πνεύματος. Καὶ τοῦτο ἔτι μικρόν. Σὺ δὲ καὶ τῷ 29.740 περὶ τῆς γενέσεως τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον συγκατατάττεις, διὰ τὸ λέγειν τὸν Ἰωάννην· Αὐτὸς ὑμᾶς βαπτίσει ἐν Πνεύματι ἀγίῳ καὶ πυρί. Ταῦτα ποίαν ἄσε βείας ὑπερβολὴν κατέλιπεν, εἰ τὴν ὕδατος ἀξίαν τῷ Πνεύματι τῷ ἀγίῳ περιάπτεις, ἐπειδὴ Πνεύματος κατεφόδῳ τὸ ὕδωρ ἀγιάζεται; Ἰσάζειν γὰρ σοι ἔδοξε τῷ ἀγιάζοντι τὸ ἀγιαζόμενον, καὶ Θεῶ μὲν Υἱῷ συναριθμούμενον εἰς τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν καὶ δόξαν οὐ φρίττεις, ἰδίᾳ τὴν μίαν ἐνέργειαν καὶ δόξαν ἀνακόπτων· ὅτι δὲ ὕδατι χρῆται πρὸς τὸν τῶν σωμάτων καθαρὸν, διὰ τοῦτο τῆς τοῦ ὕδατος ἰσοτιμίας ἀξίον ἐλογίσω τὸ Πνεῦμα. Καὶ τὴν μὲν ἱατρικὴν, ὕλαις χρωμένην, οὐκ ἰσάζιον ταῖς ὕλαις λέγεις, ἀλλὰ κυριευτικὴν τῶν ὑλῶν· τὸ δὲ θεῖον Πνεῦμα, χρώμενον ὕδατι πρὸς τὴν τῶν ἀμαρτίας ῥύπων ἀποκάθαρσιν, εἰς τὴν τοῦ ὕδατος ἀδοξίαν καὶ ταπεινότητα καταβέβληκας· ὕδατος, ὃ πρὸς κοινὴν χρῆσιν ἀνεῖται καὶ δυσσεβῶν· ὕδατος, ᾧ μολυσμοὶ σωμάτων πάντες ἀποκαθαίρονται. Ἐὰν δὲ καὶ τὸ τοῦ πυρὸς ἐνθυμηθῆς, οἷον ἐννοῆσαι τετόλμηκας; Θαυμάζω τὴν ἀπόνοιαν, εἰ μὴ δέδοικας ὄντως τὸ πῦρ. Βαπτίζει Χριστὸς ἐν Πνεύματι τοὺς ἀξίους ἀγιασμοῦ· τοὺς δὲ ἀναξίους ἐπὶ τὸ πῦρ παραπέμπει, τοὺς ἄλλο τρεῖς τοῦ ἀγαθοῦ τῷ κακῷ παραδιδούς. Διὰ τοῦτο σοι ἄρα τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν ἀδελφὰ καὶ ὁμόκτιστα καὶ κοινωνὰ φαίνεται. Καὶ ἡμῶν μὲν ἐπιδεικνύων τῶν ἐνεργείας τὰς αὐτὰς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἀγίου Πνεύματος, οὐχ ὁρᾶς τὴν ἔνωσιν, οὐδ' ὅτε καταμόνας ἐν Θεοῦ δόξῃ τὸ Πνεῦμα κηρύσσεται, συνίεις τὴν θεϊκὴν δόξαν ἐπ' αὐτοῦ, λεγόντων τῶν ἀποστόλων, Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς οἱ προφηταί, Τάδε λέγει Κύριος. Καὶ Κυρίου πεῖραν λεγόντων τὴν τοῦ Πνεύματος πεῖραν, ὅτε φησὶ πρὸς τοὺς πειράσαντας ὁ Πέτρος· Τί ὅτι συνεφωνήθη ὑμῖν πειρᾶσαι τὸ Πνεῦμα Κυρίου; καὶ πρὸς τοὺς αὐτούς· Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ. Ἐὰν δὲ οἱ ἀπόστολοι λέγωσιν· Ἐδοξε δὲ τῷ ἀγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν, οὐ συντάσσοντες ἑαυτοὺς τῇ τοῦ Πνεύματος ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑποτάσσοντες, ὡς ὑπ' αὐτοῦ χορηγούμενοι τότε, καθάπερ μίαν 29.741 γνῶσιν καὶ φρόνησιν λεγόντων ἑαυτῶν τε καὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ μίαν ἐξουσίαν, σὺ εἰς κτίσιν τὸ Πνεῦμα κατάγειν βιάζῃ· ὡσπερ εἰ καὶ τῷ Μωσεῖ τὸν Θεὸν ἰσάζειν ἔφασκες, ἀκούων, ὅτι Ἐπίστευσεν ὁ λαὸς τῷ Κυρίῳ, καὶ Μωσεῖ τῷ θεράποντι αὐτοῦ. Ἄλλὰ δήλη ἢ διαφορὰ Δεσπότου καὶ δούλου· ἦν περ καὶ δεικνύς ὁ γράφων εἶρηκε· Μωσεῖ τῷ θεράποντι αὐτοῦ. Θεὸς μὲν γὰρ ὡς Δεσπότης καὶ ὡς ἀποστείλας Μωσέα πιστεύεται· Μωσῆς δὲ, ὡς θεράπων ἀποσταλείς. Οὕτω δὲ καὶ τῷ Πνεύματι μὲν ἔδοξε δεσποτικῶς τὰ τῆ Ἐκκλησίας δοθέντα νόμιμα, τοῖς δὲ ἀποστόλοις ὑπηρετικῶς τὰ δι' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα προστάγματα. Ἄλλ' οὐ τὸ Πνεῦμα δούλον. Ὁ γὰρ Κύριος, φησὶ, τὸ Πνεῦμά ἐστι· καὶ οὗ τὸ Πνεῦμα Κυρίου, ἐλευθερία. Καὶ δουλαγωγεῖται μὲν ἐπιτάγμασι τοῖς τοῦ Πνεύματος ὁ Ἰσραὴλ σὺν φόβῳ νουθετούμενος, υἰοθετεῖται δὲ Χριστιανῶν Ἐκκλησία δι' ἀγάπης ἀγιαζομένη. Διὸ φησὶν ὁ Παῦλος· Οὐ γὰρ ἐλάβετε πνεῦμα δουλείας ἀλλ' εἰς φόβον, ἀλλ' ἐλάβετε πνεῦμα υἰοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν, Ἄββᾶ ὁ Πατήρ. Οὐ δὲ ὁ τὸ δούλον εἰληφῶς υἱὸς ἐκ δούλου καθίσταται, οὐδὲ διὰ τὴν δούλου μετουσίαν Πατέρα τὸν Θεὸν παρῥησιάζεται· οὐδὲ τὸ δούλον τὰ τοῦ Θεοῦ πάντα ἐνεργεῖ, καθὼς βούλεται. Οὐδ' ἂν τὴν τοῦ Πνεύματος παρουσίαν, δούλου καὶ κτίσματος ὄντος, ἐπὶ πάντα διήκειν ἔφασκεν ὁ ὑμνωδὸς, πρόσωπον αὐτὸ καὶ χεῖρα Θεοῦ προσαγορεύων καὶ λέγων· Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ πνεύματος τός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ

προσώπου σου ποῦ φύγω; Ἐὰν ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανὸν, σὺ ἐκεῖ εἶ· ἐὰν κα ταβῶ εἰς τὸν ἄδην, πάρει. Ἐὰν ἀναλάβω τὰς πτέρυγάς μου κατ' ὄρθρον, καὶ κατασκηνώσω εἰς τὰ ἔσχατα τῆς θαλάσσης· καὶ γὰρ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου ὀδηγήσει με, καὶ καθέξει με ἡ δεξιὰ σου. Πνεῦμα γὰρ ἐστὶ τὸ πεπληρωκὸς τὰ σύμπαντα, κατὰ τὸ γεγραμμένον· Πνεῦμα γὰρ Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, φησὶν ὁ Σολομών. Διὸ καὶ ἐπέειπε καθ' ἑπτὰ ἐνεργείας γινώσκειται τὸ Πνεῦμα, ἃς ὁ Ἡσαΐας ἔφρασεν, ἑπτὰ ὀφθαλμοὺς τὸ Πνεῦμα Κυρίου εἶπε καὶ ὁ Ζαχαρίας, οὕτω λέγων· Οὗτοι οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπιβλέποντες τὴν γῆν· καὶ τὸ λεγόμενον· Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος, τὴν διὰ τοῦ Θεοῦ Πνεύματος σημαίνει πλήρωσιν· ὡσπερ καὶ διὰ τοῦ Ζαχαρίου φησὶν ὁ Θεός· Ἐγὼ εἶμι ἐν ὑμῖν, καὶ τὸ Πνεῦμά μου ἐφέστη κεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. Προεῖρηται δὲ καὶ ἕτερα πλείονα τοιαῦτα, περὶ τοῦ τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ πληροῦν τὴν κτίσιν. Τίς οὖν οὐκ αἰσθάνεται τῆς θεϊκῆς τοῦ Πνεύματος δόξης, ἀκούων τὸ, Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ 29.744 Πνεύματός σου, καὶ πάλιν· Τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν ἐγὼ πληρῶ, λέγει Κύριος. Εἰς ἐν καὶ ταυτὸν συντρέχουσαν ὁρῶ τὴν τε Θεοῦ καὶ Πνεύματος λεγομένην καθολικὴν ἐπὶ πάντα παρουσίαν. Σὺ δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις οὐκ ἄκτιστον τὸ Πνεῦμα νοεῖν ἢ λέγειν μὴ δυνάμενος, αὐτὸν τὸν Θεὸν πνεῦμα καλεῖσθαι λέγεις. Ἄλλ' οὐδὲ ἐγκατοικεῖ δι' ἑαυτοῦ τῇ κτίσει Θεός, οὔτε τὸν Θεὸν τὸ τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα δύναται ἄν τις παραδέχεσθαι, σαφῶς ἀκούων τοῦ Ἀποστόλου περὶ τοῦ ἐν ἡμῖν οἰκοῦντος τοιαῦτα γράφοντος· Ἡμῖν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ; Οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνωκεν εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἡμεῖς δὲ οὐ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἵνα εἰδῶμεν τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χαρισθέντα ἡμῖν. Εἰ τοίνυν ἐν τούτοις οὐδεὶς ἂν δύναται τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸν Θεὸν ἀκούειν (καίτοιγε οὕτως ἦνω μένον αὐτὸ τῇ τοῦ Θεοῦ δόξῃ θεωρῶν ὡς ἀνθρώπῳ τὸ ἀνθρώπου πνεῦμα), μὴ βιαζέσθω τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ λέγειν αὐτὸν εἶναι τὸν Θεόν. Τὸ Πνεῦμα, φησὶ, τὸ ἐμὸν ὃ ἐστὶν ἐπὶ σοί· οὐ τὸν Θεὸν, ἀλλὰ τὸ παρὰ Θεοῦ Πνεῦμα δεδηλῶκε. Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. Τὸ Πνεῦμα τῆς χρίσεως Πνεῦμα Κυρίου κέκληκεν. Ἐν τὸ Πνεῦμα τὸ θεῖον· μὴ πλείω τοῦ ἐνός λεγέτω τις, κὰν πνεῦμα ὁ Θεὸς ὑπὸ τοῦ Κυρίου λέγηται. Τῇ τοῦ πνεύματος ἐπωνυμίᾳ τὸν Πατέρα δεδηλῶκεν, ὅτι ἀσώματος. Ὡσπερ γὰρ τὸ Πνεῦμα ὁ Θεός, κατὰ τὸ, Ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν· οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα, τῆς Τριάδος μὴ διακοπτομένης μηδὲ χωριζομένης τὴν φύσιν, ὥστε καὶ τὰ ὀνόματα μὴ χωρίζεσθαι. Διόπερ καὶ ἐνός ὄντος τοῦ Θεοῦ, Θεὸς ὁ Υἱὸς πατρικῆ φύσει καὶ πατρικῶ ὀνόματι· καὶ ἐνός ὄντος Κυρίου τοῦ Υἱοῦ, Κύριος ὁ Πατὴρ τῷ τῆς εἰκόνας ὀνόματι καλούμενος, ὡς πρῶτότυπος αὐτῆς καὶ γεννήτωρ· οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα Κύριος, ἀπὸ τοῦ Κυρίου τὴν ἐπωνυμίαν ἔχον, ἀφ' οὗ καὶ μεταδίδοται, καὶ ὁ Κύριος ἀπὸ τῆς εἰκόνας πνεῦμα· ἐπεὶ καὶ ὁ Θεὸς πνεῦμα ἀπ' αὐτοῦ προσηγόρευται. Οὐ δὲ τρεῖς θεοὺς, οὐδὲ τρεῖς κυρίους, οὐδὲ τρία πνεύματα διὰ τοῦτο ποιητέον, ἀλλὰ τῆς Τριάδος τὴν ἔνωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ τῶν ὀνομάτων ἐπιγνωστέον. Καίτοιγε σὺ πρὸς τοσοῦτον ἀπονοίας 29.745 ἤκεις ἀφορίζων καὶ ἀφιστὰς Πατρός τε καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, ὥστε καὶ λέγειν ἄνευ τοῦ Πνεύματος τὴν ζωὴν αἰώνιον ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ κατηγγέλθαι, διὰ τὸ λέγειν τὸν Κύριον· Αὕτη δὲ ἐστὶν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Τοιγαροῦν εἰ τὸ Πνεῦμά σοι διὰ τοῦτο ἐξηρησθαι δοκεῖ, βαπτίζου χωρὶς τοῦ Πνεύματος τὸ βάπτισμα τῆς ζωῆς· εἰ δὲ ἐν Πνεύματι τὴν ζωὴν κληρονομεῖς, πῶς τὴν αἰώνιον ζωὴν ἄνευ τοῦ Πνεύματος ὀνειροπολεῖς; Εἴ τις Πνεῦμα Χριστοῦ, φησὶν, οὐκ ἔχει, οὗτος οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. Πῶς ἂν οὖν εἰς αἰῶνα ζήσεις, εἰ μὴ εἴης Χριστοῦ; Οὐκ ἂν δὲ εἴης Χριστοῦ, τὸ Πνεῦμα μὴ ἔχων

αὐτοῦ. Ἀλλὰ διατί, φῆς, οὐχὶ προσέθη κεν· Ἴνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; Οὐκ ἀφορίζων τὸ Πνεῦμα τῆς δυάδος, ὧ οὔτοι, ἀλλὰ τὸναντίον ἐνῶν καὶ δηλῶν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἀχώριστον. Ἐπεὶ καὶ ὅτε φησὶ Παῦλος· Ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε, οὐ δῆπου καὶ χωρὶς τοῦ Πατρὸς τὸν ἀγιασμὸν εἰσηγήσατο, ἀλλ' ἐν Υἱῷ καὶ τὸν Πατέρα δεδήλωκεν. Καὶ ὅτε φησὶν· Ἡμῖν γὰρ ἀπεκάλυψεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ, οὐχ ὑπεξήρηκε τὸν Υἱὸν τὸν λέγοντα· Οὐδὲ τὸν Πατέρα τις ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ὃς ἂν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ. Εἰ δὲ, καὶ μὴ ὀνομάζων Πατέρα, δηλοῖ μετὰ τῆς υἱοῦ προσηγορίας καὶ τὸν γεννήτορα, καὶ μὴ ὀνομάζων τὸν Υἱὸν, δηλοῖ μετὰ τοῦ πατρῶου ὀνόματος καὶ τὸν γεγεννημένον· οὕτω καὶ ἔνθα τὸ Πνεῦμα μὴ ὀνομάζεται, ἐν τῷ χορηγοῦντι αὐτὸ καὶ μεταδιδόντι νοεῖται. Ἡ καὶ ὅτε φασὶν οἱ ἀπὸ στολοι, Τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μόνον ὑποληψόμεθα τὸ Πνεῦμα νομοθετεῖν ἡμῖν καὶ προσαγορεύειν τὰ μέλλοντα, καὶ μὴ ἐκ Πατρὸς δι' Υἱοῦ τὴν νομοθεσίαν καὶ προφητείαν κατάρχεσθαι; Καὶ ὅτε λέγεται τὸ παιδίον ἅγιον ἐκ Πνεύματος ἁγίου γεγενῆσθαι, οὐ χωρὶς τοῦ λόγου Πνεῦμα παραγεγονὸς εἰς τὴν τοῦ βρέφους ὑπόστασιν ὑποληψόμεθα, καίτοι λέγοντος τοῦ Ἰωάννου ὅτι, Ὁ Λόγος σὰρξ 29.748 ἐγένετο, καὶ τῷ Λόγῳ τῆς σαρκώσεως ἐπιγραφομένης. Ἀλλὰ διὰ πάντων δηλόν, ὅτι καὶ ἐν τῷ Λόγῳ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὁ Λόγος ἐν τῷ Πνεύματι, τῆς ἐνώσεως τῆς κατὰ τὴν θεϊότητα μὴ διαιρουμένης. Τριάδα μὲν γὰρ ἡ τῶν τριῶν ὀνομάτων παράληψις ἐξαριθμεῖ, καὶ παρίστησι, τῆς δὲ Τριάδος ἔχει τὴν ἔνωσιν ἢ καθ' ἐν ὄνομα δήλωσις· ὡς τό· Ἐξ αὐτοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ τὰ πάντα, συνήγαγεν εἰς ἐν ὄνομα τό τε τοῦ Πατρὸς ἰδίωμα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Εἷς γὰρ Θεὸς, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα· ἐν δὲ Πνεύμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα, καθὼς λέγεται τό· Ὑμεῖς οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἶπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Ὡστε καὶ τὸ, Ἐν Θεῷ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν, σαφῶς ἴδιον Πνεύματος ἐν Θεῷ δηλούμενον. Οὐ δὲ κτίσματι κτίσις περιέχεται, καὶ ζῆ, καὶ ἔστι, καὶ αὐτῷ δεομένῳ στηρίζεσθαι τῇ τοῦ πεποιηκότος δυνάμει· οὐ δὲ τῇ κτίσματος ἐνεργείᾳ Θεὸς δοξάζεται, αὐτὸς εἶναι λεγόμενος, ἐν ᾧ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν· ἀλλ' ὄντως τὸ Πνεῦμα θεϊκόν, τὰ ἐκ Θεοῦ πάντα καὶ τὰ δι' Υἱοῦ στηρίζον ἐν τῷ εἶναι. Διὸ καὶ τοῦ εἶναι τὴν διαμονὴν δωρεῖται μεταλαμβάνομενον. Καὶ ζῶμεν ἐν αὐτῷ πάλιν οἱ πρότερον διὰ τὸν ἀπ' αὐτοῦ χωρισμὸν φθειρόμενοι. Πολλῶν δὲ ἐνότων εἰπεῖν ἂν δηλοῖ Θεὸν τε ἐν τῇ κτίσει, καὶ τὴν κτίσιν ἐν Θεῷ, Πνεύματος ὄντα δηλωτικὰ, τοῖς εἰρημένους ὡςπερ εἰ δείγματα τῶν πλειόνων ἀρκεσθησόμεθα, δείξαντες τοῖς πλανωμένοις, ὡς εἰς Θεὸν αὐτοῖς ἢ κατὰ τοῦ Πνεύματος δυσσέβεια, εἶπερ Θεοῦ δόξαν οὖσαν τὴν τοῦ Πνεύματος ἐπιγινῶναι σπουδάσωσι. Ὅτι οὐκ ἀπὸ ὁμωνυμίας ταυτότης, ἀλλ' ἀπὸ φύσεως θείας ἐνότης γνωρίζεται. Ἀλλὰ πνεῦμα, φησὶ, λέγεται καὶ ἀνθρώπου· ὡς τὸ, Ἀντανελεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι· Πνεῦμα καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ, ὡς τὸ, Οὐ μὴ καταμεῖνη τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις· καὶ τὸ ἀνεμιαῖον· ὡς τὸ, Πνεύσει τὸ πνεῦμα αὐτοῦ, καὶ ῥυήσεται ὕδατα· καὶ ἕτερα πολλὰ 29.749 εὔροι τις ἄν. Ἀλλ' ὀρθοτέρως ἂν ἀκούσειεν ὁ εὐσεβῶς τὰ θεῖα νοήματα τεκμαιρόμενος, λέγων πρὸς τὴν τῶν ἐναντίων ἀντίθεσιν, ὅτι, εἰ νομίσειέ τις ταυτότητα εἰσάγειν ἀπὸ τῶν ὁμωνύμων, τί ποιήσειεν, ὅτι ὄντα πολλὰ λέγεται ἢ καλεῖται; Ἐνὸς δὲ ἐστὶ τοῦτο, λέγοντος Κυρίου καὶ ἀληθῶς Θεοῦ· Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν. Λέγονται δὲ καὶ πατέρες πολλοὶ, καὶ θεοὶ, καὶ γεννήτορες, καὶ σοφοί, καὶ δυνατοί, καὶ δημιουργοί, ἂν τῷ Θεῷ μόνῳ φύσει πρόσεστιν αἰεὶ. Καὶ ἀγέννητα ὡσαύτως λέγονται τὰ μηδέπω γεννηθέντα, μέλλοντα δὲ γεννᾶσθαι ἢ γίνεσθαι· ὡς καὶ ἡ τῶν νεκρῶν ἀνάστασις, οὕτω γεγενησῆναι, ἀγέννητος, μέλλουσα δὲ εἶναι· ἢ ὡς ἀπὸ σιδήρου δακτύλιος μέλλον γίνεσθαι, ἀγέννητος ὢν ἐν

τῆ τοῦ σιδήρου φύσει· ἢ ὡς ὅταν ἀπὸ ὕδατος ἢ λίθου πῦρ, ἢ ἄλλης τινὸς ὕλης, ὡσαύτως τὸ τοιοῦτον γένηται πῦρ. Πάλιν ἀγέν νητον ἀνούσιον νοοῦμεν τὸ μηδαμῆ μηδαμῶς ὄν. Εἶπέ τις ἀνούσιον, ὑπόστασιν ἀνεῖλε καὶ οὐσίας ὑπαρξιν. Ἀνούσιον, καὶ ἀνυπόστατον, τὴν μὴ ὑπάρχουσαν μήτε οὖσαν ὅλως σημαίνει φύσιν. Τὸ δὲ ἐνούσιον καὶ ἀνυπόστατον λέγων τις, τὴν ἐνυπάρχουσαν οὐσίαν ἐδήλωσε. Τὸ δὲ λέγειν ἀγέννητον τὸν Θεὸν, ἢ ἀγέν νητον μετὰ τοῦ ἄρθρου, προτάξας Θεὸν, ἢ ἐπενέγκας πάλιν τὸ αὐτὸ ὄνομα, οὐκ οὐσίαν ἀνεῖλεν, οὐδὲ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ, ταύτην δὲ καὶ μὴ γεγεννημένην εἶναι λέγει· ἀλλὰ μὴν οὐδὲ κτισθεῖσαν δηλοῖ τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν. Ἄλλ' οὐκ ἐπειδὴ τὸ εἶναι τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀνεῖλεν, ἤδη τὸ τί εἶναι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν ἐδήλωσεν. Οὐ λέγω ποιότητα ἢ ποσότητα, ὡς ἐκεῖνοι ἐπαγ γέλλονται ἀποδείξαι ματαιολογοῦντες ἀλλὰ τοῦτο, πῶς εἶναι δείκνυσι τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν ἢ τῆς ἀγεννήτου φωνῆς ὀνομασία. Τὸ δὲ πῶς εἶναι τι, καὶ αὐτὸ ἐκεῖνο ὃ ἐστίν, ὁποῖον εἶναι ἢ τί εἶναι, πολὺ μᾶλλον ἄδηλον τυγχάνει ὡς ἀνεξιχνίαστον πάση κτιστῇ φύσει ὑπάρχον. Εἰ γὰρ τὰ κρίματα αὐτοῦ ἄβυσσος πολλή, ὡς φησιν ὁ Προφήτης, καὶ αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἀνεξιχνίαστοι, οὐκοῦν πάντως καὶ ἀνεξερεύ νητοι, κατὰ τὸν Ἀπόστολον· πόσω μᾶλλον αὐτὸς, οὗ αἱ κρίσεις καὶ αἱ ὁδοὶ τοιαῦται; Καὶ οὐ θαῦμα εἰ αὐτὸς ὁ Θεὸς τοιοῦτος, ὅπου γε τὰ αὐτοῦ τοιαῦτα. Εἰ γὰρ ἂν ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτὸν ὁφθαλμὸς οὐκ εἶδεν, οὐδὲ οὖς ἤκουσεν, οὐδὲ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου ἀνέβη, κατὰ τὸ γεγραμμένον· πόσω μᾶλλον αὐτοῦ τοῦ τὰ τοιαῦτα παρασκευάσαντος Θεοῦ τὴν φύσιν ἀρρητοτέραν ἢ τις εἴποι τῶν εὐσεβῶς καὶ ἀπεριέργως εἰς αὐτὸν πιστευόντων; 29.752 Ἀλλὰ μὴν οὖν καὶ λόγοι πολλοὶ προσαγορεύονται, εἷς δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ αἰδώς, ὁ καὶ Θεὸς ἐν Εὐαγγελίῳ κηρυσσόμενος, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο. Καὶ υἱοὶ Θεοῦ λέγονται πολλοὶ ἐν τῇ Γραφῇ, κατὰ τὸ, Υἱοὺς ἐγέννησα καὶ ὑψωσα· καὶ πάλιν· Υἱὸς πρωτότοκος μου Ἰσραήλ. Θέσει μέντοι καὶ χαρακτήρι τινα υἱοθετούμενοι ἀπὸ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, υἱοὶ θεοὶ καὶ μὴ ἀληθινοί. Ἀπὸ γὰρ φύσεως καὶ ἀληθείας ὁρμᾶται τὰ πράγματα. Εἰ δὲ ὁ φύσει οὐσιωδῶς ἐξ αὐτοῦ γεννηθεὶς οὐκ ἔστι κατὰ τὴν τῶν ἀνομοιοῦσιν ἁθέτησιν, ποῦ οἱ θέσει εὐρεθήσονται; Ἀλλὰ τὰ ἀνθρωπολογούμενα οἱ ἀμαθέστατοι τῇ θεότητι ἄσεβως προσάπτουσι, καὶ τὰς πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ῥηθείσας Γραφὰς μονομερῶς ἐκλαμβάνοντες πίπτουσι, ὀδηγεῖσθαι καλῶς οὐκ ἀνεχόμενοι. Εὐθεῖαι γὰρ αἱ ὁδοὶ τοῦ Κυρίου, καὶ δίκαιοι πορεύονται ἐν αὐταῖς· οἱ δὲ ἀσεβεῖς ἐν ταῖς εὐθείαις προσκόπτουσι. Καὶ τὸ θαῦμα, ἀφ' ὧν ὠφελοῦνται οἱ τῇ πίστει ὑγιαίνοντες, ἀπὸ τούτων βλάπτονται οἱ νοσοῦντες περὶ ζητήσεως καὶ λογομαχίας ἀργὰς, ὡς εἶπεν ὁ Ἀπόστολος. Ὅτι δὲ ψυχῆς νόσημά ἐστι τὸ κακῶς καὶ ἀπεριέργως ζητεῖν περὶ Θεοῦ, καὶ μάλιστα μετὰ ἀπιστίας, πᾶσι φανερόν. Εἰ γὰρ αὐτῶ τῷ παναγίῳ Θεῷ τὰ περὶ αὐτοῦ ἀπιστοῦσι· πῶς τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἢ ἀποστόλων ἀκούσῃ, λεγόντων ἐν θεαῖς Γραφαῖς τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ τῶν εἰς αὐτὸν μελλόντων ἐλπίζειν; Πιστεῦσαι γὰρ δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ, ὅτι ἔστι. Πιστεῦσαι· μὴ γὰρ ἀπίστως περιεργάζεσθαι ὃ τί ἐστίν· μὴ γὰρ ὃ τι οὐκ ἔστιν. Ὁ γὰρ ἐστίν, ἦν, καὶ ἔστι, καὶ ἔσται αἰεὶ· καὶ τοῖς πᾶσι τὸ εἶναι δωρεῖται, ὡς φύσει ὦν Θεός. Τί οὖν ἀπιστεῖς, ὦ ἄνθρωπε; Ἀπιστεῖς, ὅτι ἴδιον ἔχει Υἱὸν ὁ Θεός, καὶ ζητεῖς πῶς ἐγέννησε Θεός; Εἰ δὲ τὸ πῶς ἐπὶ Θεοῦ ἐπερωτᾷς, πάντως καὶ τὸ ποῦ, ὡς ἐν τόπῳ, καὶ πότε, ὡς ἐν χρόνῳ συνεπερωτήσεως. Εἰ δὲ ἄτοπον ἐπὶ Θεοῦ τὸ τοιοῦτον ἐπερωτᾷν, ἄτοπώτερον ἢ εἶναι τὸ μὴ πιστεύειν. Τάχα οὕτω ἐρυθρίᾳ ἐν ἀπιστίᾳ ὑπάρχων. Ζητεῖς γὰρ ἵνα εὕρησιν οὐκ εἶσθαι, ἀλλ' ἀπιστίαν. Τοῦτο ἀληθὲς κατὰ τὸ γεγραμμένον· Εἰς κακότεχνον ψυχὴν οὐκ εἰσελεύσεται σοφία. Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην, καὶ φίλος Θεοῦ ἐκλήθη. Φίλος Θεοῦ ὁ μακάριος Ἀβραὰμ καὶ εἶρηται, καὶ ἔστι. Φίλος διὰ πίστιν, φίλος δι' ὑπακοήν Θεοῦ· σὺ δὲ ἐχθρὸς διὰ ἀπιστίαν καὶ παρακοήν Θεοῦ. Ἐπίστευσε δὲ Ἀβραὰμ τῷ Θεῷ,

ἐπίστευσεν ὡς αὐτὸς, καὶ οὐκ ἠπίστησεν ὡς ὑμεῖς. Διὰ τοῦτο αὐτὸς 29.753 φίλος, ὑμεῖς δὲ ἐχθροί. Οἱ ἐχθροὶ Κυρίου ἐψεύσαντο αὐτῷ, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ὅτι τὸν φύσει Υἱὸν Θεοῦ θέσει καὶ χάριτι υἰοποιηθέντα λέγουσι, καὶ τὸν κτίστην κτίσμα, καὶ τὸν ποιητὴν ποίημα, καὶ τὸν αἰεὶ ὄντα ἐν Πατρὶ ποτε μὴ ὄντα, καὶ τὸν ἐξ ὄντος Θεοῦ Υἱὸν λέγοντες ἐκ μὴ ὄντων γεγονέναι. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ ψεύδονται θεομαχοῦντες καὶ χριστομαχοῦντες, ἀλλὰ καὶ πνευματομαχοῦντες οὐ παύονται, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κυριολογεῖν μὴ βουλόμενοι, σκληρῶ τραχήλῳ καὶ ἀπεριτμήτῳ καρδίᾳ ταῖς θείαις Γραφαῖς ἐναντιούμενοι. Τί δὲ ἐναντιοῦσαι τῇ καλῇ ταύτῃ πίστει καὶ σωζούσῃ ὁμολογίᾳ· Θεὸς, Λόγος, Πνεῦμα· Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα; Οὐ ξένος ὁ Υἱὸς, οὐδὲ ἀλλότριον τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ, οὐ τόποις μεμερισμένα, οὐκ αἰῶσι παραλαμβανόμενα, οὐ διαστήμασι μετρούμενα. Οὐκ ἐνέλιπεν Υἱὸς ποτε Πατρί, οὐδὲ Υἱῷ Πνεῦμα· ἀλλ' ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίωτος ἡ αὐτὴ Τριάς αἰεὶ. Οὐ Πατὴρ ὁ Υἱὸς, ἀλλὰ Πατὴρ Υἱοῦ γεννήτῳ, ὡς νοῦς λόγου πατὴρ, ὡς δύναμις δυνατοῦ, ὡς σοφὸς σοφίαν γεγεννηκῶς, ὡς ὑπόστασις ἴδιον χάρα κτήρα. Ὁ δὲ Υἱὸς αἰεὶ Υἱὸς, ὡς μορφή Θεοῦ ὑπάρχων αἰεὶ, ὡς εἰκὼν Θεοῦ φυσικὴ ὁ Υἱὸς. Ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα εἰκὼν τοῦ Υἱοῦ εἴρηται, καὶ δάκτυλος Θεοῦ, καὶ Θεοῦ πνεῦμα, καὶ ῥῆμα καὶ πνεῦμα στόματος, καὶ ἀγαθὸν πνεῦμα, καὶ εὐθὲς, καὶ ἡγεμονικὸν, καὶ πνεῦμα δυνάμεως, καὶ Κύριος καὶ Θεὸς εἴρηται τὸ τοῦ Θεοῦ πνεῦμα, ὡς καὶ ὁ Λόγος. Εἰ γὰρ μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου στερεοῖ τὰς δυνάμεις τῶν οὐρανῶν τὸ Πνεῦμα, πῶς ἀλλότριον; Ὅπερ οἱ λαβόντες ναὸς Θεοῦ εἰσιν, ὃ δὴ καὶ πνεῦμα στόματος Θεοῦ προσαγορεύεται, καὶ τῆς δημιουργίας αἴτιον μετὰ τοῦ Λόγου δείκνυται, τὸ ἐνεργοῦν τὰ πάντα ὡς Θεὸς, καθὼς βούλεται, ὡς φησὶν ὁ Ἀπόστολος, τὸ τῆς υἰοθεσίας Πνεῦμα, τὸ τῆς ἐλευθερίας αἴτιον, τὸ ὅπου θέλει πνέον θειότητα, ὃ δὴ καὶ πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁ τῶν ὄλων Κύριος σαφῶς ὀνομάζει· τὸ ἐν εἴδει περιστερᾶς ἐπ' αὐτὸν ἐξ οὐρανοῦ καταβάν, τὸ ἀγιάζον τὴν Κυριακὴν σάρκα μετὰ τῆς δυνάμεως, τὸ τὴν οἴκου μένην πληροῦν, τὸ παντὶ παρὸν ὡς Θεὸς, καὶ μετὰ Θεοῦ ἀχωρίστως ὄν αἰεὶ· τὸ γινώσκον τὰ τοῦ Θεοῦ πάντα, ὡς τὸ πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν τὰ ἡμῶν, τὸ ἀνθρώπινον λέγω πνεῦμα τὸ ἐν ἡμῖν. Οὕτω γὰρ φησὶ· Καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα Θεοῦ. Καὶ πάλιν φησὶν ὁ Σωτὴρ· Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τίς ἐστὶν ὁ Υἱὸς εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, οὐδὲ τὸν Πατέρα τίς ἐπιγινώσκει εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ᾧ ἂν βούληται 29.756 ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψαι. Τοῦτο ἐκείνου ὅμοιον, κάκεῖνο τούτου ἰσοδύναμον. Ἡμῖν γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς ἀπ' ἐκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος αὐτοῦ. Ὅρα τοιγαροῦν πῶς ποτὲ μὲν Πατὴρ Υἱὸν ἀποκαλύπτει, ποτὲ δὲ Υἱὸς Πατέρα, ποτὲ δὲ τὸ Πνεῦμα Υἱὸν καὶ Πατέρα ὡσαύτως. Ὡστε ἡ σύμπασα θεότης δῆλός σοι, ποτὲ μὲν ἐν Πατρὶ, ποτὲ δὲ ἐν Υἱῷ καὶ Πνεύματι προσηγορία γίνεται. Καὶ σοὶ λύει τὸ προφητικὸν ζήτημα σαφῶς ὁ Ἀπόστολος, καὶ οὐκ ἔῃ πρόσωπον ἐν ὑπολαβεῖν τὴν θεότητα διὰ τὰς τοῦτο δηλοῦν νομιζόμενας φωνάς. Ἐπεὶ καὶ αὐτὸς, καίτοι τὸ τοῦ Υἱοῦ πρόσωπον σαφῶς πανταχοῦ κηρύττων ὡς δημιουργικόν, ὅμως εἰς τὸ τοῦ Πατρὸς πρόσωπον ἂν ἤγαγε τὴν πᾶσαν δημιουργίαν. Ἡ γὰρ οὐκ αὐτὸς ἐστὶν ὁ λέγων· Εἷς Θεὸς, ὁ Πατὴρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ; Καὶ ὁμοίως ἐνταῦθα τὸν ἕνα καὶ τὸν ἕνα σαφῶς εἰρηκῶς, καὶ τὸ δι' Υἱοῦ πάντα γίνεσθαι μεμαρτυρηκῶς, ἕνα πρὸς Ῥωμαίους εἴρηκε, καὶ τὸ δι' αὐτοῦ γίνεσθαι πάντα προστέθεικεν, οὐ μόνον τὸ ἐξ αὐτοῦ. Ὡστε ἡ δυὰς ἐν δυάδι δεδηλωμένη, ἢ καὶ τριάς ἐν τριάδι, ὡσαύτως ἐν τῷ αὐτῷ Ἀποστόλῳ σαφῶς μαρτυρήσει καὶ τοῖς προφήταις, ὅτι μὴ τὴν δυάδα ἀναιροῦσι· μᾶλλον δὲ Τριάδα τὴν μονάδα κηρύσσοντες, ἀλλ' ἐνόητα θεότητος εἰδότες, ἐν ἐνὶ προσώπῳ τὰ τρία κηρύσσουσι. Καὶ ἀπ' ἀρχῆς μὲν κατὰ τὴν κοσμοποιίαν πρὸς τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα διαλεγόμενος δῆλός ἐστιν ὁ Θεὸς, ὡς ἀνθρωπικωτέρῳ τύπῳ παρέστησεν ὁ Μωσῆς διαλεγόμενον αὐτὸν

καὶ φάσκοντα· Ποιήσω μὲν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν. Τίνι γὰρ λέγει τὸ, Ποιήσωμεν, ἢ τῷ Λόγῳ καὶ μονογενεῖ Υἱῷ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν, καὶ τῷ Πνεύματι, περὶ οὗ γέγραπται, Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιήσάν με; Εἰ δὲ καὶ μὴ ῥητῶς λέγει περὶ τίνων, ἢ πρὸς τίνας διαλέγεται, ὅμως ὅτι μὴ περὶ ἑαυτοῦ μόνου λέγει δῆλόν ἐστιν, ὅτε φησὶν· Ἴδου Ἀδὰμ γέγονεν ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν· καὶ πάλιν· Δεῦτε, καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν τὰς γλώττας, ἵνα καὶ συναριθμουμένους νοήσης. Οὕτε 29.757 γὰρ εἰς ἰσοτιμίαν ἀγγέλους συντάξει τολμήσει τις τῷ δημιουργῷ καὶ Δεσπότῃ, οὔτε Θεῷ πάλιν ἐν πρόσωπον οἶόν τε νοεῖν, τῷ λέγεσθαι· Ὡς εἷς ἐξ ἡμῶν· καὶ, Δεῦτε, καταβάντες συγχέωμεν. Ἐναρ γὰρ δὲ καὶ τὸ περὶ τῆς καταστροφῆς Σοδόμων λεγόμενον· τό τε, Ἐβρεξε Κύριος θεῖον καὶ πῦρ παρὰ Κυρίου ἐκ τοῦ οὐρανοῦ· καὶ τὸ ἐν τοῖς προφήταις παραπλησίως τούτοις εἰρημένον ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ· Κατέστρεψα αὐτούς, φησὶν, ὡς κατ' ἐστρεψεν ὁ Θεὸς Σόδομα καὶ Γόμορρα. Καὶ ἐτέρωσ φιλανθρωπεύομενος λέγει ὁ Θεός· Σώσω αὐτούς ἐν Κυρίῳ τῷ Θεῷ αὐτῶν· ὅπερ οὐκ ἀπέοικε τῆς ἀποστολικῆς λέξεως τῆς λεγούσης· Δώη αὐτῷ ὁ Κύριος εὐρεῖν ἕλεος παρὰ Κυρίου ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ. Τί δὲ ὁ Ζοροβάβελ καὶ ἡ τοῦ Ζοροβάβελ σοφία; Ἄρα σοι μετρίως καὶ οὐ σαφῶς παριστάναι δοκεῖ τὴν ὑπόστασιν καὶ ζωὴν τῆς ἀληθείας, ὅτε φησὶ· Πᾶσα ἡ γῆ τὴν ἀλήθειαν καλεῖ, καὶ ὁ οὐρανὸς αὐτὴν εὐλογεῖ, καὶ πάντα τὰ ἔργα σεῖται καὶ τρέμει; Τίς δὲ ἡ ἀλήθεια, ἢ ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ Υἱός, δι' οὗ τὰ πάντα; Ἐγὼ γὰρ εἶμι, φησὶν, ἡ ὁδός, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή. Ἀλήθεια δὲ οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ ἡ ἐκ τοῦ ἀληθινοῦ φυσικῶς καὶ ἀϊδίως ἐξ αὐτοῦ γεννηθεῖσα. Διὸ ἐπιφέρει λέγων· Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς τῆς ἀληθείας, ὅς ἐστι Πατὴρ τῆς ἀληθείας Χριστοῦ. Χριστὸς ἡ ἀλήθεια, ὃν πᾶσα πνοὴ σέβεται καὶ τρέμει. Ὡστε ὅτι μὲν ζῶν ὁ Λόγος, καὶ πρόσωπον τέλειον, καὶ τὸ Πνεῦμα ὡσαύτως, ἱκανὰ καὶ τὰ νῦν εἰρημένα διδάξαι· τύποι δὲ ἀνθρώπινοι παρὰ Θεῷ πολλοὶ καὶ ἄλλοι, καὶ οὐ διὰ τοῦτο τὸν Θεὸν ἄνθρωπον ὑπολαμβάνομεν, οἷον εἰ πρόσωπον ἀκούοιμεν, ὀφθαλμούς τε καὶ ὦτα καὶ χεῖρας καὶ πόδας. Οὐδὲ τὸ καθέζεσθαι ἐν οὐρανῷ καθάπερ ἐν θρόνῳ, καὶ τὴν γῆν ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ πατουμένην σωματικῶς θέλει λέγειν περὶ Θεοῦ, ἀλλ' ὡς ὑποκειμένην τῇ θεϊκῇ ἐξουσίᾳ. Οὕτω δὲ πάλιν, ἐὰν ἀκούσης γαστέρα ἐπὶ Θεοῦ, μὴ πτυρῆς ὡς σωματικόν τι ἐν θυμούμενος· ἀλλὰ πνευματικόν τι ἐννοούμενος, λέξεις τι κρεῖττον, αὐτὸ τὸ γεννητικὸν τοῦ Θεοῦ ἔμφατῳ νῶς σοι ἐξ αὐτοῦ ἀποκαλυπτόμενον. Οὕτω πάλιν, χεῖρας ἀκούων Θεοῦ, τὸ ποιητικὸν αὐτοῦ γνώριζε σαφῶς· οὗς δὲ, τὸ ἀκουστικὸν αὐτοῦ· ὀφθαλμούς δὲ, τὸ διορατικόν· πτέρυγας, τὸ σκεπαστικόν. Καὶ 29.760 τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως, ἕκαστον ἰδίαν σώζει ἔννοιαν ὀρθοτάτην περὶ Θεοῦ, μάλιστα τοῖς ὀρθῶς πιστεύουσι. Τὰ οὖν ὀνόματα χρήσις ἐστὶν ἀνθρώποις πρὸς γνῶσιν καὶ διάκρισιν οὐσιῶν, ἢ καὶ πραγμάτων καὶ τῶν περὶ τὰς οὐσίας ἐπινοηθέντων. Μὴ οὖν σε ξενιζέτω γαστήρ ἐπὶ Θεοῦ· ἐπεὶ μὴδὲ χεῖρ, ἢ τὰ ἄλλα τὰ προειρημένα. Οὐκοῦν οὐδὲ γέννησις ἐπὶ Θεοῦ ξενισεῖ σε, ἢ τίνα τῶν ἀκούοντων. Εἰ δὲ πάθος ἐν Θεῷ γεννῶντι φοβεῖται τις, ἔστι καὶ κτίζοντος φοβηθῆναι κίνησιν, καὶ κάματον, καὶ πρόσληψιν ὕλης, καὶ χρεῖαν ὀργάνων. Ταῦτα γὰρ ἐπ' ἀνθρώπων δημιουργούντων. Εἰ δὲ ταῦτα οὐ πρόσεστι Θεῷ, οὐδὲ πάθος ἐν τῷ γεννᾶν. Ἀδύνατον γὰρ τὴν ἀπαθῆ φύσιν πάθει περιπεσεῖν. Τί οὖν φοβεῖται τις φόβον, οὗ οὐκ ἔστι φόβος; Θεὸς οὐδὲ γεννῶν ἐξ αὐτοῦ φύσει πάσχει· μὴ γένοιτο· οὔτε κτίζων ἐκ τοῦ μὴ ὄντος τι, ἢ τὸ πᾶν, κάμνει· μὴ γένοιτο, μὴδὲ ῥηθείη. Εἰ δὲ τὸ ἐν φεύγεις, καὶ τὸ πᾶν· εἰ τὸ πᾶν ὁμοίως, καὶ τὸ ἐν· εἰ τὸ ἐν ἀνθρωπίνως, καὶ τὸ πᾶν· εἰ δὲ τὸ πᾶν οὐκ ἀνθρωπίνως, οὐδὲ τὸ ἐν. Εἰ γὰρ τὰ ἐξ οὐκ ὄντων ποιεῖ βουλήσει Θεός, τὸ πᾶν ἀκαμάτως· καὶ οὐκ ἄπιστον τοῦτο παρ' ἡμῖν. Πιστότερον δ' ἂν πᾶσι, τὸ ἐξ αὐτοῦ φύσει θεία καὶ θεοπρεπῶς γεγεννηκέναι ἅπα θῶς τὸν Θεὸν Υἱὸν γνήσιον, ὁμότιμον, ὁμόδοξον, σύνθρονον, σύμβουλον καὶ συνεργόν, ὁμοούσιον τῷ

Πατρί καὶ Θεῶ, καὶ οὐχ ἑτεροούσιον, οὐδὲ ἀλλότριον τῆς ἐκείνου μόνης θεότητος. Εἰ δὲ μή γε, οὐδὲ προσ κυνητός. Οὐδὲ γὰρ προσκυνήσεις θεῶ ἀλλοτρίῳ, γέγραπται· οὐδὲ πρόσφατόν τινα παραδέξασθαι θεὸν παρακελευόμεθα. Μὴ τοίνυν λέγε προσθήκη σεβὰ σματος, μηδ' ὅτι σεσιώπητο τοῖς παλαιοῖς ὁ Υἱός, ἡμῖν δὲ ἀποκεκάλυπται, εἶπερ Λόγον δημιουργὸν ὁμολογεῖς τὸν Υἱόν. Λόγον γὰρ ἤδεισαν οἱ πατέρες, Λόγον Θεοῦ προσεκύνουν, καὶ σὺν Λόγῳ τὸ Πνεῦμα. Μηδὲ χωρίσης αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λέγοντος, Ἐγὼ Θεὸς μόνος, καὶ οὐκ ἔστι πλὴν ἐμοῦ· ἵνα μὴ βλασφημεῖν ἀναγκασθῆς τὸν Υἱὸν ὡς οὐκ ὄντα Θεόν· μηδὲ χωρίσης αὐτὸν ἀπὸ τοῦ λέγοντος· Ἐγὼ ἐξέτεινα τὸν οὐρανὸν μόνος, ἵνα μὴ καὶ τοῦ δημιουργὸν λέγειν τὸν Υἱὸν ἀποστῆς· ὅτι τῆς τοῦ μόνου Θεοῦ δόξης ὁ τὸν οὐρανὸν ἐκτείνας οὐ κεχώρισται. Οὐκοῦν ἐν Υἱῶ γινώθι Πατέρα, ἐν Πατρὶ δόξασον Υἱόν. Μὴ μερίσης τὰ ἀμέριστα, μὴ σχίζε τὰ ἄσχιστα. Κἂν γὰρ θέλης, οὐ σχίζεται. Κἂν διαρραγῶσιν οἱ αἶρετικοί, οὐ διαρρήγνυται ἡ Τριάς· ἀλλ' ἔστιν ὅ ἐστι, κἂν ἑτέροις μὴ δοκῆ. Σπεῖρα γὰρ ἔστιν ἡ ἀγία Τριάς, καὶ σεβάσιμός ἐστιν ἐν μιᾷ καὶ ἀδίῳ δόξῃ, τὴν αὐτὴν καὶ μίαν μόνην θεότητα πανταχοῦ περι 29.761 φέρουσα, ἄρρηκτος, ἄσχιστος, ἀδιαίρετος, πάντα πληροῦσα, πάντα περιέχουσα, ἐν πᾶσιν οὔσα, δημιουργοῦσα, κυβερνώσα, ἀγιάζουσα καὶ ζωοποιοῦσα. Αὕτη ἡ θεία καὶ θαυμασιωτάτη πλοκή οὐ διαρρήγνυται, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ὅτι Τὸ τρίπλοκον σπαρτίον οὐ διαρραγήσεται. Τούτῳ τῷ νοήματι καὶ ὁ μακάριος Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς ὀρθῶς πιστεύοντας ἔλεγεν· Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωσία τοῦ ἁγίου Πνεύματος μετὰ πάντων ὑμῶν. Ὅταν γὰρ τὰ πάντα ἐνεργῆται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι, ἀχώριστον ὀρῶ τὴν ἐνέργειαν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ διὰ τοῦτο ναοὶ Θεοῦ καὶ Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου εἰσὶ πάντες οἱ ἅγιοι, ἐν οἷς οἰκεῖ ἡ μία θεότης, καὶ μία κυριότης, καὶ ἀγιότης μία Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τὸν ἕνα τοῦ βαπτίσματος ἀγιασμόν. Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι πολλάκις γέγραπται περὶ Υἱοῦ καὶ Πατρὸς, περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ βαπτίσματι μόνον. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ Πατήρ, Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα, τί εἶπωμεν περὶ τοῦ Υἱοῦ; Οὐ γέγραπται γὰρ ἐνταῦθα. Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ προφήτης· Ἐκεῖ συνήντησαν ἔλαφοι, καὶ εἶδον τὰ πρόσωπα ἀλλήλων· ἀριθμῶ παρήλθον, καὶ μία αὐτῶν οὐχ ὑπ ελείφθη, διότι Κύριος ἐνετείλατο αὐταῖς, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ συνήγαγεν αὐτάς· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ· Πνεῦμα παρ' ἐμοῦ ἐξελεύσεται, καὶ πνοὴν πᾶσαν ἐγὼ ἐποίησα· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ Δαβίδ· Καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἅγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν λέγῃ ὁ αὐτός· Καρδίαν καθαρὰν κτίσον ἐν ἐμοὶ ὁ Θεός, καὶ Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ αὐτὸς πάλιν· Καὶ τὸ Πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὀδηγήσει με ἐν γῆ εὐθείᾳ· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ αὐτός· Καὶ Πνεύματι ἡγεμονικῶς στήριξόν με· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ Ἰώβ· Πνεῦμα θεῖον τὸ ποιήσάν με· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ αὐτὸς Ἰώβ· Πνεῦμά ἐστιν ἐν βροτοῖς, πνοὴ δὲ παντοκράτορός ἐστιν ἡ διδάσκουσα με· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ ὁ Δαβίδ· Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά σου, καὶ κτισθῆσονται, καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ· Ποῦ πορευθῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός σου, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου σου ποῦ φύγω; ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ· Οὐαὶ τέκνα ἀποστάται, τάδε λέγει Κύριος· Ἐποιήσατε βουλήν οὐ δι' ἐμοῦ, καὶ συνθήκας οὐ διὰ τοῦ Πνεύματός μου· ποῦ ὁ Υἱός; Ἐὰν δὲ λέγῃ· Καὶ ἐξελεύσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ἰεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς 29.764 ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἐπαναπαύσεται ἐπ' αὐτὸν Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως, Πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος, Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας, καὶ ἐμπλήσει αὐτὸν Πνεῦμα φόβου Θεοῦ· πῶς χωρίσω τὸ Πνεῦμα; Ἐὰν δὲ λέγῃ· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ, οὐ εἵνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφρονας, καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν· πῶς χωρίσω τὸ

Πνεῦμα; Καὶ ὅσα φιλοπόνως δυνατὸν ἀπὸ τῆς Γραφῆς τῆς τε Παλαιᾶς εὐρεῖν καὶ ἀπὸ τῆς Καινῆς τε Διαθήκης περὶ τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς. Χαῖρε, κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· ἰδοὺ γὰρ συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν. Καὶ τῆς Μαρίας λεγούσης· Κατὰ τί γινώσκωμαι τοῦτο, ἐπεὶ ἄνδρα οὐ γινώσκω; λέγει αὐτῇ ὁ ἄγγελος· Πνεῦμα ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ, καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς ἄγγελος λέγων τῷ Ἰωσήφ· Μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαριάμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματος ἔστιν ἅγιον. Καὶ πάλιν ὁ εὐαγγελιστὴς ἐρμηνεύων τὰ ἐν τῷ προφήτῃ λέγει· Ἵνα πληρωθῇ τὸ γεγραμμένον· Ἴδου ὁ Παῖς μου ὁ ἐκλεκτός, ὁ ἀγαπητός μου, εἰς ὃν ἠυδόκησεν ἡ ψυχὴ μου, θήσω τὸ Πνεῦμά μου ἐπ' αὐτόν. Καὶ ἐν Εὐαγγελίῳ γέγραπται· Τὸ Πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ, καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. Οὕτως ἐστὶ πᾶς ὁ γεγεννημένος ἐκ τοῦ Πνεύματος· καὶ ὁμοίως ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· Εἰ δὲ ἐγὼ ἐν Πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, ἅρα ἔφθασεν ἐφ' ὑμᾶς ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Καὶ πάλιν γέγραπται· Πᾶσα ἁμαρτία καὶ βλασφημία ἀφ' ἐθήσεται τοῖς ἀνθρώποις, ἡ δὲ τοῦ Πνεύματος βλασφημία οὐκ ἔχει ἄφεσιν. Καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι κατήλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν· οἱ δὲ ἄγγελοι κατελθόντες διηκόνουν αὐτῷ. Ἵνα γινώσκῃς, ὅτι οἱ ἄγγελοι κατελθόντες διακονοῦσιν, ἵνα τὴν δουλείαν δείξωσι· τὸ δὲ Πνεῦμα ἔμεινεν ἐπ' αὐτόν, ἵνα τὴν μονὴν ἀκούσας, ἐλευθερίαν νοήσῃς τῆς φύσεως αὐτοῦ. Γέγραπται δέ· Καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ μένων, ποιεῖ τὰ ἔργα αὐτός. Καὶ πάλιν γέγραπται· Ἰησοῦς δὲ πλήρης Πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ Ἰορδάνου, καὶ ἦγετο ἐν τῷ Πνεύματι εἰς τὴν ἔρημον, ἡμέρας τεσσαράκοντα πειραζόμενος ὑπὸ τοῦ διαβόλου· καὶ πάλιν· Λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἐάν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφέωνται· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται. Καὶ πάλιν· Τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λέγω, συμφέρει ὑμῖν ἵνα ἐγὼ ἀπέλθω· ἐὰν γὰρ ἐγὼ μὴ ἀπέλθω, ὁ Παράκλητος οὐκ ἐλεύσεται πρὸς ὑμᾶς, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται. 29.765 Ἐὰν δὲ λέγωσιν· Οὐ λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ τὸ Πνεῦμα, ἀλλ' ὅσα ἂν ἀκούσῃ λαλήσει· λέγομεν αὐτοῖς· Οὐδὲ ὁ Υἱὸς ἀφ' ἑαυτοῦ λαλεῖ· Ἄλλ' ὁ πέμψας με, φησὶ, Πατὴρ, ἐκεῖνός μοι εἶπε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω· πάντα γὰρ ὅσα λαλεῖ τὸ Πνεῦμα καὶ ὁ Υἱὸς, τοῦ Θεοῦ εἰσι λόγια. Καὶ διὰ τοῦτο Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος ἐστίν, ἀπὸ τοῦ Πνεύματος λαληθεῖσα. Καὶ γὰρ ἀληθῶς τοῦτο δεῖ κνυσι μὴ εἶναι τὸ Πνεῦμα κτίσμα, ἐπειδὴ πᾶσα ἡ λογικὴ κτίσις ποτὲ ἀφ' ἑαυτῆς λαλεῖ, ποτὲ τὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὅταν λέγῃ Παῦλος· Περὶ τῶν παρθένων ἐπιταγὴν Κυρίου οὐκ ἔχω, γνώμην δὲ δίδωμι ὡς ἡλεημένος ὑπὸ Κυρίου. Τοῖς δὲ γεγαμηκόσι παραγγέλλω οὐκ ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος· καὶ ὁ προφήτης· Ὡ Κύριε, πλὴν κρίματα λαλήσω πρὸς σέ· τί ὅτι ἀσεβεῖς εὐδοοῦνται; καὶ πάλιν· Οἷ μοι, μήτερ, ὡς τίνα μ' ἔτεκες; Ποτὲ δὲ λέγει· Τάδε λέγει Κύριος. Καὶ ποτὲ Μωσῆς· Ἰσχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσός εἰμι ἐγώ. Ποτὲ δὲ ὁ αὐτός· Τάδε λέγει Κύριος· Ἐξαπόστειλον τὸν λαόν μου, ἵνα μοι λατρεύσῃ. Τὸ δὲ Πνεῦμα οὐχ οὕτως. Οὐ γὰρ ποτὲ τὰ ἑαυτοῦ λέγει, ποτὲ δὲ τὰ τοῦ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ἦν κτίσματος. Ἀλλὰ πάντα τὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ εἰσι λόγια· ὁμοίως καὶ τὰ τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο οὐδὲ ὁ Υἱὸς λαλεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ. Ὁ γὰρ πέμψας με, φησὶ, Πατὴρ, ἐκεῖνός μοι εἶπε τί εἶπω καὶ τί λαλήσω· οὐ μανθάνων, τοῦτο γὰρ ἦν ἀτελοῦς καὶ ἀμαθοῦς· ἀλλ' ὅτι ὅσα ὁ Πατὴρ, διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Πνεύματι λαλεῖ. Καὶ πάλιν γέγραπται· Οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ· καὶ πάλιν· Τὸ γὰρ Πνεῦμα πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲ λέγωσιν, ὅτι τὸ ἐρευνῶν οὐκ οἶδε, καὶ διὰ τοῦτο ἐρευνᾷ· ἐροῦμεν, ὅτι καὶ ὁ Θεὸς ἐρευνᾷ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ διὰ τῶν προφητῶν λέγει· Ἐρευνήσω τὴν Ἱερουσαλήμ μετὰ τοῦ λύχνου. Καὶ πάλιν γέγραπται· Οὐκ οἶδατε, ὅτι τὰ σώματα ὑμῶν ναὸς τοῦ ἐν ὑμῖν ἁγίου Πνεύματος ἔστιν, οὗ ἔχετε ἀπὸ

τοῦ Θεοῦ; καὶ πάλιν· Οὐκ οἶδατε, ὅτι ναὸς Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐν ὑμῖν οἰκεῖ; καὶ πάλιν· Ὑμεῖς δὲ οὐκ ἐστὲ ἐν σαρκί, ἀλλ' ἐν Πνεύματι, εἴπερ Πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. Καὶ πάλιν γέγραπται· Καὶ ταῦτά τινες ἦτε, ἀλλ' ἀπελούσασθε, ἡγιασθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ 29.768 ἡμῶν. Καὶ πάλιν· Οὐ γὰρ τολμήσω τι λέγειν ὧν οὐκ ἀπειργάσατο Χριστὸς δι' ἐμοῦ λόγῳ καὶ ἔργῳ, εἰς ὑπακοὴν ἔθνῶν, ἐν δυνάμει σημείων καὶ τεράτων, ἐν δυνάμει Πνεύματος ἁγίου. Καὶ ἐν ἀρχῇ τῶν ἐπιστολῶν ὁ ἅγιος Παῦλος τοῦ Πατρὸς μέμνηται καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὕτω γράφων· Παῦλος δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ κλητὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς Εὐαγγέλιον Θεοῦ, ὃ προεπηγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἁγίαις περὶ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ ὀρισθέντος Υἱοῦ Θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ Πνεῦμα ἁγιωσύνης· καὶ πάλιν· Ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ κοινωνία τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ πάλιν· Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι· καὶ ὁ Ἰώβ· Ζῆ Κύριος ὃς οὕτω με κέκρικε, καὶ ὁ Παντοκράτωρ, ὁ πικράνας μου τὴν ψυχὴν, Πνεῦμα δὲ θεῖον τὸ περιόν μοι ἐν ῥισίν· καὶ ὁ Δαβὶδ· Ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σου καὶ τὴν ἀλήθειάν σου· φῶς λέγων τὸ Πνεῦμα, καὶ ἀλήθειαν τὸν Υἱόν· καὶ ἐν ἄλλοις· Δείξον ἡμῖν, Κύριε, τὸ ἔλεός σου, καὶ τὸ Σωτήριόν σου δῶς ἡμῖν. Περὶ τοῦ Πνεύματος. Εὐθυμείσθω μὲν πᾶσα ψυχὴ ζητοῦσα περὶ τῶν θειοτέρων, εἰ ὄμμα τοιοῦτον ἔχει, ὥστε ταῦτα ζητεῖν καὶ ὄραν τὰ αἰσθήσει ἀόρατα, καὶ εἰ, οὕτω ζητοῦσα, παρ' αὐτῷ τῷ ζητουμένῳ, κατὰ τὸ γε γραμμένον, οἰκεῖν δύναται. Γέγραπται γάρ· Ἐὰν ζητῆς, ζήτηι, καὶ παρ' ἐμοὶ οἶκει. Οἰκεῖ δὲ τότε, ὅτε μετὰ πίστεως ζητεῖ. Κἂν γὰρ γένηται μὴ εὐρεῖν, οὐκ ἀναχωρεῖ τοῦ οἰκεῖν ἐν τῇ πίστει τοῦ ζητουμένου, ἀλλὰ λέγει κατὰ τὸν μακάριον Δαβὶδ· Ἐθαυμαστώθη ἡ γνώσις σου ἐξ ἐμοῦ· ἐκραταίωθη· οὐ μὴ δύνωμαι πρὸς αὐτήν· καὶ κατὰ τὸν πατέρα τοῦ σεληνιαζομένου· Πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ. Τοῦτον οὖν ἔχοντες τὸν σκοπὸν, ζητήσωμεν μετὰ πίστεως περὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος φύσεως, παρ' αὐτοῦ ζητήσαντες τοῦ ζητουμένου 29.769 τὴν γνώσιν. Αὐτὸ γὰρ ἐστὶ τὸ ζητούμενον, καὶ αὐτὸ τὸ παρέχον τὴν περὶ ἑαυτοῦ γνώσιν. Ὡς δὲ καὶ διὰ τῶν θείων Γραφῶν μεμαθήκαμεν παρ' αὐτοῦ, αὐτὸ ἐστὶν ὃ τοὺς ἁγίους ἐποίησε, καὶ τὴν θείαν ζωὴν παρέχει τοῖς αἰτούσι παρ' αὐτοῦ τὸν Θεόν. Τῶν δὲ λαμβανόντων ἀνάγκη εἶναι τιμιώτερον· γινομένων τούτων τῶν ἁγίων, ὅταν αὐτὸ ἐπιφοιτήσῃ, καὶ φθειρομένων, ὅταν αὐτὸ καταλίπῃ. Αὐτὸ δὲ ἔστιν αἰεὶ, πηγὴ ὃν τῆς αἰδίου ζωῆς. Τίς δὲ ὁ τρόπος τῆς χορηγίας τοῦ εἶναι αὐτὸ ἐν τε τοῖς πᾶσι καὶ ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον, σκοπεῖ τὴν διάνοια, ἀξία τοῦ σκοπεῖν γενομένη, ἀπαλλαγείσα ἀπάτης καὶ αἰρέσεως καὶ τῶν γοητευουσῶν γυναικῶν τὰς ἄλλας. Προσίτω δὲ ἡσύχῳ τῇ καταστάσει. Ἡσυχον δὲ αὐτῆς ἔστω μὴ μόνον τὸ περικείμενον σῶμα, καὶ ὁ τοῦ σώματος κλύδων, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ περιέχον· οὐρανός, γῆ, θάλασσα, καὶ τὰ ἐν τούτοις λογικά. Καὶ νοεῖτω τὰ πάντα πληρούμενα, καὶ πᾶν τοθεν εἰς αὐτὰ ἐστὼς τὸ Πνεῦμα, οἷον εἰσρέον καὶ εἰσχυθὲν, καὶ πάντοθεν εἰσιόν, καὶ εἰσλάμπον. Πνεῦμα γὰρ Κυρίου πεπλήρωκε τὴν οἰκουμένην, καὶ τὸ συνέχον τὰ πάντα γνώσιν ἔχει Θεοῦ. Εἰσλάμπει δὲ ἐν πᾶσι τοῖς ἀξίοις. Καθάπερ γὰρ ἡλίου βολαὶ φωτίζασθαι νέφος καὶ λάμπειν ποιοῦσι, χρυσοειδῆ ὄψιν ποιοῦσαι· οὕτω καὶ Πνεῦμα ἅγιον, ἐπελθὼν εἰς ἀνθρώπου σῶμα, ἔδωκε μὲν ζωὴν, ἔδωκε δὲ ἀθανασία, ἔδωκεν ἁγιασμόν, ἠγειρε δὲ κείμενον. Τὸ δὲ κινηθὲν κίνησιν αἰδίου ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου ζῶν ἅγιον ἐγένετο. Ἔσχε δὲ ἀξίαν ἄνθρωπος, Πνεύματος εἰσοικισθέντος, προφήτου, ἀποστόλου, ἀγγέλου Θεοῦ, ὧν πρὸ τούτου γῆ καὶ σποδός. Γένοιτο δὲ ἂν φανερωτέρα καὶ ἐναργεστέρα τοῦ Πνεύματος ἡ δύναμις

καὶ ἡ φύσις ἣτις ἐστὶν, εἰ ἐνθυμηθεῖμεν ὅπως περιέχει καὶ ἄγει τῷ ἑαυτοῦ βουλήματι τοὺς ἀγίους, καὶ πᾶσαν τὴν λογικὴν φύσιν. Ἄπαντι μὲν γὰρ τῷ πλήθει τῶν οὐρανίων δυνάμεων καὶ τῷ πλήθει τῶν δικαίων ἔδωκεν ἑαυτό. Καὶ πᾶσα ὑπόστασις δικαίων, καὶ μεγάλων καὶ μικρῶν, καὶ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων, ἡγίασται. Καὶ ἄλλη μὲν καὶ ἄλλη κειμένων τῶν σωμάτων, τοῦ μὲν ὧδε, τοῦ δὲ ὧδε, καὶ τῶν ἄλλων δυνάμεων ἀπ' ἀλλήλων ἔχουσῶν τι μέσον. Οὐ τὸ Πνεῦμα οὕτως, οὐδὲ μέρος αὐτοῦ ἐκάστῳ κατακερματισθὲν ζῆν ποιεῖ θείως, ἀλλὰ ἅπαντα ζῆ τῇ ὄλῃ 29.772 αὐτοῦ δυνάμει. Καὶ πάρεστι πανταχοῦ τῷ ἐκπέμποντι αὐτὸ Θεῷ ὁμοιούμενον, καὶ κατὰ τὸ εἶναι, καὶ κατὰ τὸ πανταχοῦ καὶ ἐν πᾶσιν ὁμοίως εἶναι. Καὶ εὐαγγελιζόμενος τὴν Μαριάμ ὁ Γαβριήλ, καὶ ἄλλος ἀλλαχοῦ τινα τῶν ἁγίων· καὶ προφητεύων ἕκαστος τῶν προφητῶν· καὶ Παῦλος ἐν Ῥώμῃ εὐαγγελιζόμενος· καὶ Ἰάκωβος ἐν Ἱερουσαλήμ· καὶ Μάρκος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ· καὶ ἄλλος ἐν ἄλλῃ πόλει, ἐπληροῦντο τῷ Πνεύματι, οὐδενὸς διαστήματος κωλύοντος ἐν τῷ αὐτῷ ἐνεργεῖσθαι τὴν αὐτὴν χάριν. Καὶ θεὸς ἐστὶ διὰ τοῦτο ἕκαστος τῶν ἁγίων. Εἴρηται γὰρ πρὸς αὐτοὺς παρὰ τοῦ Θεοῦ· Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἐστε, καὶ υἱοὶ Ὑψίστου πάντες· καὶ, Θεὸς θεῶν, δηλονότι τῶν ἁγίων, Κύριος ἐλάλησε· καὶ, Ὁφθήσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν Σιών, δηλονότι τῶν ἁγίων. Ἀνάγκη δὲ τὸ θεοῖς αἴτιον τοῦ θεοῦ εἶναι θεῖον Πνεῦμα καὶ ἐκ Θεοῦ εἶναι. Ὡς γὰρ τοῖς καυστικοῖς αἴτιον τοῦ καυστικῶς εἶναι, ἀνάγκη καυστικὸν εἶναι, καὶ τὸ ἀγίοις αἴτιον τοῦ ἀγίου εἶναι ἀνάγκη ἅγιον εἶναι· οὕτω καὶ τὸ θεοῖς αἴτιον τοῦ θεοῦ εἶναι ἀνάγκη Θεὸν εἶναι. Οὕτω δὲ τοιοῦτου ἀγαθοῦ καὶ θείου ὄντος κτήματος τοῦ Πνεύματος, πιστεύσας ἤδη τῷ τοιοῦτῳ, Χριστὸν τὸν τούτου χορηγὸν ἐπιζητεῖν μὴ δειλία. Οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. Καὶ ἦν προΐεται δὲ ζωὴν εἰς ἄλλου ὑπόστασιν τὸ Πνεῦμα, οὐ χωρίζεται αὐτοῦ, ἀλλ' ὥσπερ πυρὸς τὸ μὲν ἐστὶν ἡ συνοῦσα θερμότης, τὸ δὲ, ἦν παρέχει τῷ ὕδατι, ἢ ἐτέρῳ τινὶ τῶν τοιοῦτων, οὕτω καὶ αὐτὸ καὶ ἐν ἑαυτῷ ἔχει τὴν ζωὴν· καὶ οἱ μετέχοντες αὐτοῦ ζῶσι θεοπρεπῶς, ζοῦν θείαν καὶ οὐράνιον κεκτημένοι. Πάντα γὰρ ἐν ἑαυτῷ τὰ ἀθάνατα περιέχει· νοῦν πάντα, ἄγγελον πάντα, ψυχὴν πᾶσαν, καὶ οὐδὲ ζητεῖ μεταβολὴν, εὖ ἔχον, οὐδὲ μετελθεῖν, πάντα παρ' ἑαυτῷ ἔχον. Ἄλλ' οὐδὲ αὔξησιν ἐπιζητεῖ, τελειότατον ὄν. Διὸ καὶ παρ' αὐτῷ πάντα τέλεια, ἀγάπη, χαρὰ, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότης, σοφία, σύνεσις, βουλή, ἀσφάλεια, εὐσέβεια, γνῶσις, ἁγιασμός, ἀπολύτρωσις, πίστις, ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα ἰαμάτων, καὶ ὅσα τούτοις παραπλήσια· οὐδὲν ἔχον ἐν ἑαυτῷ ἐπίκτητον· ἀλλ' αἰδίως πάντα ἔχον, ὡς Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξ αὐτοῦ πεφηνός, αἴτιον αὐτὸν ἔχον ὡς πηγὴν ἑαυτοῦ, κάκειθεν πηγάζον. Πηγὴ δὲ καὶ αὐτὸ τῶν προειρημένων ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ Θεοῦ πηγάζον ἐνυπόστατόν ἐστι· τὰ δὲ ἐξ αὐτοῦ πηγάζοντα ἐνεργεῖται αὐτοῦ εἰσι. Τοῦτο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξέχεεν ἐφ' ἡμᾶς πλουσίως ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐξέχεεν, οὐκ ἔκτισεν· ἐχαρίσατο, οὐκ ἐποίησεν· ἔδωκεν, οὐκ ἐδημιούργησεν. Ἐκ παραλ. 29.773 λήλου τὰ αὐτὰ λέγω, ἐπειδὴ σὲ πανταχοῦθεν ἐδραῖον εἶναι δεῖ. Ὁ παρὰ τούτου τοῦ Πνεύματος διδασκόμενος τί εἶπη ἐν τῇ τῶν ἀνακρινόντων ἀπολογία, διδασκὸς Θεοῦ ἀκούει παρὰ τοῦ προφήτου φήσαντος· Καὶ ἔσσονται πάντες διδασκοὶ Θεοῦ. Πολὺ οὖν τοῦτο τὸ θεῖον ἐν ψυχῇ λογικῇ ὑπάρχει, εἰ μὴ διὰ ῥαθυμίαν ἑαυτῆς ἀποστατεῖν θέλοι. Προσπελάσασα δὲ αὐτῷ καὶ οἶονεῖ ἐν γενομένη, ἀκούει· Ὁ δὲ κολώμενος τῷ Κυρίῳ ἐν πνευμά ἐστίν. Αὐτῷ ἡ δόξα. Ἀμήν.